THE
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

LICHTSTRALEN

OP DEN

Akker der Wereld.

Uitgegeven met aanbeveling van het Comité voor Nederl. Zendings-Conferentien.

ONDER REDACTIE VAN

Dr. L. HELDRING, Ds. S. ULFERS, P. VAN WIJK Jr., J. W. GUNNING J.Hzn. en Ds. J. HENZEL.

18de JAARGANG.

ROTTERDAM
J. M. Bredée's Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij
1912.

BV2240
.N47L5
1912

Stoomdruk Drukkerij van het Doorgangshuis te Hoenderloo.

Lichtstralen op den akker der Wereld.

James Stewart van Lovedale.

ZENDELING IN ZUID-OOST-AFRIKA

door

Ds. M. A. ADRIANI.

The
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

AFR/FORD/A

Dr. JAMES STEWART
40 jaar.

James Stewart.

Stewarts jeugd.

In het graafschap Perth, gelegen in de Schotsche Hooglanden, treffen wij ten jare 1846 een 15 jarig jongeling aan, bezig met 't ploegen. Opeens staan zijn paarden stil. In plaats van hen tot voortgaan te dwingen, blijft hij ook staan, leunende op zijn ploeg. Geheel in gedachten verzonken en peinzend over zijn toekomst, vraagt hij zich af of hij zijn leven niet aan iets anders zou kunnen besteden dan aan den landbouw. De slotsom is, dat hij tot zich zelf zegt: ik wil zendeling worden met Gods hulp. Dit was het zaad, 't welk zou opwassen tot een reusachtigen boom. Het herinnert ons aan de roeping van Elisa (1 Kon. 19 : 19 enz.), en aan de Apostelen, die ook te midden van hun dagelijksch werk door den Heiland werden geroepen.

James Stewart, de jongeling, dien wij noemden, werd den 14^{en} Sept. 1831 te Edinburg geboren. Gelijk meer groote mannen, had hij veel te danken aan zijn moeder, een hoog begaafde, fijn beschaafde vrouw, met een geheiligd karakter, afkomstig uit het graafschap Haddington van wie de zoon zijn smaak voor het schoone en goede geërfd had. Hij verloor haar reeds voor zijn 20^{e} jaar. Zijn vader is later hertrouwd.

Na een voorbereidingsschool doorloopen te hebben, genoot hij zijn verdere opleiding aan een hoogere school te Edinburg, en aan de Academie te Perth. De fraaie omstreken van Schotlands hoofdstad droegen niet weinig bij

Dr. JAMES STEWART
40 jaar.

James Stewart.

Stewarts jeugd.

In het graafschap Perth, gelegen in de Schotsche Hooglanden, treffen wij ten jare 1846 een 15 jarig jongeling aan, bezig met 't ploegen. Opeens staan zijn paarden stil. In plaats van hen tot voortgaan te dwingen, blijft hij ook staan, leunende op zijn ploeg. Geheel in gedachten verzonken en peinzend over zijn toekomst, vraagt hij zich af of hij zijn leven niet aan iets anders zou kunnen besteden dan aan den landbouw. De slotsom is, dat hij tot zich zelf zegt: ik wil zendeling worden met Gods hulp. Dit was het zaad, 't welk zou opwassen tot een reusachtigen boom. Het herinnert ons aan de roeping van Elisa (1 Kon. 19 : 19 enz.), en aan de Apostelen, die ook te midden van hun dagelijksch werk door den Heiland werden geroepen.

James Stewart, de jongeling, dien wij noemden, werd den 14^{en} Sept. 1831 te Edinburg geboren. Gelijk meer groote mannen, had hij veel te danken aan zijn moeder, een hoog begaafde, fijn beschaafde vrouw, met een geheiligd karakter, afkomstig uit het graafschap Haddington van wie de zoon zijn smaak voor het schoone en goede geërfd had. Hij verloor haar reeds voor zijn 20^{e} jaar. Zijn vader is later hertrouwd.

Na een voorbereidingsschool doorloopen te hebben, genoot hij zijn verdere opleiding aan een hoogere school te Edinburg, en aan de Academie te Perth. De fraaie omstreken van Schotlands hoofdstad droegen niet weinig bij

om zijn gevoel voor het natuurschoon, dat hem zijn geheele leven bijgebleven is, te ontwikkelen.

Zijn vader, die een beklanten pettenwinkel te Edinburg bezat, pachtte in 1842 een boerderij tusschen Scone en Perth, waar wij den zoon zoo even aantroffen. Hij was een innig godsdienstig man en ijverig voorstander van den openbaren eeredienst. Aan hem ontleende James zijn mannelijk voorkomen, zijn vasten wil, waardigen ernst en ruimte van hart.

James was in zijn 13e jaar, toen de bekende breuk op kerkelijk gebied uitbrak, die de oorsprong was van de Vrije Schotsche Kerk. Zijn vader behoorde tot hare ijverigste voorstanders, en zijn hoeve was een vergaderplaats voor hare aanhangers. Wanneer daar in de schuur gepreekt werd, stond James met een kaars in de hand. Toen de eerste kerk in Scone gebouwd werd, gebruikte hij zijn vacantiedagen om steenen te rijden. Hij was dus reeds in zijn jeugd een lichtdrager en een bouwmeester, tevens, wat hij zijn gansche leven door geweest is, een helper van zwakken, zooals blijkt uit zijn gewoonte om een gebrekkigen broeder op zijn rug naar de kerk en de Zondagsschool te dragen. Begaafd met een sterk geheugen en met grooten leeslust, las hij in zijn vrije uren zijn geliefde schrijvers: Plutarchus, Shakespeare, Milton e. a. Als een echte Schot was hij niet gewoon met zijn godsdienstige gevoelens te koop te loopen, veeleer kweekte hij ze als liefelijke bloemen in stilte op. Ook had hij veel te danken aan den invloed van een godvruchtige dame, die een bijbelklas had.

Eens liep hij, gelijk meermalen, met een geweer. Op eenmaal stilstaande, zeide hij tot een neef, die hem vergezelde: «Ik zal niet voldaan zijn, eer ik in Afrika ben met een bijbel in de hand en een geweer op schouder.

Die wensch is in het „donkere werelddeel" meermalen letterlijk vervuld.

In zijne aanteekeningen over zijn jeugd heeft men de navolgende woorden gevonden: „Ik kan niet zeggen dat ik mij in mijn vroegste jeugd tot het zendingswerk voelde aangetrokken, veeleer strekte zich mijn begeerte uit om een expeditie te leiden in een nog onbezochte streek. Als ik aan het ploegen was had ik overvloedig gelegenheid tot nadenken, een enkel voorval — wij noemden het reeds — richtte mijn aandacht op de zending".

II. De student aan de Universiteit.

Alvorens Stewart student werd moest hij de school van tegenspoed doorloopen. In 1847 was zijn vader door geldelijke verliezen genoodzaakt zijn hoeve te verlaten en zijn oude bedrijf te Edinburg weer op te vatten. James spande al zijn krachten in om zijn ouders te helpen. Gedurende 3 á 4 jaren deed hij zaken met allerlei menschen, waarin hij zeer gelukkig slaagde. Op zijn 20e jaar werd hij als student te Edinburg ingeschreven, maar na 2 jaren moest hij door den dood van een oom, over wiens zoon hij tot voogd benoemd was, met zijn tante verhuizen naar St. Andrews.

Door zijn indrukwekkend voorkomen, niet minder door zijn groote gaven van verstand en hart werd de aandacht al spoedig op hem gevestigd. Het onderwijs aan de Universiteit trok hem weinig aan, alleen voor zoover het dienen kon voor de praktijk en tot zijn vorming voor het zendingswerk. Na 2 jaren vinden wij hem te Edinburg terug, waar de Vrije Kerk een nieuw college „de Divinity Hall" had opgericht. Ook hier ging hij voort in dezelfde practische richting. Na den dood van zijn vader leefde hij met zijn stiefmoeder, aan wie hij met innige liefde verbonden was, en veel voor zijn vorming te danken had.

Met ernst bestudeerde Stewart de theologie en de zending. In de studentenclubs was hij de aangewezen leider. In 1857 kreeg zijn zendingsliefde een nieuwen stoot door het lezen van de reizen van Livingstone. Daaruit had hij dezen grooten man leeren kennen, in de eerste plaats als een christen, zoowel als zoöloog, geoloog, medicus, vooral als onderzoeker. Stewart was niet uitgesproken over zulk een veelzijdig en krachtig werken, zoodat hij onder zijn medestudenten den naam kreeg van de „Afrikaner."

Den zomer van 1858 bracht hij door aan de Universiteit te Erlangen. Ook daar onderscheidde hij zich. Men zag in hem een geboren pionier. Nevens het voedsel dat hij zocht voor zijn geest, maakte hij met zijn grooten stok in de hand, verbazende wandeltochten.

Intusschen bleef hij hoopvol uitzien, naar het oogenblik, waarop hij naar Afrika gezonden zou kunnen worden. Dit meende hij te zijn aangebroken, toen de tijding hem bereikte, dat een groot getal spinners in Engeland gebrek leden aan katoen, veroorzaakt door den oorlog in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Aangezien hij veel voelde voor zending door middel van industrie, openbaarde hij den wensch om velden van katoen te bereiden aan de Zambesi, maar ofschoon hij vernam dat de grond aldaar er wel toe geschikt was, zoo bleek het toch dat de bezwaren tegen de uitvoering van het plan te groot waren, vooral door het gevaar van de invallen der slaven.

Ofschoon Stewarts opleiding aan het college der Vrije Schotsche kerk voornamelijk de theologie betrof, besteedde hij veel tijd aan botanische studiën, waartoe vooral zijn schoonheidsgevoel hem dreef. Als vrucht daarvan schreef hij twee boeken over Botanie, die lang op de scholen zijn gebruikt, en zich bovenal kenmerken door zijn diepe bewondering voor den Schepper der natuur.

Nadat hij tot het predikambt was toegelaten, werd hij achtereenvolgens hulpprediker op onderscheidene plaatsen, waar niet alleen zijn gaven als spreker maar ook als onderwijzer zeer geroemd werden. Zijn vorming als zoodanig dankte hij niet het minst aan de schriften van Vinet.

III. Eerste komst en verblijf in Afrika.

Hoevelen Stewart ook tot predikant begeerden, zijn gedachten bleven vervuld met de zending in Afrika. In 1857 had hij reeds het voorrecht gehad Livingstone te ontmoeten, en sinds dien tijd hadden zijn voornemens steeds dieper wortels geschoten. Eerst twee jaren later gaf hij aan het zendingscomité zijner Kerk te kennen, dat hij met twee studenten zich beschikbaar stelde om als zendeling uit te gaan, bij voorkeur naar de plaatsen, waar Livingstone gewerkt had. Ofschoon het comité op zulk een onderneming niet voorbereid was, besloot men toch Livingstone, die zich in het district van de Zambesi bevond, te raadplegen. Intusschen zat Stewart niet stil. Het gelukte hem een comité van 18 mannen te vormen, dat de zaak aanvatten zou. Weldra was er een aanzienlijke som bijeengebracht, die Stewart in staat stellen zou een onderzoekingstocht in Centraal-Afrika te maken, en — zooals hij met nadruk tot zijn vrienden zeide — om zielen voor Christus te winnen.

Den 6en Juli 1861 vertrok hij met mevrouw Livingstone, dochter van den bekenden zendeling Moffat, die zich destijds om gezondheidsredenen in Schotland bevond, met het stoomschip „Celt" van Southampton. Den 13en Aug. bereikten zij Kaapstad, waar zij drie maanden moesten wachten eer zij de reis konden voortzetten. Dien tijd maakte Stewart zich ten nutte om zich in de hospitalen in de

geneeskunde te oefenen en in de Protestantsche kerken te preeken. Ook hield hij zich bezig met botanische onderzoekingen.

Den 15en Nov. zetten de reizigers hun tocht voort naar Durban in Natal, waar zij den 21en aankwamen en vijf weken moesten vertoeven. Hij preekte er en bezocht al de Protestantsche zendingsposten in den omtrek. Intusschen werd hem het lijden niet gespaard. Dat was reeds in Kaapstad begonnen. Hij zag er zoo slecht uit, dat men vreesde dat zijn gestel het niet volhouden zou. Daarenboven waren de vijanden van de Vrije kerk hem niet genegen. De Portugeesche consul zag hem aan voor een koopman in kralen. Ook zijn geld raakte op. Toch hield hij vast, als ziende den Onzienlijke. Al spoedig bemerkte hij dat men te Durban uit Kaapstad tegen hem opgestookt was. Livingstone, zoo heette het, zou hem niet eens vriendelijk ontvangen. Zelfs de zendelingen raadden hem zijn reis niet voort te zetten. Maar zijn God hielp hem er door. Den dag vóór Kerstmis zeilde hij uit van Port Natal, met de „Hetty Ellen", die hem naar de Zambeszi zou brengen. Den 8en Januari 1862 meende men het doel van de reis genaderd te zijn. „Land"! riep een stem van boven aan de mast, maar 't was een vergissing. Men voer alzoo voort in de richting van Mozambique, en ziet, den 1en Febr. ontmoette men den stoomer «Pionier», waarop Livingstone aan boord was. De ontmoeting was hartelijk en de vriendschap spoedig vernieuwd. Livingstone nam Stewart aan boord in het schip, dat de Zambesi opvoer, en den 9en Maart Shapanga, het hoofdkwartier van Livingstone, bereikte. Stewart bleef hier vier maanden, die hij besteedde aan de studie van land en volk, maar ook om in zijn onderhoud te voorzien, waartoe hij vaak met 't geweer op schouder het land inging. Helaas moest

hij hier getuige zijn van een zwaar verlies. Zijn reisgenoote, Mevrouw Livingstone, kreeg hevige aanvallen van koorts, die haar den 27en April deden bezwijken. Zij ging onder de gebeden van haar man en van Stewart de eeuwige heerlijkheid in.

Geen wonder dat de vriendschap tusschen Stewart en Livingstone steeds inniger werd. Toch besloot Stewart zijn onderzoekingsreis te maken zonder Livingstone. Slechts door één man vergezeld, deed hij een tocht door de Hooglanden aan beide zijden van de in de Zambesi uitloopende rivier de Shiré. Kwam hij in een of ander dorp, dan kon hij nooit nalaten er te evangeliseeren. Jammer dat hij door geldgebrek verhinderd werd het Nyassa-meer te bezoeken. Stewart beschrijft de streken, die hij doorkwam als niet alleen verstoken van de Christelijke zending, bewoond door geen enkelen blanke, maar door wilde dieren, en schuwe, maar niet onvriendelijke zwarten, voorts blootgesteld aan gedurige invallen van slaven. Zijn hoop om katoen te vinden werd tamelijk teleurgesteld. Hij vond wel hier en daar kleine lapjes, ook trof hij wevers aan, maar de inlanders waren zoo lui, dat slechts één op de twintig katoen droeg, terwijl de overigen zich met boomschors kleedden. Stewarts bevinding was dat de landstreek rijk was aan natuurschoon, gezond in het hooge gedeelte, vruchtbaar in de dalen, bijzonder geschikt voor de aanplanting van katoen, maar verwoest door de slavenoorlogen. Aan gevaren ontbrak het hem niet. Op een nacht slapende aan den oever van de Shiré werd hij overvallen door een reuzenslang, maar een geweerschot dreef het dier in zijn hol. Eens sloeg zijn kano om, terwijl hij zelf in de touwen verward raakte, en gevaar liep om te verdrinken; gelukkig daagde er hulp op zijn geroep.

Einde Sept. kwam Stewart te Shapanga terug, maar

zijn onderzoekende geest had geen rust, zoodat hij na een paar weken de reis weer aanvaardde. Nu zou de Zambesi onderzocht werden. Niet zonder groote moeilijkheden voer men langs Senna, Tete en Kekrabasa. Ofschoon, gelijk meermalen, kampende met de koorts, onderzocht hij de streek aan weerszijden, en werd hij steeds bevestigd in zijn overtuiging dat er ten Noorden van de Shiré een zendingspost moest gevestigd worden. Intusschen tastten het klimaat en de vermoeienissen hem zoo aan, dat hij genoodzaakt was naar Shapanga terug te keeren, waar hij op Nieuwjaarsdag aankwam.

Het bleek nu dat hij Afrika verlaten moest om in Europa op zijn verhaal te komen. Hoe noode ook besloot hij de terugreis te aanvaarden. In een ellendig vaartuig kwam hij op Mozambique. Hier, waar hij zes weken op scheepsgelegenheid moest wachten, ontmoette hij kapitein Wilson, met wien hij bij Livingstone kennis gemaakt had. Deze herkende den afgetobden reiziger nauwelijks; zoo vervallen zag hij er uit. Wilson bezorgde hem op een schip, dat naar Schotland voer, waar hij einde 1863 aankwam.

De zeereis had Stewart goed gedaan, en nu verlangde hij niets anders, dan op Gods tijd als geordend zendeling naar Afrika terug te keeren. Het drietal jaren welke hij in zijn vaderland doorbracht, wendde hij voornamelijk aan tot het verkrijgen van den graad van Doctor in de medicijnen, dien hij in Augustus 1866 verwierf, nadat hij reeds in Febr. 1865 tot zendeling der Vrije Schotsche kerk was geordend. In Nov. 1866 trad hij in het huwelijk met Mina Stephen, dochter van een scheepsbouwmeester.

IV. Lovedale.

Stewart van Lovedale. Zoo luidt van nu aan de naam van onzen zendeling. Wij moeten thans met deze plaats,

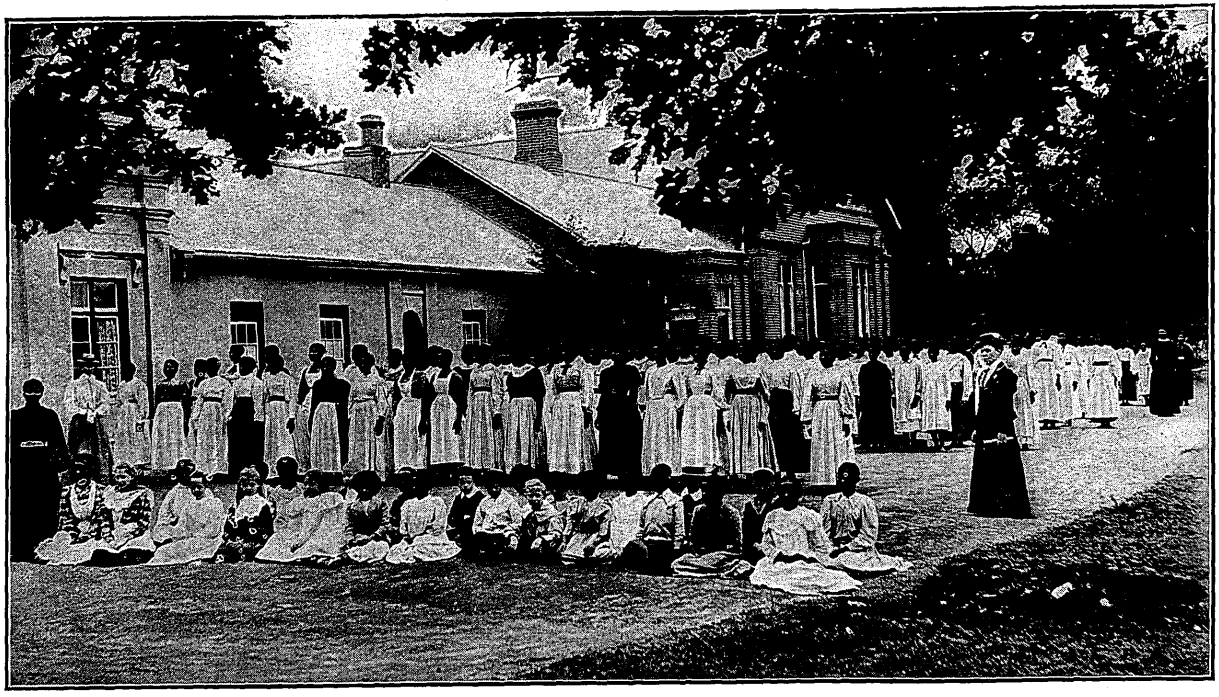

De meisjesschool te Lovedale.

zijn onderzoekende geest had geen rust, zoodat hij na een paar weken de reis weer aanvaardde. Nu zou de Zambesi onderzocht werden. Niet zonder groote moeilijkheden voer men langs Senna, Tete en Kekrabasa. Ofschoon, gelijk meermalen, kampende met de koorts, onderzocht hij de streek aan weerszijden, en werd hij steeds bevestigd in zijn overtuiging dat er ten Noorden van de Shiré een zendingspost moest gevestigd worden. Intusschen tastten het klimaat en de vermoeienissen hem zoo aan, dat hij genoodzaakt was naar Shapanga terug te keeren, waar hij op Nieuwjaarsdag aankwam.

Het bleek nu dat hij Afrika verlaten moest om in Europa op zijn verhaal te komen. Hoe noode ook besloot hij de terugreis te aanvaarden. In een ellendig vaartuig kwam hij op Mozambique. Hier, waar hij zes weken op scheepsgelegenheid moest wachten, ontmoette hij kapitein Wilson, met wien hij bij Livingstone kennis gemaakt had. Deze herkende den afgetobden reiziger nauwelijks; zoo vervallen zag hij er uit. Wilson bezorgde hem op een schip, dat naar Schotland voer, waar hij einde 1863 aankwam.

De zeereis had Stewart goed gedaan, en nu verlangde hij niets anders, dan op Gods tijd als geordend zendeling naar Afrika terug te keeren. Het drietal jaren welke hij in zijn vaderland doorbracht, wendde hij voornamelijk aan tot het verkrijgen van den graad van Doctor in de medicijnen, dien hij in Augustus 1866 verwierf, nadat hij reeds in Febr. 1865 tot zendeling der Vrije Schotsche kerk was geordend. In Nov. 1866 trad hij in het huwelijk met Mina Stephen, dochter van een scheepsbouwmeester.

IV. Lovedale.

Stewart van Lovedale. Zoo luidt van nu aan de naam van onzen zendeling. Wij moeten thans met deze plaats,

De meisjesschool te Lovedale.

waar het echtpaar den 2en Jan. 1867 aankwam, en met de daar gevestigde stichting kennis maken.

Lovedale ligt nabij de oostelijke grens van de Kaapkolonie, 700 Engelsche mijlen van Kaapstad, in het district Victoria. Het ontleent zijn naam aan den zendingsvriend Dr. Love van Glasgow. Het is gelegen in een diepe vallei, met boomen beplant, omringd door kale heuvels. Ofschoon de streek van nature dor is, is zij door de zending een liefelijke plek geworden.

Het zou ons te ver afleiden indien wij de geschiedenis der zending in Zuid-Afrika, zelfs in het oostelijk gedeelte hier invlochten. Nadat de Portugees Bartholomeus Diaz in 1486 de zuidelijke punt van Afrika ontdekt had, heeft het nog wel twee eeuwen geduurd, eer daar het Evangelie gebracht werd. Afgezien van het werk van andere vereenigingen, stippen wij kortelijk aan hetgeen van Schotland is uitgegaan. In 1820 had de Glasgouwsche zendingsvereeniging het werk ter hand genomen in Kaffraria en onder veel moeilijkheden waren te Lovedale en op vier andere plaatsen in 1836 zendingsposten gevestigd. In 1841 was het zendeling Govan gelukt te Lovedale een Seminarie op te richten tot vorming van onderwijzers en zendelingen, 't welk met elf inboorlingen en acht Engelsche jongelingen geopend was. Deze stichting had het echter hard te verduren. De herhaalde oorlogen tusschen de Kaffers en de Engelschen onderbraken den arbeid, beschadigden de zendingsposten, zoodat de zendelingen gedurig werden verdrongen en de bekeerden verspreid. Toen in 1850 de vrede gesloten was, en de zending in genoemde streken door de Vrije Schotsche Kerk was overgenomen, herleefde ook het Seminarie te Lovedale.

In deze stichting bestond van meet af de regel dat er geen onderscheid zou bestaan tusschen blanken en zwarten.

Zij werd door Regeering gesteund, die in het laatstgenoemde jaar een jaarlijksche bijdrage gaf van f 1200 en van f 144 voor elken onderwijzer, die er uit voortkwam. Er waren toen 12 Europeesche en 12 Afrikaansche kweekelingen. In 1855 werden aan de schoolafdeelingen industrieele werkplaatsen toegevoegd, waaraan op kosten der Regeering onderricht werd gegeven in het metselen en smeden. Drie jaren later ontstond er een drukkerij en een electrische telegraaf, ook werden landerijen aangekocht, en in 1866 was het Seminarie zoo aangegroeid, mede door giften uit Schotland en Afrika zelf, dat het een vermogen bezat van f 144.000. Zoo had b.v. een oude dienstmaagd van Mevrouw Govan, die 30 jaren in het Seminarie gediend had, bij haar dood f 3600 aan de inrichting vermaakt. Zij was een Hottentotsche, met name Catharina Eckhard.

In 1870 trad Govan af en werd Dr. Stewart zijn opvolger als Director. Om een denkbeeld van de inrichting te verkrijgen geven wij het woord aan den Waadtlandschen zendeling Creux, die haar in 1872 bezocht, en wat hij zag aldus beschrijft: „In den loop van den namiddag kwamen wij door het kleine dorp Alice en vijf minuten later stonden wij voor een groot, steenen huis, het Seminarie van Lovedale. Een aantal jonge Kaffers sprongen naar voren om ons te ontvangen. Een hunner bracht mij in de drukkerij, waar wij den Director Dr. Stewart aantroffen. Hij ontving ons zeer broederlijk en bood zich aan om ons rond te leiden. Hij heeft 150 jonge Kaffers onder zich, die in alle wetenswaardige zaken onderricht worden om later als Onderwijzers, Evangelisten en Zendelingen hun land te dienen. Zij leeren niet alleen Engelsch, maar ook Latijn, Grieksch en Hebreeuwsch. Voorts zijn er werkplaatsen, waar onderricht in allerlei handenarbeid gegeven wordt, een plaats waar het noodige voor de

huishouding bezorgd en gereed gemaakt wordt, 't geen buiten de schooluren door de kweekelingen zelf geschiedt. Maandelijks wordt er een Christelijk tijdschrift gedrukt in de Engelsche- en in de Kaffertaal. Dr. Stewart verhaalde ons, dat hij elk jaar 1000 schapen noodig had voor het onderhoud zijner talrijke familie. Na het middagmaal verdeelden zich de kweekelingen in groepen om op het land te werken, dat doorsneden is met een kanaal van een uur lang. 's Avonds was er een muziekbijeenkomst, die geleid werd door een jongen Kaffer, John Knox (!) genaamd. Hij dirigeerde uitstekend een koor, waaraan ook 50 meisjes uit het Jongedochtersinstituut deelnamen. Daarop volgde de instrumentale muziek, uitgevoerd door 15 jongelingen. Om half tien marcheerden al de deelnemers af met de muziek vooruit, en eindigden met een kring om ons heen te vormen en ons groetende met een driewerf hoera.

Den volgenden dag bezochten wij het meisjesinstituut onder de leiding van Mej. Waterton, waar, behalve de gewone leervakken, vrouwelijke handwerken geleerd worden. Onnoodig te zeggen dat alles op christelijke leest geschoeid is. Waarlijk de Kafferkinderen doen voor de Europeesche niet onder".

Ziet daar de inrichting aan wier hoofd Stewart zich nu geplaatst vond. Hij had het voorrecht haar gestadig te zien groeien. Van 1870—1874 steeg het getal kweekelingen van 92 tot 480, en was het schoolgeld, dat voor ieder f 25 's jaars bedroeg, met de giften tot f 15.600 geklommen.

In het jaar 1873 was Stewart genoodzaakt Lovedale eenigen tijd te verlaten. De aanleiding was deze: Ten Oosten van de Kaapkolonie, langs de rivier de Key ligt Fingoland, bewoond door Kaffers, die, na vele rampvolle oorlogen, gekomen waren onder christelijken invloed, en door onder hen wonende kweekelingen van Lovedale met

de inrichtingen aldaar waren bekend geworden. Aangemoedigd door een hunner overheden, kapitein Blyth, wendden zij zich tot Stewart met het verzoek om onder hen een filiaal van zijne inrichtingen te willen stichten. Ofschoon hij, overkropt met werk als hij was, eenigen tijd aarzelde, besloot hij toch eindelijk hen te helpen. Hij bezocht Blythswood (dus geheeten naar bovengenoemde) en sprak met de leiders van het verzoek af, dat hij aan hun wensch gehoor geven zou, zoodra zij f 12.000 voor een stichting zouden hebben bijeengebracht. Na 4 à 5 maanden kreeg hij het bericht dat het geld er was. Nu ging Stewart er weer heen. Er werd een samenkomst gehouden op een grasveld, daar stond een tafel met zilverstukken er op. «Hier zijn de steenen,» zei een inlander, «nu aan 't bouwen». De som bedroeg f 17.400. Stewart stak ze in zijn zak, zeggende: «'t Zilver is wel zwaar, maar mijn hart is licht.« In Juli 1877 werd de Stichting feestelijk geopend. Niet minder dan 4.000 Fingo's en een groot aantal Europeanen waren tegenwoordig. Zoowel mannen als vrouwen hielden toespraken. De collecte in geld en in natura bedroeg f 3.600.

Moesten wij ons niet beperken, dan zouden wij gaarne de verdere geschiedenis van Blythswoods seminarie vervolgen, maar wij moeten ons bepalen tot de mededeeling dat het steeds in bloei toenam. Was er een geldelijk tekort, dan werd het zonder veel moeite gedekt.

V. Livingstonia.

Op den 18den April 1874 had in de Abdij van Westminster te Londen een aandoenlijke plechtigheid plaats. Het lijk van den grooten Livingstone, door trouwe handen uit Afrika naar Engeland overgebracht, werd in het bijzijn van een groot getal belangstellenden begraven. Onder

laatstgenoemden was ook Dr. Stewart, die zich naar Schotland begeven had om geld voor Lovedale en Blythswood bijeen te brengen. Een der sprekers bij de begrafenis uitte den wensch, dat in het alouwde gebouw een monument voor den hoogvereerden pionier zou worden opgericht. Hierop antwoordde Stewart, dat de rechte plaats daarvoor was in Nyassa-land. In de volgende maand deed hij dit voorstel aan de Algemeene Synode zijner Kerk. Met grooten ernst drong hij er op aan dat in Centraal-Afrika een inrichting zou verrijzen, waar het Evangelie werd verkondigd, en die tegelijk dienstbaar zou gemaakt worden aan de opvoeding en industrieele vorming van de inlanders, vooral dat daartoe gekozen zou worden een streek, waarvan men verwachten kon, dat er van lieverlede een stad zou ontstaan, waaraan hij den naam wilde geven van *Livingstonia*. Het edele plan vond ingang, personen en geldmiddelen om het ten uitvoer te brengen, werden spoedig gevonden. Binnenkort was er een som van f 240.000 bijeen. Met eere vermelden wij de namen der mannen, die er hun schouders onder zetten: James Stevenson, Lord Overtoun, John Stephen, Dr. R. Howie. Ook was Stewart zoo gelukkig een man te vinden, die bereid was zich mede te stellen aan het hoofd der onderneming. Het was Dr. Black, die gezind was als Zendeling-arts naar Afrika te gaan. Deze is echter 7 maanden na zijn komst aldaar gestorven. Een jaar nadat het plan gevormd was (Mei 1875), vertrok het eerste gezelschap naar Nyassa-land. In Afrika geland zijnde vond Stewart zooveel dringend werk te Lovedale en Blythswood, dat hij onmogelijk mee naar Nyassa-land kon gaan, maar hij maakte alles voor de expeditie gereed. Zij zou geleid worden door den marineofficier E. D. Young met Dr. Laws, Henri Henderson als vertegenwoordiger der Schotsche Kerk en 4 zendeling-

werklieden. In een kleine stoomer, de «Ilala», aldus genoemd naar de plaats, waar Livingstone gestorven was, voeren zij de Shiré op. Toen zij aan de watervallen van Marchison gekomen waren, werd de Ilala uit elkaar geschroefd, en de 700 stukken door 800 dragers, 5 dagen lang, gedragen tot de plaats waar de Shiré weer bevaarbaar was, het kleine Pamolomba-meer, ten zuiden van het Nyassa-meer. Na hier een dag vertoefd te hebben, voer men met de weer in elkaar gezette Ilala, onder het het zingen van den 100en Psalm, het Nyassa-meer op. Dat geschiedde op den 12den Oct. 1875. Niet ver van kaap Mac Lean werd geankerd. Vandaar ging de tocht naar Florence-Baij (dus genoemd naar een van Stewarts dochters). Nabij dit oord is Livingstonia gevestigd. Onder leiding van Dr. Laws werd het geheel ingericht naar het model van Lovedale, waarmede het in bloei wedijveren kan. Ook hier moeten wij ons verhaal afbreken en tot Stewarts eigen arbeidsveld terugkeeren.

VI. Het werk te Lovedale.

Wij willen nu onzen zendeling gadeslaan in zijne werkzaamheden op zijn eigen terrein, en zulks niet zoozeer met in achtneming der chronologische orde, maar voornamelijk in de verschillende takken van zijn arbeid Hij was zendeling, opvoeder, landbouwer, industrieel, natuurkundige, prediker, schrijver, staatsman. In al deze betrekkingen willen we ons hem thans voor oogen stellen.

James Stewart was zendeling met geheel zijn hart. Zelf verzekerd van zijn geloof in Christus, was hij even zeker dat God hem tot zijn werk geroepen had. In alles wat hij verder was en deed trad het geestelijk karakter der Zen-

ding steeds op den voorgrond. Vast overtuigd dat de heiden bekeerd worden kon, vergeleek hij zich zelf met een beeldhouwer, die tot een blok marmer zeide: Welk een goddelijke schoonheid ligt in u verborgen! Hij geloofde in alle opzichten aan den vooruitgang der beschaving, maar alleen uit kracht van zijn geloof en de werking van den Heiligen Geest om den geheelen mensch te vernieuwen. Voorts had hij groote liefde voor den inlander, trouwens hoe zou iemand zonder deze een waar zendeling kunnen zijn! „De heiden is", zeide hij, „een mensch van gelijke beweging als wij, hij heeft een geweten, kennis van goed en kwaad, maar deze is verward en van minder soort. Hij heeft een indruk van een bovennatuurlijke wereld. Hij heeft een besef dat er in de wereld en in hem zelf iets niet in orde is, maar wat dat is kan hij niet zeggen. Vandaar zijn vrees voor bovenmenschelijke machten en zijn toevlucht tot tooverij".

Uit deze beschouwing van den inlander laat het zich verklaren dat Stewart veel voelde voor de aanpassingsmethode, die de apostel Paulus te Athene volgde. Hierin ligt het geheim van de vriendelijkheid, waarmede hij den inlander te gemoet trad, en van het vertrouwen 't welk hij in zoo rijke mate van hem verwierf.

Stewart voelde veel voor „Opwekkingen" (revivals), die nu en dan onder de kweekelingen in Lovedale plaats vonden. Vooral was dat het geval in 1874, toen een 100 tal hunner was „aangegrepen", maar hij was nuchter genoeg om zulke indrukken niet aanstonds voor waarachtige bekeeringen aan te zien, en daarom was het zijne vaste gewoonte om zooveel mogelijk afzonderlijke gesprekken te houden met ieder, bij wien zich een spoor van nieuw leven openbaarde, te meer met het oog op zijn ervaring dat een bekeerde Afrikaner vaak krachtiger is in zijn gemoedsbewegingen dan in een christelijken wandel.

Stewarts werk als zendeling geeft ons aanleiding om iets van hem te zeggen als prediker. Ook als zoodanig was hij onvermoeid. Een tijd lang nam hij den dienst waar in de Presbyteriaansche kerk te Alice, een plaats ten zuiden van Lovedale. Daar preekte hij des Zondagsmorgens, 's avonds in zijn eigen plaats. Hij was een bijbelsch prediker, en hield zich aan de grondwaarheden van het Evangelie. Met bewijsvoeringen hield hij zich niet op: het evangelie moest voor zich zelf spreken. Voorts was zijn leuze: „Gelijk het leven niets is zonder godsdienst, zoo is de godsdienst niets zonder het leven".

Zijn stijl was eenvoudig en duidelijk, zijn schriftuitlegging helder en beknopt. Hij had een aangename stem en sprak niet in wat men noemt „den preektoon". Voorts was zijn rede niet gelijk een vlietende stroom, maar meer een geheel van kort-afgebroken zinnen, als schoten, die doel troffen.

Wij hebben Stewart ook een opvoeder genoemd. Als zoodanig had hij heldere inzichten. Hij was bij uitnemendheid practisch, afkeerig van alles wat naar africhten en volproppen geleek. „Een mensch is opgevoed", zeide hij, „wanneer hij bekwaam is gemaakt voor de roeping, die hij naar Gods Voorzienigheid te vervullen heeft. Opgevoed te worden is niet te zijn als een spons, die alles opzuigt, evenmin als een bodemlooze put, die niets in zich opneemt."

Zijn stelsel van opvoeding was veelzijdig. Vorming voor elken levenskring was zijn doel.

Hij maakte geen onderscheid tusschen blanken en zwarten. Men zag zijn kleinzoon zitten in dezelfde klas met Kafferjongens. Veel zorg besteedde hij aan de muziek, in wier beoefening hij een voornaam middel tot beschaving vond.

Het verblijf van een aantal meisjes in Lovedale's inrich-

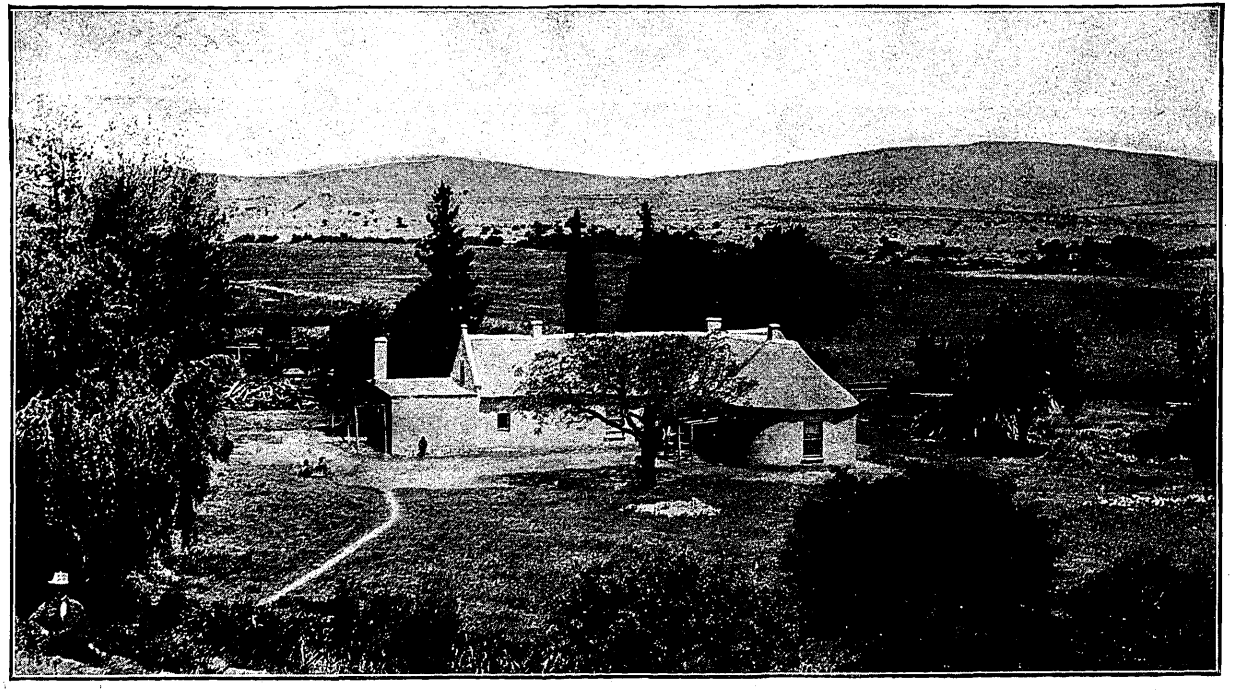

Boerderij te Lovedale

tingen gaf Stewart gelegenheid om het mannelijk personeel eerbied in te prenten voor het vrouwelijk geslacht, en wat de jonge dochters zelf betreft, was zijn doel ze te vormen tot degelijke, christelijke vrouwen, die zoowel in als buiten het huwelijksleven de handen zouden kunnen uitsteken en zich in de samenleving bewegen.

De tucht in de inrichtingen werd op verstandige wijze toegepast. Geen gehoorzaamheid uit vrees voor straf. Oneenigheden onder de kweekelingen moesten onderling worden uitgemaakt. Zij hadden, om zoo te zeggen, een rechtbank onder elkander. Ongedwongen moesten zij met elkaar omgaan. Stewart zag gaarne dat zij samen een gewichtig onderwerp bepraken. Er heerschte waarlijk een goede geest, die, op enkele uitzonderingen na, uitnemende vruchten heeft gedragen.

Toen Stewart de plaats zijner jeugd verliet om van landbouwer zendeling te worden, heeft hij zeker niet gedacht hoe de kennis van den landbouw hem te pas komen zou. Opheffing van het leven van den inlander was zijn levensdoel, zooals wij reeds gelegenheid gehad hebben op te merken. Een luie bekeerling was een gruwel in zijne oogen. Eerlijke en trouwe arbeid maakt den man, stond in zijn geloofsbelijdenis te lezen. Hiervan moest de Afrikaner doordrongen worden, die meent dat handenarbeid het werk is van de vrouw, vechten en jagen dat van den man. »Was niet« zeide Stewart, «het eerste dat God op aarde gedaan heeft het planten van een hof»?

De onkunde, die hij op het gebied van den landbouw bij den inlander aantrof, was schier ongelooflijk. Hij wist evenmin hoe men een spade als hoe men een ploeg moest gebruiken. Het gelukte Stewart hen dit te leeren en tevens hen te overtuigen dat werken geen schande maar een eer is.

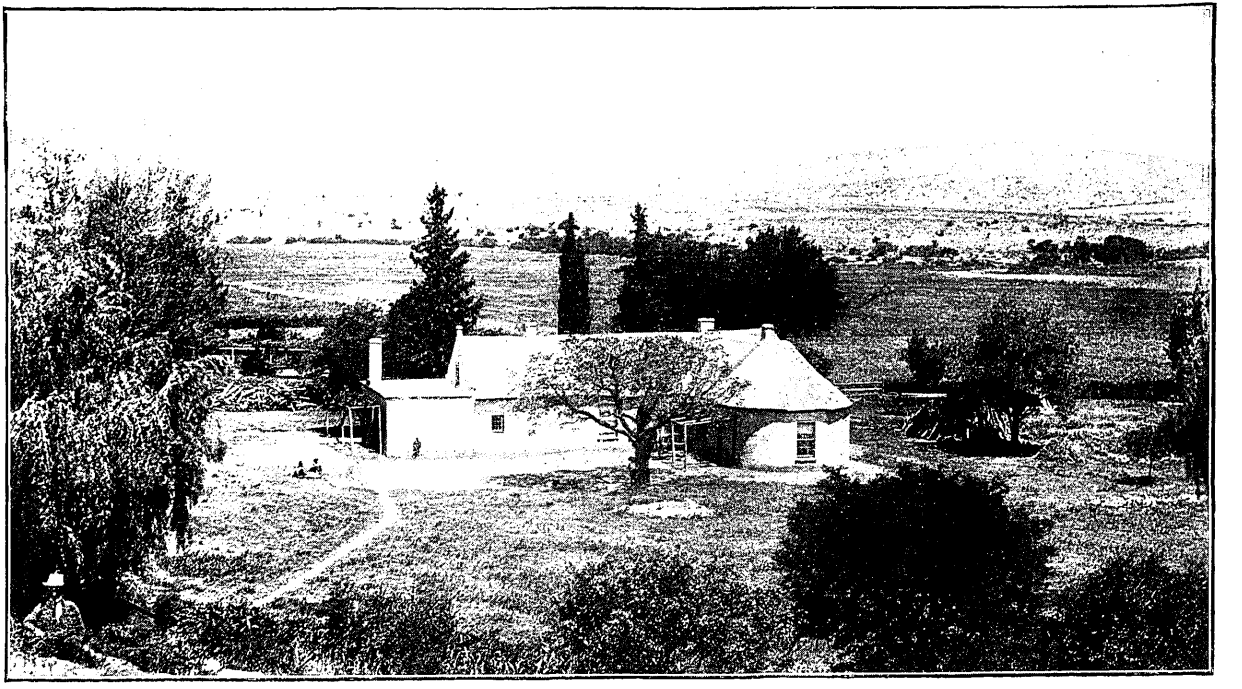

Boerderij te Lovedale

tingen gaf Stewart gelegenheid om het mannelijk personeel eerbied in te prenten voor het vrouwelijk geslacht, en wat de jonge dochters zelf betreft, was zijn doel ze te vormen tot degelijke, christelijke vrouwen, die zoowel in als buiten het huwelijksleven de handen zouden kunnen uitsteken en zich in de samenleving bewegen.

De tucht in de inrichtingen werd op verstandige wijze toegepast. Geen gehoorzaamheid uit vrees voor straf. Oneenigheden onder de kweekelingen moesten onderling worden uitgemaakt. Zij hadden, om zoo te zeggen, een rechtbank onder elkander. Ongedwongen moesten zij met elkaar omgaan. Stewart zag gaarne dat zij samen een gewichtig onderwerp bepraken. Er heerschte waarlijk een goede geest, die, op enkele uitzonderingen na, uitnemende vruchten heeft gedragen.

Toen Stewart de plaats zijner jeugd verliet om van landbouwer zendeling te worden, heeft hij zeker niet gedacht hoe de kennis van den landbouw hem te pas komen zou. Opheffing van het leven van den inlander was zijn levensdoel, zooals wij reeds gelegenheid gehad hebben op te merken. Een luie bekeerling was een gruwel in zijne oogen. Eerlijke en trouwe arbeid maakt den man, stond in zijn geloofsbelijdenis te lezen. Hiervan moest de Afrikaner doordrongen worden, die meent dat handenarbeid het werk is van de vrouw, vechten en jagen dat van den man. »Was niet« zeide Stewart, «het eerste dat God op aarde gedaan heeft het planten van een hof»?

De onkunde, die hij op het gebied van den landbouw bij den inlander aantrof, was schier ongelooflijk. Hij wist evenmin hoe men een spade als hoe men een ploeg moest gebruiken. Het gelukte Stewart hen dit te leeren en tevens hen te overtuigen dat werken geen schande maar een eer is.

De inlander, zeide hij, ziet de natuur aan met het oog van een os, daarom hield hij niet op hem te wijzen op hare schoonheid, en met de ontwikkeling van het schoonheidsgevoel, hem te doen inzien, dat slordigheid op elk gebied onchristelijk is, dat er verband bestaat tusschen ethiek en aesthetiek. De velden van Lovedale met hun prachtig boomgewas en het dal, waar de schoone rivier Tyarnie doorheen loopt, te voren een ware wildernis, is dan ook door de zending in een der schoonste streken van Zuid-Afrika veranderd, en een treffend zinnebeeld van de geestelijke omkeering door het Evangelie te weeg gebracht, «waar nu pelgrims smachtend gaan, zal een hof des Heeren staan».

De jongens van Lovedale moesten 14 uren per week handenarbeid verrichten, voornamelijk in bewerken van den grond, maar ook in 't aanleggen van wegen, 't planten van boomen, het timmeren enz. Ook aan lichaamsoefeningen werd de noodige tijd besteed.

De meisjes kregen dagelijks onderricht in gewoon huiswerk, ook moesten zij helpen om de paden in orde te houden. Zij hadden tuintjes, en prijzen werden uitgeloofd voor hen, die ze 't best onderhielden. Zoo werd in Lovedale gestreefd naar de opvolging van het Apostolische woord 1 Thess. 4 : 11.

Stewart was levendig overtuigd, dat de mensch bij brood alleen niet leven kan, maar ook dat hij niet leven kan zonder brood. Vandaar zijn streven om op allerlei wijze de nijverheid te bevorderen. Een krachtigen steun daarin vond hij bij den proconsul van Z. Afrika George Grey. Door diens toedoen ontving hij voor het genoemd doel f 36.000 van het Gouvernement. Daardoor verrezen binnen weinige jaren in Lovedale allerlei industrieele inrichtingen, zooals voor het timmeren, smeden, steenbakken, het

Lichaamsoefeningen der kweekelingen.

De inlander, zeide hij, ziet de natuur aan met het oog van een os, daarom hield hij niet op hem te wijzen op hare schoonheid, en met de ontwikkeling van het schoonheidsgevoel, hem te doen inzien, dat slordigheid op elk gebied onchristelijk is, dat er verband bestaat tusschen ethiek en aesthetiek. De velden van Lovedale met hun prachtig boomgewas en het dal, waar de schoone rivier Tyarnie doorheen loopt, te voren een ware wildernis, is dan ook door de zending in een der schoonste streken van Zuid-Afrika veranderd, en een treffend zinnebeeld van de geestelijke omkeering door het Evangelie te weeg gebracht, «waar nu pelgrims smachtend gaan, zal een hof des Heeren staan».

De jongens van Lovedale moesten 14 uren per week handenarbeid verrichten, voornamelijk in bewerken van den grond, maar ook in 't aanleggen van wegen, 't planten van boomen, het timmeren enz. Ook aan lichaamsoefeningen werd de noodige tijd besteed.

De meisjes kregen dagelijks onderricht in gewoon huiswerk, ook moesten zij helpen om de paden in orde te houden. Zij hadden tuintjes, en prijzen werden uitgeloofd voor hen, die ze 't best onderhielden. Zoo werd in Lovedale gestreefd naar de opvolging van het Apostolische woord 1 Thess. 4 : 11.

Stewart was levendig overtuigd, dat de mensch bij brood alleen niet leven kan, maar ook dat hij niet leven kan zonder brood. Vandaar zijn streven om op allerlei wijze de nijverheid te bevorderen. Een krachtigen steun daarin vond hij bij den proconsul van Z. Afrika George Grey. Door diens toedoen ontving hij voor het genoemd doel f 36.000 van het Gouvernement. Daardoor verrezen binnen weinige jaren in Lovedale allerlei industrieele inrichtingen, zooals voor het timmeren, smeden, steenbakken, het

Lichaamsoefeningen der kweekelingen.

drukken en binden van boeken, het schoenmaken, het mandenvlechten, het vervaardigen van voertuigen, het aanleggen van hoenderparken enz. al hetwelk de bewondering wekte van ieder, die er kennis van nam.

Wij hebben gezien, dat Stewart zich ook op medisch gebied geoefend had. De hierdoor verworven kennis, gevoegd bij zijn medelijdend hart voor armen en kranken, deed hem zich toeleggen op het vormen van zieken-verpleegsters. Tot nog toe hadden de inlanders zich beholpen met tooverdokters en waarzeggers. In 1898 werd het z. g. Victoria-hospitaal geopend, waar mannelijke en vrouwelijke ziekenverplegers werden aangesteld. Later kwam een super-intendent aan het hoofd.

Vraagt men, van waar had onze zendeling den tijd en de kracht om dit alles te omvatten, dan vinden wij het geheim in zijn organisatie-vermogen en in de uitstekende orde, waarmede hij alles betrachtte.

Wat al opofferingen moet een zendeling zich getroosten! Wanneer Stewart zulke kreeten van bewondering hoorde, dan kon hij in vuur uitroepen: „Spreek mij niet van offers, wat zijn de onze, bij dat, 't welk op Golgotha is gebracht!"

VII. Een nieuw plan.

Wij vatten thans den draad der geschiedenis weer op en vergezellen Stewart in 1890 naar Schotland, waar hij na 24 jaren zendingsarbeid, thans 60 jaren oud, zijn eerste verlof gebruikte om de belangen van Lovedale, Blythswood en Livingstonia bij zijne landgenooten aan te bevelen. Al spoedig werd hem echter een nieuw plan voorgelegd. De Heer William Mackinnan had met zijne vrienden een groote som gelds bijeengebracht om een zending te beginnen op het gebied der Britsch-Oost-Afrikaansche Compagnie, die naar het model van Lovedale zou worden ingericht,

waarvan de plaats door Stewart zou worden aangewezen, en waarvan de leiding aan hem zou worden toevertrouwd. Stewart verklaarde zich hiertoe bereid en zoo zien wij hem in Augustus 1891 te Zanzibar, waar hij 150 mannen had bijeengebracht. Maar met deze kon hij niet opschieten. Te Mombasa, gelegen in het Zuiden van Britsch O.-Afrika, ging het beter. Van hier trok hij met 273 man door de woestijn Taro, vanwaar de expeditie zich N. Westwaarts richtte naar Kebwezi, verder naar Kilimanjaro, omstreeks 5 graden van den evenaar gelegen, een streek, vroeger bekend onder den naam van het Maangebergte, op den weg naar Machokos, halverwege tusschen Mombosa en het Victoria-Nyanza-meer. Hier kocht Stewart een stuk land, 't welk hij betaalde met calico en koperdraad, de gangbare munt van dat land. Als met een tooverslag werd hier de zending begonnen. In 14 maanden was alles georganiseerd en het vooruitzicht geopend, dat er een nieuw Lovedale verrijzen zou, waarvan wij de ontwikkeling gaarne zouden beschrijven, maar aangezien het werk nu aan de Schotsche Staatskerk werd overgedragen, valt het verder buiten de geschiedenis van onzen pionier en moeten wij deze vervolgen.

VIII. Moeilijkheden in het werk.

De jaren 1893—1899 kenmerken zich door sterk in het oog vallende gebeurtenissen van Stewarts leven, en aangezien het ons niet te doen is om slechts een kroniek te schrijven, willen wij ook een hoofdstuk wijden aan de wijze, waarop hij het zendingswerk beschouwde en aan de moeilijkheden waarmede hij te kampen had.

In den winter van 1893 gaf Stewart, weder in Schotland zijnde, een cursus over Theologie en Zending voor de studenten der Vrije Schotsche kerk te Edinburg, Glasgow

en Aberdeen, 't geen door den Senaat van Glasgow zoo gewaardeerd werd dat deze hem eershalve den Doctersgraad in de Godgeleerdheid toekende.

Het spreekt van zelf dat onze zendeling door hetgeen hij bij monde en in zijn geschriften over zijn werk mededeelde, aanleiding kreeg tot antwoorden op allerlei tegenwerpingen, die op het zendingswerk gemaakt worden. „De zending", zoo heette het, „bederft den inlander, de ruwe Kaffer is beter dan de christelijke, laat de Heidenen wat ze zijn, de jongens van Lovedale zijn een slecht troepje." „Ik heb," zeide hij, „lang genoeg onder dat volk verkeerd om hierop te antwoorden. De Kaffer wordt bedorven door hen, wie het te doen is om voordeel van hem te trekken, die meent hem als een goedkoop werktuig te kunnen gebruiken. De ruwe Kaffer is beter dan menige blanke. Hij heeft nog wat goede eigenschappen, maar die verliest hij als hij in de steden en in de mijnen komt. Hij weet niet dat de wetten dienen om hem te beschermen. Ook denkt niemand dat het de zending te doen is om den Afrikaan tot een Europeaan te maken. Een Europeesch kleed maakt geen Kaffer tot Christen, evenmin als een uitwendige beschaving,"

Het is ons reeds gebleken dat niets zoo ver verwijderd was van Stewarts streven dan beschaving te stellen boven Christianisatie. Van binnen naar buiten was zijn leus, die hij gedurende zijn gansche zendingsleven heeft moeten verdedigen bij degenen, die hem een tegenovergestelden weg wilden wijzen. Beschaving zonder Christendom, zeide hij, is voor den inlander hoogst gevaarlijk. Is 't bij een barbaarsch volk om beschaving te doen, dan kan de zending haar werk wel staken en de zaak aan de wereld overlaten. Heeft de Heer, hebben de apostelen iets anders bedoeld, dan zielen te winnen voor Gods Koninkrijk. Het

vermogen van den mensch om de natuur en haar krachten te gebruiken, kan evenzeer ten goede als ten kwade worden aangewend. Alleen het Evangelie kan tot het eerstgenoemde leiden. De komst der blanken heeft het „donkere werelddeel" geen zegen aangebracht alvorens de Christus er is verkondigd."

Stewarts strijd voor de hier uitgesproken waarheid was nog met een anderen verbonden. Na het einde van den oorlog tusschen de Engelschen en de Boeren in 1900, kwam de vraag aan de orde: welke nu voortaan de verhouding zou zijn tusschen de blanken en de inlanders. Het ligt voor de hand, dat laatstgenoemden vreesden dat de blanken over hun land beschikken zouden, ja Afrika aan de Afrikaners zouden ontstelen. Hieruit ontstond natuurlijk de vraag of de inboorlingen en de blanken gelijke rechten zouden hebben. Stewart was wel de man om hier als scheidsrechter op te treden. Wij hebben reeds kennis genomen van den regel, dien hij in Lovedale volgde. Zijn ervaring dat een vreedzaam samenleven van beide rassen mogelijk was, versterkten hem in de meening, volgens welke het hierop aangestuurd moest worden, dat aan de blanken en aan de inlanders op den duur gelijke rechten zouden worden toegekend, en het verdient opmerking dat mannen als Cecil Rhodes en Lord Wilson in dezen aan zijne zijde stonden, ten spijt van hen, die met een beroep op Gen. 9 : 25 de slavernij verdedigden, en ook de zending tegenstonden. Alles staat echter weer in verband met den invloed van het Evangelie. dat waarlijk vrij maakt en voor de vrijheid vatbaar maakt,

Een andere moeilijkheid, waaraan Stewart het hoofd te bieden had, was het z.g. Aethiopianisme, dat met de hier boven besproken kwestie in nauw verband staat. Deze beweging was ontstaan in de gemeente der Methodisten te Pretoria, die voornamelijk werkte onder de Kaffers. De

inlandsche voorgangers aldaar vonden zich teruggezet door colonisten, die geen gemeene zaak met hen wilden maken, en het zoover brachten dat zij een eigen gemeente stichtten, onder den naam van de Afrikaansche Kerk, een benaming, die later naar Ps. 68 : 32 en Hand. 8 : 27 in die van de Aethiopische veranderd werd. Zij onderscheidde zich niet zoozeer door verschil in leerstukken als wel door haar geheele inrichting; zoo had zij o. a. een eigen gebedenboek, waarin de voorbede voor de Koningin van Engeland vervangen was door die van het Kafferhoofd. Het was van den beginne aan duidelijk dat de politiek en de rassenstrijd hierin een voorname rol speelden. Had Stewart deze beweging reeds hier en daar bestreden, groote droefheid maakte zich van hem meester, toen zij zich in zijn onmiddellijke nabijheid vertoonde. Het was 22 jaar geleden, dat hij een zekeren Mzimba, een zijner beste discipelen, tot inlandsch voorganger geordend had. Deze scheidde zich in 1898 met $^2/_3$ van zijn gemeente af. Dit geschiedde geheel buiten Stewart om, die altijd met hem in vriendschap geleefd had. 't Is dus te begrijpen hoeveel verdriet hem dit berokkende.

IX. Stewart als schrijver.

Alvorens wij overgaan tot het hier bovenstaand onderwerp, moeten wij nog melding maken van een eerbetoon, dat Stewart in zijn vaderland te beurt viel. Als een bewijs hoe hoog de zending in de Vrije Schotsche Kerk stond aangeschreven, gold het feit dat zij, sinds haar ontstaan, tot vijf malen toe een zendeling benoemde tot voorzitter (moderator) der algemeene Synode. De eerste wien deze eer te beurt viel was Dr. Alexander Duff. Stewart was

in 1899 de vijfde. Stelt u hem voor zooals hij daar naar 's lands gebruik in zijn tabberd en korte broek, met schoenen met zilveren gespen, met kanten handlubben en opgetoomden hoed, in zijn indrukwekkende gestalte voor die deftige vergadering stond. Met groote tact kweet hij zich van zijn taak, en — zooals te verwachten was, pleitte hij met hoogen ernst voor de belangen der zending in Afrika. Met niet minder kracht drong hij er op aan, dat men bij het Zendingswerk toch zou heenzien over de muren, die de Kerken van elkander scheiden, daar het Koningschap van den Heiland de wereld toch het hoofddoel was.

Met het laatstgenoemde doel maakte hij in hetzelfde jaar een reis naar Washington.

Het is schier onbegrijpelijk dat Stewart bij zijn overstelpenden arbeid nog tijd vond om op te treden als schrijver. Hiertoe was hij gewoon den vroegen morgen, wanneer alles nog stil was, te gebruiken, ja menigmaal besteedde hij hieraan ook een gedeelte van den nacht.

Reeds merkten wij op dat hij als student twee uitgebreide werken over Botanie in het licht gaf.

Ziet hier een lijstje (in 't Hollandsch) van zijne uitgaven: Lovedale, voorheen en thans 1884; Lovedale, geïllustreerd 1894; de oorsprong van Livingstonia 1894; bijdragen in de tijdschriften: „Goede woorden", het „Zondagsmagazijn", het magazijn van het „Koninklijk geografisch gezelschap; „Volzinnen en woordenlijst van de Kaffertaal" 1898; „Schets van de Kafferspraakkunst" 1902; „De dageraad in het donkere werelddeel" 1903.

Vooral kwam zijn bekwaamheid als journalist uit in de artikelen, die hij plaatste in: „Het nieuws uit Lovedale" en in „de Christenbode". In het laatstgenoemde schreef hij meer dan 300 hoofdartikelen. Hiervan werd in de Nieuwsbladen degelijk nota genomen, omdat hij daarin op zoo

heldere wijze de vraagstukken op Zendingsgebied en hetgeen dienen moet voor de welvaart van Zuid-Afrika besprak. „Reeds vroeg" — zoo schreef hij aan een vriend — „heeft de reuk van de drukinkt mij aangetrokken, en ik heb dien nooit verloren". Van zijn jeugd af was hij een groot liefhebber van lezen, en zijn sterk geheugen stelde hem in staat het gelezene blijvend in zich op te nemen. Zijn stijl was duidelijk, gekuischt en gespierd.

In het hierboven eerstgenoemde werk vinden wij het verhaal van een reeks voorvallen op Zendingsgebied, verrijkt met zijn eigen gevolgtrekkingen, waarin zijn voortreffelijke Zendingsmethode helder in het licht treedt. In het laatstgenoemde plubliceerde hij zijn voordrachten over de Zending, met een overzicht van al de Protestantsche genootschappen, die in Zuid Afrika werkten, met den strijd, dien zij te voeren en de vruchten, die zij gedragen hadden, waarlijk een classiek Zendingsboek.

Wij kunnen niet nalaten uit Stewarts geschriften nog eenige belangrijke mededeelingen te putten, die ons een blik geven op de wijze, waarop hij zijn werk opvatte en volbracht.

Wij vinden daarin antwoorden op vragen als deze: Hoe komt een Afrikaner tot het Christendom, langs welken weg wordt hij hiertoe bewogen, hoe nadert men tot zijn inwendig leven? Hij laat zich o.a. aldus hooren:

De vraag of de Afrikaner ook een ziel heeft, waarop wel eens een twijfelend antwoord is gegeven, achten wij niet eens de beantwoording waardig.

Hij is, gelijk alle heidenen, in de macht der booze geesten die hem verontrusten. Komt hij in aanraking met Christenen, dan voelt hij hoe dor en ledig zijn leven is. Wanneer een Afrikaner uitroept: „welk een land van donkere harten is het onze", of: „ik heb een hart van modder". „Dat onze

zeden en ons bijgeloof vergaan!" riep de Koning den Barotsi uit. O bij hoe velen worden wij een gevoel van onrust gewaar. Zij gevoelen zeer goed de verhevenheid van het Christendom boven de sfeer, waarin zij leven, ook bemerken zij zeer spoedig welke Christenen al of niet naar hun godsdienst leven. „Goedheid en onbaatzuchtigheid", zegt Livingstone „hebben meer invloed op hen dan alle vertoon van macht". Dit verklaart ook den invloed, dien Stewart op hen had.

Wat den Afrikaner ontvankelijk maakt voor het Evangelie, is zijn gevoel van recht en onrecht, en zijn verlangen naar licht over gene zijde van het graf. Voorts is hij getroffen door het beeld van Christus, vooral van diens lijden en sterven tot onze behoudenis. Eigenaardig drukte de Koning van Basutoland, Moshesh zich uit: „de boodschap die de zendelingen ons van God overbrengen, is gelijk een ei, eer ik mijn oordeel er over uitspreek, wil ik wachten tot het uitgebroeid is."

Toen hij Christen geworden was, gaf hij op de vraag: wat hem daartoe bewogen had, ten antwoord: „Toen ik één voet in de kerk gezet had en met één oor geluisterd had, kon ik de andere niet terug houden".

Wij moeten ons op dit gebied in onze mededeelingen beperken, toch mogen wij sommige niet terughouden.

Zoo maakt Stewart melding van een leerling, dien hij bij zijn komst in Lovedale ontmoet had: Tiyo Soga. Deze was daar als een echte Kaffer, als een herdersjongen, gekleed in een schaapsvel, met een knoestigen stok in de hand gekomen, en toch met zoo'n beschaafd voorkomen, dat men dadelijk zijn afkomst vergat. Deze man is een uitstekend Christen en prediker geworden, die Bunyan's Christenreis in de Kaffertaal heeft overgezet, en wiens twee zonen zendeling zijn geworden.

Een ander, een inlandsch koning, Khama geheeten, had reeds in zijn jeugd het N. Testament gelezen. Dit had hem tot Christus gebracht. Schoon door zijn vader verbannen en onterfd, bleef hij standvastig, en door zijn invloed is een geheele stam ellendige, zwervende wilden, een gelukkig herdersvolk geworden.

Dit zijn uitzonderingen zal men zeggen, maar Stewart, die volstrekt niet gewoon is te kleuren, getuigt dat er niet weinig inlandsche Christenen zijn, wier leven niet onder doet voor de besten, die men in een Christenland aantreft.

„Ik evangeliseerde eens", zegt Stewart, „te Bulawayo, nabij de kraal van den bekenden koning der Ma-Tabelen, Lobengula, onder de Zoeloe-kaffers, van wie sommigen in Lovedale waren geweest. De kerk was geheel gevuld, inzonderheid met jonge mannen. Zij hadden haar zelf gebouwd en onderhielden hun eigen prediker."

Opmerkelijk is in den Afrikaner zijn aanleg voor muziek en zijn gave om zich uit te drukken, waarbij hij zich gaarne van beelden bedient. B.v. „Jezus is mijn bosch" (schuilplaats). Een bekeerde onder de Beetschuanen zeide: „Het geloof is de hand waarmede ik de gaven van Christus ontvang". Op een vraag die Livingstone aan een inboorling deed, wat hij verstond onder heiligheid, kreeg hij ten antwoord: „Wanneer in een nacht overvloedige regens zijn neergedaald, en deze den grond, de bladeren en het vee hebben schoongewasschen, en daarna de opgaande zon een dauwdrop op iedere grasspriet vertoont, en de lucht frisch is, dat is heiligheid". „Ik ben over de kloof heengesprongen", zeide een bekeerde Kaffer. „Vroeger", zoo liet een Kaffermeisje zich uit „moesten wij in den oorlog mee om de mannen te helpen, maar nu roept Christus ons om mee te helpen in den strijd tegen het Heidendom". Bij

de Victoria-watervallen zeide een bekeerde tot Coillard: „Eens zou de stroom mij reeds hebben meegevoerd en mij in den afgrond hebben geslingerd, maar Jezus kwam met zijn boot en zette mij op de bank, en zou ik mij zelf nu weer in de diepte werpen? God beware mij!"

X. Stewart in zijn huis en werkkring.

Onze schets zou onvolledig zijn indien wij niet een blik sloegen in Stewarts huiselijk leven. Het gebeurt niet zelden dat mannen, wier werk hen gestadig buiten hun huis roept, zich weinig bekommeren om hun gezin. Bij Stewart was het daar verre vandaan. Een grooten schat had de Heer hem geschonken in zijne vrouw, voor wier talenten hij vol bewondering was. De inlanders noemden haar Nobantu d.i. moeder van het volk. Zij deelde met haar gansche hart in het werk. Niet zelden offerde het echtpaar een gedeelte van hun nachtrust op om samen de belangen van de Zending te bespreken en ze in het gebed aan den Heer op te dragen. Zij hadden één zoon en acht dochters, vanwelke een vroeg gestorven was. De zoon hielp zijn vader een tijdlang in het Zendingswerk. Later werd hij een man van zaken in Z. Afrika. Van zijn dochters zijn twee in Z. Afrika en een in Schotland getrouwd; een ander was onderwijzeres in Lovedale. De gastvrijheid der Stewarts was onbeperkt. Toen zij nog een klein huis hadden sliepen man en vrouw, terwille van hun gasten, soms in zijn studeerkamer, hunne kinderen op den grond of buitenshuis. Op zijn vlug paard gezeten, rende hij de vreemdelingen, die wenschten hem te bezoeken, soms 20—60 mijlen tegemoet. Men zou een boek kunnen vullen met de namen der gasten, soms 14 tegelijk, die

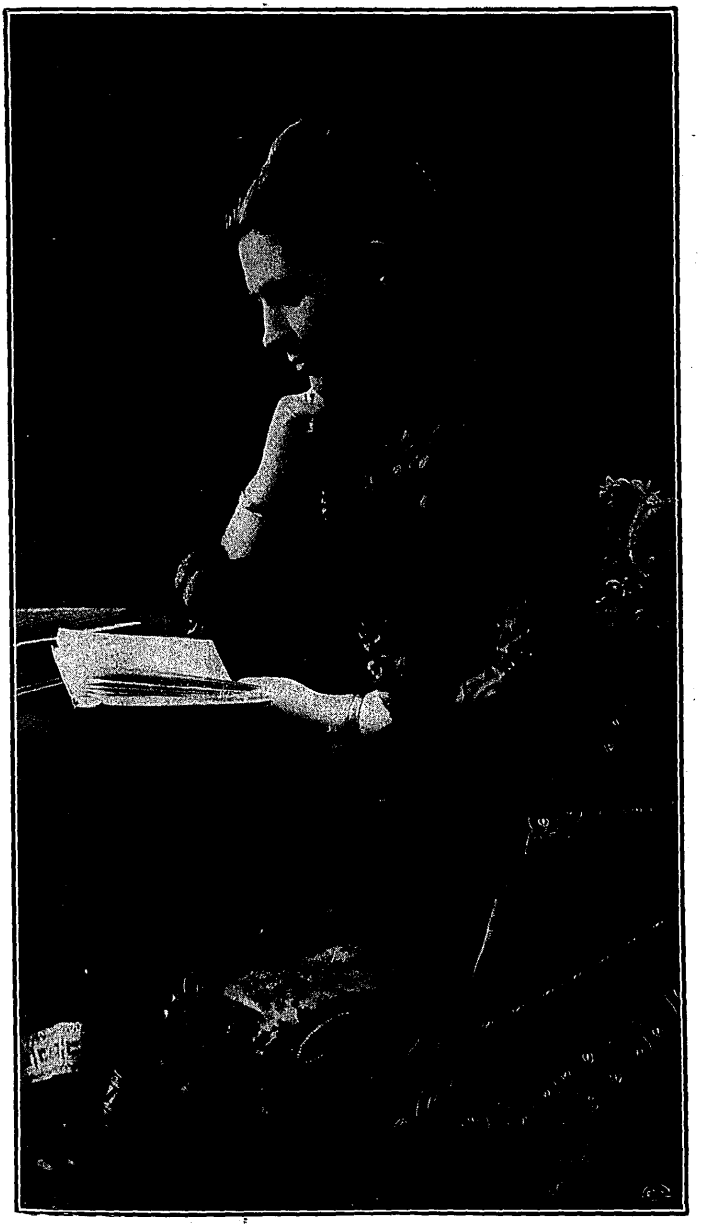

MEVROUW STEWART.

de Victoria-watervallen zeide een bekeerde tot Coillard: „Eens zou de stroom mij reeds hebben meegevoerd en mij in den afgrond hebben geslingerd, maar Jezus kwam met zijn boot en zette mij op de bank, en zou ik mij zelf nu weer in de diepte werpen? God beware mij!"

X. Stewart in zijn huis en werkkring.

Onze schets zou onvolledig zijn indien wij niet een blik sloegen in Stewarts huiselijk leven. Het gebeurt niet zelden dat mannen, wier werk hen gestadig buiten hun huis roept, zich weinig bekommeren om hun gezin. Bij Stewart was het daar verre vandaan. Een grooten schat had de Heer hem geschonken in zijne vrouw, voor wier talenten hij vol bewondering was. De inlanders noemden haar Nobantu d.i. moeder van het volk. Zij deelde met haar gansche hart in het werk. Niet zelden offerde het echtpaar een gedeelte van hun nachtrust op om samen de belangen van de Zending te bespreken en ze in het gebed aan den Heer op te dragen. Zij hadden één zoon en acht dochters, vanwelke een vroeg gestorven was. De zoon hielp zijn vader een tijdlang in het Zendingswerk. Later werd hij een man van zaken in Z. Afrika. Van zijn dochters zijn twee in Z. Afrika en een in Schotland getrouwd; een ander was onderwijzeres in Lovedale. De gastvrijheid der Stewarts was onbeperkt. Toen zij nog een klein huis hadden sliepen man en vrouw, terwille van hun gasten, soms in zijn studeerkamer, hunne kinderen op den grond of buitenshuis. Op zijn vlug paard gezeten, rende hij de vreemdelingen, die wenschten hem te bezoeken, soms 20—60 mijlen tegemoet. Men zou een boek kunnen vullen met de namen der gasten, soms 14 tegelijk, die

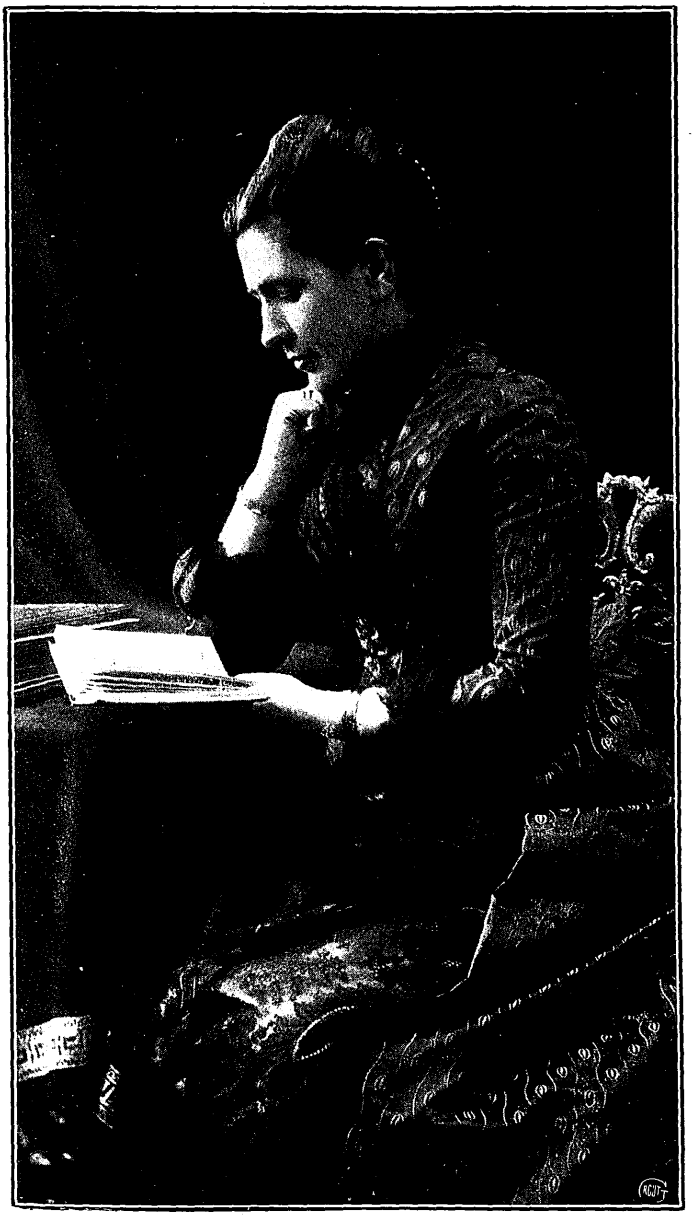

MEVROUW STEWART.

hij heeft geherbergd, waaronder die van Generaal Gordon Sir Bartle Frere, Cecil Rhodes en Lord Milner zouden voorkomen. Hoe druk hij 't ook had, steeds vond hij gelegenheid om zich met hen te onderhouden. In de eerste plaats stond zijn huis open voor nieuw aangekomen zendelingen, die bij hem een welbekenden leidsman vonden. Zieken in de buurt werden steeds van het noodige voorzien. Het is te begrijpen hoe gezegend dat alles voor de Zending werkte, en hoeveel vooroordeel er door overwonnen werd. Als Stewart dan ook hoorde dat de zending streng gecritiseerd of bestreden werd, kon hij altijd met vrijmoedigheid zeggen: laat men komen en zien, met het gevolg dat de beoordeelaars beschaamd werden. Een hunner riep na een bezoek aan Lovedale uit: „Ik kwam, ik zag, ik was overwonnen".

De Afrikaners hebben de gewoonte om aan de blanken, die iets bijzonders onder hen uitrichten een naam te geven, die aanduidt wat hen onderscheidt. Zoo noemden zij Stewart Songxada, d.i. de man, die groote stappen doet, een aanduiding van zijn onvermoeide werkzaamheid. Met zijn krachtigen geest vereenigde hij een sterk lichaam. Geen moeite waartegen hij opzag. Tegenstand en bezwaren staalden zijn karakter. Energie en beslistheid lagen op zijn gelaat te lezen. Zijn vaardigheid in den arbeid sloeg niet over in onbezonnenheid en overijling. Met het motto: eerst wegen, dan wagen, wist hij wanneer de gelegenheid tot handelen daar was. „Gij zijt een soldaat om slag te leveren", zeide een vriend tot hem. „Neen" was zijn antwoord, „om den slag te voorkomen". Hoe voortvarend ook zag hij kleinigheden niet over het hoofd. „Elke steen van een gebouw" zeide hij, „moet nauwkeurig gelegd worden", en ook daartoe ontbrak het hem niet aan het noodige geduld. Hij had, zooals iemand van hem ge-

tuigde, twee regels: 1e dat hij zijn werk zelf beter kon doen dan het aan een ander overgeven, en, als dit moest, 2e te zorgen dat hij personen had, wier diensten hij kon gebruiken. Men vergeleek hem met Mercurius, die vleugels aan zijn beide voeten had. Voor 't nemen van vacantie had hij geen tijd. Op reis te land of ter zee had hij altijd werk bij zich. Steeds onvoldaan met zich zelf, en bang dat hij iets verzuimd of niet goed genoeg gedaan had, betoonde hij zich een streng rechter over zich zelf.

Dat een man met zooveel gaven en met zulk een werkkracht een levende hoop had voor de toekomst van „het donkere werelddeel", en een vast geloof aan den geestelijken en stoffelijken vooruitgang er van kan niemand bevreemden. Trouwens Stewart zelf bezat een onwankelbaar geloof in zijn Heiland, ter wiens beschikking hij zich gesteld had, het steunen op diens beloften was het geheim zijner kracht. Vandaar zijn christelijk optimisme. Opmerkelijk is de titel van een zijner boeken: „De dageraad in het donkere continent". „Lees dat," schreef de groote Coillard, „het is mij niet mogelijk den indruk te beschrijven van de groote werken, die God daar gedaan heeft, ik ben er door geroerd en verootmoedigd".

XI. Laatste levensjaren.

Nadat Stewart in 1899 zijn betrekking als Moderator had neergelegd (zie bl. 25) keerde hij in het zelfde jaar naar Lovedale terug. In 1900 kwam hij weer in Schotland, waar hij in Mei bij de opening der Algemeene Synode voorzat. In het volgende jaar bracht hij nog weer een bezoek aan Lovedale, vanwaar hij in 1902 op nieuw te Edinburg kwam, om lezingen over de zending te houden, die in 1903 verschenen in het reeds genoemde werk: „De

dageraad in het donkere werelddeel". In dit jaar maakte hij een tweede reis naar Amerika (zie bl. 26) om de nieuwe zendingsmethode in de Negrocolleges aldaar te leeren kennen.

Alvorens deze tocht te aanvaarden, onderwierp hij zich aan een medisch onderzoek, waarvan de uitslag was, zwakke werking van het hart, maar tot opvolging van den raad om zijn werk in te krimpen, was hij niet te bewegen. Zoo keerde hij dan in April 1904 naar Lovedale terug, waar men hem met groote hartelijkheid ontving, maar zijn gelaat en gang duidden aan, dat hij niet meer de man van vroeger was. Evenwel presideerde hij in Juli de eerste Algemeene Zendingsconferentie te Johannesburg en behartigde hij in Nov. d. a. v. te Kaapstad de belangen van den inlander. Dat herhaalde hij in Jan. 1905. Intusschen ontging het zijne vrienden niet, dat hij steeds zwakker werd, maar door zijn geestkracht werkte hij hierover heen. Toch kenmerkte zich dat jaar door omstandigheden, die hem zeer neerdrukten, n.l. de hierboven genoemde bewegingen van het Aethiopianisme, de woelingen van Mzimba en de daarmede gepaard gaande kerkelijke oneenigheden, die ongunstig werkten op zijn hartkwaal. Onder dat alles bleef zijn stemming geduldig, zoodat er geen bitter woord uit zijn mond kwam. Maar de zoolang gespannen boog moest toch ten slotte breken. Nog op zijn ziekbed voerde hij de pen, totdat zij hem uit de hand viel. Het was in den avond van den 21sten Dec. 1905, dat zijn lievelingstekst werd vervuld: „Het zal geschieden ten tijde des avonds, dat het licht wezen zal", Zach. 14:7b. Hij ontsliep op den leeftijd van 75 jaren. Op den Kerstdag werd hij begraven. Een groote menigte mannen en vrouwen, blanken en zwarten, afgevaardigden van allerlei Kerken waren tegenwoordig. Zendeling Lennoy hield een korte, welsprekende rede over: „den vorst, ja een groote in Israël,

die gevallen was" (2 Sam. 3: 38). Onder de liederen die gezongen werden, was ook een Kafferlied, welks inhoud was: „God heeft de fontein, waaruit wij gewoon waren te drinken, opgedroogd." Het graf werd met bloemen overdekt. Het korte opschrift luidde: „James Stewart, Missionary".

Zullen wij nog een karakterbeschrijving van onzen zendeling hieraan toevoegen? Het wil ons voorkomen, dat zijn eigenaardigheden genoeg gebleken zijn uit de schets, die wij gaven van zijn leven. Men heeft opgemerkt, dat hij zoozeer een man uit één stuk was, dat zelfs zijn handschrift van zijn jeugd af tot zijn ouderdom in geen enkele letter verandering heeft ondergaan.

Wij treffen in Stewart hoedanigheden aan, die men tegenstrijdigheden zou kunnen noemen, en die toch wonderbaar in hem vereenigd waren. Idealist in den hoogsten graad, was toch geen werk hem te gering, zelfstandig en toch niet zelfzuchtig, een profetische geest en toch practisch, met een oog zoowel voor het heden, als voor de toekomst, onbevreesd en toch voorzichtig, een man van groote dingen en toch geduldig, een pionier en toch geen avonturier.

Van zijn medelijdend hart volge hier een enkel voorbeeld. Een oud inlander, die om zijn melaatschheid door zijn familie verlaten was, leefde onder de boomen bij Lovedale, bijkans uitgehongerd. Stewart bouwde voor hem een hutje en voorzag hem dagelijks van voedsel. Toen de schamele woning door een vloed weggespoeld was, bracht Stewart hem met hulp van een jongen naar een huisje nabij zijn eigen woning, waar hij verscheidene jaren bleef leven. Hij was een Heiden, maar er ging geen dag voorbij, waarop Stewart of een van zijn kweekelingen niet met hem las en bad, met de heerlijke vrucht, dat het licht van Gods Woord opging in zijn ziel.

Met het oog op dat alles verwondert het ons niet, dat de weduwe Stewart honderde bewijzen van deelneming van alle rassen, standen en richtingen ontving, en dat in allerlei Nieuwsbladen in Z. Afrika, Groot-Brittanië en andere landen waardeerende berichten over hem verschenen.

Hoe staat het thans met het door Stewart tot stand gebrachte werk in Lovedale? Hooren wij wat zijn opvolger, James Henderson daarvan zegt.

Lovedale is het middelpunt van een groot en gezegend zendingswerk. Is de rassenkwestie nog verre van opgelost, wat daar is tot stand gebracht, heeft niet weinig tot die oplossing bijgedragen. Ieder, die de plaats en omgeving bezoekt, ontvangt er aanstonds een weldadigen indruk. Nergens in O. Afrika zijn de landen zoo goed in orde als daar. De prachtige eiken- en pijnboomen, de welgebaande wegen, de bloembedden, de goed onderhouden gebouwen, op behoorlijken afstand van elkander gelegen, geven aan het geheel een groote aantrekkelijkheid. De leer- en eetkamers zijn voortreffelijk ingericht. Onder de bezoekers van Lovedale waren er wel, die alles te mooi voor de inlanders vonden, maar Stewart oordeelde, dat wanneer deze voor het hoogste doel werden opgeleid, al het uiterlijke daarmee overeenstemmen moest. en — hij had het geld ervoor gekregen.

Vingen wij onze schets aan met een vergelijking van de roeping van Stewart tot zendeling met die van Eliza tot profeet, wij eindigen met het slot van een brief, van een door hem opgeleiden predikant, J. Knox Bokwe, die een reis van 300 mijlen had afgelegd om zijn geliefden opvoeder — het was zes dagen voor diens dood — vaarwel te zeggen. Hij schreef aan de weduwe van onzen held hoe hartelijk zijn geestelijke vader hem toegesproken had. „Toen moest ik met den profeet uitroepen: „mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijne ruiteren!”

Lichtstralen op den akker der Wereld.

II.

De Rijnsche Zending in Kaiser Wilhelmsland.

DOOR

C. TH. SCHARTEN.

Dit jaar zal het 25 jaar geleden zijn, dat het Rijnsche Zendingsgenootschap te Barmen in Kaiser Wilhelmsland, het aan Duitschland toebehoorende gedeelte van Nieuw-Guinea, den zendingsarbeid begonnen heeft.

Met zeer gemengde gevoelens zal op dit tijdperk van 25 jaar worden teruggezien. Het was een moeielijke, harde arbeid, welke daar verricht is, en het resultaat tot nu toe betrekkelijk gering; toch is er ook veel oorzaak om dankbaar gestemd te zijn, en hoopvol een nieuw tijdperk in te gaan.

Mogen de volgende bladzijden daarvan de overtuiging geven!

Een enkel woord vooraf over land en volk. Tot voor korten tijd waren eigenlijk alleen de kuststreken van dit groote eiland ons bekend; in het binnenland met zijn trotsche bergen tot meer dan 4000 Meter hoogte, met zijn dichte bosschen en weelderigen plantengroei hadden nog maar weinig Europeanen een voet gezet; in den laatsten tijd echter zijn er verschillende wetenschappelijke expeditie's uitgezonden om het binnenland te onderzoeken, zoodat het ons nu eenigszins meer bekend is geworden. De zendingsstations en de handelsondernemingen zijn tot nu toe in hoofdzaak nog maar alleen aan de kust.

Schoon is het land. gelijk zoo menig land in het Oosten, rijk aan allerlei planten en vruchtgewassen; men vindt er den kokosboom, den sagopalm, den broodboom e. a; rijk aan allerlei loopend, kruipend, en vliegend gedierte, een pronkjuweel der schepping Gods, een machtige, aan-

grijpende openbaring van de veelheid des levens, die het eenig goddelijk wezen heeft voortgebracht.

Arm alleen is het land aan wild; men vindt er geen verscheurende dieren, noch antilopen, herten of apen. Het eenige, wat men er van dat soort vindt, zijn wilde zwijnen en honden, wier vleesch tot de lekkernijen van den inboorling behooren. Bizonder prachtig daarentegen is het gevogelte, o.a. de paradijsvogel en de papegaai.

Wie zijn het, die dit schoone eiland bewonen? Het zijn de Papoea's: menschen, chocoladebruin van kleur en van kleine, gedrongene gestalte, dadelijk te kennen aan hunne lange, gekrulde haren, aan de tatoeëering van hun lichaam en aan de wonderlijke versiering van armen en beenen, neus en ooren met allerlei voorwerpen als hondentanden paarlen, schelpen, vlechtwerk en dergelijke, terwijl hunne kleeding tot een minimum beperkt is.

De zendelingen zeggen, dat de Papoea niet lui is. Maar zijne behoeften zijn weinig, en de vruchten des lands zijn vele, zoodat hij zich niet gedrongen ziet om hard voor zijn levensonderhoud te werken. Dat zij evenwel den arbeid niet schuwen, blijkt uit de bearbeiding van hunne velden, en uit de wijze, waarop zij hunne huizen en vaartuigen bouwen; ook zijn zij volstrekt niet te traag om de zendelingen te helpen bij het oprichten van hunne woonhuizen en daartoe vele en zware eikenstammen uit het oerwoud naar het zendingsterrein te slepen.

De vrouw heeft ook bij hen eene positie ver beneden den man, maar naar de getuigenis van zendeling Hanke is deze positie lang niet zoo onwaardig en ondragelijk als wel bij andere, ja bij de meeste wilde volken het geval is. Vrouwen en dochters moeten bijv. wel alleen middagmalen, als de mannen eerst het beste voor zich genomen hebben, maar daarentegen vorderen de mannen van hunne

vrouwen niet zooveel zwaren arbeid, als anders wel het geval is.

Uit dat alles mag men nu niet opmaken, dat de Papoea een betrekkelijk beschaafd en gelukkig mensch is. Laat ik daartoe reeds aanstonds het volgende noemen. Men vindt in de gezinnen in den regel niet meer dan 2 of 3 kinderen; de andere kinderen worden dadelijk na hunne geboorte gedood. Van tweelingen wordt bijna altijd een der kinderen met een stuk hout op het hoofd geslagen en in zee geworpen.

Zendeling Hoffman van Bogadjim zag eens, hoe een aantal vrouwen voor een huis een doodendans uitvoerden. Op zijn vraag: wie er gestorven was, verkreeg hij een uitwijkend antwoord. Hij ging de woning binnen, en wat vond hij er? niets dan een dooden hond, waarover eene vrouw zich heen boog, voortdurend uitroepende: o, mijn lieveling, mijn lieveling. waarom moest gij sterven? Hoe teer van gemoed denkt misschien iemand. Het mocht wat! Hoe verdorven van gemoed, want dezelfde moeder, die zich nu over een dooden hond de haren uit het hoofd trekt, zal zoo aanstonds een eigen kindje vermoorden. Waarom treurt zij dan zoo over dien hond? omdat hij nu niet bij een feestmaal dienen kan, en zij daardooor een lekker schoteltje missen moet. Maar een kind meer groot te brengen, dat geeft last en moeite, dat stoort het levensgenot; en daarom weg met een kind. Is dat ook zelfzucht, is dat ook ontaarding van het grofste soort?

Wat den godsdienst en de godsdienstige voorstellingen der Papoea's betreft, ook zij hebben eenig besef van een hoogsten God, die hemel en aarde geschapen heeft, en dien zij Rotoi, Rotej of Anute noemen, maar dat besef is ten deele zeer flauw, ten deele zeer verward. In de plaats daarvan is veelmeer het geloof aan booze geesten getreden, welk

geloof op het leven der Papoea's voortdurend een angstigen druk legt.

Dag en nacht leeft de inboorling voor hen in vrees, hetzij hij in huis of in het bosch of op zee zich bevindt. Is hij in het bosch, en hoort hij het geruisch van een vallend blad of van een diertje, dat ritselt in het loof, dan verschrikt hij, en is een oogenblik als op de plaats genageld. Is hij op zee, dan spreekt hij met zijne kameraden niet de taal van het dorp, maar een bizonder taaltje, dat alleen op zee gebruikt wordt, want de geest mocht de woorden verstaan en de zee in omstuimige beweging brengen, zoodat de boot verging. Alleen in een huis slapen durft een Papoea niet. Toen zendeling Bergman eens drie weken lang op reis was, kwamen elken avond zes meisjes uit het naaste dorp, en legden zich om het bed van de zendingsvrouw te slapen, totdat haar man terugkeerde.

Eigenaardig, dat de zendelingen in de godsdienstige overleveringen der Papoea's eenige overeenkomst vinden met de Israelietische verhalen, die wij op de eerste bladzijden des bijbels vinden. Toen zendeling Hoffman in Bogadjim de eerste maal het scheppingsverhaal vertelde, riep een man: wat gij vertelt, is waar; dat hebben ook onze voorouders ons verhaald, maar die eerste vrouw heette niet Eva maar Silua. Zij spreken ook van een slang, die den mensch zou verleid hebben; en de Papoea's hadden het er druk over, dat ook onder hen de naam Noach voorkomt. Als wij over den godsdienst van dit volk spreken, dan moeten wij in het bizonder de aandacht vestigen op den zoogenaamden geheimen dienst, welke naar het oordeel der zendelingen niet anders is dan de vereering van een boozen geest, eene godsdienstige handeling om den toorn van zulk een geest te stillen en de onheilen af te weren, die hij aanbrengen kan. Op Bogadjim zou men dien geheimen

dienst den Asa-cultus kunnen noemen, op Bongu den Ai-cultus, op Siar den Messiab-cultus en op Dampier den Barak-cultus; verschillende namen voor een zelfde zaak. Voor het gemak zullen wij maar steeds van den Asadienst spreken. Deze Asadienst is aldaar het sterkste bolwerk van de macht der duisternis. Zal het evangelie ingang vinden, dan moet dit bolwerk vallen, maar het houdt zich met taaie volhouding staande, al is het ook, dat er hier en daar een bres in geschoten is.

Waarin bestaat die Asadienst? De sage zegt, dat Asa een reus was, die voor eeuwen onder hen woonde, de kinderen nazat en opat, totdat zij hem in zijn huis omsingelden en verbrandden. Op de plaats, waar het huis gestaan had, groeiden later kokospalmen, bamboes, kalabassen en andere boomen, waarvan de Papoea's de muziek instrumenten maakten, die zij bij hunne samenkomsten ter eere van den Asa gebruikten. Aan die samenkomsten nemen alleen de mannen deel, die dan bijeenkomen op een afgelegen plek in het bosch of in een huis in het dorp, dat in 't bizonder aan dezen dienst gewijd is. Aan vrouwen, meisjes en knapen is de toegang ten strengste verboden, ja eene vrouw, die van de viering of van de instrumenten daarbij gebruikt, iets bemerkt, moet gedood worden. Bij zulke samenkomsten en feestvieringen, die soms 5—6 weken duren, wordt de Asa door wonderlijk gemaskerde mannen voorgesteld, gepaard met een geheimzinnig blazen, fluiten en ratelen op de daartoe bestemde muziekinstrumenten. Een groot feest met veel zwijnenvleesch en vruchten besluit steeds de feestviering.

Of de mannen zelf aan dezen Asa-cultus gelooven? De zendelingen hoorden meermalen uitingen als deze: de Asa is onzin; wij eten de varkens en bedriegen de vrouwen. Daaruit zou men kunnen opmaken, dat de mannen dezen

Asadienst in stand hielden om zich zelf te goed te doen en hunne vrouwen in vrees en onderdanigheid te houden maar dat is het toch niet alleen. Wel degelijk houdt ook bijgeloovige vrees dezen dienst in stand; angstig en hardnekkig klemmen zij er zich aan vast, en tot voor korten tijd was er nog geen enkele Papoea, die het opgeven van dezen Asadienst niet eene te hooge prijs voor het Evangelie vond.

In dit land nu en onder dit volk werd in 1887 — d. i. nu 25 jaar geleden — de zendingsarbeid begonnen. De eerste zendelingen, die er voet aan wal zetten, waren de zendelingen Eich en Thomas, die beide, de een in Hereroland en de ander op Nias reeds een 16-jarigen arbeid achter zich hadden. Doch reeds aanstonds begon de tegenspoed. Nog voordat het tot de vestiging van een zendingspost kwam, moest Thomas wegens de koorts het land verlaten. Eich bleef wel, en vestigde zich te Bogadjim aan de Astrolabebaai, maar ook hij werd ziek aan de malaria, zoodat hij in het begin van 1889 met groote vreugde de komst van drie nieuwe zendelingen begroette, de broeders Scheidt, Bergman en Kunze. In hetzelfde jaar traden nog drie zendelingen aldaar in den arbeid: Klaus, Bosch en Arff. Zeven zendelingen, welk een flink getal! en daarvan zes in één jaar; welk een krachtig aanpakken van den arbeid! Behalve te Bogadjim werd ook op Siar en op het eiland Dampier een zendingspost aangelegd, en men beproefde nog een vierde station aan te leggen -- maar met welke bittere teleurstellingen, met welke ontzettende beproevingen hadden zij te worstelen. Van de zoo even genoemde 7 zendelingen stierven Klaus en Arff zeer spoedig, moesten Eich en Kunze het land verlaten om geen slachtoffers te worden van het klimaat en werden Scheidt en Bosch beide vermoord bij hunne poging om een vierde

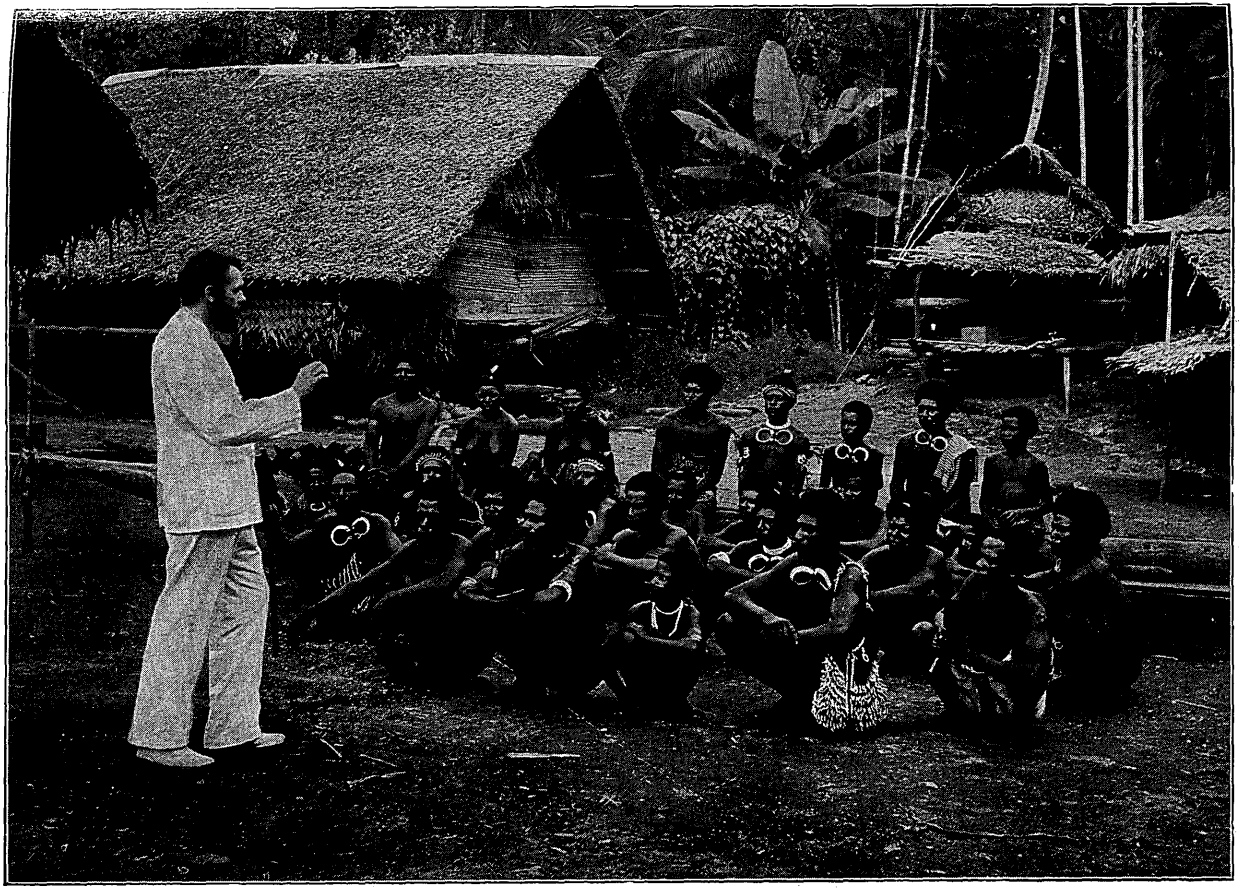

Asadienst in stand hielden om zich zelf te goed te doen en hunne vrouwen in vrees en onderdanigheid te houden maar dat is het toch niet alleen. Wel degelijk houdt ook bijgeloovige vrees dezen dienst in stand; angstig en hardnekkig klemmen zij er zich aan vast, en tot voor korten tijd was er nog geen enkele Papoea, die het opgeven van dezen Asadienst niet eene te hooge prijs voor het Evangelie vond.

In dit land nu en onder dit volk werd in 1887 — d. i. nu 25 jaar geleden — de zendingsarbeid begonnen. De eerste zendelingen, die er voet aan wal zetten, waren de zendelingen Eich en Thomas, die beide, de een in Hereroland en de ander op Nias reeds een 16-jarigen arbeid achter zich hadden. Doch reeds aanstonds begon de tegenspoed. Nog voordat het tot de vestiging van een zendingspost kwam, moest Thomas wegens de koorts het land verlaten. Eich bleef wel, en vestigde zich te Bogadjim aan de Astrolabebaai, maar ook hij werd ziek aan de malaria, zoodat hij in het begin van 1889 met groote vreugde de komst van drie nieuwe zendelingen begroette, de broeders Scheidt, Bergman en Kunze. In hetzelfde jaar traden nog drie zendelingen aldaar in den arbeid: Klaus, Bosch en Arff. Zeven zendelingen, welk een flink getal! en daarvan zes in één jaar; welk een krachtig aanpakken van den arbeid! Behalve te Bogadjim werd ook op Siar en op het eiland Dampier een zendingspost aangelegd, en men beproefde nog een vierde station aan te leggen -- maar met welke bittere teleurstellingen, met welke ontzettende beproevingen hadden zij te worstelen. Van de zoo even genoemde 7 zendelingen stierven Klaus en Arff zeer spoedig, moesten Eich en Kunze het land verlaten om geen slachtoffers te worden van het klimaat en werden Scheidt en Bosch beide vermoord bij hunne poging om een vierde

zendingspost aan te leggen. Wel werden de ledige plaatsen zooveel mogelijk aangevuld; nieuwe broeders en nieuwe zusters kwamen op het terrein van den strijd, maar ook telkens bezweken jonge, frissche krachten aan de moordende malaria koortsen. Van 1887—1910 werden uitgezonden 25 zendelingen, 1 zendingsarts, 20 zendingsvrouwen en 6 andere broeders voor verschillenden arbeid, tezamen 52 personen. Daarvan waren in 1910 nog maar 19 personen in den arbeid, nl. 9 zendelingen, 8 zendingsvrouwen en 2 broeders, want 15 personen stierven in dien tijd, en 18 moesten om het klimaat het land verlaten.

Deze getallen zijn spoedig uitgesproken, maar welk een leed en droefenis, welke een lijden en strijden ligt daarin opgesloten. Hoeveel zelfverloochening, hoeveel liefde en trouw volharden is daar op N. Guinea betoond. Is het wonder, dat die zendelingen in hunne eenzaamheid, bij hunne ziek- en sterfbedden, bij al de haast ongeloofelijke moeielijkheden van hunnen arbeid soms aan hevige aanvechtingen blootstonden, dat wel eens een bang waarom? hun in het hart en op de lippen kwam, een waarom? waarop de Heer zoo dikwijls geen antwoord gaf, maar dat de eeuwigheid misschien zal openbaren. De geestelijke aanvechtingen bezorgden hun de moeilijkste uren, maar zij zijn niet bezweken; zij hebben allen tot het laatste toe volgehouden, niemand heeft zijn post verlaten. Die zendingsarbeid in Kaiser Wilhelmsland is een heldenarbeid geweest; die mannen en vrouwen toonbeelden van Gods almachtige genade, die zoo zeer in hunne zwakheid Zijne kracht volbrengen wilde.

Onder de grootste moeilijkheden, waarmede de zendelingen te kampen hadden, is te noemen het aanleeren van de taal. Toen de zendelingen op N. Guinea kwamen, was er niemand die de taal der inboorlingen sprak of verstond, en dus

ook niemand, die hun de taal leeren kon. Van letterschrift en litteratuur geen sprake! Zij moesten de taal afluisteren van de lippen der inboorlingen. Wij kunnen ons geen denkbeeld maken van de bezwaren, daaraan verbonden; die bezwaren waren enorm groot. Het volgende moge er eenigen indruk van geven.

De methode om achter een nog onbekende taal te komen, is door het wijzen op de dingen te vragen, wat ze beteekenen. Heel eenvoudig! denkt men. De zendeling hoort het antwoord, teekent dat op, en weet het dus; maar zoo eenvoudig gaat het niet. De zendeling wijst vragend op een boom, en bedoelt natuurlijk den boom in zijn geheel, maar de inboorling, die niet in de eerste plaats een oog voor het geheel heeft, denkt aan den bast van den boom of aan het mos op den boom, en noemt daarvoor het passende woord. De zendeling denkt nu, dat hij het woord voor boom hoort, schrijft dat op, maar vergist zich deerlijk, en groote verwarring is daarvan later het gevolg. Een ander voorbeeld: de zendeling houdt vragend zijn hand op; de inboorling ziet dikke aren op de hand, en noemt het woord voor aren; de zendeling echter denkt, dat hij het woord voor hand noemt, teekent dat op, maar in werkelijkheid heeft hij het woord voor aren op de hand opgeschreven.

Zoo gaat het nu in den aanvang letterlijk met alles, zoodat men begrijpen kan, hoe lang het duurt, voordat de zendeling uit de verwarring uit is, en voor de dingen de rechte namen gevonden heeft.

Veel moeielijker is het nog in de Papoeatalen de rechte uitdrukking te vinden voor de geestelijke begrippen, die men niet met den vinger kan aanwijzen. In den beginne dacht men, dat de Papoea's daarvoor geen woorden hadden, maar later is het gebleken, dat zulks toch wel het geval

is; het was alleen zoo ontzettend moeielijk er achter te komen, vooral omdat de inboorling uit bijgeloovige vrees in dit opzicht tegenover den blanken man zeer terughoudend is; hij spreekt niet gaarne over zijne godsdienstige begrippen en voorstellingen. Jaren lang heeft men vaak naar de vertaling van een woord gezocht, totdat men eindelijk, wij zouden zeggen op toevallige wijze, er achter kwam.

Een paar voorbeelden. Zendeling Bergman wist nog altijd geen goed woord voor „ziel". Doch op zekeren dag keert eene vrouw van een graf terug, en vraagt aan een Papoea, die naast haar zit, om wat tabak. De vrouw krijgt dat, en gaat er mede naar het graf terug. Bergman vraagt aan dien man: wat wil die vrouw met de tabak? Die tabak is voor den doode, is het antwoord. Maar de doode is dood, en zal wel geen tabak meer rooken, zegt Bergman; waarop de man zegt: de doode wel niet, maar zijn „nitun". Daar was het woord gevonden! Na nog meer heen er weder vragen bleek het duidelijk, dat nitun het woord voor ziel is. — In 1892 komt Zendeling Hoffman te Bogadjim en heeft zes jaar later nog geen woord voor zonde, want de daarmede eenigszins overeenkomende woorden drukten niet volkomen het begrip zonde uit, nl. het slechte, dat boos is voor God, en voor God schuldig maakt. Doch op zekeren dag laat Hoffman een schooljongen de geschiedenis van den moordenaar aan het kruis na vertellen. Deze geeft haar op de volgende wijze weer: wij worden naar recht bestraft, gelijk wij het verdiend hebben. Jezus echter heeft geen „anjam uné". Daar was eindelijk het rechte woord voor zonde gevonden: anjam uné".

Bij deze moeielijkheden komt nu nog het bezwaar, dat op de 4 thans bestaande zendingsposten verschillende talen gesproken worden, zoodat de Zendelingen elkander weinig helpen kunnen. De bevolking bestaat uit twee verschillende

volksstammen, de Melanesische bevolking aan de kust, en de Papoea's op het gebergte. De laatsten echter schuiven zich bij Bongu en Bogadjim als een wig tusschen de andere bevolking in. De zendelingen hebben daardoor te doen met twee geheel verschillende talen, behalve dat elke taal op zich zelf mede in verscheidene min of meer van elkander afwijkende dialecten gesproken wordt. Het streven is nu om zoo mogelijk van ieder dezer taalgroepen één dialect tot spreektaal te maken bij het onderwijs en in de godsdienstoefeningen.

Men is nu zoover gekomen, dat de inboorlingen de 10 geboden, het apostolisch geloof en het onze Vader in hun eigen taal leeren kunnen; ook bestaat er een aantal liederen, en eene vertaling van bijbelsche verhalen.

Om eenig denkbeeld te geven, hoe moeilijk het voor de zendelingen was een en ander in de taal der inboorlingen weer te geven, volgt hier terug vertaald uit de Bogadjimtaal het eerste en tweede artikel en uit de Bongutaal het derde artikel van het apostolisch geloof.

Art. I. Dat Jehovah, de groote Rotej, de Vader, den hemel en de aarde geschapen heeft, dat weet mijn hart.

Art. II. Jezus Christus is onze Heer. Dat hij door den adem Jehovah's (uit Jehovah's mond) verwekt is, en Maria hem baarde, dat hij door zijne vijanden bij Pilatus aangeklaagd is, dat hij gekruisigd, gestorven en begraven werd, dat hij nederdaalde in de plaats der afgestorvenen, dat hij ten derde dage weer opstond, dat hij ten hemel voer, dat hij met Jehovah, den Vader, gelijk zit, dat hij vandaar nederkomen zal, dat hij dan tot de reeds gestorvenen en nog levenden een rede houden zal en daarnaar doen zal, hun, die goed gedaan hebben, een aangename en hun, die kwaad gedaan hebben, een booze rede, dat weet mijn hart.

Art. III. Een Heilige Geest, een Christelijke vergadering die heilig is, eene wegwerping van de zonde, eene opwekking

van het lichaam en voortdurend levend zijn, geloof ik.

Is het wonder, dat, waar de moeilijkheden om de taal te leeren zoovelen waren, de zendingsarbeid onder de bevolking langen tijd zonder vrucht is gebleven? Men verstond, men begreep de zendelingen niet. Zendeling Schütz schreef in 1906, dat voor eenigen tijd een oud man tot zendeling Diehl zeide: „toen Eich en Arff hier waren, konden wij hen niet verstaan; wij begrepen niet, wat zij wilden. Ook Hoffman hebben wij eerst niet verstaan. Toen hij lang hier was, begon het een beetje, en zoo telkens meer. U verstaan wij nu zeer goed, maar wij zijn te oud geworden om de Jehovahrede te verstaan. Onze kinderen verstaan het beter; die kunnen Christenen worden."

Toch was de taal en het klimaat de eenige oorzaak niet, dat het jaren lang met den zendingsarbeid niet vooruitging en het een ploegen op rotsen scheen. Wij moeten ook in aanmerking nemen de bizondere geestelijke duisternis en verstoktheid der bevolking. Geldt dat in zekeren zin van alle heidensche volken, van sommigen geldt dat toch in bizondere mate, zooals van de Papoea's, al hebben ze ook hunne deugden. Hun geweten is buitengewoon verdonkerd en afgestompt. Het is niet ongewoon om een man, die een beruchte leugenaar, dief en echtbreker is zich zelf te hooren betitelen met den naam: tamo bilen d. i. een goed, rechtvaardig man. De begrippen van goed en kwaad zijn bij hen geheel verward. Wat God ons als zonde heeft doen zien: veelwijverij, bloedwraak, stelen en bedriegen en zooveel meer, geldt bij hen volstrekt niet als iets kwaads. Zedelijk staan de Papoea's zeer laag.

Geen wonder dan ook, dat, waar de zonde niet gevoeld wordt, en de behoefte naar verlossing niet aanwezig is, de prediking des kruises aanvankelijk in het geheel geen weerklank vond. Als men den Papoea sprak van Jezus,

die voor onze zonden gestorven is om ons den hemel mogelijk te maken, dan zette hij een gezicht, alsof hij zeggen wilde: dan is die Jezus toch eigenlijk een heel dom mensch geweest.

Toch zijn er vruchten op den zendingsarbeid gekomen. Eerst slechts als antwoord op de ééne taal, welke verstaan werd, de taal der liefde, die zich uitte in eindeloos geduld en nimmer ophoudende bewijzen van vriendelijkheid en hulpvaardigheid. Met die taal werd aanvankelijk veel bereikt: de zendelingen wonnen er mede de sympathie en het vertrouwen der bevolking.

Langzamerhand ging het echter met het spreken beter, zoodat men meende een aanvang te kunnen maken met korte godsdienstoefeningen des Zondags. Het bleek echter dat deze poging nog te vroeg was; de lieden bleven weg en daarom besloten de zendelingen het voorloopig op te geven en zich te bepalen bij wat wij straatprediking zouden noemen. Op het marktplein des daags en vooral des avonds, als de lieden bij hunne vuren zaten, gingen de zendelingen tot hen om hun het evangelie te brengen meestal in den vorm van vragen en antwoorden. Op die wijze werd het volk bereikt, en viel menig goed zaadje in de harten der inboorlingen, waarvan echter aanvankelijk geen vrucht werd gezien. Zoo was het nog in 1897 d. i. tien jaar na de vestiging.

Een paar jaren later kwam er echter een kentering. Op de stations Ragetta en Siar, op Bongu en Bogadjim werden met behulp der inboorlingen kerkjes gebouwd, en begon men vlijtig ter godsdienstoefening te komen. Dat was vooruitgang, ook al was er nog niet één, die Christen wilde worden. Verblijdend was, dat op Siar en Bogadjim de dorpelingen besloten om des Zondags niet meer op hunne velden te arbeiden, ja zelfs dat men bij een regen-

loozen tijd tot zendeling Hoffman kwam met het verzoek om Zondags tot God om regen te bidden. Te voren liet men daarvoor den toovenaar komen.

Er kwam dus langzamerhand eenig geestelijk leven. Men dacht meer na; men kreeg meer belangstelling in de Jezus-rede, zooals men het noemde; ja het was duidelijk, dat Gods woord in sommige harten begon te werken als een tweesnijdend zwaard. Een bewijs daarvan is wel het volgende: Zendeling Helmich had over boete en zinsverandering gesproken, toen een man antwoordde: „O Helmich! Gij moet nog wat wachten. Gij hebt wel gelijk; in mijn binnenste is wel een stem, die mij zegt, dat de Jezus-rede waar is, maar versta: ik heb nog twee harten. In het eene hart heb ik al de Jezus-rede, in het andere zou ik nog gaarne vasthouden, wat mij van de vaderen is overgeleverd".

Het was vooral op de jongeren, dat de zendelingen hun hoop gevestigd hadden. Zoo spoedig mogelijk waren zij dan ook met schoolonderwijs begonnen, ofschoon het een ontzachelijke moeite kostte om de Papoeakinderen, zoo gewend aan een geheel ongebonden leven in de vrije natuur, eenigszins aan orde en tucht en schoolgaan te gewennen. Het ging echter gaandeweg beter, en op dezen arbeid, hoe moeitevol ook, heeft veel zegen gerust. Een dier vruchten is Gumbo, de eersteling onder de Papoea's, van wien ik iets wil mede deelen, tevens om te doen zien hoeveel het een inboorling kost om Christen te worden.

In 1909 nam zendeling Hoffman hem als een achtjarig knaapje in huis; en zij bemerkten reeds aanstonds, dat hij zich gunstig van andere Papoeakinderen onderscheidde, d. w. z. dat hij niet beter of slechter was dan de Europeesche knapen van zijn leeftijd. Hij hechtte zich zeer aan den jongen, en deze hechtte zich wederkeerig aan den zende-

ling en zijne echtgenoote, zoodat, toen Hoffman van zijn verlof naar Europa terugkeerde, Gumbo dadelijk weer als huisknecht bij hem kwam inwonen. Hij deed zijn best in het werk, dat hem werd opgedragen, en toonde zich ook ontvankelijk voor de waarheid. Dat er iets bij hem begon te werken, blijkt wel hieruit, dat, toen Hoffman op zekeren dag hem over iets berispte, Gumbo tot hem zeide: ja, ik heb u heden morgen ook belogen; daarvan weet gij niets, maar ik moet het u zeggen. Die bekentenis was een duidelijk bewijs, dat Gods geest bij hem aanving te werken.

Gumbo begon nu herhaaldelijk om den doop te vragen, maar Hoffman aarzelde er toe over te gaan, daar hij nog zoo jong was, pas 16 jaar, en eerst bewijzen van zijne standvastigheid geven moest. Uit het volgend voorval bleek zijne oprechtheid. Een oom van hem was gestorven, en het gebruik was om 6 a 8 weken na de begrafenis het lijk weer op te graven en het kinnebakken er uit te breken, hetgeen met allerlei heidensche ceremonien gepaard ging. Gumbo vroeg verlof om er bij tegenwoordig te zijn, maar Hoffman antwoordde natuurlijk, dat hij dan geen Christen kon zijn. Een zware strijd werd nu in de ziel van den jongeling gestreden, maar hij overwon. Toen de bepaalde dag aanbrak, vroeg hij Mevrouw Hoffman om hem heel veel werk te geven, opdat zijne gedachten niet naar zijn dorp zouden gaan. Hij doorstond dien dag goed, ja zijne overwinning gaf hem veel innerlijke blijdschap. Opeens echter schenen alle goede verwachtingen vervlogen. Gumbo liep weg; hij was bezweken voor het gepraat van ouders en familie; hij keerde Gods woord en het zendingshuis den rug toe. Maar het duurde niet lang of Gumbo kwam terug; hij gevoelde zich in de oude heidensche omgeving niet meer thuis; hij had oprecht berouw en toonde nog veelmeer dan vroeger, dat het hem waarachtige ernst was

om Christen te worden. Zijne familie liet hem echter niet los. Een groot feest ter eere van de voorouders zou gevierd worden, waaraan de gansche familie moest deelnemen, want anders zouden de geesten allerlei onheil over hen brengen. Vrienden en verwanten drongen zoo sterk mogelijk er bij Gumbo op aan, dat hij er toch ook bij zou zijn. Als hij maar een enkele veer in zijn haar stak en van verre toezag, dan was het al voldoende. Doch Gumbo bleef sterk. Hij sprak: ik wil Christen tamo worden, en Jezus wil het niet hebben.

Hoe jubelde het hart van Hoffman, die nu met het dooponderricht een aanvang durfde nemen. Drie maanden werd het hem gegeven, en toen hadden Hoffman en de andere zendelingen geen het minste bezwaar meer om hem den doop toe te dienen.

Den 28ste Dec. 1903 zou de doopplechtigheid plaats grijpen. Op de waranda van Hoffmans woning, met palmen en bloemen versierd, verzamelden zich vroeg in den ochtend de inboorlingen, wel 250 in getal. Aan het boveneind stond een witgedekte tafel met het doopbekken. Gumbo geheel in het wit gekleed nam voor de tafel plaats, en om hem heen in een halven cirkel de zendelingen en zendelingsvrouwen. Achter hen de schoolkinderen van Bogadjim, Bongu, Siar en Ragetta; en daarachter de volwassen inboorlingen.

De plechtigheid begon met eene korte prediking over Joh. 3 : 16 met het oog op de beteekenis van het Kerstfeest en den doop, die zoo aanstonds zou worden toegediend. Daarna had de ondervraging plaats over de bijbelsche geschiedenis, de tien geboden, de geloofsbelijdenis, het onze Vader en het doopbevel. Duidelijk en kalm werden daarop zeer goede antwoorden gegeven. Na dit onderzoek en nadat den doopeling nog eens de ernst van dit uur was

voorgehouden, en men smeekend voor Gods aangezicht getreden was, sprak Gumbo de geloofsbelijdenis uit. Op Hoffmans vraag of hetgeen hij met de lippen beleed, ook met zijn hart beleed, zeide hij met blijdschap ja, en hield daarop tot zijne familie en landslieden de volgende toespraak: „Ik zweer de zeden mijner voorvaderen af. De Asa is een leugendienst; de afgoden zijn leugen, dat weet ik. Ik geloof aan de Rotej Jehovah. Hij is de eenige God; Hij heeft eens den hemel en de aarde geschapen. Ik geloof in Jezus Christus. Hij is de eenige zoon van God Jehovah. Jezus heeft mij mijne zonden vergeven. Hij maakt mij los van de Satan; hij maakt mij vrij van de hel. Vroeger heb ik den weg mijner voorvaderen bewandeld; nu wil ik den weg van Jezus gaan. O, Rotej Jehovah! ik heb tot u gesproken. Gij hebt het gehoord. O Jehovah, help mij! Amen." Na deze belijdenis knielde Gumbo neder en doopte Hoffman hem in Gods drieënigen naam, waarna zendeling Hanke de slottoespraak hield, terwijl de geheele plechtigheid begeleid werd door het gezang der schoolkinderen, die in drie Papoeatalen den lof des Heeren zongen.

Als wij denken aan alles, wat vooraf gegaan was, aan die 15 jaren van schijnbaar vruchteloozen arbeid onder de zwaarste moeiten en beproevingen, dan kunt ge u voorstellen, welk een aangrijpende plechtigheid het moet geweest zijn, en hoe ontzachelijk veel er zal omgegaan zijn in het hart der zendelingen. Is het wonder, dat onder de inboorlingen een hoorbare stilte was, en de stem des zendelings diep bewogen, ja soms door tranen als verstikt was. Sedert zijn bijna 10 jaren voorbij gegaan; Gumbo heeft de verwachting niet teleurgesteld; hij heeft zich als Christen goed gehouden, al is het ook, dat hij als helper op de school niet te gebruiken is, omdat hem daartoe de noodige energie ontbreekt.

Met nieuwen moed werd nu de zendingsarbeid voortgezet; hoopvol ging men de toekomst tegen, niet wetende, dat zoo aanstonds zware tijden zouden komen, zulke zware tijden, dat het scheen, alsof op eenmaal aan de Nieuw-Guinea zending een einde zou worden gemaakt.

In het begin van 1904 komt op zekeren morgen een jongen naar zendeling Hanke op Bongu, en zegt tot hem: „Mem (vader), ik heb gisterenavond iets gehoord. Alle mannen hebben zich verbonden, om de gare lili tamo d.w.z. de met een omhulsel omgeven menschen, de blanken, te dooden. Als zij onder het voorwendsel voor u vogels te willen schieten de geweren gekregen hebben, zullen zij niet op de vogels jacht maken, maar u dood schieten". Hanke vond het eigenlijk ongeloofelijk, maar voorzichtigheidshalve waarschuwde hij de Duitsche kolonie. Toen echter maanden lang niets gebeurde, maakte men zich vroolijk over Hanke, omdat hij zich zoo had laten bang maken.

Toch was het plan vreeselijke ernst. 26 Juli zou de aanslag plaats hebben. Tal van kano's met jonge Papoea's bezet voeren dien dag naar Friedrich Wilhelmshaven, waar de gouvernementszetel is, om aldaar de blanken te overvallen. Het trok echter niet de aandacht, en het viel niemand op, dat er iets bizonders op til was. Nog een enkel uur, en een vreeselijk moordtooneel zou hebben plaats gevonden. God echter heeft het genadig verhoed. Van de zijde der Papoea's zelve werd het plan verraden; en aanstonds knalden van alle zijden de geweerschoten der blanken. De inboorlingen vluchtten ijlings in hunne kano's, menigen doode achterlatende. De moordaanslag was in zijn begin onderdrukt en het leven ook der zendelingen gered.

Men zal zich echter eenigszins kunnen voorstellen, hoe de zendelingen daaronder gestemd waren. Dat was alzoo het antwoord der Papoea's op den zeventien jaar lang trouwen,

opofferenden arbeid onder hen, want het plan was om tenslotte ook de zendelingen te dooden, als eerst de Duitsche kolonisten vermoord waren. Waarlijk hun hart bloedde; het was alsof nu alle moed hun ontzonk. Geen sterfgeval, geen ellende trof hen zoozeer als deze gebeurtenis. Het was hun als Elia, die zuchtte: het is genoeg Heer! neem nu mijne ziel weg, ik ben niet beter dan mijne vaderen. Het eenige, wat hen in die donkere dagen nog troostte, was de werkelijk roerende aanhankelijkheid der schoolkinderen.

Maar wat was de oorzaak van deze moorddadige plannen, waarvan de zendelingen te voren niets bemerkt hadden? In het algemeen kunnen wij zeggen, kwam alles voort uit de begeerte der Papoea's om vrij te zijn. De aanwezigheid van den blanken man met zijne beschaving, met zijn godsdienst was hem lastig; alle banden wilde hij afwerpen om zich weer te kunnen overgeven aan onbeteugelde boosheid. Maar er waren ook wel bizondere redenen. De handelscompangnie van Nieuw-Guinea had voor een appel en een ei groote stukken land verkregen; en zij had voor plantageaanleg menig stuk bosch gerooid, waaronder boomen, die aan de Papoea's heilig waren; dat had kwaad bloed gezet. Verder waren vele mannen aan het werk gezet om wegen te maken; zij werden daarvoor wel betaald, maar toch haatte men dezen arbeid, omdat men ook daarbij in botsing kwam met het bijgeloof, want menige rots moest daartoe springen, en die rotsen waren de zetels der geesten, zoodat, toen er een groote sterfte onder de varkens kwam, men de oorzaak zocht in het beleedigd zijn der geesten. Kortom, wij houden het er voor, dat ook toen, gelijk later bij den opstand in Duitsch Zuid-Afrika, in Hereroland, hoofdzakelijk de kolonisatie de oorzaak is geweest van de verbittering der bevolking. Zij wilden op eenmaal er een einde aan maken. Al erkenden zij de goedheid der zendelingen, ook deze waren hun lastig; ook zij moesten vallen. Bongu-

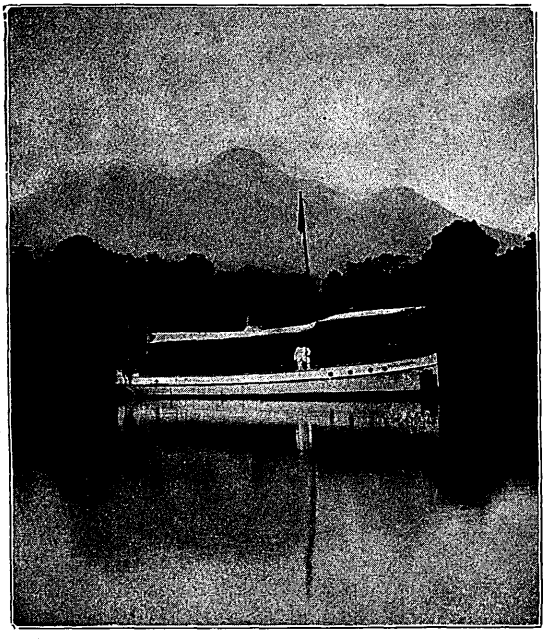

DE RHENO-WESTPHALIA IN DE HAVEN VAN KULOBOB.

lieden spraken het uit: Hanke heeft ons niets dan goed gedaan, maar wij willen de Jezusrede niet.

In 1904 beleefde de Nieuw-Guinea zending hare donkerste dagen, maar van toen af kwam de kentering. Toen de nood het hoogst was, was de hulp het meest nabij.

Streng trad het gouvernement op. Negen mannen uit Siar en Ragetta werden ter dood veroordeeld, hetgeen bij sommigen nieuwe wraakgedachte te voorschijn riep, maar er waren toch ook anderen, die tot zich zelf inkeerden, ja het besluit namen om Christenen te worden. In Februari 1905 meldden eenige Papoea's zich bij zendeling Weber op Siar aan en bij Helmich op Ragetta om dooponderwijs. Dat was balsem op de geslagene wonden. Hoe verheugden zich de broeders, maar met beving, want zouden zij volhouden, zouden zij werkelijk met het oude heidendom breken? Kennis der waarheid toch was niet genoeg, het kwam op het hart aan. Hunne verwachting werd niet beschaamd. 10 Juni 1906 had op Nieuw-Guinea het eerste groote doopfeest plaats. Gumbo van Bogadjim was niet de eenige meer. In het kleine nette kerkje van Regetta ontvingen 20 zielen — 14 volwassenen en 6 kinderen — als eerstelings gemeente den heiligen doop.

Na dit doopfeest scheen het, alsof de grootste ban gebroken was. Spoedig vroegen op Bongu eenigen om den doop, en evenzeer op Bogadjim. Het begon te druppelen. Zou nu spoedig de regenstroom komen? Zou het blijken dat nu werkelijk de deuren geopend waren? In die dagen gebeurde er iets, dat van groote beteekenis scheen te zullen worden, een wonderbare gebeurtenis, waarvan de verklaring nog geheel in het duister ligt.

13 Nov. 1906 kwamen eenige mannen van Bongu naar zendeling Hanke en verzochten hem om met het boek der Godsrede (den Bijbel) in het dorp te komen. Hij ging, en

DE RHENO-WESTPHALIA IN DE HAVEN VAN KULOBOB.

lieden spraken het uit: Hanke heeft ons niets dan goed gedaan, maar wij willen de Jezusrede niet.

In 1904 beleefde de Nieuw-Guinea zending hare donkerste dagen, maar van toen af kwam de kentering. Toen de nood het hoogst was, was de hulp het meest nabij.

Streng trad het gouvernement op. Negen mannen uit Siar en Ragetta werden ter dood veroordeeld, hetgeen bij sommigen nieuwe wraakgedachte te voorschijn riep, maar er waren toch ook anderen, die tot zich zelf inkeerden, ja het besluit namen om Christenen te worden. In Februari 1905 meldden eenige Papoea's zich bij zendeling Weber op Siar aan en bij Helmich op Ragetta om dooponderwijs. Dat was balsem op de geslagene wonden. Hoe verheugden zich de broeders, maar met beving, want zouden zij volhouden, zouden zij werkelijk met het oude heidendom breken? Kennis der waarheid toch was niet genoeg, het kwam op het hart aan. Hunne verwachting werd niet beschaamd. 10 Juni 1906 had op Nieuw-Guinea het eerste groote doopfeest plaats. Gumbo van Bogadjim was niet de eenige meer. In het kleine nette kerkje van Regetta ontvingen 20 zielen — 14 volwassenen en 6 kinderen — als eerstelings gemeente den heiligen doop.

Na dit doopfeest scheen het, alsof de grootste ban gebroken was. Spoedig vroegen op Bongu eenigen om den doop, en evenzeer op Bogadjim. Het begon te druppelen. Zou nu spoedig de regenstroom komen? Zou het blijken dat nu werkelijk de deuren geopend waren? In die dagen gebeurde er iets, dat van groote beteekenis scheen te zullen worden, een wonderbare gebeurtenis, waarvan de verklaring nog geheel in het duister ligt.

13 Nov. 1906 kwamen eenige mannen van Bongu naar zendeling Hanke en verzochten hem om met het boek der Godsrede (den Bijbel) in het dorp te komen. Hij ging, en

vond op de marktplaats de lieden van Bongu en ongeveer dertig andere mannen uit Kul en Maragum, een eenigszins verder afgelegen streek op Nieuw-Guinea. Tegen hunne gewoonte zaten zij zwijgend bij elkander; zij waren ongewapend en hadden hunne sieraden afgelegd, terwijl op aller aangezicht de vraag te lezen stond: wat zullen wij nu doen? Toen niemand sprak, vroeg Hanke. Hij hoorde het volgende verhaal van de mannen uit Kul: „Ver uit het binnenland was een lan-tamo (een hemelman) met zijn kind op aarde gekomen. Deze lan-tamo had alle speeren, pijlen, bogen en toovergereedschap stuk gebroken, en gezegd, dat de menschen die gebroken voorwerpen, in manden gepakt, naar het dichtstbijgelegen dorp moesten brengen, en dat zij aan de lieden daar moesten zeggen hetzelfde te doen. De hemelman had verder de basten en pitten van allerlei vruchten in een anderen korf gedaan ten teeken dat alles hem toebehoorde, want hij, de hemelman, had alles geschapen; alles was zijn eigendom, en behoorde noch aan de bruine noch aan de blanke menschen. Weer in een anderen korf had hij zijn kind gedaan. En eindelijk had hij gezegd, dat de Asa-cultus gelogen was. De daarbij gebruikte instrumenten moesten aan de vrouwen getoond en dan verbrand worden. Alles echter wat de zendeling aan de lieden van Bongu en andere plaatsen van de Godsrede gezegd had, was waar. Zij moesten daarom de korven met de gebroken pijlen, bogen en speeren en het toovergereedschap naar den zendeling brengen, zoo ook de korf met het kind en die met de vruchtenschillen; alleen aan hem mochten zij dat alles overgeven. De korf met het kind moesten zij zeer behoedzaam behandelen, maar de andere korven negen in getal moesten verbrand worden. De korven waren in een woning. Hanke kon zich van de waarheid daarvan overtuigen en ze gaan zien".

Een wonderlijk verhaal! Maar in de daad het was, gelijk gezegd was. Daar stonden de tien korven, elk bedekt met een plant, die naar de meening van de Papoea's voor betoovering behoeden kan. Van alle kanten werd Hanke nu met vragen bestormd, waarop hij natuurlijk weinig of geen antwoord geven kon. Toen echter het volk wat rustiger geworden was, zette hij zich neder, en sprak tot hen van den almachtigen God, die hemel en aarde geschapen heeft, die het booze straft en de zonde haat, maar die toch niet wil, dat iemand verloren gaat, en daartoe Zijn Zoon Jezus op aarde gezonden heeft. Wat Hanke toen tot hen zeide, was volstrekt niet iets nieuws; zij hadden dat reeds meermalen van hem gehoord, maar het was, alsof zij het nu met geheel andere ooren hoorden; het maakte nu een veel dieper indruk dan vroeger. De gebrachte korven werden door Hanke aangenomen en naar het zendingsterrein gebracht.

Dat was een raadselachtige geschiedenis. Om eenige nadere inlichtingen te verkrijgen, maakten Weber en Helmich een bezoek aan de Raistreek, waar naar het zeggen van de lieden uit Kul de hemelman verschenen was. Toen zij daar kwamen, vertelde men hen, dat de verschijning daar niet had plaats gehad, maar veel verder. Zij lieten zich het verhaal nog eens vertellen, maar zij hoorden ongeveer hetzelfde; alleen enkele dingen werden eenigszins anders verhaald. Volgens hen had de lan-tamo een lichaam gehad, blinkend als de zon; slecht de oudere lieden hadden de verschijning kunnen aanzien; de jongeren waren er door verblind geworden. Men had den hemelman een zwijn, een hond, kokosnoten en bananen geofferd en hij had alles verteerd, doch niet als een mensch door het op te eten; enkel door zijn blik waren de spijzen uit den schotel verdwenen.

Het bleek den zendelingen onmogelijk om van elkander

te scheiden hetgeen werkelijk gebeurd was, en hetgeen de verbeelding er bij had gemaakt, maar hoe dan ook, al blijft de oorsprong van dit verhaal in het duister, de uitwerking was voor het oogenblik zeer groot. Wat de zendelingen in 19 jaren tijd met hunne prediking niet bereiken konden, dat werd verkregen door het gerucht van den hemelman. In den omtrek van Bongu en Bogadjim vond het verhaal overal willige ooren, en men toonde zich bereid te breken met den Asadienst, dat tot nu toe zoo hechte bolwerk des Heidendoms. De zorgvuldig bewaarde instrumenten, die de vrouwen niet zien mochten op straffe des doods, werden naar den zendeling gebracht om verbroken en verbrand te worden.

Zendeling Schütz beschrijft ons zulk een auto-da-fé aldus: toen de vrouwen de instrumenten in het gezicht kregen en hoorden, dat de mannen er op bliezen, was het alsof de bliksem onder haar insloeg. Zij stoven naar alle kanten uiteen, maar de mannen vormden om haar een kring en lieten ze niet door. Aangrijpend was het om te zien welk een doodelijke angst zich nu van haar meester maakte; het was, alsof zij waanzinnig van vrees waren. Krampachtig hielden zij elkander vast, en het duurde langen tijd, voordat zij tot rust kwamen. Ik had niet gedacht, schrijft Schütz, dat de Asa zulk een macht over de vrouwen had. De instrumenten werden nu gebroken en in de vlammen geworpen, maar niet dan nadat eerst nog een der voornaamste toovenaars op een lang riet geblazen en er allerlei geheimzinnige tonen aan ontlokt had.

Door deze gebeurtenis werd het aantal doopcandidaten op de verschillende posten zeer vermeerderd; vooral bij Hanke op Bongu meldden zich velen aan. Op Ragetta werd 20 October 1907 voor het eerst met 29 leden avondmaal gevierd, en 1 Dec. van hetzelfde jaar had de eerste Christelijke huwelijksinzegening plaats.

Sedert zijn ruim vijf jaar verloopen, en staat de Rijnsche Zending in Nieuw Guinea voor haar 25 jarig jubileum. Hoe is de toestand op het oogenblik? Het is nog de dag der kleine dingen, maar er is toch reden tot dankbaarheid voor den zegen, die gezien mag worden.

Toen in het begin van 1910 de zendelingen het eiland Dampir. bezochten, vertoonde zich voor hunne oogen een eigenaardig schouwspel. Kort te voren was een heiden gestorven, wiens zoon behoorde tot de kleine Christelijke gemeente te Kulobob. Hij wilde getuigenis afleggen van zijn geloof, en had daartoe op het graf zijns vaders een witgeschilderd houten kruis geplaatst. Maar ook de heidenen wilden hun dorpsgenoot een gedenkteeken oprichten op hunne wijze. Zij maakten een stellage van ongeveer 3 Meter hoog, en legden daarop kokosnoten en allerhande veldvruchten, die de overledene zelf geplant had. De ziel van den doode moest den geest dezer vruchten mede in het doodenrijk nemen, opdat hij ook daar iets te eten zou hebben. Het witte kruis schijnt nu heen door de balken van het heidensch gedenkteeken.

Dat is het beeld van den tegenwoordigen toestand der Rijnsche Zending op Nieuw Guinea. Uit de heidensche duisternis naar buiten en door de heidensche duisternis heen schitteren hoopvol als eenige zwakke lichtjes de Christenen en de kleine Christengemeenten.

Zeer moeilijk blijft nog steeds het arbeidsveld. De groote verwachting, die men gebouwd heeft op de beweging, te voorschijn geroepen door het gezicht van den hemelman, heeft zich niet vervuld. Van heidensche zijde is het zelfs gelukt op Siar en Ragetta den Asadienst weder te herstellen, en de slechte gevolgen daarvan hebben zich in de gemeente sterk doen gevoelen. Ook te Nobonob, een nieuwe post op den Hansemannberg is weinig vooruitgang te bespeuren; het

kerkbezoek is ook daar uiterst gering. Beter is het op de oude stations Bongu en Bogadjim. Ook daar heeft men getracht den Asadienst weer op te richten, maar het is niet gelukt, en het kerkbezoek blijft daar voortdurend goed. Van uit deze beide plaatsen is men begonnen tochten in het zeer bergachtige binnenland te maken, hetgeen onder meer het gevolg heeft gehad, dat verscheidene kinderen uit de bergdorpen nu de school bezoeken.

Op Bogadjim is een gemeentekerkhof aangelegd. Een christen heeft den grond ten geschenke gegeven, en de andere leden der gemeente hebben de plaats voor dit doel in orde gemaakt. Van heidensche zijde werd alle moeite aangewend om de christenen van dit plan af te brengen. Volgens heidensch gebruik toch worden de dooden niet buiten het dorp, maar in den grond onder de woning begraven; na eenigen tijd wordt het graf weder open gemaakt; het kinnebakken en het borstbeen er uit gebroken en het graf verder toegestampt. Men zeide tot de Christenen: wilt gij u in het bosch laten wegstoppen, waar de varkens den grond omwoelen? Wilt gij daar in het graf liggen huiveren? de regen loopt er u in neus en ooren. Waarom voeren Diehl en Eiffert zulke nieuwe zeden in? De Christenen ieten zich echter niet van hun plan afbrengen, al oefende dat gepraat toch een nadeeligen invloed uit, want drie vrouwen trokken zich daarop van het dooponderwijs terug.

De hoop der zendelingen is voor een groot deel op de kostleerlingen gesteld, jongens van 14—20 jaar, die de zendelingen van hunne tochten langs de kusten in het binnenland hebben medegebracht. Zij verbinden zich 2—3 jaar geheel op de zendingspost te wonen. Zij bouwen daar hun eigen hutje, zoodat op alle posten kleine nederzettingen zijn. Des morgens bezoeken zij de school met de dorpskinderen, en des namiddags arbeiden zij voor hun eigen on-

derhoud; zij verbouwen daartoe hun eigen veldvruchten, zooals taro, yams en zoete aardappelen; verder houden zij het erf schoon, helpen bij het bouwen, en leggen palmboom plantages voor de zending aan. Behalve voedsel krijgen zij daarvoor ook een bepaald loon.

De beteekenis dezer kostleerlingen voor de zending is zeer groot. Als zij de zendingspost verlaten, zijn de meesten van hen wel nog geen Christenen geworden, en nog niet door den doop in de gemeente opgenomen — want er wordt in dit opzicht niet de minste dwang uitgeoefend — maar de Christelijke invloed, waaronder zij een paar jaar gestaan hebben, is toch duidelijk aan hen te bespeuren, en als zij naar hunne dorpen terug keeren, nemen zij voor zichzelve een schat mede, waarmede zij ook hunne omgeving vaak rijk maken. Sommigen echter van hen, die innerlijk door het Evangelie gegrepen zijn, melden zich vrijwillig aan voor dooponderwijs, en geven, na gedoopt te zijn, soms hun verlangen te kennen om onder hun eigen volk te werken en een schooltje op te richten. Een van hen is bijv. Madoi, een kostleerling van Ragetta. Na zijn terugkeer op het eiland Dampier heeft hij in het dorp Kulobob een betrekkelijk groote school opgericht, waar hij zijne leerlingen onderwijst in lezen, schrijven, rekenen en zingen, en hun het evangelie brengt. Er is daar een kleine gemeente van 6 zielen, die ook onder zijne leiding staat. Een andere kostleerling van Ragetta, Kloke, heeft op de Raikust een schooltje geopend met 25 leerlingen; en zoo hopen de zendelingen, dat op deze wijze in meerdere plaatsen de zendingsarbeid zich zal uitbreiden. Wel ondervinden zij van deze kostleerlingen af en toe bittere teleurstellingen maar over het algemeen schijnt dit toch een zeer goede methode van werken te zijn, waarvan de vruchten reeds gezien worden.

Een groot gemak hebben de zendelingen van de Rheno-

Westphalia, een stoombootje, dat de kinderen van Rheinland en Westphalen aan de zending hebben ten geschenke gegeven. Het is echter al het tweede bootje, want het eerste is in het gevaarlijke vaarwater op een klip geloopen en verloren gegaan. Spoedig echter kwam een nieuwe boot de verongelukte vervangen, en heeft reeds vele en goede diensten aan de zending bewezen. Er is nu een veel betere en snellere verbinding tusschen de verschillende stations verkregen; de kustplaatsen kunnen nu gemakkelijk bezocht worden, en vooral voor den nieuw opgenomen arbeid op het eiland Dampier is dit stoombootje een heerlijke aanwinst.

Men hoopte toch altijd Dampier nog eens te kunnen bezetten, want ruim 15 jaren geleden had men zich genoodzaakt gezien de post aldaar op te geven. Van 1890—95, hebben de zendelingen er gearbeid, maar het is een lange lijdensgeschiedenis geweest. Drie zendelingen Claus, Barkemeijer en Pilkun en eene zendingsvrouw, zuster Kunze, hebben daar in die enkele jaren hun graf gevonden. En toen ten slotte een geweldige pokken-epidemie optrad, en er een vulkanische uitbarsting kwam, vond men het geraden het zendingswerk aldaar tijdelijk te staken. Nu wil men er het zendingswerk weder aanvangen, evenwel niet meer te Kulobob maar te Kurum, dat van de zeezijde beter te bereiken is, en over het geheel voor den arbeid beter gelegen is. Een kostleerling Bebai, heeft door het openen van een school reeds een bescheiden begin met den arbeid gemaakt. Zendeling Eckershoff is er heen getrokken en heeft het eerste huis opgericht, maar het tweede moet nog gebouwd worden, want het is noodig, dat ook hier twee zendelingen geplaatst worden. God geve, dat deze nieuwe zendingspost evenveel vreugde bereiden zal, als de vroegere smart heeft berokkend.

Het aantal Rijnsche zendelingen op Nieuw Guinea is

DE SCHOOL OP RAGETTA

Westphalia, een stoombootje, dat de kinderen van Rheinland en Westphalen aan de zending hebben ten geschenke gegeven. Het is echter al het tweede bootje, want het eerste is in het gevaarlijke vaarwater op een klip geloopen en verloren gegaan. Spoedig echter kwam een nieuwe boot de verongelukte vervangen, en heeft reeds vele en goede diensten aan de zending bewezen. Er is nu een veel betere en snellere verbinding tusschen de verschillende stations verkregen; de kustplaatsen kunnen nu gemakkelijk bezocht worden, en vooral voor den nieuw opgenomen arbeid op het eiland Dampier is dit stoombootje een heerlijke aanwinst.

Men hoopte toch altijd Dampier nog eens te kunnen bezetten, want ruim 15 jaren geleden had men zich genoodzaakt gezien de post aldaar op te geven. Van 1890—95, hebben de zendelingen er gearbeid, maar het is een lange lijdensgeschiedenis geweest. Drie zendelingen Claus, Barkemeijer en Pilkun en eene zendingsvrouw, zuster Kunze, hebben daar in die enkele jaren hun graf gevonden. En toen ten slotte een geweldige pokken-epidemie optrad, en er een vulkanische uitbarsting kwam, vond men het geraden het zendingswerk aldaar tijdelijk te staken. Nu wil men er het zendingswerk weder aanvangen, evenwel niet meer te Kulobob maar te Kurum, dat van de zeezijde beter te bereiken is, en over het geheel voor den arbeid beter gelegen is. Een kostleerling Bebai, heeft door het openen van een school reeds een bescheiden begin met den arbeid gemaakt. Zendeling Eckershoff is er heen getrokken en heeft het eerste huis opgericht, maar het tweede moet nog gebouwd worden, want het is noodig, dat ook hier twee zendelingen geplaatst worden. God geve, dat deze nieuwe zendingspost evenveel vreugde bereiden zal, als de vroegere smart heeft berokkend.

Het aantal Rijnsche zendelingen op Nieuw Guinea is

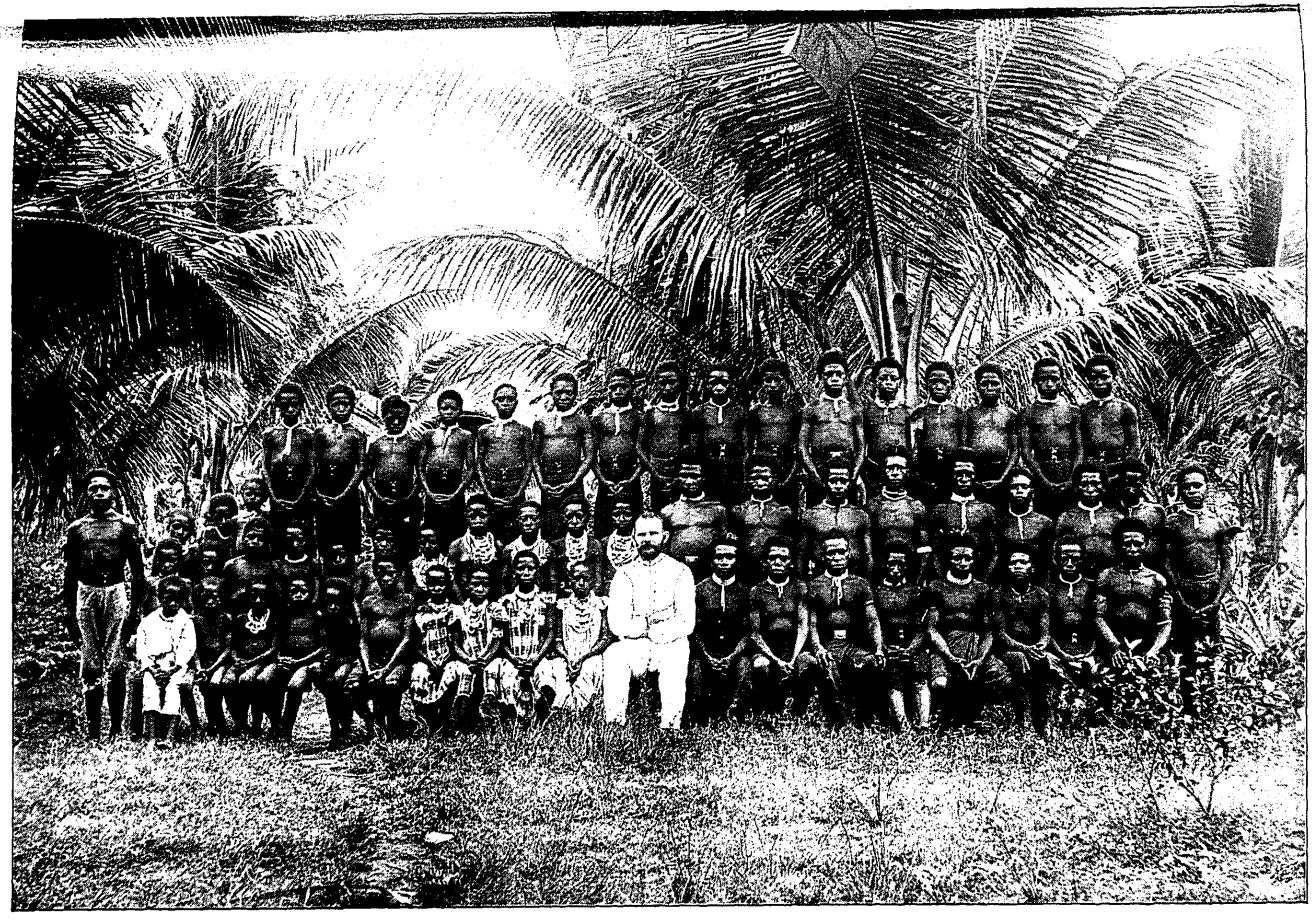

DE SCHOOL OP RAGETTA

volgens het laatste jaarverslag over 1910 negen in aantal, waarbij nog geteld moeten worden drie broeders voor verschillenden arbeid, een voor plantageaanleg, een voor den bouwarbeid en een voor het bedienen van de stoomboot.

In de overtuiging echter, dat de beste resultaten worden bereikt, wanneer het evangelie door inlanders gebracht wordt, heeft zendeling Hanke een poging gedaan om inlandsche predikers van het eiland Samoa voor den arbeid op Nieuw Guinea te winnen. Deze poging is geslaagd. Een vijftal Samoanische predikers hebben zich voor dit werk aangemeld, waarvan de eerste Kerstfeest 1911 in den arbeid is getreden, terwijl nog een viertal anderen volgen zou. Ook heeft zendeling Eiffert van het terrein der Neuendettelsauer zending, eveneens op Nieuw Guinea gelegen zuidelijk van Kaiser Wilhelmsland, een paar Simbangjongelieden medegebracht om ze als helpers op de school te gebruiken.

In het jaar 1909 heeft een van de leiders van de Rijnsche Zending een inspectiereis naar Nieuw Guinea gemaakt. Hij kreeg een sterken indruk van den moeitevollen arbeid aldaar, maar tegelijkertijd zag hij de onmiskenbare bewijzen, dat er ook veel zegen op het zendingswerk rust; hij keerde terug met goeden moed voor de toekomst. Van een plaats op den weg, die naar den Hansemannberg leidt, valt onze blik, zoo schrijft hij, op Nagada, de grootste zendingsplantage aan de kust. Zij ligt daar voor ons oog als een heldere plek midden in het donkere oerwoud. Doch wanneer wij de plantage zelve betreden, schijnt alles wild en woest door elkander te liggen, struikgewas en kreupelhout, gevelde, rottende of wel half verkoolde reusachtige boomstammen. Midden uit dezen warboel spruiten op regelmatige afstanden de jonge kokosplanten uit, waarop men zijn hoop heeft gezet. Deze jonge planten hebben nog veel zorg noodig, opdat zij niet door het weelderig hout-

gewas, dat uit den ouden grond snel opgroeit, verstikt worden. Zoo is het met den arbeid op Nieuw Guinea.

„Het is Zondag! schrijft de inspector. Hoe verkwikkend is de stilte op de groote plantages van de Nieuw-Guinea Compagnie. De arbeid staat er stil, en misschien waait wel ter eere van den Zondag de zwart, wit, roode vlag van de gebouwen der administratie. Op de zendingsposten wordt des morgens en des middags godsdienstoefening gehouden. Hoe schoon ligt op Ragetta de witte planken kerk met het dak van golvend ijzer tusschen het weelderig tropengroen. Door de opene, natuurlijk niet van glas voorziene vensters komt de zeelucht binnen. Hoe wondervol is de ligging van het kerkje te Bogadjum in de nabijheid van het kerkhof met de zoo weemoedige herinnering aan de vier zendelingen, die hier begraven zijn; het bruischen der brekende golven op de koraalriffen bereikt ons oor. De prijs zou ik geven aan de kleine kerk op den Hansemannberg, die eerst kort voor mijn aankomst gereed was. Zij is geheel uit kreupelbosch materiaal opgericht, en zeer naar mijn smaak wegens den eenvoud en de goedkoopte; indien ik mij niet vergis, dan heeft de geheele bouw slechts 120 gulden gekost. Zelfs heeft het kerkje een torentje met een kleine luidklok, die vroeger in het Siegerland ergens op een spoorwegstation gehangen heeft, en vandaar zijn weg naar Nieuw-Guinea gevonden heeft.

„Maar de andere kerkjes waren ook schoon, wanneer zij feestelijk versierd waren met vele palmtakken, die hier bij menigte en van kolossale groote zijn. Zij waren meestal goed bezet, als ik de godsdienstoefeningen der Papoea's bijwoonde. Het was niet om mijnen 't wil, dat zij kwamen, want dat ik er was, liet den heidenschen Papoea's tamelijk koud. Op de voorste banken zaten de Christenen, de doopcandidaten en de kostleerlingen. Meestal hebben deze schoone, roode lende-

doeken aan, om de heup vast gebonden met afgekeurde Pruisische koppelriemen, die door de inlanders opgekocht waren. Voordat de Christenen zich op hunne plaats zetten, gaan zij naar een kleine tafel, waarop een collectebord staat. Het is goed, dat zij vroeg gewoon worden hunne gaven te geven. Niet allen gaven de nikkelen drie of zescentsstukken — koper is hier niet — maar het waren toch velen. Op den achtergrond zaten de heidenen, meestal half naakt. Wel gingen eenigen weer weg, doch overigens hielden zij zich stil. Het was te Bogadjim, volstrekt niet storend dat het eenjarig dochtertje van den zendeling aan de voeten harer moeder met een bouwdoos speelde. Het gezang begint meestal met harmonium begeleiding. De Papoea's zingen goed. Natuurlijk zijn er nog niet veel liederen; op Ragetta zijn de meeste; daar telt het gezangboek reeds 20 nummers, hoofdzakelijk vertaalde Duitsche liederen, maar ook wel oorspronkelijke".

Een zendeling moet ook dichter kunnen zijn. Op de Hansemannberg bestaan nog maar drie liederen op de melodie van: »Dankt nu allen God«, van: »U bid ik aan o macht der liefde«, en van: »Zoo neem dan mijne handen«.

De prediking is natuurlijk zoo eenvoudig mogelijk, meestal eene vertelling van eene geschiedenis uit den Bijbel met toepassing. De namiddaggodsdienstoefening is alleen voor de Christenen en de doopcandidaten, een soort catechisatie, waarin nog eens de ochtendprediking behandeld wordt. Het is merkwaardig, hoe deze natuurkinderen de bijbelsche verhalen verstaan en de eeuwig blijvende waarheid, die er in besloten ligt. Dat door sommigen de groote waarde van het Evangelie gevoeld en ook dankbaar erkend wordt, moge nog uit het volgende blijken.

Op zekeren dag komt bij zendeling Becker Mul, het hoofd van Bongu, in zondagschen staat, d. w. z. met

witte broek en een duitsche uniformpet op het hoofd als teeken zijner waardigheid. Op Beckers's vraag, wat zijn verlangen was, overhandigt hij den zendeling 1 Mark met deze woorden: „nu ben ik te vreden, want mijne vrouw wil ook Christen worden. Schrijf haar naam op. Het geld kunt gij bij het andere Godsgeld voegen; ik geef het u, omdat ook mijne vrouw nu de Godsrede hooren wil". Toen kort daarop eene vrouw in het dorp stierf, en alle mannen naar het lijk toegingen, bleef Mul terug. Men vroeg, waarom ook hij niet gekomen was. Hij antwoordde: „ik zou dat zeker gedaan hebben, als er niet bij het lijk getooverd werd". Men vroeg hem: maar wat doet gij dan, als uwe vrouw sterft? Hij zeide: „mijne vrouw wil nu ook Christen worden. Als zij sterft, begraven wij haar als de Christenen. Ik bid God om mijn hart vast te maken, dat ik dan niet toovere". Zij antwoordden daarop niet.

Dat het hart vast worde! vast in het geloof, vast in een nieuwen levenswandel! Dat wenschen wij van harte dezen jongen Christenen uit de Papoea's toe, dan zullen zij een sieraad worden in de gemeente van Jezus Christus, en zal door hen het Godsrijk zich uitbreiden onder hunne volksgenooten.

Lichtstralen op den akker der Wereld.

III.

Van het Parsisme naar het Christendom.

DOOR

Ds. C. VAN DER HOEVEN.

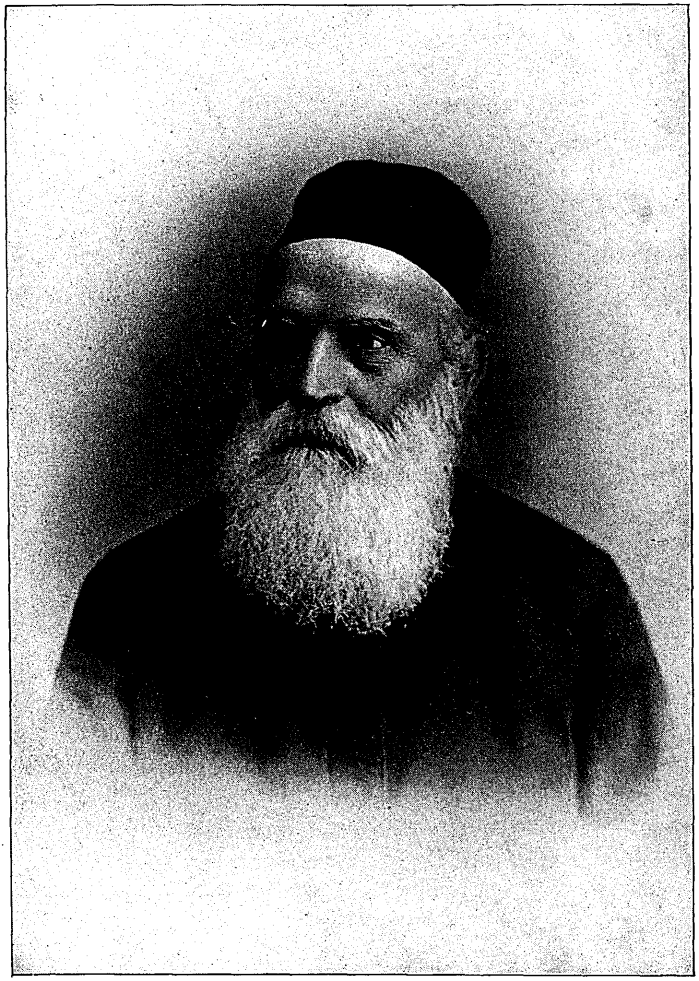

DHANJIBHAI NAOROJI.

I. Ter inleiding.

Van het Parsisme naar het Christendom.

Het Parsisme, wat is dat, zoo zal menigeen mijner lezers vragen.

En deze vraag dient vóór alle dingen beantwoord te worden omdat het voor het begrijpen van het leven van den man, wiens beeld wij hier wenschen te teekenen, noodig is.

Het Parsisme is een godsdienststelsel, en voor den oorsprong ervan moeten we teruggaan tot de dagen van de oude Perzen, die eenmaal als wereldmonarchie zulk een belangrijke rol speelden. Hun rijk werd in 549 v. Chr. gesticht door Cyrus, den Kores des Bijbels. Hij was de vorst, die den ballingen uit Juda vrijheid gaf om naar hun vaderland terug te keeren, zoodat het waarlijk geen wonder is, dat wij zijn naam meermalen in de Heilige Schrift met eerbied genoemd vinden. Het door hem gestichte rijk bleef bestaan tot aan het optreden van Alexander den Groote (330 v. Chr.), die het onder Grieksche heerschappij bracht. Vijf eeuwen ongeveer later, in 226 na Chr., werd het weer zelfstandig en bleef dat onder de dynastie der Sassaniden tot 651, toen de Mohammedanen er voor goed een einde aan maakten en er voor de Perzen een recht droeve tijd aanbrak. Met geweld werden zij gedwongen hun eigen godsdienst vaarwel te zeggen en dien van Mohammed te omhelzen. Wie dat niet wilden,

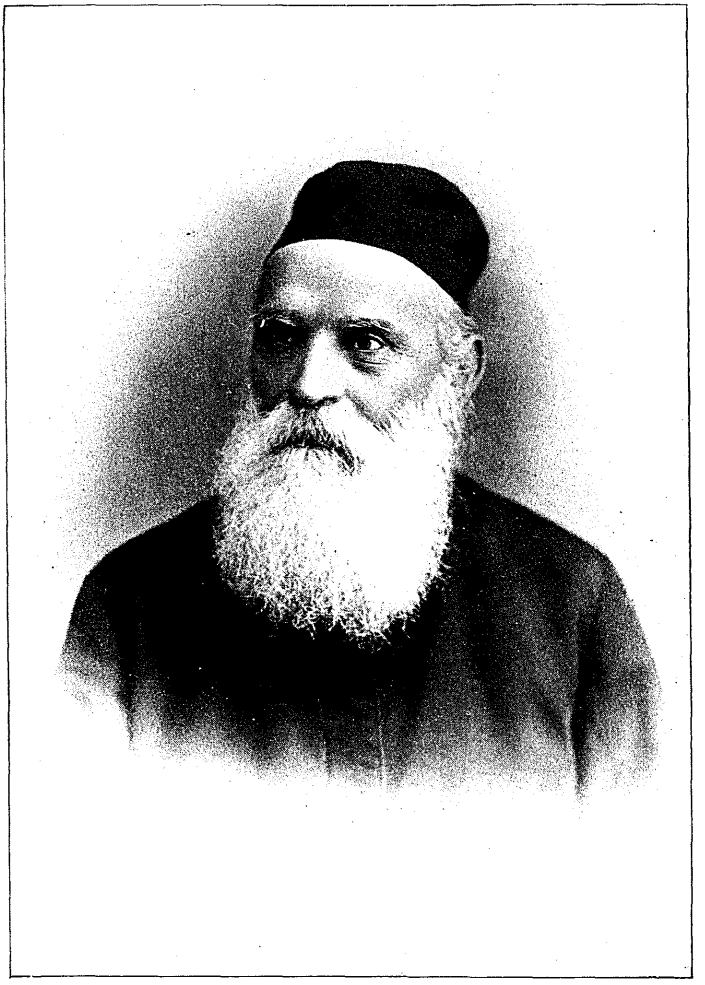

DHANJIBHAI NAOROJI.

I. Ter inleiding.

Van het Parsisme naar het Christendom.

Het Parsisme, wat is dat, zoo zal menigeen mijner lezers vragen.

En deze vraag dient vóór alle dingen beantwoord te worden omdat het voor het begrijpen van het leven van den man, wiens beeld wij hier wenschen te teekenen, noodig is.

Het Parsisme is een godsdienststelsel, en voor den oorsprong ervan moeten we teruggaan tot de dagen van de oude Perzen, die eenmaal als wereldmonarchie zulk een belangrijke rol speelden. Hun rijk werd in 549 v. Chr. gesticht door Cyrus, den Kores des Bijbels. Hij was de vorst, die den ballingen uit Juda vrijheid gaf om naar hun vaderland terug te keeren, zoodat het waarlijk geen wonder is, dat wij zijn naam meermalen in de Heilige Schrift met eerbied genoemd vinden. Het door hem gestichte rijk bleef bestaan tot aan het optreden van Alexander den Groote (330 v. Chr.), die het onder Grieksche heerschappij bracht. Vijf eeuwen ongeveer later, in 226 na Chr., werd het weer zelfstandig en bleef dat onder de dynastie der Sassaniden tot 651, toen de Mohammedanen er voor goed een einde aan maakten en er voor de Perzen een recht droeve tijd aanbrak. Met geweld werden zij gedwongen hun eigen godsdienst vaarwel te zeggen en dien van Mohammed te omhelzen. Wie dat niet wilden,

werden te vuur en te zwaard vervolgd of moesten hun heil zoeken in de vlucht.

Dat laatste deden niet weinigen. Zij namen de wijk naar de Noord-westelijke kuststreek van het tegenwoordige Engelsch-Indië, waar zij voornamelijk zich vestigden in Gudscharat, een landschap, dat door de Narbada wordt doorsneden; en in Bombay, de bekende groote havenplaats van dit gedeelte van Engelsch-Indië, zuidwaarts van Gudscharat. Hier vonden zij een nieuw vaderland. Hier wonen nu nog hunne nakomelingen, ongeveer 90.000 in aantal, waarvan 50.000 te Bombay.[1]) En dat nu zijn de Parsi's. Zij onderscheiden zich van de overige bewoners van Engelsch-Indië door hun blankere huidskleur en door hun verstandige gelaatstrekken; door den heiligen gordel of *kusti*, dien allen, mannen zoowel als vrouwen, dragen; door de taal, die zij spreken, het zoogenaamde *Gudscharati*; en bovenal door hun godsdienst, den godsdienst hunner vaderen, waaraan zij met taaie volharding de eeuwen door trouw bleven tot op den huidigen dag toe.

Die godsdienst is het Parsisme of Mazdeïsme, dat naast de andere godsdiensten van Engelsch-Indië een wel bescheiden, maar toch zeer beslist eigen plaats inneemt. Als stichter er van wordt genoemd Zoroaster of Zarathustra. Aan hem zou Ahura-Mazda of Ormuzd, de heer des hemels, zijn openbaringen gegeven en zijn wil bekend gemaakt hebben. Tegenover Ahura-Mazda of Ormuzd staat Anro-Mainyo of Ahriman, de booze god, die de schepping van Ahura-Mazda zoekt te bederven en het hoofd is der *deva's* of booze geesten, die hem bij het uitvoeren van zijn booze plannen behulpzaam zijn.

Voor den mensch komt het er op aan in den strijd

---

1) In Perzië zelf vindt men er tegenwoordig nog ongeveer 5000.

tusschen deze beiden partij te kiezen. Is hij goed, dan is hij een strijder voor Ahura-Mazda. Is hij slecht, dan staat hij aan de zijde van Anro-Mainyo. Onder de deugden, die hij als strijder voor Ahura-Mazda te beoefenen heeft, staan mildheid, waarheidsliefde, rechtvaardigheid en goede trouw bovenaan. Over het algemeen munten de Parsi's ook inderdaad door deze deugden uit. Zij nemen als gevolg van dien een eervolle plaats in de Indische maatschappij in.

Het vuur en de aarde worden als heilig beschouwd en mogen onder geen enkel voorwendsel verontreinigd worden. Vandaar dat de lijken der afgestorvenen noch begraven, noch verbrand mogen worden. Door ze te begraven zou de aarde, door ze te verbranden het vuur verontreinigd worden. Ze worden op hooge torens geplaatst, de zoogenaamde „torens der stilte" of *dakma's*, waar ze door de gieren gegeten worden.

De ziel komt na den dood op de brug *Çinvat* om er geoordeeld te worden. Is er evenwicht tusschen de goede en de kwade daden, die gedurende het aardsche leven zijn gedaan, dan gaat zij naar een tusschenplaats, een soort van vagevuur. Is dat evenwicht er niet, dan naar den hemel of naar de hel, al naardat het goede of het kwade de overhand had. Van die hel wordt in een der heilige boeken der Parsi's, het Ardaï-Wiref-Nahmeh, een beschrijving gegeven, die de haren te berge doet rijzen.

Het goede zoowel als het kwade wordt intusschen in het Parsisme tamelijk wel uiterlijk opgevat. Het kent wel zon*den*, maar niet de zon*de*. Het weet wel van deugden, maar niet van levensvernieuwing en wedergeboorte. Een bede als die van den Psalmist: Schep mij een rein hart, o God! en vernieuw in het binnenste van mij een vasten geest, zoekt men er tevergeefs. Een hooge maatstaf van innerlijke heiligheid ontbreekt en over het algemeen kan

men zeggen, dat het godsdienstig leven van den Parsi opgaat in het meer of minder nauwgezet in acht nemen van allerlei ceremoniën, waaronder de wasschingen met runderurine al bijzonder smakeloos zijn. De gebeden, die op verschillende tijden en bij verschillende gelegenheden worden opgezegd, gaan in den meest letterlijken zin buiten het hart en buiten het leven om. De meesten weten niet eenmaal, wat zij opzeggen, want het zijn oude formules, die hun zijn overgeleverd in een taal, die zoo goed als niemand meer verstaat. Hunne priesters zelfs zijn in dezen onwetend en kunnen geen redelijke verklaring er van geven. Om kort te gaan, ook dit volk heeft noodig het Evangelie van Jezus Christus, hoewel het aan den anderen kant onmogelijk geloochend kan worden, dat juist hier de verkondiging er van op buitengewoon groote moeilijkheden en bezwaren stuit. De Parsi's toch zien in hun godsdienst — en dat waarlijk niet ten onrechte — „het door alle wisseling der eeuwen heen bewaarde erfdeel hunner vaderen, het palladium hunner nationaliteit".[1] Geen wonder derhalve, dat zij met hand en tand er aan vasthouden en ijverig tegen vreemden invloed hem zoeken te beschermen. En dat ook het vormelijke, het formalistische, dat hun godsdienst kenmerkt, een machtige hinderpaal is voor het Evangelie der genade Gods in Christus, wie die het bij eenig nadenken niet aanstonds inziet?

Toch geldt ook hier, dat wat bij de menschen onmogelijk is, mogelijk is bij God. Daarvan zal ons, gelijk wij zien zullen, de geschiedenis van Dhanjibhai Naoroji het bewijs leveren.

---

1) Saussaye, Religionsgeschichte, II, Seite 56.

II. Het werk der voorbereidende genade.

Dhanjibhai Naoroji werd in 1822 geboren in een der dorpen van Gudscharat aan den oever van de Narbada. Reeds op vijfjarigen leeftijd verloor hij zijn vader, die een goed man was, wiens dood door velen werd betreurd. In wijden kring was hij de vriend en vraagbaak geweest van allen, die in moeilijkheden verkeerden en raad noodig hadden.

Dhanjibhai hoorde in die dagen veel spreken over een groot en machtig wezen, een God, die alles schiep. Hoe jong hij nog was, toch boezemde hem dat reeds het grootste belang in. De vraag, of er zulk een God was, hield den kleinen philosoof vaak bezig en op echt kinderlijke wijze zocht hij er een antwoord op. Meermalen b.v. ging hij plat op zijn rug liggen om de sterren te tellen, bij zich zelven overleggende, dat hij in God gelooven zou, indien hem dat mocht gelukken. Onnoodig te zeggen, dat het hem niet gelukte hoe dikwijls hij de proef ook herhaalde. Ook wierp hij soms een steentje zoo hoog mogelijk de lucht in, daarbij geleid door deze gedachte: als ik er in slaag om het, als het naar beneden komt, te grijpen, dan is er een God. Maar ook op die manier vorderde hij niet. Het resultaat van deze pogingen was slechts pijnlijke onzekerheid: een enkelen keer ging het prachtig, maar in de meeste gevallen kon hij het met den besten wil niet meester worden.

Toen hij 7 à 8 jaar oud was, ontving hij den heiligen gordel of *kusti*, waarvan wij reeds melding maakten, en werd hij ingewijd in al de verschillende gebeden en ceremoniën, die het Parsisme van zijn belijders eischt. Spoedig daarna, in 1831, verliet hij zijn geboorteplaats en kwam hij te Bombay bij een oom, die de plaats van

zijn overleden vader bij hem wilde innemen en de taak van zijn opvoeding op zich genomen had.

Hier opende zich een nieuwe wereld voor hem. Hoe stond de eenvoudige, op het land opgegroeide knaap verbaasd bij den aanblik van al de drukte en het gewoel van de groote handelsstad! Hoe werd hier zijn weetgierigheid geprikkeld en zijn dorst naar kennis gewekt! Hier was echter ook wat die weetgierigheid bevredigen en dien dorst lesschen kon. Eerst zond zijn oom hem naar een Parsi-school, waar het onderwijs intusschen nog op een zeer laag peil stond: lezen, schrijven en rekenen, verder ging men er niet. Maar er waren ook andere inrichtingen voor onderwijs, meer op Europeesche leest geschoeid, en met een tweetal daarvan maakte hij vervolgens kennis. Totdat in 1835 een zijner vrienden hem sprak van een nieuwe school, die in de Engelsche wijk was geopend door een Engelschen onderwijzer en waar, naar het zeggen van dien vriend, alles even voortreffelijk was. Hij liet zich overhalen om er eens een kijkje te gaan nemen en wat hij er zag en hoorde was van dien aard, dat hij zich onmiddellijk als leerling liet inschrijven, zelfs zonder vooraf zijn oom om diens goedkeuring gevraagd te hebben.

Merkwaardig genoeg verzette zijn oom zich niet tegen dat besluit, hoewel deze school een zendingsschool was, waartegen al spoedig door de Indische bladen met ernst en met nadruk gewaarschuwd werd. Het was de school van Dr. Wilson, een der uitnemendste zendelingen van de toen pas kortelings door de Schotsche kerk in het leven geroepen Bombay-missie, een man vol liefde voor zijn Heiland, die zijn gansche leven gewijd heeft aan den arbeid voor Gods Koninkrijk onder Hindu's en Parsi's. De oom van Dhanjibhai schijnt echter aan de mogelijkheid, dat een Parsi van zijn voorvaderlijk geloof afvallig zou

kunnen worden, geen oogenblik zelfs ook maar gedacht te hebben. Daaruit alleen laat het zich verklaren, dat hij zijn neef in dezen niets in den weg lei en hem aanstonds toestond de school van Dr. Wilson te bezoeken.

Op deze school nu, waarop hij zoo kennelijk door God zelven geleid was, heeft de *jongeling* het antwoord ontvangen op de vraag, die het *kind* reeds zoo gekweld had. En meer. Op deze school heeft hij dien God, omtrent wiens bestaan hij in onzekerheid verkeerde, leeren kennen als den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus en in Hem ook als *Zijn* Vader.

Evenwel, niet zoo maar aanstonds als met een tooverslag. Neen, daar moest heel wat vooroordeel, heel wat twijfel overwonnen worden, voordat het bij hem kwam tot een blijmoedig zich gewonnen geven. Eerst in de volheid des tijds kon het Woord vleesch worden. En ook bij den enkelen mensch, vooral wanneer die mensch een heiden is, opgegroeid buiten allen christelijken invloed, kan Christus zijn intrek niet nemen tenzij dan dat de tijd er rijp voor is. Er gingen zelfs nog twee jaren voorbij, zonder dat er van eenige verandering in dit opzicht bij Dhanjibhai iets te bespeuren viel, twee jaren, waarin het wel haast scheen alsof de belangstelling voor godsdienstige vragen, die in zijn jeugd zoo groot was geweest, geheel bij hem verdwenen was. Daar waren zoovele andere dingen, die nu op zijn tijd en op zijn denken beslag legden.

Na verloop van die twee jaar werd die oude belangstelling echter weer wakker. Hij had in dien tijd uitstekende vorderingen gemaakt en kon mitsdien bevorderd worden tot de eerste klasse. De leerlingen in die klasse waren het Engelsch genoegzaam machtig om lessen in die taal gegeven te kunnen volgen en moesten daarom op verlangen van Dr. Wilson ook de zondagsschool bezoeken, die in die dagen

te Bombay gehouden werd voor de kinderen der aldaar wonende Engelsche kooplieden en ambtenaren. Zoo kwam ook Dhanjibhai op die zondagsschool en het onderwijs daar ontvangen liet niet na een diepen indruk op hem te maken. Hij werd getroffen door de schoone liederen, die er gezongen werden en door den heiligen ernst der onderwijzers. Hij stond verbaasd over den vrede en de blijdschap, die klaarblijkelijk het deel waren dier onderwijzers. Dat waren menschen, die zich gelukkig gevoelden en die ook anderen gelukkig wilden maken! Dat alles bracht hem tot nadenken. De godsdienst begon weer een plaats in zijn gedachten in te nemen. En dat temeer waar juist omstreeks dezen zelfden tijd Dr. Wilson een reeks van voorlezingen begon, eerst over het wezen Gods, en daarna over den Parsistischen godsdienst, daarbij uit een der heilige boeken van de Parsi's zelve, het zoogenaamde Vendidad[1]), aantoonende, hoe dwaas en ongerijmd vele van de Parsistische voorstellingen waren. Vrucht van een en ander was twijfel aan de waarheid van het Parsisme, terwijl tegelijkertijd langzaam maar zeker de overtuiging zich aan hem opdrong, dat er slechts één God is, maar dan ook dat slechts één godsdienst de ware kan zijn, omdat zooals die ééne God slechts ééne zon gegeven heeft om de wereld te verlichten, Hij ook maar één openbaring kan gegeven hebben ter verlichting van het menschelijk hart. En hij werd zeer begeerig om dien éénen waren godsdienst te leeren kennen.

In dien toestand bevond hij zich, toen aan de school een onderwijzer verbonden werd, wiens onderwijs vooral hem ten zegen worden zou. Het was de zendeling Dr. Robert Nesbit, dien zijne leerlingen al spoedig liefkregen en schier

---

1) De beide voornaamste heilige boeken der Parsi's zijn het Groote en het Kleine Avesta. Vendidad (letterlijk: wat tegen de booze geesten voorgeschreven wordt) is een deel van het eerste.

als een heilige begonnen te vereeren. Uiterlijk zag hij er zóó sjofeltjes uit, dat zij hem bij zijn eerste verschijning in de school voor een bedelaar hielden. Maar hij had een hart van goud en was een man vol van den Heiligen Geest, levend in de dingen Gods en begaafd met een bijzonder talent om zijn leerlingen in te leiden in het heiligdom der Schrift. Dhanjibhai voelde zich van den aanvang af machtig tot hem aangetrokken. Onder zijn leiding ging het licht hoe langer hoe meer in zijn duisternis op en niet lang duurde het meer, of het was hem duidelijk, dat de ééne ware godsdienst, dien hij begeerde te leeren kennen, de christelijke godsdienst is, ja, dat Christus het licht der wereld is.

Wie nu intusschen zou meenen, dat die ontdekking hem blij maakte, vergist zich. Zij bracht hem integendeel in grooten tweestrijd. Is Christus de eenige Redder en Zaligmaker van zondaren, dan — dat zag hij steeds klaarder in — moest hij ook op Hem vertrouwen en onvoorwaardelijk aan Hem zich overgeven. En daar was hij niet maar zoo dadelijk toe bereid. Daarvoor deinsde hij terug. Daartegen verzette zich niet het minst de eigengerechtigheid in hem. Ach, hij had zichzelven nog niet leeren kennen als een zondaar, en hoe zou hij dan nu reeds in staat zijn geweest om zich zelven los te laten en Christus aan te nemen?

Maar Gods Geest was het goede werk in hem begonnen en liet dat werk niet meer varen. Ook zijn zondenood werd hem ontdekt. En wel op een wijze, waarin zóó duidelijk Gods hand zichtbaar is, dat wij niet kunnen nalaten er wat uitvoeriger bij stil te staan.

Op zekeren dag van school terugkeerende, zag hij in de nabijheid van de woning van zijn oom een Parsi-vrouw zitten, die hij kende als een vrouw van minder goede

zeden. Zij snikte als een kind en dat drong hem om — wat hij anders zeker niet gedaan zou hebben — haar aan te spreken en te vragen naar de oorzaak van haar droefheid. Zij vertelde hem, dat zij benauwd was van wege haar zonden en bevreesd voor de straf, die na dit leven haar deel zou zijn. Op eenigszins hoogen toon raadde Dhanjibhai haar aan zich te verdrinken, ze was toch niet waard om te blijven leven, en dan zou ze wellicht hiernamaals niet worden gestraft. Maar zij schudde slechts het hoofd en zeide, dat God haar ook in het water zou weten te vinden en haar er uit zou halen om toch haar rechtmatige straf haar te doen ondergaan. Dat woord was hem als een openbaring en drong als een pijl in zijn geweten. Hij verliet de vrouw, innerlijk ontroerd. Was het waar, wat zij gezegd had, dat het ten eenenmale onmogelijk was de rechtvaardige vergelding der eeuwigheid te ontkomen? En zoo ja, had ook hij dan geen oorzaak om voor haar te vreezen?

Een paar dagen later trof hij een dame van zijn kennis aan, lezend in een boek. Op zijn vraag wat zij las, antwoordde zij hem, dat het 't Ardaï-Wiref-Nahmeh [1]) was, terwijl zij hem meteen een der platen toonde, waarmede het boek versierd was. 't Was een vreeslijke plaat, voorstellende een man, opgehangen met het hoofd naar beneden aan een boom, het lichaam bedekt met slangen en schorpioenen, en gekweld door een menigte duivels met staarten. Die man — zoo werd hem ter verduidelijking er bij gezegd — was iemand die in de hel gepijnigd werd voor de zonden, die hij op aarde gedaan had. Dhanjibhai schrok er van. Ontzet vluchtte hij weg zoo snel zijn beenen hem dragen konden. Maar het beeld

---

1) Zie bladz. 5.

zelf had zich in zijn geest vastgezet. Als hij zijn oogen sloot, dan zag hij het weer met sarrende helderheid.

En zijn benauwdheid zou nog grooter worden. Omstreeks dezen zelfden tijd toch sprak een der onderwijzers in de school met bijzonderen ernst over de dingen der eeuwigheid en zeide daarbij onder meer ook dit: „Jongens, ik zou wel willen, dat gij iederen avond bij het naar bed gaan uzelf een vraag deedt; deze vraag: als ik dezen nacht eens stierf, *waar zou ik dan mijn oog opslaan, in den hemel of in de hel?*" Is het wonder, na wat reeds vooraf was gegaan, dat die vraag hem drong door merg en been? O, hoe hij zijn best deed om haar van zich te zetten en haar te vergeten! Maar tevergeefs. Hoe meer hij dat deed, des te krachtiger deed zij zich hooren en des te luider begon zijn geweten te spreken en hem aan te klagen. En toen ten slotte ook nog een cholera-epidemie in Bombay uitbrak, zie, toen kende zijn angst aldra geen grenzen meer. Dagen achtereen ontmoette hij ze op zijn weg van en naar school de lijken, die grafwaarts gedragen werden. Dagen achtereen grijnsde de dood hem aan, waar hij ook ging of stond. O de vrees, de ontzettende vrees, die zich toen van hem meester maakte! Hij ging er bepaald onder gebukt. Zijn gezondheid leed er zichtbaar door. Al zijn opgewektheid verdween. Zijn oom vroeg hem herhaaldelijk, wat er aan scheelde, maar hij ontweek een rechtstreeksch antwoord: zijn oom kon hem immers toch niet helpen en zou hem immers niet eenmaal verstaan? Zijn oom gaf hem den goedgemeenden maar oppervlakkigen raad om wat afleiding te zoeken en eens naar den schouwburg te gaan of naar andere gelegenheden tot vermaak. Maar dat weigerde hij beslist: wist hij niet maar al te goed, dat dáár allerminst genezing voor hem te vinden zou zijn? Hij was m. a. w. nu in dien toestand,

dien de apostel Paulus beschrijft als een bedroefd zijn naar God, maar die dan ook heeft de heerlijke belofte: Zalig zijn zij die treuren, want zij zullen vertroost worden.

III. Vrede door het bloed des kruises.

Ja, Dhanjibhai was geworden een bedroefde naar God. Edoch, nog niet een door God getrooste.

Als daar een zondaar is, aan wiens hart God met Zijn geest krachtdadig werkt, dan ondervindt die zondaar, dat er een macht der duisternis is, die niets onbeproefd laat om het werk Gods tegen te staan en zoo maar eenigszins mogelijk te verijdelen. En dat was ook Dhanjibhai's ervaring. Wat toch gebeurde?

Juist nu hij zoo grootelijks aan steun en aan leiding behoefte had, moest hij plotseling de school verlaten en zich aan geheel andere bezigheden wijden. Zijn oom was n.l. in handen gevallen van een bedrieger, een man, die zich uitgaf voor alchimist en beweerde, dat hij goud kon maken. Aangelokt door de fabelachtige rijkdommen, die de schurk hem voorgespiegeld had, verschafte hij hem de materialen, die hij zeide noodig te hebben, huurde een werkplaats voor hem en gaf hem Dhanjibhai om hem bij zijn geheimzinnigen arbeid ter zijde te staan. Deze verwisselde alzoo de school met een klein, duister, benauwd vertrek, waar hij maanden achtereen achter gesloten deuren allerlei kruiden moest fijn stampen om ze vervolgens te koken op een rookerig fornuis. In zulk een omgeving moest zijn geestelijk leven wel schade lijden. De gouddorst liet niet na ook op hem zijn verderfelijken invloed uit te oefenen, zoodat de gedachte aan de eeuwige dingen van zelve teruggedrongen werd. Maar God ontfermde zich over hem. Ten slotte werd de bedrieger

ontmaskerd en Dhanjibhai mocht weer terugkeeren naar zijn zoo geliefde onderwijzers. Zij ontvingen hem met groote blijdschap en hun lessen riepen al spoedig de oude indrukken, maar ook den ouden strijd weer met kracht bij hem te voorschijn.

Ook den ouden *strijd*. Want ook nu bleef het nog voorshands een hinken op twee gedachten, een geslingerd worden nu eens naar den eenen en dan weder naar den anderen kant. Soms had hij het daarbij bang genoeg en wenschte hij zelfs, dat hij maar nimmer met de zendelingen in aanraking was gekomen. Wat moest hij doen?

Daar kreeg hij op zekeren dag een — zooals hij meende — kostelijken inval. Waren die zendelingen wel zoo oprecht in hun bedoelingen als zij zich voordeden? Zou het niet mogelijk zijn, dat zij toch eigenlijk huichelaars waren, die zich zelven zochten, eigen eer en voordeel, volstrekt niet zoo goed en edel als zij schenen? En indien dat zoo was, was het dan niet het beste om zich hoe eer hoe liever aan hun invloed te onttrekken en geheel en voor goed met hen te breken? — En in de heimelijke hoop, dat hij wel iets zou ontdekken, dat zijn twijfel in dezen zou rechtvaardigen, begon hij de zendelingen oplettend gade te slaan en op al hun handelingen nauwkeurig acht te geven. Gelukkig zonder ook maar het geringste van dien aard te kunnen vinden; hij had te doen met echte mannen des geloofs, die niet alleen predikten met hun woorden, maar ook met hun daden. Ook deze list van Satan — want wie, die ook hier niet zijn hand herkent? — mislukte dus. Een eenvoudig voorval, waarvan Dhanjibhai onder Gods voorzienig bestuur getuige was, sloeg hem dit wapen ten slotte geheel uit de hand. 't Was bij gelegenheid van een zeiltochtje, dat Dr. Nesbit met de leerlingen der eerste klasse maakte naar de holen van Garipur, op

enkele uren afstand van Bombay. 's Morgens werd hun bagage door de arme strandbewoners van die plaats den berg opgedragen en evenzoo 's avonds, toen het uur van vertrek geslagen had, weer naar beneden in de boot gebracht. Dr. Nesbit had aan zijn bediende opgedragen met hen af te rekenen en hun het geld te geven, dat zij voor die beide diensten bedongen hadden. Nauwelijks waren zij echter in zee, of een luid geschreeuw deed op het strand zich hooren. Dr. Nesbit vroeg, wat zij riepen en hem werd gezegd, dat zij zich beklaagden te weinig ontvangen te hebben. «Dan terug», aldus kort maar duidelijk het bevel van den zendeling. Doch daarvan wilde de schipper niet hooren. Het zou heel wat tijd kosten om de boot weer aan wal te brengen, omdat de stroom in die richting hun tegen was en het zou op die manier wel middernacht worden, eer zij Bombay zouden bereiken. Dr. Nesbit stond er echter op; die menschen moesten hebben wat hun toekwam, of men dan vóór of na middernacht weer thuis zou komen, was van minder beteekenis. Met grooten tegenzin gehoorzaamde de schipper ten laatste en toen bleek, dat ze werkelijk te kort waren gedaan, zij waren slechts betaald voor één keer, het overige had de ontrouwe bediende in zijn eigen zak gestoken. Dr. Nesbit was zeer verontwaardigd en haastte zich dat onrecht goed te maken. Dat eenvoudige voorval maakte op allen, die er bij tegenwoordig waren, maar niet het minst op Dhanjibhai een diepen indruk. Hoe schaamde hij zich over zijn wantrouwen! Het vertrouwen in zijn leermeesters werd vaster dan ooit. Menschen, die zóó handelden zelfs tegenover arme, verachte koelies, moesten wel goed zijn, en edel, en rein in hun bedoelingen.

Zoo werden al zijn bezwaren, het eene voor, het andere na, als door God zelven uit den weg geruimd. En nu

naderde dan ook met rassche schreden het oogenblik, waarop het tot een beslissing bij hem komen zou. Veel had hij daarbij nog te danken aan een tweetal boeken, die door Dr. Wilson juist in dien tijd op school gelezen en besproken werden. Het eene was «De geschiedenis der Verlossing» van Jonathan Edwards. Het andere was een geschrift dat handelde over de waarachtigheid van het christelijk geloof. Wat hem als Parsi vooral zoolang een steen des aanstoots was geweest, dat n.l. de Zoon van God mensch was geworden en aan een kruis was gestorven *in der zondaren plaats*, dat leerde hij door de bestudeering van die beide boeken steeds beter kennen als het wonder van Gods liefde, het wonder van een liefde, die niet begrepen, maar onbegrepen aangegrepen wil worden. En toen hij dat eenmaal verstaan had, toen sloeg ook het uur zijner verlossing. 't Was bij een bron, aan welker rand hij zich peinzensmoede had neergezet. O hoe zijn ziel binnen in hem onrustig was! Hij besefte het, er moèst een einde komen aan dien toestand van onzekerheid, waarin hij nu reeds zoolang had verkeerd. Hij voelde het, nù moest daar een einde aan komen. En er kwam een einde aan. Nog gezeten bij die bron was het hem, alsof God zelve van den hemel het hem toeriep: met begrijpen zal 't niet gaan, grijp het onbegrepen aan. En hij was aan die goddelijke stem niet ongehoorzaam, maar gaf zich over, geheel en onverdeeld. Toen weken de nevelen. Toen ging de zonne der gerechtigheid over hem op. Toen kwam groote vrede voor de vroegere onrust in de plaats. Hij verliet de bron als een ander mensch, als een wedergeborene tot een levende hoop, als een bij wien al het oude voorbijgegaan en alles nieuw geworden was. Zijn besluit was genomen en het was een zeer vast besluit: openlijk zou hij Christus belijden.

IV. Vervolging om Jezus' wil. Doop.

Dhanjibhai's besluit was een zeer vast besluit. En voorwaar! dat mocht het ook wel zijn, zou hij er werkelijk getrouw aan kunnen blijven. Want dat er, als het bekend zou worden, dat hij zijn geloof verzaakt had, een storm van verontwaardiging tegen hem zou opsteken, dat ontveinsde hij zich niet. Nimmer nog was iets dergelijks onder de Parsi's voorgekomen. 't Was iets, dat eenvoudig te schandelijk geacht werd om bestaanbaar te kunnen zijn. Hij zag dan ook de toekomst niet zonder zorg tegemoet en begreep heel goed, dat nu de innerlijke strijd geëindigd was, hij zich voor te bereiden had op fellen tegenstand van de zijde van familie en vrienden, ja van de geheele Parsistische gemeenschap. Daar stond echter tegenover, dat zijn onderwijzers, die hij natuurlijk niet onkundig liet van de verandering, die met hem had plaats gegrepen, des te hartelijker voor hem werden, terwijl hij ook nog steun ontving van een kant, waarvan hij dien wel allerminst had verwacht. Hij kwam n. l. tot de verrassende ontdekking, dat nog twee van zijn medescholieren, Hormusji en Framji, beiden eveneens Parsi's, hetzelfde besluit genomen hadden als hij. Die ontdekking stemde hem recht dankbaar en bemoedigde hem grootelijks. Zij konden elkander nu helpen om standvastig te blijven, wat er ook gebeuren mocht.

De groote stap was met dat al nog niet gedaan: hij moest zich nog laten doopen en zoo voor het oog der gansche wereld den band met zijn verleden verbreken. Is het vreemd, dat hij er tegen op zag en het vragen om den Doop van dag tot dag uitstelde?

Maar ook over die aarzeling hielp de Heer hem heen. Het was onder een Bijbelles van Dr. Nesbit. Naar aan-

leiding van Hebreën 2 sprak deze met zijn gewone warmte over de komst van den Zaligmaker in de wereld met al de heerlijke gevolgen van dien. Met bijzondere kracht stond hij inzonderheid stil bij de verzen 14 en 15 van dat hoofdstuk en Dhanjibhai's hart werd daarbij zóó vol, dat hij zich geweld moest aandoen om niet op hetzelfde oogenblik reeds zich aan te melden voor den Doop, in staat als hij zich nu gevoelde om desnoods alles voor zijn Heiland te lijden en te dulden. Hij bedwong zich echter met het oog op zijn medescholieren, maar nauw was de les afgeloopen, of hij spoedde zich naar Dr. Wilson om dezen zijn verlangen kenbaar te maken. Dr. Wilson verblijdde er zich hartelijk over, maar gaf hem te verstaan, dat hij eerst met zijn oom over de zaak moest spreken en hem om zijn goedkeuring moest vragen. Daar had hij niet veel lust in: zijn oom zou die goedkeuring immers toch niet geven? Maar Dr. Wilson stond er op, zoodat hem niets overbleef dan te gehoorzamen. Het duurde echter geruimen tijd, voordat hij er den moed toe vond en toen hij eindelijk de stoute schoenen aantrok en met bevende stem en kloppend hart zijn oom sprak van het besluit, dat hij had genomen, o, hoe het toen bleek, dat hij waarlijk niet zonder oorzaak zich bezorgd had gemaakt. Eerst wilde zijn oom hem niet begrijpen, maar toen hij zich duidelijker had uitgesproken, zóó dat er aan de bedoeling van zijn woorden eenvoudig niet langer getwijfeld kòn worden, toen was de boosheid van den man inderdaad vreeselijk. Onder de scherpste bedreigingen verbood hij hem zoo streng mogelijk om ooit meer over iets dergelijks ook maar met een enkel woord zelfs te spreken. Tegelijk lekte het uit, dat ook Hormusji en Framji van den Parsigodsdienst afvallig geworden waren. Het gevolg was, dat geheel Bombay in opschudding kwam. Ieder had van dit

ongehoorde feit den mond vol. Maar vooral onder de Parsi's natuurlijk was de ergernis groot.

Een paar dagen later kwam het tot een uitbarsting. Dhanjibhai had den nacht doorgebracht bij Dr. Wilson en juist was hij den volgenden morgen op het punt naar zijn oom terug te keeren, toen hij Hormusji zag naderen in vliegende vaart, alsof hij achtervolgd werd. Op zijn vraag, wat er geschied was, vernam hij, dat de Parsi's te hoop waren geloopen en hem hadden gegrepen en opgesloten. Door een venster was hij ontvlucht. Van Framji wist hij niets. Later bleek, dat ze ook hem gegrepen en opgesloten hadden. Hij had echter niet het geluk om te kunnen ontvluchten, maar werd naar Navasari gevoerd en stierf reeds na korten tijd. Wat het lot van Dhanjibhai zou geweest zijn, indien ook hij in de handen der verbitterde Parsi's gevallen zou zijn, wie die het zal zeggen? Hij heeft het altijd als een bijzondere leiding van Gods voorzienigheid beschouwd, dat hij dien nacht niet thuis, maar bij Dr. Wilson was.

Nog waren hij en Hormusji met elkander over het gebeurde in gesprek, toen hun opmerkzaamheid getrokken werd door een woest geschreeuw, dat al nader en nader kwam. 't Was een bende Parsi's, die regelrecht op Dr. Wilson's woning losstormde. Toen zij die bereikt hadden, traden de voorsten aanstonds zonder plichtplegingen binnen. Ook Dhanjibhai's oom was daarbij, vergezeld van een Parsi met een langen witten baard, een tulband op het hoofd en een witte sjaal om den schouder. Dat was een man, die onder de Parsi's den naam had van zeer geleerd te zijn: hij was meegekomen om door kracht van overreding den afvalligen neef terug te brengen tot den godsdienst zijner vaderen.

Een tragisch tooneel volgde. Niet zoodra had zijn oom

Dhanjibhai opgemerkt, of hij begon hem te bezweren om toch met hem terug te keeren. Dhanjibhai antwoordde, dat dat nu onmogelijk was, maar dat hij dat later zeker doen zou, wanneer eerst de gemoederen wat tot rust zouden gekomen zijn, want dat hij er niet aan dacht zelfs om zijn familie te verloochenen. Alleen met den Parsi-godsdienst moest hij breken, omdat hij er niet langer aan kòn gelooven. Zijn betrekkingen echter zou hij blijven liefhebben, dienaangaande kon zijn oom volkomen gerust wezen.

Maar daar was deze natuurlijk niet tevreden mede. Hij barstte uit in een onbedaarlijk geween, wierp zijn tulband voor Dhanjibhai's voeten op den grond en riep hem dreigend toe, dat, indien hij bij zijn weigering volhardde, hij eerst zijne (d. i. Dhanjibhai's) moeder vermoorden en daarna zich zelf verdrinken zou.

Maar ook dat bracht Dhanjibhai niet aan het wankelen. In deze zoo ontzettende oogenblikken voelde hij zich wonderlijk gesterkt. Op rustigen toon herhaalde hij nog eens, wat hij reeds had gezegd, er de verzekering aan toevoegende, dat hij nooit vergeten zou, wat zijn oom voor hem was geweest en aan hem had gedaan.

Ook de Parsi-geleerde met den witten baard mengde zich nu in het gesprek. Op zangerigen toon begon hij een lofrede op de voortreffelijkheid van de leer van Zoroaster. Wat wist een kind, gelijk Dhanjibhai toch eigenlijk nog was, van zulke moeilijke zaken als godsdienstige vraagstukken zijn. Het was immers louter aanmatiging, dat hij daarover een eigen oordeel zich durfde vormen? Kom, hij moest verstandig zijn en gehoorzaam zijn oom volgen, anders zou het heusch nog verkeerd met hem afloopen.

Eindelijk had het Dhanjibhai lang genoeg geduurd. Hij boog zich eerbiedig voor zijn oom en verliet het vertrek.

Toen trokken ook de Parsi's onder luidruchtig geraas af. Alleen de tegenwoordigheid van Dr. Wilson had hen verhinderd geweld te gebruiken.

Maar nog was de rust niet blijvende. Eenige oogenblikken later verschenen er anderen, ditmaal met de bedoeling Hormusji op te eischen. En die traden zóó ruw en zóó brutaal op, dat Dr. Wilson hen ten slotte moest gelasten zijn huis te verlaten, zeggend dat hij anders de politie zou ontbieden. Het was i. e. w. een dag vol onrust en spanning en de zendelingen begrepen, dat het onder die omstandigheden maar het beste zou wezen den Doop zoo spoedig mogelijk te doen plaats hebben. Vóór dien tijd zouden de gemoederen toch zeker niet tot kalmte komen. Zoo werd, wat Dhanjibhai betreft, de Doop vastgesteld op den 1sten Mei daaraanvolgende. Men schreef toen 1839. Hij was dus 17 jaar oud.

Toen die dag was aangebroken, was letterlijk heel Bombay in rep en roer. In de omgeving van het zendingshuis heerschte een onbeschrijfelijke drukte. De plechtigheid zou des avonds te 6 uur in de Ambrolikerk plaats hebben, maar reeds tegen den middag was een geweldige menschenmassa op de been. Politieagenten en Indische soldaten waren in grooten getale noodig om de orde te handhaven. Ook in de kerk, die zoodra zij geopend was onmiddellijk vol stroomde, waren zij aanwezig om mogelijke rustverstoring te voorkomen.

Precies om 6 uur nam de dienst, die door Dr. Wilson geleid werd, een aanvang. In een schoone en boeiende rede, die onder de grootste stilte werd aangehoord, zette hij het gewicht en de beteekenis uiteen van het feit, dat de eersteling der Parsi's voor Christus was gewonnen, waarna hij Dhanjibhai toesprak en hem verzocht op te staan. „Ik stond op," zoo beschrijft hij zelve, in zijn na

zijn dood uitgegeven Herinneringen, dit voor hem zoo gedenkwaardige oogenblik, „ik stond op, en keerde mij naar de saamgestroomde menigte. Ieders oog was op mij gericht. Dr. Wilson deed mij nu verschillende vragen, o.a. ook, waarom ik den godsdienst van Zoroaster verliet en Christen wilde worden. In antwoord daarop nam ik een stuk papier uit mijn zak, waarop ik mijn redenen had uiteengezet. Toen ik pas opstond, beefde ik van ontroering, maar nu was ik geheel mijzelven meester en ik las mijn antwoord zonder vreeze en met luider stem. Daarna deed Dr. Wilson mij nog enkele vragen; de laatste was, of ik handelde uit eigen vrije overtuiging? Ik antwoordde, dat ik geheel uit eigen vrije overtuiging handelde en dat niemand eenig onzuiver middel had gebruikt om invloed op mij te oefenen: ik was volkomen overtuigd, dat de Parsi-godsdienst niet uit God was en dat de christelijke godsdienst de eenige was die door God was gegeven; en dat het mijn eigen wil was dien te omhelzen. Ik voelde middelerwijl mijn moed grooter worden en sprak zóó, dat ieder mij verstaan kon. En terwijl ik sprak, ontdeed ik mij van den *kusti*, waaraan de belijder van den godsdienst van Zoroaster te herkennen is, en legde dien op een tafel naast mij. Op dat gezicht ging er een schok van ontroering door de aanwezige Parsi's en luide kreten van afkeuring deden zich hooren. Maar hun interrupties hadden geen gevolg. Dr. Wilson doopte mij in den naam van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest."

V. Voor het Hoog Gerechtshof.

Twee dagen later werd ook Hormusji gedoopt, doch zonder dat zich iets bijzonders daarbij voordeed.

Toch was het nog alles behalve rustig in Bombay. Er

werd een aanklacht tegen de zendelingen ingediend bij het Hoog Gerechtshof, waarin zij beschuldigd werden van misbruik van vertrouwen, aangezien zij toen zij indertijd hun instituut openden, niet hadden bekend gemaakt, dat het hunne bedoeling was propaganda te maken voor den christelijken godsdienst. Ten opzichte van Dhanjibhai en Hormusji werd verklaard, dat zij omgekocht waren en met geweld aan de hunnen waren ontrukt. Wat den tweede betreft bevatte de aanklacht nog den eisch, dat hij zoo spoedig mogelijk aan zijn oom, die zijn voogd was, zou teruggegeven worden, omdat hij slechts 14 à 15 jaar oud, en dus nog minderjarig was. Dhanjibhai, die voor de wet reeds meerderjarig was, werd beticht van diefstal.

Dr. Wilson werd met die aanklacht in kennis gesteld en als datum voor de behandeling der zaak de 16e Mei aangewezen.

Dien 16en Mei noemt Dhanjibhai een dag vol verschrikking, een „vreeselijken" dag. 's Morgens vroeg reeds was de geheele stad — en nóg in heel wat erger mate dan op den dag van zijn Doop — in beroering. Winkels en kantoren waren gesloten. Alle arbeid was stop gezet. Alle handel stond stil. Op aanraden van de Engelsche pers waren de uitgebreidste maatregelen genomen om oproer te voorkomen. Van de woning van Dr. Wilson tot aan het rechtsgebouw, een afstand van twee mijlen, was een heel regiment Inlandsche troepen aan weerszijden van de straten opgesteld. Zelfs afdeelingen van een Europeesch regiment waren ondanks de hitte, die om dezen tijd des jaars te Bombay zoo groot is, van Colaba ontboden en op verschillende plaatsen in de stad op post gezet.

In het huis van den zendeling verkeerde men in de grootste spanning. Aan eten of drinken werd niet gedacht. Wat zou de dag baren? Dhanjibhai had nog zooveel

tegenwoordigheid van geest, dat hij een stuk van de Heilige Schrift bij zich stak, opdat, indien hij door het Hof aan de Parsi's toegewezen mocht worden, hij althans niet geheel van troost verstoken zou zijn en hij zich in het geheim zou kunnen versterken door de lezing van Gods woord.

Tegen 10 uur in den morgen begaven zij zich op weg, vergezeld door een groot aantal belangstellenden, onder wie niet weinige ambtenaren in dienst van het Gouvernement en andere aanzienlijke Europeanen. Het leek wel een van die godsdienstige processies, die men in Indië meermalen kan zien houden ter eere van den een of anderen afgod, wiens beeld dan in optocht wordt rondgedragen. Alleen de trommen en fluiten, die van zulk een processie een noodzakelijk bestanddeel vormen, ontbraken, maar dat gemis werd rijkelijk vergoed door het geschreeuw en getier der menigte. Toen het doel van den tocht bereikt was, konden zij slechts met de grootste moeite hun rijtuigen verlaten en het rechtsgebouw binnengaan. Dhanjibhai moest er haast binnengedragen worden.

Om 11 uur nam de rechter zijn zetel in. Tegelijk met hem verschenen in de rechtszaal de twaalf geestelijke hoofden van de Parsistische gemeenschap, voor wie eerezetels gereed stonden. Zij waren gehuld in lange, in breede plooien afhangende statiegewaden en hadden prachtige sjaals om den schouder. Ook Dhanjibhai's oom was aanwezig. Hij rekende er vast op, dat hij zijn neef in handen zou krijgen en zoo af en toe balde hij reeds de vuist tegen hem, als om hem te toonen wat dan zijn lot zou wezen.

Doch — God beschikte het anders. Het viel den advocaat van Dr. Wilson, den heer John Campbell, een trouwhartigen Ier, niet zoo heel moeilijk, de beschuldigingen der Parsi's te ontzenuwen. In zijn warm pleidooi, dat ongeveer anderhalf uur in beslag nam, toonde hij met de stukken

aan, hoe valsch die beschuldigingen waren, terwijl hij daarbij zulke krachtig sprekende bewijzen gaf omtrent de onwetendheid der Parsi's ten opzichte van hun eigen godsdienst, dat allen er onder den indruk van kwamen. De rechter luisterde oplettend toe en maakte zoo af en toe aanteekeningen. Ook toen de heer Campbell zijn pleidooi ten einde had gebracht, ging hij nog eenige oogenblikken met schrijven voort. „Toen" – ik geef hier nog eens aan Dhanjibhai zelven het woord – „toen stond hij op. Onder degenen, die in de rechtszaal zaten of stonden, heerschte een volmaakte stilte. Geen enkel geluid werd gehoord. Allen hielden in gespannen verwachting den blik op den rechter gevestigd om te hooren wat hij zeggen zou. Zijn uitspraak nam ongeveer een half uur in beslag en hij verklaarde dat hij ze deed na volledige kennisname van de verschillende punten der beschuldiging. Zij kwam in hoofdzaak hierop neer, dat Dhanjibhai Naoroji meerderjarig was en dat het daarom aan hem stond om te zeggen waarheen hij wilde gaan en bij wien hij wilde wonen. Hij was volmaakt vrij om dat zelve te beslissen. En indien iemand hem in dit opzicht iets in den weg zou leggen, hij zou deswege zich voor het Hof te verantwoorden hebben. Toen hij dat gezegd had, verzocht hij mij op te staan. Ik stond op en boog voor hem. Hij vroeg mij vervolgens of ik zijn uitspraak verstaan had. Ik antwoordde: „Ik heb het verstaan, Mylord, gij hebt gezegd, dat ik de vrijheid heb om te gaan waarheen ik wil en te wonen bij wien ik wil, daar ik meerderjarig ben". De rechter zeide dat ik zijn meening juist had weergegeven en vroeg mij vervolgens met wien ik wenschte mede te gaan. Ik antwoordde dat het mijn wensch was om bij Dr. Wilson te wonen. De rechter zeide: „Zeer goed; is het uw wensch om bij Dr. Wilson te wonen, zoo kunt gij met Dr. Wilson medegaan; het Hof zal u beschermen".

Toen wierpen de geestelijke hoofden van de Parsi's in groote woede hun zetels omver en verlieten toornig de rechtszaal. Het volk buiten zag dat de beslissing ongunstig voor hen was en hief dreigende kreten aan. Staande voor een venster, sloeg de rechter het tumult gade: hij was klaarblijkelijk niet zonder zorg voor oproer. 't Werd avond voordat het ons gelukte om het rechtsgebouw te verlaten, maar eindelijk konden wij toch een rijtuig machtig worden en bereikten wij zonder letsel het huis van Dr. Wilson. Zoodra wij er binnen waren, vereenigden wij ons in lof en dank jegens onzen hemelschen Vader".

Toch was de tegenstand daarmede nog niet ten einde. Wel werd de aanklacht tegen Hormusji door de Parsi's ingetrokken, omdat zij heel goed begrepen, dat zij daarmee al even weinig succes zouden hebben. Maar niets werd in den eersten tijd onbeproefd gelaten om de beide afvalligen dood of levend in handen te krijgen. Zoo werd — om maar iets te noemen — op zekeren dag vergif gevonden in het voedsel, dat door Dr. Wilson uit de bazar besteld was. Op een anderen keer probeerde men zijn huis in brand te steken. Voortdurend werd het door rondsluipende Parsi's bewaakt in de hoop, dat Dhanjibhai of Hormusji zich er buiten zouden wagen om hen dan te grijpen en weg te voeren. Al die pogingen werden echter verijdeld en langzamerhand begon de vijandschap te luwen, zoodat zij zich eindelijk weer op straat konden vertoonen, en weer naar school konden gaan, eerst nog onder geleide, maar ten slotte ook alleen. De school had intusschen een gevoelig verlies geleden. Werd zij vroeger door niet minder dan 500 leerlingen bezocht, dat aantal was als gevolg van het gebeurde, tot groote smart van Dr. Wilson, gedaald tot 60 à 70. Die gebleven waren, waren voor het grootste gedeelte jongens uit de mindere klasse en onder hen was geen

enkele Parsi. Later werd dat wel weer wat beter, maar de Parsi's bleven voorloopig geheel weg.

Nog een uitvloeisel van de bekeering van Dhanjibhai en Hormusji was, dat er een adres aan de regeering werd aangeboden, waarin om niets meer of minder gevraagd werd dan om de zendelingen niet langer in Engelsch-Indië toe te laten. In dat adres, dat op verzoek van de Parsi's door een bekwaam Engelsch rechtsgeleerde was opgesteld, werden de zendelingen onruststokers genoemd, die op noodlottige wijze den vrede des lands dreigden te verstoren. Zij werden voorgesteld als menschen, die door allerlei nieuwe middelen vooral onwetenden en kinderen in hun strikken zochten te lokken en eenvoudigen op een dwaalspool brachten, zeer tot smart zoowel van de Parsi's als van de Hindoe's en de Mohammedanen. Werd aan hun heilloozen invloed geén paal en perk gesteld, dan — zoo luidde de dreiging — zou het gansche land in opstand komen en zouden de gevolgen niet te overzien zijn.

Dat adres, dat er ernstig genoeg uitzag en dat zelfs naar het Britsche Parlement gezonden werd, verwekte slechts een storm in een glas water. Dr. Wilson schreef er een uitvoerige weerlegging van, waarmede de regeering genoegen nam. Kort en uit de hoogte was het antwoord, dat zij den adressanten gaf. Het behelsde slechts de mededeeling, dat de wet geen enkelen hinderpaal in den weg kon leggen aan mannen, die langs ordelijken weg wijsheid, godsdienst en zedelijkheid zochten te verbreiden en dat, indien het, zooals gedreigd was, tot een opstand zou komen, het Gouvernement wel in staat was dien te onderdrukken.

Daarmee was aan de beweging voor goed de kop ingedrukt.

VI. Reis naar Europa. Geordend tot zendeling.

Van af het oogenblik, dat Dhanjibhai zich aan Christus overgegeven had, leefde er slechts ééne begeerte in zijn ziel: hij wilde het nieuwe leven, dat hij in en door Hem ontvangen had, ook aan Hem toewijden en als prediker van het Evangelie een medearbeider worden aan de komst van zijn heerlijk Koninkrijk. En God heeft die begeerte vervuld: het is hem gegeven een buitengewoon lang leven te mogen besteden in des Heeren dienst.

Voorloopig bleef hij nog als leerling de school bezoeken, die hem tot zoo grooten zegen geworden was. In het begin van 1843 kwam daarin echter verandering. Toen ging Dr. Wilson na een vijftienjarigen diensttijd voor het eerst met verlof naar zijn vaderland terug en hij besloot Dhanjibhai met zich mede te nemen. Den 2en Januari van dat jaar verlieten zij Bombay en zetten zij koers naar Suez. Na zich slechts kort in Egypte opgehouden te hebben, maakten zij een interessante reis door Arabië, Idumea en Palestina. Zij bezochten ook Damaskus, de schoone hoofdstad van Syrië met haar prachtige, bloemrijke omstreken, en stonden op de met sneeuw bedekte toppen van den Libanon. Van Beiroet, de aan den voet van den Libanon gelegen haven van Syrië, ging het verder over zee naar Constantinopel, waar zij veertien dagen bleven. Over Buda-Pest, Augsburg, Keulen, Straatsburg en München bereikten zij ten slotte Antwerpen, waar zij plaats namen op een stoomboot, die hen naar Londen bracht.

In deze „donkere en smerige" stad — dat was de indruk, dien Engelands machtige hoofdstad op Dhanjibhai maakte — hielden zij zich maar een paar dagen op. Doel van de reis was Schotland. Zij kwamen er in den herfst van 1843 aan,

juist eenige maanden nadat de „Vrije Kerk" zich had geconstitueerd, zoodat zij de gemoederen er alles behalve rustig vonden.

Te Glasgow, waar in October de eerste synode van de Vrije Kerk was bijeengekomen, ontmoetten zij den bekenden Dr. Chalmers, met wiens geschriften Dhanjibhai reeds in Indië kennis had gemaakt en die nog verder invloed op hem zou uitoefenen. Eenigen tijd later toch werd te Edinburg door de Vrije Kerk een universiteit gesticht en Dhanjibhai had het voorrecht een harer eerste studenten te zijn. Als zoodanig zat hij drie jaren aan de voeten van Dr. Chalmers, wiens onderwijs door hem op hoogen prijs werd gesteld. Met Dr. Chalmers waren aan de universiteit verbonden Dr. Welsh, Dr. Cunningham en Dr. Duncan, voortreffelijke mannen, wier namen door Dhanjibhai met grooten eerbied worden genoemd.

Einde 1846 had hij zijn studiën voltooid en werd hij als zendeling-leeraar door het presbyterium van de Vrije Kerk te Edinburg geordend. Dr. Robert Candlish leidde de plechtigheid, die plaats had in Canonmills Hall en door een breede schare van belangstellenden werd bijgewoond.

Dhanjibhai had zijn wensch verkregen. Met een gevoel dat zich „onmogelijk beschrijven laat", verliet hij zoo spoedig mogelijk na zijn ordening Schotland en ondernam hij de terugreis naar zijn vaderland.

VII. Arbeid te Soerat en te Bombay.

In de lente van 1847 was hij weer in Indië. En nu kwam het er op aan zich een arbeidsveld te kiezen. De keuze daarvan was door de Schotsche Kerk aan hem overgelaten, maar het viel hem niet gemakkelijk in dezen een beslissing te nemen. In de hoop van op eenige wijze wel licht te zullen ontvangen, begon hij met een onderzoekings-

tocht langs de kust ten noorden van Bombay. Ten slotte liet hij op Soerat het oog vallen. Bij zijn komst aldaar werd hij recht hartelijk ontvangen door de zendelingen Montgomery en Glasgow, die er van wege het Iersch-Presbyteriaansche Genootschap werkzaam waren. Maar wat hem vooral bewoog om zich hier te vestigen, was het feit, dat hij bij nadere kennismaking met de stad er zoovele Parsi's vond. Naar zijn oude volksgenooten toch ging vooral zijn hart uit. Hen tot Christus te mogen brengen bleef, zoolang hij leefde, zijn innigst verlangen. Treffend is wat hij dienaangaande op een van de laatste bladzijden van zijn Herinneringen nog in het laatste jaar zijns levens met schier stervende hand ternederschreef. „Ik werd als een Parsi geboren", zoo lezen wij daar, „en ik ben nog een Parsi uit de Parsi's. Met uitzondering van wat den mensch het hoogste is, het godsdienstig geloof, gevoel ik mij één met mijne broederen naar het vleesch. Wat hen raakt, raakt ook mij. Hun vreugde en leed zijn de mijne. Ik heb hen lief en ben bereid zoo noodig mijn leven voor hen te geven. De haat, dien zij mij toedroegen, toen ik gedoopt werd, behoort sedert lang tot het verledene. Wij kunnen het nu best met elkander vinden en wanneer ik mijn Parsi-vrienden ontmoet, groeten wij elkander met een hartelijken handdruk. Ik ben er trotsch op te behooren tot een ras, dat door zijn eigenaardige karaktertrekken een eerste plaats inneemt onder de volken van het Oosten. De liefde, die ik voor mijn Parsi-broeders koester, dringt mij om met mijn gansche ziel te begeeren, dat wij ook in het hoogste elkander mochten leeren verstaan, en één mochten worden in de waardeering van de groote dingen, die God ons heeft geopenbaard voor ons geestelijk en eeuwig welzijn. Ik ben verzekerd, dat de tijd komen zal, dat die wensch in vervulling zal gaan, en ofschoon ik dien tijd niet meer

beleven zal, toch verblijd ik er mij bij voorbaat over met zeer groote blijdschap."

Zijn besluit om zich te Soerat te vestigen werd goedgekeurd zoowel door de Bombay-missie als door de Iersche zendelingen te Soerat zelve. De laatsten gaven hem terstond een blijk van hun groote ingenomenheid met zijn komst onder hen, door hem uit te noodigen den Doop toe te dienen aan den eersten Parsi, die juist in die dagen ook te Soerat voor Christus gewonnen was. Welk een voorrecht hem dat was, behoeft na het bovenstaande zeker niet opzettelijk te worden opgemerkt.

Zijn verblijf te Soerat duurde tot het einde van 1856. Hij hield er in verschillende deelen van de stad geregeld voordrachten en strekte zijn werkzaamheid ook uit tot buiten de stad. Op gezette tijden bezocht hij de dorpen in den omtrek, en zoo nu en dan zelfs verder afgelegen plaatsen. Hij nam ook een werkzaam aandeel aan een verbeterde uitgave van de Gudscharati geschriften en zocht de komst van Gods Koninkrijk te bevorderen door de uitgave van een tijdschrift: „De Lamp der Kennis", in twee talen, het Engelsch en het Gudscharati. Maar zijn voornaamste zorg was die voor de vier scholen, die hij er de een na de andere al spoedig oprichtte. Voor de hoogere standen waren er reeds inrichtingen voor onderwijs. Maar wie zag om naar de kinderen van de Paria's, die zooals bekend is, in Indië, vooral toen nog, aan de diepste verachting waren prijsgegeven? Dhanjibhai ontfermde zich over hen. De scholen door hem te Soerat gesticht, waren uitsluitend voor hen bestemd. Hij had het verachte lief en was in dit opzicht een trouwe navolger van zijn Heiland, die kwam om het verlorene te zoeken en zalig te maken. Wat ons trouwens van hem volstrekt niet verwondert, want hij was een man, die zeldzaam diep doordrongen

was van zijn roeping om in *ieder* opzicht een beelddrager van zijn Heiland te zijn. „Laat mij", — zoo lezen wij ergens in zijn Herinneringen — „in alle bescheidenheid tot mijn mede-bekeerlingen mogen zeggen, dat de belijdenis van den naam van Christus een groote verantwoordelijkheid op ons legt. Die belijdenis houdt in, dat wij dagelijks moeten zitten aan de voeten van Jezus om van Hem te leeren; dat wij er naar moeten streven om van zijn geest doordrongen te worden en te leven zooals Hij geleefd heeft in de dagen Zijns vleesches; en dat het onze spijs en onze drank zij om den wil te doen van onzen hemelschen Vader. Dat zijn enkele van onze plichten en voorrechten. Laat ons de genade zoeken om ze getrouw te vervullen. Het oog der wereld is op ons. Wij zijn als een stad boven op een berg gelegen. Laat ons dat nooit vergeten en door die gedachte van dag tot dag bij al onzen handel en wandel ons laten leiden." Inderdaad gulden woorden, die ook buiten den kring waarvoor zij bestemd waren, behartiging verdienen. En Dhanjibhai sprak niet alleen zoo; hij bracht het ook in toepassing zooals dat om strijd van hem getuigd werd door wie hem kenden. Hij leefde in de nauwste gemeenschap met den Heer.

In 1856 verliet hij Soerat voor Bombay. Dr. Nesbit was n.l. gestorven en men wenschte dat hij diens plaats zou innemen. Gemakkelijk viel het hem niet van een werkkring te scheiden, die hem zoo lief was geworden en waarin hij Gods zegen in zoo ruime mate had mogen genieten. Maar hij bezweek voor den aandrang van zijn oude vrienden en zoo begon met dat jaar het laatste en zeker niet het minst vruchtbare tijdperk van zijn leven. Bijzonderheden daarvan zijn ons intusschen niet bekend. Zijn Herinneringen deelen ze ons niet mede. 't Was hem bij het schrijven er van blijkbaar niet te doen om van

zijn eigen werk te gewagen maar om te gedenken aan de groote daden, die God aan zijn ziel had gedaan. Ook te Bombay deed hij in ieder geval wat hij kon ter bevordering van de groote zaak, waaraan hij zijn leven had gewijd. Als prediker van de Ambroli-kerk, waar hij indertijd gedoopt werd, was hij zeer geliefd. Zijn leerlingen droegen hem op de handen. Zooals vroeger te Soerat „De Lamp der Kennis", zoo redigeerde hij hier twee tijdschriften: „Bamdad" of „Het morgenrood van een nieuwen dag" en „De vriend van Indië". Kortom, hij werkte zoolang het dag voor hem was en met al de vele en groote gaven, die hem geschonken waren. Van rusten was geen sprake bij hem. Aan „emeritaat nemen" dacht hij zelfs niet. Wel begon bij het klimmen van zijn jaren het heimwee der kinderen Gods bij hem grooter te worden, het verlangen naar de rust des hemels, de begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn. Vele lieve vrienden ontvielen hem door den dood. Zijn eenige zoon en zijn oudste dochter gingen hem voor naar het Vaderhuis. Ook zijn trouwe echtgenoote, die ons beschreven wordt als een vrouw van buitengewone godsvrucht en geloofskracht, moest hij de laatste jaren zijns levens missen. Is het wonder, dat toen hij enkele dagen voor zijn dood zijn Herinneringen voltooide, de laatste woorden er van niet betrekking hadden op het verledene, maar spraken van hoop en van wederzien? Aldus luidden zij: „Al mijn vroegere vrienden in Christus hebben mij alleen gelaten en zijn naar Boven gegaan. Misschien verwonderen zij er zich over, waarom het zoo lang duurt, voordat ik tot hen kom. Nu, die tijd is zeker niet verre meer. Al mijn bidden en wachten is maar, dat zoo lang mijn pelgrimsreis nog duren zal, het moge blijven een leven *met en voor God.* Amen."

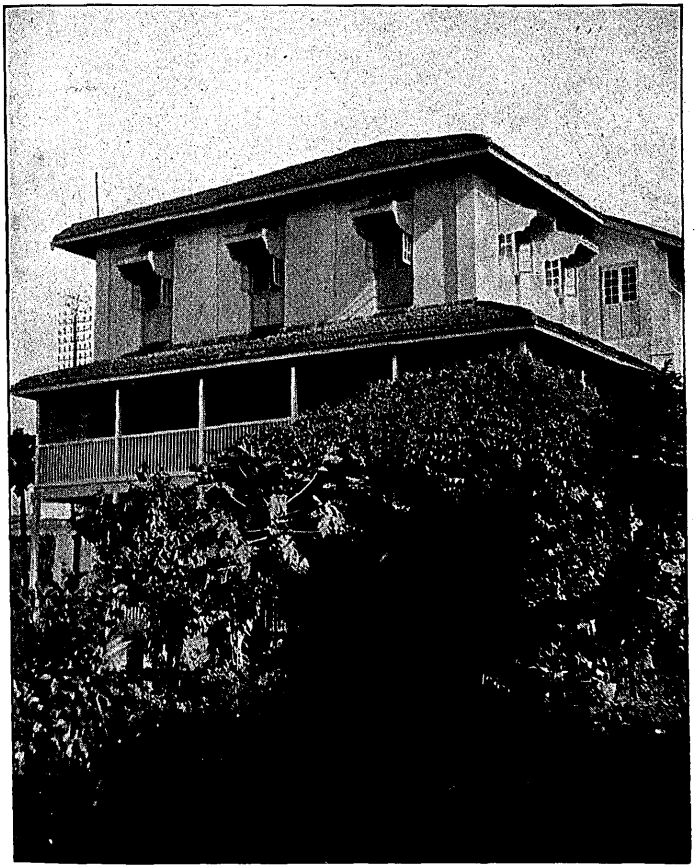

Dhanjibhai's huis te Bombay.

zijn eigen werk te gewagen maar om te gedenken aan de groote daden, die God aan zijn ziel had gedaan. Ook te Bombay deed hij in ieder geval wat hij kon ter bevordering van de groote zaak, waaraan hij zijn leven had gewijd. Als prediker van de Ambroli-kerk, waar hij indertijd gedoopt werd, was hij zeer geliefd. Zijn leerlingen droegen hem op de handen. Zooals vroeger te Soerat „De Lamp der Kennis", zoo redigeerde hij hier twee tijdschriften: „Bamdad" of „Het morgenrood van een nieuwen dag" en „De vriend van Indië". Kortom, hij werkte zoolang het dag voor hem was en met al de vele en groote gaven, die hem geschonken waren. Van rusten was geen sprake bij hem. Aan „emeritaat nemen" dacht hij zelfs niet. Wel begon bij het klimmen van zijn jaren het heimwee der kinderen Gods bij hem grooter te worden, het verlangen naar de rust des hemels, de begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn. Vele lieve vrienden ontvielen hem door den dood. Zijn eenige zoon en zijn oudste dochter gingen hem voor naar het Vaderhuis. Ook zijn trouwe echtgenoote, die ons beschreven wordt als een vrouw van buitengewone godsvrucht en geloofskracht, moest hij de laatste jaren zijns levens missen. Is het wonder, dat toen hij enkele dagen voor zijn dood zijn Herinneringen voltooide, de laatste woorden er van niet betrekking hadden op het verledene, maar spraken van hoop en van wederzien? Aldus luidden zij: „Al mijn vroegere vrienden in Christus hebben mij alleen gelaten en zijn naar Boven gegaan. Misschien verwonderen zij er zich over, waarom het zoo lang duurt, voordat ik tot hen kom. Nu, die tijd is zeker niet verre meer. Al mijn bidden en wachten is maar, dat zoo lang mijn pelgrimsreis nog duren zal, het moge blijven een leven *met en voor God.* Amen."

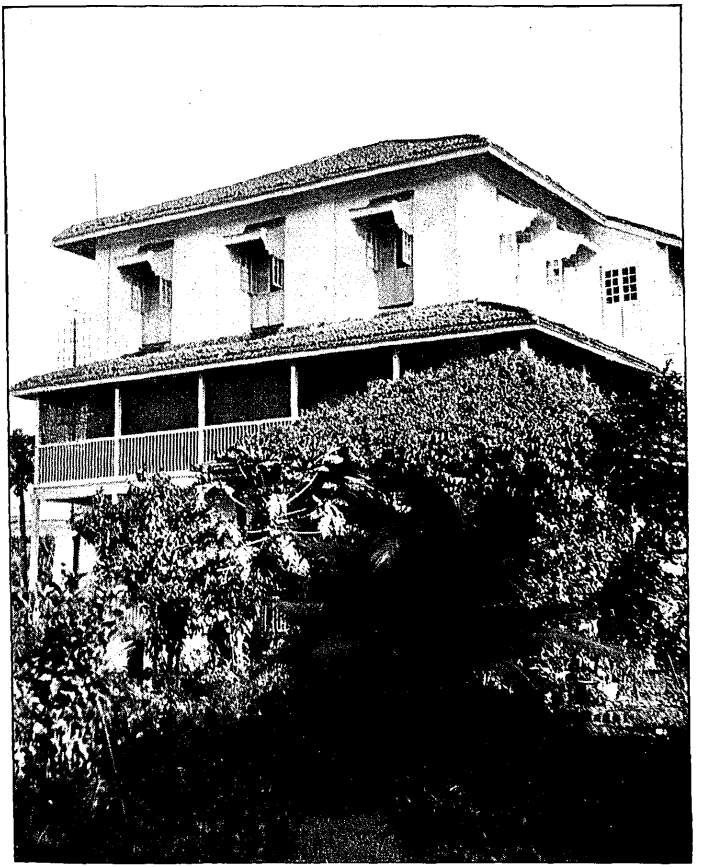

Dhanjibhai's huis te Bombay.

VIII. Laatste levensdagen.

Het verlangen dat in die woorden zich uitspreekt, zou spoedig bevredigd worden. Enkele dagen voordat hij ze ternederschreef, had hij voor het laatst gepreekt in de Ambrolikerk naar aanleiding van Joh. 15 : 8: Hierin is mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt, en gij zult mijne discipelen zijn. Het kostte hem steeds grooter moeite om zijn werk te doen, maar toch hield hij het nog vol om iederen morgen, leunend op den arm van een ander, naar de school te gaan om daar zijn gewone Bijbelles te geven. Totdat een zware verkoudheid hem geheel aan zijn woning bond. Dadelijk vreesden zijne vrienden, dat hij er niet meer boven op zou komen. En die vrees bleek niet ongegrond. Van dag tot dag werd hij zwakker. 't Spreken begon hem moeilijk te vallen. Op het laatst was hij nog slechts in staat om met een blik van zijn vriendelijk oog zijn dankbaarheid te uiten jegens de velen, die tot hem kwamen om afscheid van hem te nemen. Den 7den Augustus 1908, vroeg in den morgen, ontsliep hij, 86 jaar oud, in vollen vrede in de armen van zijn beide dochters, de eenigen, die van zijn familie nog in leven waren.

Groot was de ontroering, die de tijding van zijn overlijden wekte en talrijk waren de getuigenissen van de liefde en de achting, die men hem toedroeg. Eén van die getuigenissen verdient inzonderheid vermelding, omdat het kwam van een man, die geen Christen was en omdat het zoo treffend de kracht doet kennen, die van Djanjibhai, zonder dat hij er zich bewust van was, uitging, en den invloed, dien hij, zonder het te willen of te bedoelen, uitoefende. Wij bedoelen het getuigenis van den Meester in de rechten Chandavarkar, een der rechters van het Hoog Gerechtshof,

die verhaalde, dat hij op zijn morgenwandelingen nog al eens vaak den overledene had ontmoet en zich met hem had onderhouden, en dat hij dan altijd, ook al waren geen godsdienstige onderwerpen behandeld, behoefte gevoeld had om, in zijn woning teruggekeerd, in de eenzaamheid te gaan en biddend zich voor Gods aangezicht te stellen.

Diezelfde Mr. Chandavarkar zeide nog bij een latere gelegenheid, in een toespraak tot de studenten van Bombay's hoogeschool: „De eerwaarde Dhanjibhai Naoroji was een man van geheiligd karakter, wiens grootste eerzucht was in deze wereld een leven van heiligheid te leiden in navolging van den Meester, dien hij diende. Hij droeg zijn kruis met mannenmoed. Wie, die hem kende, voelde zich door hem niet aangegord met nieuwe kracht en hoop voor den strijd en de worstelingen van dit sterfelijke leven?"

Ja, er ging kracht van hem uit. Hij oefende invloed op wie met hem in aanraking kwam. En het geheim van die kracht? Het geheim van dien invloed? Dat was zijn liefde. Zijn groote liefde allereerst voor zijn Heiland. Die liefde kwam aan den dag zelfs door de wijze, waarop hij den naam van zijn Heiland uitsprak. Als hij bad, voelde men hoe hij zich werkelijk in des Heilands tegenwoordigheid wist, hoe zijn Heiland een realiteit voor hem was. Allen, die naar zijn bidden luisterden, werden als het ware mee door hem opgeheven ver boven de aarde met haar leed en met haar kommer, met haar zonde en met haar strijd.

En met die liefde tot zijn Heiland ging natuurlijk gepaard liefde tot de menschen. Heel zijn leven was een leven van liefde. Daarom dat oud en jong zich tot hem voelde aangetrokken. Daarom ook, dat het onmogelijk was dat hij vijanden kon hebben. Zelfs de Parsi's hadden bij zijn dood niets dan lof voor hem. De verbittering, die zijn bekeering had gewekt, was inderdaad sedert lang verdwenen

en had plaats gemaakt voor hoogachting en vertrouwen. Openlijk werd nu erkend, dat men zich vergist had, toen men indertijd zijn overgang aan minder edele bedoelingen had toegeschreven en hulde gebracht aan het vele, dat hij voor zijn oude stamgenooten had gedaan en was geweest.

Zal de wensch, dien hij voor die oude stamgenooten koesterde, in vervulling komen? Zullen de Parsi's, niet meer als enkelingen, maar als volk, nog eens Christus erkennen als hun koning en hun Heer?

Bij de menschen wordt dat — wij zeiden het reeds in den aanvang — onmogelijk geacht. Maar Dhanjibhai's geschiedenis leerde ons, dat wat bij de menschen onmogelijk is, mogelijk is bij God. En zoo zal ook die wensch eenmaal vervuld worden. Als straks alle tong den Heer zal belijden en alle knie voor Hem zich zal buigen, dan zullen ook de Parsi's in zijn lof zich vereenigen.

Lichtstralen op den akker der Wereld.

IV.

Noord-Afrika en de Zending

DOOR

Ds. J. HENZEL.

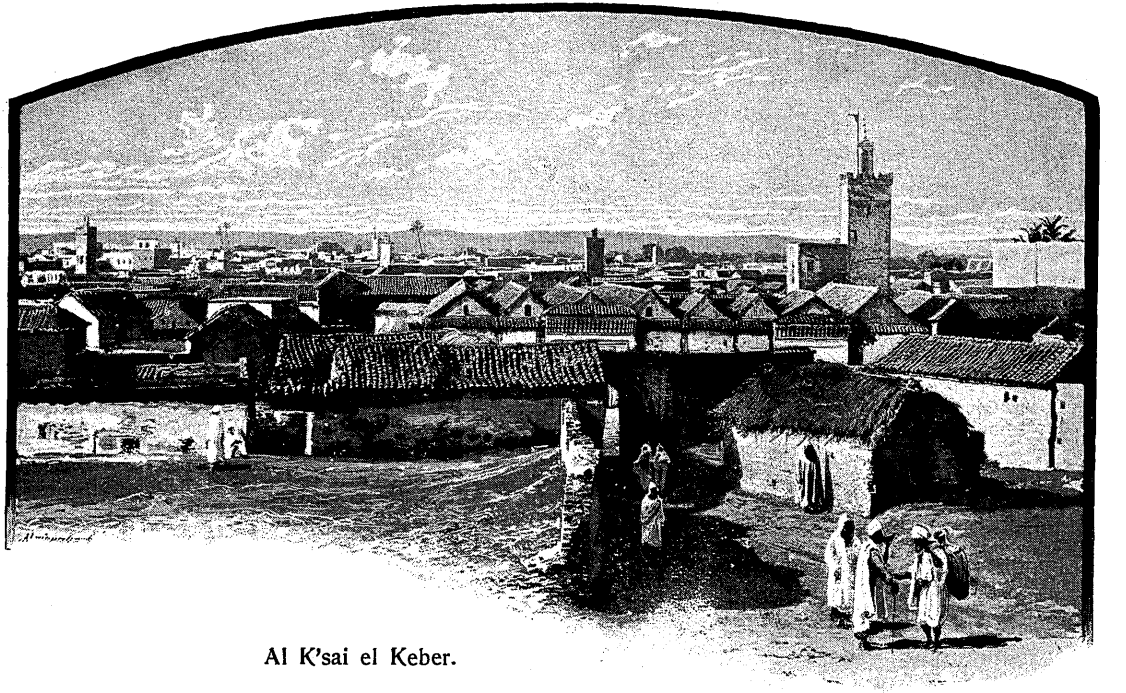

Al K'sai el Keber.

Phot. Mr. Cons. White.

De aandacht van Europa wordt in de laatste tijden bijzonder bepaald bij de landen aan de Noordkust van Afrika. De politiek der Europeesche groote mogendheden, een politiek van „Macht is recht", had haast aan den vrede in ons werelddeel, en misschien wel aan den wereldvrede, een einde gemaakt. Dit gevaar is gelukkig afgewend, maar de aandacht der gansche menschheid is ten minste daardoor meer dan zeker anders het geval zou zijn geweest gevestigd op dit deel der wereld.

In het algemeen heeft men niet veel aandacht gewijd aan dit gedeelte der aarde. Ook niet van Christelijke zijde. Vooral niet van Christelijke zijde. Is het misschien, meer of minder bewust, een gevoel van schaamte geweest, die de Christenen de oogen deed sluiten voor de nooden en de ellende der volken, die wonen aan de Zuidzijde van de oude wereldzee?

In de eeuw, die achter ons ligt, heeft de Christenheid het Evangelie gebracht naar alle oorden der wereld, maar de Mohammedaansche volken zijn daarbij zeer stiefmoederlijk bedeeld. Was het een zekere vreeze voor den

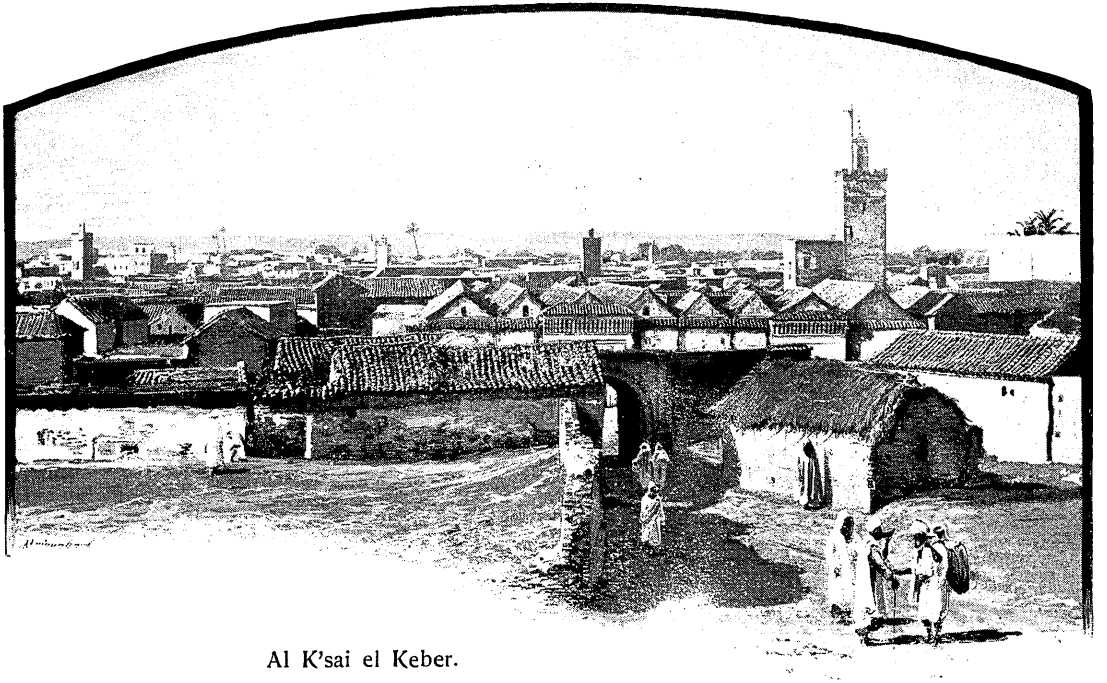

Al K'sai el Keber.

Phot. Mr. Cons. White.

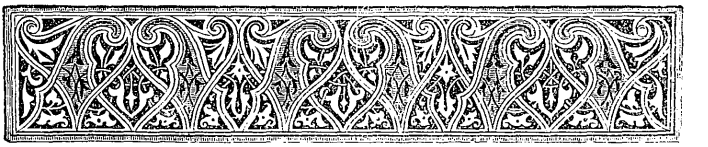

De aandacht van Europa wordt in de laatste tijden bijzonder bepaald bij de landen aan de Noordkust van Afrika. De politiek der Europeesche groote mogendheden, een politiek van „Macht is recht", had haast aan den vrede in ons werelddeel, en misschien wel aan den wereldvrede, een einde gemaakt. Dit gevaar is gelukkig afgewend, maar de aandacht der gansche menschheid is ten minste daardoor meer dan zeker anders het geval zou zijn geweest gevestigd op dit deel der wereld.

In het algemeen heeft men niet veel aandacht gewijd aan dit gedeelte der aarde. Ook niet van Christelijke zijde. Vooral niet van Christelijke zijde. Is het misschien, meer of minder bewust, een gevoel van schaamte geweest, die de Christenen de oogen deed sluiten voor de nooden en de ellende der volken, die wonen aan de Zuidzijde van de oude wereldzee?

In de eeuw, die achter ons ligt, heeft de Christenheid het Evangelie gebracht naar alle oorden der wereld, maar de Mohammedaansche volken zijn daarbij zeer stiefmoederlijk bedeeld. Was het een zekere vreeze voor den

Islam? Een heimelijke overtuiging, dat het werk onder de aanhangers van den valschen profeet niet veel vruchten zou afwerpen? We weten, er zijn mannen onder de Christenen geweest, die deze meening hebben verkondigd; ook nog in de laatste tijden; ook ten onzent. En hoevelen hebben misschien niet den moed gehad om openlijk uit te spreken wat ze toch reeds lang dachten!

Maar welk een eigenaardige tegenstelling in die vrees en in den naam, dien men Mohammed maar voortging te geven, den naam van *valschen* profeet! Zeker, het valsche, het nagemaakte, doet opgeld in onze wereld van schijn. Maar, zullen we daarom vreezen voor de eindelijke overwinning van de waarheid?

Doch hoe dit ook zij, zelfs onder de Mohammedaansche landen zijn die aan de Noordkust van Afrika toch wel zeer stiefmoederlijk bedeeld. Men heeft ze tot voor kort haast geheel vergeten. Althans voorzoover het betreft de Protestantsche Christenheid. En toch, wat zijn deze landen belangrijk geweest! Wat kunnen ze weder belangrijk worden!

Welk een geschiedenis! Welk een belangrijke geschiedenis! Welk een beschamende geschiedenis!

Staan we er een oogenblik bij stil.

Als de oorspronkelijke bevolking van Noord-Afrika, tenminste voorzoover het Marocco, Algiers en Tunis betreft, worden de Berberstammen genoemd, een taai volk, dat het zeker niet aan zijn zwakheid en gebrek aan moed te wijten heeft, dat het steeds onderdrukt is. Niettegenstaande een overheersching van vijf en twintig eeuwen door verschillende volken, hebben zij nog hun eigenaardigheden, hun karakter van vroeger weten te bewaren. En dat zij voor ons een interessant volk zijn, blijkt wel hieruit, dat niemand minder dan de bekende Orientalist Prof. Sayce, hen voor de Amorieten houdt, die we uit den Bijbel kennen.

O. m. is de Bijbel ook vertaald in één van hun dialecten, en men zou hier een nog levende representante hebben van de talen, die in Kanaän gesproken werden in den tijd toen de Israëlieten onder Jozua het land veroverden.

De eerste veroveraars van Noord-Afrika waren de Phoeniciërs. Carthago was de hoofdstad van hun kolonie. Tallooze uitgegraven monumenten en gedenkteekenen herinneren nog in onze dagen aan die oude tijden. Het was een tijd van bloei voor het land. Drie handelssteden waren het vooral, die bekend waren, Sabratha, Oea en Leptis. De Grieken noemden daarom het land Tripolis, het land van de drie steden. Later ging deze naam over op één der steden, op Oea, en zoo is deze naam gebleven. Maar ook de Romeinen, niet tevreden met eigen gebied — de machtkoorts der volken is niets nieuws — richtten de oogen naar het zonnige Zuiden henen. Gemakkelijk ging de verovering niet. Na niet minder dan drie oorlogen, die meer dan een eeuw duurden, en bekend zijn onder den naam van Punische oorlogen, gelukte het eerst aan hen het land te onderwerpen. Keizer Septimius Severus, die uit Oea geboortig was, verhief deze stad tot hoofdstad van de Romeinsche provincie. Langzamerhand breidde Rome haar macht nog uit. Niet slechts over geheel Noord-Afrika van Marocco tot Tripolis, maar zelfs tot aan de grenzen der woestijn, van de Sahara. In dien tijd kon dat nog. Het was zelfs gemakkelijker dan thans voor de Italianen. Toen was het land vruchtbaar. Thans is het een wildernis met enkele vruchtbare plekjes, geen steun biedend aan een leger.

In den strijd was Carthago verwoest, maar de Romeinen bouwden het weldra weer op, en spoedig was 't even bloeiend als te voren. Het had niet alleen den naam van een rijke en bloeiende handelsstad te zijn, maar het was tevens beroemd als een brandpunt van wetenschap. Het

onderhield dan ook met de hoofdstad des rijks, met Rome, een levendige gemeenschap, en niet slechts handelswaren werden uitgewisseld, doch geestelijke schatten vonden hun weg van de eene plaats naar de andere. Zoo kwam het Christendom ook uit Rome naar Noord-Afrika. Allereerst wel door handelaars en soldaten, eenvoudige Evangelieboden, wier namen als van zelven ons niet zijn bewaard gebleven. Het Christendom vond hier een vruchtbaren bodem. Aan de eene zijde de inboorlingen, eerst door de Romeinen van hun land beroofd en daarna tot slaven gemaakt. Zij namen met vreugde de boodschap van troost aan, die hun in het Evangelie geboden werd. Dan ook de geleerden, onder wie er velen waren, die genoeg hadden van het polytheïsme (veelgodendom) en die gaarne een godsdienst aannamen, welke meer bevrediging bood voor de behoeften hunner ziel.

Het zaad van het Christendom begon hier weldra prachtig te ontkiemen. De zon ging op het heerlijkst op. En spoedig bereikte zij haar middaghoogte. Omstreeks het jaar drie honderd had Noord-Afrika reeds honderd bisschopszetels. Het was één der brandpunten van Christelijk denken geworden. We hebben maar de namen te noemen van mannen als Tertullianus, als Cyprianus, doch vooral, als Augustinus, — om van anderen nu maar te zwijgen — en elkeen zal gevoelen, wat Noord-Afrika voor het Christendom der eerste eeuwen is geweest.

't Ging niet altoos gemakkelijk. Integendeel. De kerk van Noord-Afrika heeft vervolgingen gekend. Meer zelfs dan menige andere kerk der oudheid. Het was de Romeinsche keizer Septimius Severus, die, aanvankelijk het Christendom genegen, in 202 een wet uitvaardigde, waarbij de overgang tot het Christendom verboden werd.

Vooral in Noord-Afrika woedde, de vervolgingen op ontzettende wijze. En het schijnt, dat men het vooral op de

vrouwen gemunt had. In Alexandrië werd een jonge maagd gevangen genomen om haar belijdenis van den Christus, en ter dood veroordeeld, Potamiaena geheeten. Zij was zoowel om hare schoonheid als om haar reinheid van zeden bekend. Maar dat hielp haar niet. Op weg naar de gerechtsplaats stonden de ongelukkigen dikwijls nog bloot aan de grofste mishandelingen van de zijde van het gepeupel. Zoo ook deze jonge vrouw. Maar als hooge uitzondering was het een der haar vergezellende soldaten, die haar beschermde tegen de ruwe handelingen van het volk. Zij dankte hem daarvoor en sprak tevens de zekere verwachting uit, dat hij ook eenmaal de kroon des levens zou dragen.

Zóó diep was de indruk, die deze man van den heldenmoed van dit jonge meisje ontving, dat hij niet rustte alvorens het geheim van zooveel geloof te hebben ontdekt. Hij leerde Christus kennen als zijn Heiland en legde welhaast ook zijn leven af voor de zaak van zijn Meester.

Maar vooral zijn het twee vrouwen te Carthago, die bekend zijn als martelaressen voor hun geloof. Het waren Perpetua en Felicitas. Zij bereidden zich voor tot den doop, werden verraden en in de gevangenis geworpen. Dit verhinderde hen echter niet zich in den kerker nog te laten doopen door geestelijken, die hen aldaar bezochten.

Perpetua werd in de gevangenis moeder. Zou zij haar geloof verzaken om haar kind te redden? Haar oude vader raadde het haar sterk aan. Hij bad haar tenminste haar geloof niet te openbaren en op deze wijze haar leven te redden. Indien niet terwille van haar zelf, dan toch om haar kind. Maar standvastig antwoordde zij hem: „Hier is een kruik; kan men die ook met een anderen naam noemen, dan met dien, welken zij draagt?" En toen de vader ontkennend antwoordde, sprak ze: „zoo kan ik ook niet anders dan me een Christin noemen, wat ik ook ben.

Zelfs de stadhouder deed bij het laatste verhoor nog een poging om haar te redden. In tegenwoordigheid van haar vader sprak hij: „Spaar toch uw ouden vader en offer den goden voor het welzijn des Keizers". De vader smeekte haar eveneens. Doch niets kon haar van haar eenmaal genomen besluit afbrengen. „Ik kan niet, ik ben een Christin".

Zooals zij bleven er velen standvastig. Zij werden veroordeeld om op den geboortedag des keizers voor de wilde dieren geworpen te worden. Na zich den avond te voren nog gesterkt te hebben door een liefdemaal, brak de vreeselijke dag aan. Een enkele der bloedgetuigen vond een snellen dood. Perpetua en Felicitas waren echter in een net gewikkeld en zoo een wilde koe voorgeworpen. Zoo duurde hun lijden lang. Maar het einde kwam, ook voor hen; het bevrijdende einde.

Van den grooten Noord-Afrikaanschen kerkvader Tertullianus is het bekende woord: „Het bloed der martelaren is het zaad der kerk". Dit bleek hier heerlijk waarheid.

De kerk groeide als de palm onder de onderdrukking; zij groeide en bloeide.

Helaas, wat vervolgingen niet hadden kunnen doen, dat geschiedde door de oneenigheid der Christenen onderling. Allerlei secten kwamen op, die elkander te vuur en te zwaard bestrijdend, den ondergang van de kerk wel in de hand moesten werken. Gedurende een eeuw was geheel Noord-Afrika in de handen van de Vandalen en in dezen tijd was van vooruitgang geen sprake. Inwendige twisten verzwakten de kerk veeleer. In 534 werd het weder een provincie van het Romeinsche, thans Oost-Romeinsche rijk. Wel begon nu weer een nieuwe tijd van bloei, maar de vroegere glorie kwam niet meer terug. Zoo was de toestand, toen de Mohammedanen kwamen, na eerst Syrië, vervolgens Palestina en Egypte te hebben veroverd. Nadat ons gebied

alzoo van het Oost-Romeinsche rijk was afgesneden, viel het gemakkelijk als een prooi den overwinnenden legers der Mohammedanen in handen. Toen de zevende eeuw geëindigd was, was geheel Noord-Afrika door de Mohammedanen veroverd. Eén hunner generaals, Akbar, drong door tot Marocco; hij dreef zijn paard de zee in, en riep toen uit: „Ware het niet, dat de oceaan het belette, ik zou voortgaan en elk volk onder den hemel dwingen Allah te aanbidden of te sterven".

Met de verovering des lands was wel aan het Christendom geen einde gemaakt, maar het was toch ten doode opgeschreven. De zon, die zoo heerlijk was opgegaan, ging langzaam, maar zeker onder, en het werd nacht.

De verdere geschiedenis van Noord-Afrika is voor ons doel van geen belang. We weten, dat het ondanks vele lotswisselingen Mohammedaansch is gebleven. Wel is voor ons van belang het feit, dat met de Mohammedaansche overheersching niet alleen een einde kwam aan den geestelijken bloei, doch dat men ook maatschappelijk den nacht tegemoet ging. En dit wilde voor dit land heel wat zeggen. Immers toch, de veelbewogen geschiedenis was eigenlijk een gevolg van de vruchtbaarheid van den bodem en van den grooten bloei, waarin zich het land steeds had mogen verheugen. Reeds onder de Phoeniciërs was het bekend als een zeer welvarend land. Voor Rome was Noord-Afrika de korenschuur en het landschap Cyrene, dat wel tot het tegenwoordig Tripolis behoort, doch niet tot de Romeinsche provincie van dien naam, was al in de zevende eeuw vóór Christus een ware gaarde, waar door de vlijt der Grieken wijn, olie en andere kostbare voortbrengselen in grooten overvloed werden gewonnen. Maar met de komst der Mohammedanen is dat anders geworden. Zij hebben de steden der Romeinen verwoest de bevolking onderdrukt, en de alles verstijvende in-

vloed van den Islam heeft ook deze landen omklemd in zijn doodende omarming. In de middeleeuwen bloeide de handel nog, maar ook die heeft langzamerhand opgehouden.

Toen in 1883 de Noord-Afrika Zending in Marocco begon, vonden de eerste arbeiders het gansche land in een verschrikkelijken toestand. Overal heerschte slavernij, en vervolgingen waren aan de orde van den dag. De twaalf honderd jaren van de Mohammedaansche overheersching hebben het land volslagen geruïneerd. Toch zou het ook in onzen tijd nog één der vruchtbaarste landen der wereld kunnen zijn. En het kan ons volstrekt niet verwonderen, dat èn Duitschland, èn Frankrijk, èn zelfs Spanje, gaarne bezitters zouden willen zijn van een land, dat nog zooveel voor de toekomst belooft. Als om strijd toch wordt het geroemd als een heerlijk land met een prachtig klimaat.

Nog steeds is het ook na Egypte het meest welvarende land van Noord-Afrika. Door zijn ligging aan den Atlantischen Oceaan verheugt het zich in een voldoenden regenval. De dalen zijn zeer vruchtbaar, en als ze behoorlijk geïrrigeerd en gecultiveerd worden, kunnen ze weder als in de dagen van ouds enorme hoeveelheden graan voortbrengen. Alle soorten van vruchten kunnen in de dalen en op de bergen verbouwd worden. Waarschijnlijk zijn in den bergachtigen bodem nog schatten verborgen aan allerlei ertsen, die nog op ontginning wachten, en wanneer de Europeesche beschaving wat meer doordringt, zal het land om zijn heerlijk klimaat een gezocht plekje worden voor degenen, die het koude Noorden willen of moeten ontvluchten, om zich te koesteren in de warme Zuiderzon. Inderdaad, Noord-Afrika kan nog een toekomst tegemoet gaan, maar thans is het niets. Een slechte regeering met een systeem van omkoopèrij, benevens een algeheele onveiligheid, hebben het land verarmd, terwijl oorlog en gebrek de bevolking voortdurend hebben verminderd.

Wanneer wij wat meer van nabij kennis maken met de toestanden in Marocco, kan het ons inderdaad niet verwonderen, dat het land in een droeven toestand is gekomen. Ik denk bijv. aan den stand van het onderwijs. Kort geleden schreef de deken van de Fransche kolonie te Tanger over dit onderwerp een en ander in de «Revue du monde musulman». Hij begon aldus, zeer karakteristiek: »Één van de meest in het oog springende karaktertrekken van Marocco is zijn traditioneele onveranderlijkheid en deze onveranderlijkheid is misschien het grootst, waar het het onderwijs betreft.» Dan gaat hij voort: «Wij hebben gesproken van Mohammedaansch onderwijs en niet Maroccaansch, omdat het eenig en alleen religieus is, en omdat de naam Maroccaansch onderwijs de gedachte zou kunnen opwekken aan een ontwikkeling met een nationaal karakter, wat geheel verkeerd zou zijn. Alles in de Maroccaansche maatschappij, het rechtswezen, de finantiën, de administratie, het is alles gebaseerd op den godsdienst, het eenige, dat als van eenig nut, welk dan ook, beschouwd wordt».

Verder sprekend over dit onderwijs en de inrichtingen daarvan, zegt hij o. m. het volgende: «De kinderen leeren den Koran van buiten zonder eenige uitlegging. Trouwens, de onderwijzer zou zeer verlegen zijn, als hij ook maar de eenvoudigste passage van hetgeen hij doceert zou moeten verklaren.... Men leert den Koran niet om hem te kennen, maar om hem te bezitten. Niet, omdat dit van eenig nut zou zijn in het leven, maar om de *verdienste* en om den *zegen*, die verbonden zijn aan het in het geheugen bezitten van het geheele heilige boek...

Men kan zich er gemakkelijk van overtuigen, als men het program van het onderwijs bestudeert en de wijze nagaat waarop het gegeven wordt, dat het doel van het Maroccaansch onderwijs volstrekt niet is de ontwikkeling

van den geest en het verstand. Integendeel, het zoekt deze twee te onderdrukken door ze slechts bezig te houden met overoude tradities en minutieuze praktijken, waaraan het godsdienstig gevoel ten eenenmale vreemd is. Daardoor schijnt het wel, dat iedereen, die zich met Maroccaansch onderwijs bezig houdt, tot taak heeft om het volk dom en in slavernij te houden, door een verkeerde uitlegging van de beginselen van een godsdienst, die den grondslag moest leggen voor een Muzelmansche gemeenschap, en die thans alleen dient om de meest ondragelijke tyrannie in stand te houden...

Het is bijna niet noodig te spreken van het onderwijs aan vrouwen. Dat is om zoo te zeggen nihil, en de enkele jonge meisjes, aan wie men lezen en schrijven leert, zijn de zeldzame uitzonderingen. Meer nog, de vrouwen met eenige opleiding ziet men niet gaarne, en de Maroccanen beweren, dat een jong meisje, dat onderwijs genoten heeft, in het algemeen den verkeerden weg opgaat. Om de waarheid te zeggen, de mannen vinden in de volkomen onwetendheid van de vrouw een gemakkelijk middel om hun meerderheid en hun heerschappij over hen te bevestigen, en om hen te houden op den lagen trap, waarop zij zich bevinden, wat zeker één der voornaamste redenen is van de ontbinding van de Maroccaansche maatschappij, die zichzelf ten gronde richt door onwetendheid en misbruik van macht».

Tot zoover deze geleerde. Het citaat was lang, 't is waar, maar het is zoo teekenend, dat ik me met moeite heb onthouden nog meer mee te deelen uit zijn studie. En... hij is den Mohammedanen lang niet vijandig! Trouwens, alle mededeelingen der zendelingen brengen ons dezelfde droevige waarheden. Zelf de inboorlingen van het land zeggen het. Eén hunner spreekwijzen luidt: «Wanneer

een dochtertje is geboren, dan weent de drempel gedurende veertig dagen».

De toestand van de vrouw is dan ook, als overal in de Mohammedaansche landen, vreeselijk. De vrouwen uit de lagere klassen worden eenvoudig als lastdieren gebuikt. Een ezel en een vrouw ziet men soms zij aan zij een ploeg trekken. Dit beeld wordt teekenend genoemd!

Er zijn nog immer menschen, die den mond vol hebben van het schoone in den Islam. «Als zij eens dag in en dag uit in een zendingshospitaal van Noord-Afrika getuigen konden zijn, van de patienten, die daar komen, zouden zij spoedig genezen zijn van hun meening. 't Is altijd weer dezelfde geschiedenis; voor een goed deel zijn de kwalen en ziekten het gevolg van een onzedelijk leven», aldus schrijft een zendeling-arts. En dan gaat hij verder: «Mohammedaansche vrouwen spreken er hun verbazing over uit, als zij hooren, van Jezus Christus, zijn leven, zijn dood, zijn geheel karakter, zijn reinheid, zijn zelfopoffering, zijn liefde,... dat alles zoo nieuw voor hen is; zoo geheel anders dan bij Mohammed».

Het schoone in den Islam? In Noord-Afrika zeggen de lieden: «Schuw een man, die de bedevaart naar Mekka eens heeft gedaan; leef niet in dezelfde straat met hem, wanneer hij er tweemaal is geweest; maar als hij driemaal de Kaaba heeft bezocht, leef dan niet met hem in hetzelfde land». Na deze tochten is hij n. l. zoo zeker van den hemel dat hij op aarde er gerust op los kan leven.

Zal de nieuwe beweging in Turkye en in de geheele Mohammedaansche wereld verbetering brengen? Niemand, die het nog voorspellen kan. En men doet voorloopig goed zijn verwachtingen niet te hoog te spannen, al kan de groote beteekenis van een dergelijke beweging niet miskend worden.

Nog kort geleden meldden de dagbladen, dat door een keizerlijk irade aan de vrouwen van Turkye verboden is, zich naar de Europeesche mode te kleeden. Misschien niet geheel en al onverstandig, maar toch teekenend. Maar van meer belang is het, tegenwoordig de Mohammedaansche pers te volgen. Ook de leek kan dit, daar de Revue du monde musulman iedere maand een uitgebreid overzicht geeft, niet alleen van de Turksche, doch van de gansche Mohammedaansche pers.

Verleden jaar schreef één der Turksche bladen: «De vijanden van de Mohammedanen moeten niet slechts in het buitenland gezocht worden. Neen, er zijn er ook onder ons zelven. Wie zij zijn? Degenen, die de beschaving niet willen.» Dit werd geschreven naar aanleiding van een artikel in een ander blad, de Tabrîz, dat van de modern ingerichte scholen, waar men het Fransch en het Russisch onderwijst, niet wil weten, omdat ze in strijd zijn met de religieuse wet.

Langzamerhand komt de geheele Mohammedaansche wereld in de handen van de Europeesche groote mogendheden. Ik durf niet te zeggen: van de Christelijke mogendheden. Want al is het waar, dat de Turksche heerschappij meestal een versteeningstijdperk inluidt, toch kunnen we het maar niet zonder meer goedkeuren, dat de eene na de andere Christelijke natie, misbruik makend van Turkye's zwakheid, eenvoudig een stuk gronds steelt. Of de houding van de groote mogendheden dan ook aan het werk der zending zal ten goede komen, is zeer moeilijk te voorspellen. Dit is zeker, dat de haat tegen de ongeloovigen, vooral door Italië's inbezitname (?) van Tripolis, weer grooter is dan te voren. En dat deze haat aan de Christelijke zending schade zal doen, is zonneklaar.

Eén der Turksche bladen schreef dienaangaande: «Het Italiaansche imperialisme zal tegenover zich hebben niet

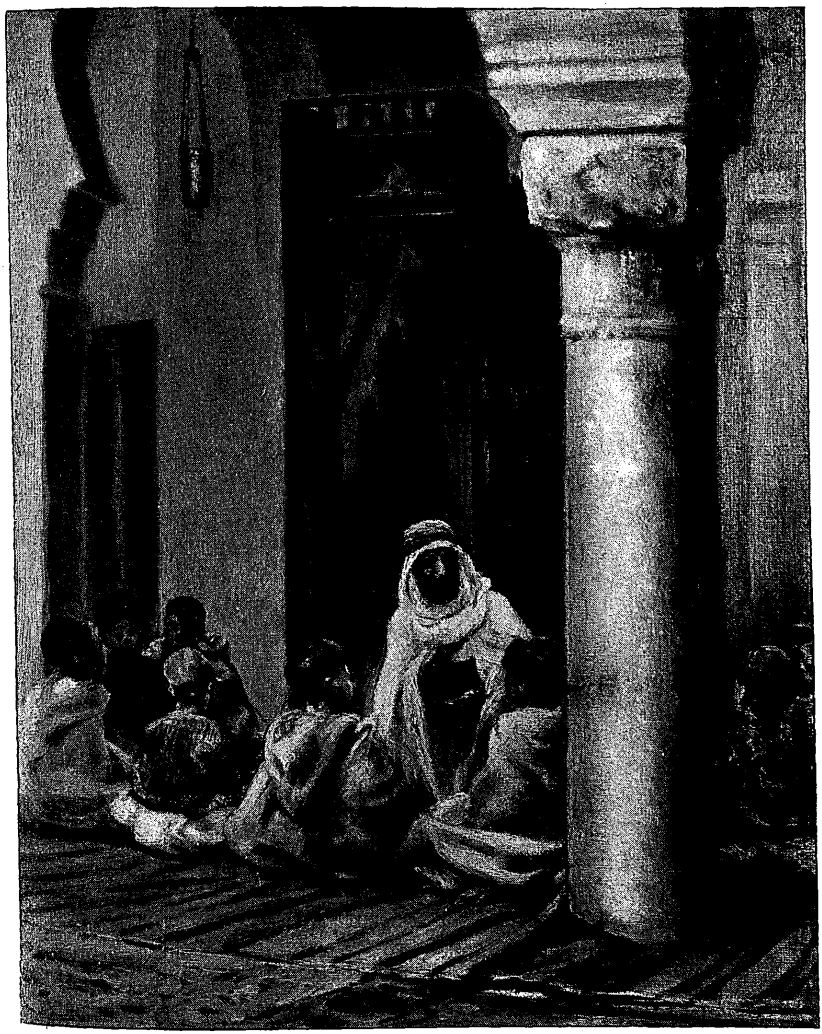

Moskeeschool in Noord-Afrika.

Nog kort geleden meldden de dagbladen, dat door een keizerlijk irade aan de vrouwen van Turkye verboden is, zich naar de Europeesche mode te kleeden. Misschien niet geheel en al onverstandig, maar toch teekenend. Maar van meer belang is het, tegenwoordig de Mohammedaansche pers te volgen. Ook de leek kan dit, daar de Revue du monde musulman iedere maand een uitgebreid overzicht geeft, niet alleen van de Turksche, doch van de gansche Mohammedaansche pers.

Verleden jaar schreef één der Turksche bladen: «De vijanden van de Mohammedanen moeten niet slechts in het buitenland gezocht worden. Neen, er zijn er ook onder ons zelven. Wie zij zijn? Degenen, die de beschaving niet willen.» Dit werd geschreven naar aanleiding van een artikel in een ander blad, de Tabrîz, dat van de modern ingerichte scholen, waar men het Fransch en het Russisch onderwijst, niet wil weten, omdat ze in strijd zijn met de religieuse wet.

Langzamerhand komt de geheele Mohammedaansche wereld in de handen van de Europeesche groote mogendheden. Ik durf niet te zeggen: van de Christelijke mogendheden. Want al is het waar, dat de Turksche heerschappij meestal een versteeningstijdperk inluidt, toch kunnen we het maar niet zonder meer goedkeuren, dat de eene na de andere Christelijke natie, misbruik makend van Turkye's zwakheid, eenvoudig een stuk gronds steelt. Of de houding van de groote mogendheden dan ook aan het werk der zending zal ten goede komen, is zeer moeilijk te voorspellen. Dit is zeker, dat de haat tegen de ongeloovigen, vooral door Italië's inbezitname (?) van Tripolis, weer grooter is dan te voren. En dat deze haat aan de Christelijke zending schade zal doen, is zonneklaar.

Eén der Turksche bladen schreef dienaangaande: «Het Italiaansche imperialisme zal tegenover zich hebben niet

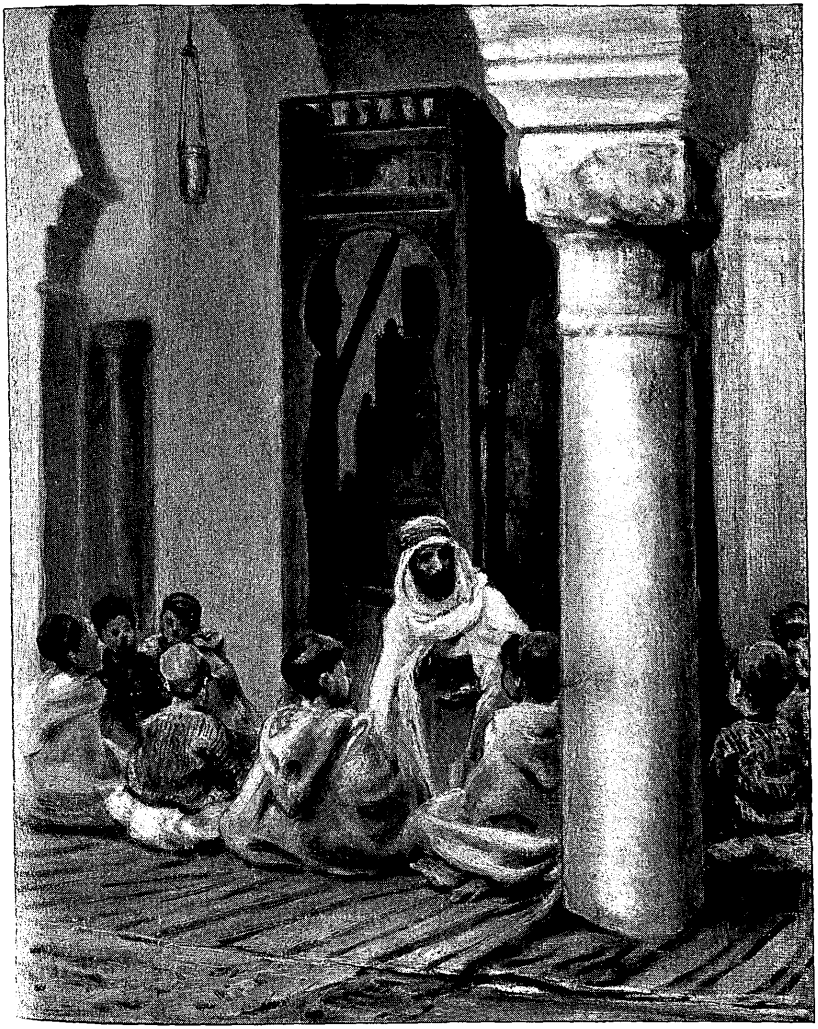

Moskeeschool in Noord-Afrika.

slechts Ottomaansch patriotisme, maar ook nog het Musulmansch geloof. De bewoners van Tripolis zullen uit hun gevoelloosheid wakker worden om een dergelijke onrechtvaardigheid te voorkomen». Jawel, als men maar bedenkt, dat die gevoelloosheid, die slaperigheid, juist een gevolg is van het Islamitisch stelsel!

Een ander blad schrijft: «De Musulmansche wereld ziet met verontwaardiging een dergelijken oorlog aan. Reeds heeft de meening der Egyptenaren zich te dezen opzichte geopenbaard. Zal Italië eindelijk eens voor goed hebben bewerkt, dat de Musulmansche wereld zich vereenigt?»

Maar afgezien van de haat der Mohammedanen tegenover de ongeloovigen, is het niet een weinig verdacht, als een mogendheid als Italië op eenmaal zóó warm loopt voor de zaak van de Christelijke beschaving, dat het meent de taak van Turkye te moeten overnemen? Wie ooit Italië gezien heeft, en iets van het Christendom heeft leeren kennen, wil toch voor het allerminst een afwachtende houding aannemen. Trouwens, in het algemeen behoeft de zending van de groote mogendheden niet veel hulp te verwachten. Zij brengen de beschaving en de vrijheid, zij brengen veiligheid en daardoor welvaart, en deze dingen zijn voor de zending van groot belang, wat deze gaarne dankbaar erkent. Als men bijv. Algiers en Marocco naast elkander plaatst, dan valt het verschil dadelijk in het oog. In het eerste, waar Frankrijk den scepter zwaait sedert 1830, vindt men behoorlijke wegen, bruggen, spoorwegen, havens, een goed georganiseerde politiemacht, enz. In Marocco behooren goede wegen en bruggen tot de luxe artikelen, die in een arm land niet gevonden worden. In de laatste jaren mogen de Egyptische onderdanen zich tegen de Engelsche overheersching meer verzetten, een feit is het niettemin, dat Egypte het aan het Engelsche be-

stuur te danken heeft, dat het thans het bloeiendste land van Noord-Afrika is.

De Turken ontkennen thans natuurlijk gaarne deze dingen, of althans, ze dingen er gaarne op af. En dat ze hierbij wel wat al te zeer overdrijven, ach, wie zal het hun ten kwade duiden!

Zoo schreef een bekend Turk, Ismaël Hakki, in het bekende Constantinopolitaansche blad, de Tanin, bij gelegenvan de kroning van den Engelschen koning, sprekend over het lot van de volkeren, die aan Engeland onderworpen zijn, dat vele van hen «onwetend en ellendig» zijn, en dat de nieuwe koning zichzelf een eerezuil zou oprichten, als hij eens ging werken aan de verheffing dier volken. Een raad, waarin misschien ook nog wel iets goeds is voor 't Turksche bestuur.

Maar, terwijl de Christelijke zending gaarne met dankbaarheid erkent, dat ze mede profiteert van de vooordeelen der Westersche beschaving door de Europeesche mogendheden alom gebracht, van het *Christelijke* in die beschaving merkt zij al evenmin veel, als de Turken. Of zou er niet iets waar zijn in het zeer scherpe woord van een ander Turk, die verleden jaar Juli in de Ikdam, ook een Turksch blad, het volgende schreef: «Er zijn twee kwesties, die Europa in beweging brengen, die der Malisoren en die van Marocco. Het lot van Marocco hangt thans aan de tweevoudige draad van Fransche ambities en Duitsche jalousie. *Wat de Maroccanen en hun toekomst betreft, daarom bekommert zich niemand.*» Zou deze man zoo geheel en al ongelijk hebben? Gaat het bij de inbezitname van een of ander gebied allereerst om de beschaving of speelt de machtskoorts ook niet een rol?

Dat de Turken van deze gelegenheid gebruik maken om ten minste de Mohammedanen op te zweepen tegen de

Italianen allereerst, en in hen tegen de Christenvolken, laat zich begrijpen. In de Ikdam van den vijfden November 1911 vraagt iemand: «Wie zijn de beschaafde menschen, de Italianen of de Turken en de Mohammedanen? Tegenwoordig is het antwoord niet twijfelachtig.»

Dergelijke woorden zijn schering en inslag. In hetzelfde blad, in het nummer van 25 Sept. werd geschreven: „Europa, dat zonder ophouden spreekt van recht, van gerechtigheid en van menschelijkheid, laat een dergelijke onrechtvaardigheid van Italië toe? Mooi schouwspel voor de 20e eeuw!« Of een andermaal, al weder in hetzelfde blad, van 27 Oct.: «De bluf van Italië is aan het licht gekomen, en het gedrag van deze natie is de schande van de twintigste eeuw. Voortaan zal men niet meer spreken van rooverij maar van Italianerij».

Men zou zeggen dat dit laatste waarlijk niet onaardig verzonnen was, als het niet diep treurig en zeldzaam tevens was. De twintigste eeuw en de jaren, die onmiddellijk aan dezen tijd vooraf gingen, hebben nog andere schandalen gezien, waarbij zelfs de daad van Italië in het niet verzinkt, en waaraan Turkye niet onschuldig was. Dàt is zelfs aan deze journalisten van Turkschen huize nog wel bekend.

Doch genoeg over deze dingen. Blijkt er niet ten duidelijkste uit, dat de stemming van de Turken tegenover de niet-Mohammedanen, dus ook tegenover de Christelijke zending, er niet vriendelijker op geworden is?

Bij gelegenheid van den oorlog hebben Italiaansche firma's een menigte geïllustreerde briefkaarten uitgegeven. op één dezer kaarten staat een Italiaansche matroos op den Tripolitaanschen bodem. Hij ontplooit er de vlag van zijn vaderland. In de verte rijst een moskee omhoog; voor de kust liggen eenige kruisers. Een vriendelijke zon zendt

haar stralen neder over land en zee, en de maan gaat onder.

Deze maan is een... afnemende maan!

Ja, dat is wel zeer gemakkelijk geweest op deze kaart. Maar of de Mohammedaansche sikkel, die een *wassende* maan voorstelt, wel door de daad van Italië in een afnemende zal veranderen, dàt meen ik te mogen betwijfelen.

Daarvoor zal noodig zijn een zending, waarin de Christenheid al haar krachten legt. Geen speelwerk! Maar een ernstig werk, een krachtig werk, een werk, dat de naam Christelijk verdient.

* * *

De beteekenis van Noord-Afrika in Christelijk opzicht is veel grooter, dan men vroeger wel eens dacht. „Met Egypte, is het de basis van werkzaamheid voor den Islam in geheel Afrika, zoodat, als we de uitbreiding van dezen godsdienst naar het Zuiden willen tegengaan, we zijn fundamenten in 't Noorden moeten ondergraven. Hier worden de eindstations gevonden van de karavaanwegen, die van de Sahara komen, zoodat ook voor het Evangelie door deze landen de natuurlijke verbindingsweg loopt naar de zonen der woestijn". Aldus het eerste rapport, uitgegeven door de groote Wereld-Zendings-Conferentie.

Men zou hieruit kunnen concludeeren, dat de zending in dit land, zoo rijk aan historische herinneringen, en waar „de herinnering aan de namen van Tertullianus, Cyprianus en Augustinus alleen ons reeds oproept om hun land weer voor Christus op te eischen", wel zeer vroeg en zeer krachtig zou zijn aangepakt. Noch het een, noch het ander is echter het geval geweest. De historische herinneringen hebben blijkbaar de Christenen vrij koud gelaten en voor de tegenwoordige beteekenis van deze landen heeft men eerst in de allerlaatste jaren oog gekregen, evenals voor het

gevaar, dat van de zijde van den Islam door diens snelle uitbreiding voor geheel Afrika dreigt.

Langen tijd heeft men aan deze landen hoegenaamd geen aandacht gewijd, en de tegenwoordige zendingswerkzaamheid is er dan ook een van den allerjongsten tijd. Wanneer we Egypte uitzonderen bij onze beschouwingen, dan kunnen we zeggen, dat de zendingswerkzaamheid in Noord-Afrika nog niet ten volle dertig jaren oud is. En terecht is er, als een opmerkelijk feit, op gewezen, dat de oude genootschappen zich eenvoudig om deze geheele kuststrook niet bekommerd hebben. Het zijn alle kleine en jonge genootschappen, die hier arbeiden; in het bijzonder voor dit werk opgericht, en die zoowel door hun kleine krachten als door de speciale moeielijkheden van het arbeidsveld niet op groote resultaten kunnen bogen.

Ik noem de bijzondere moeielijkheden daar in de tweede plaats, maar als overal in de Mohammedaansche wereld behooren ze voorop gezet te worden. Zij toch zijn het, die het werk in een bepaalde richting stuwen; die de methoden van het werk bepalen; die aan den geheelen arbeid een eigenaardig cachet geven. Men kan — iedereen weet het, — in een Mohammedaansch land niet werken zooals elders. Alle directe zendingsarbeid, de prediking van het woord Gods, is er eenvoudig verboden, onmogelijk door wet en publieke opinie. De arbeid is dan ook een indirecte, d. w. z., dat men werkt door allerlei middelen, zooals geneeskundige hulp; men poogt scholen te openen; doet reizen door het land, deels om met land en volk meer bekend te worden, voor een ander deel ook, om hetzij door gesprekken, dan wel door de verspreiding van geschriften het volk eenigszins met het Evangelie bekend te maken. Hier gaan dus eigenlijk meerdere werkwijzen tezamen: persoonlijke bezoeken en verspreiding van geschriften. Wat men niet openlijk kan,

het Evangelie verkondigen, tracht men in een persoonlijk onderhoud te doen. Men bezoekt de menschen in hun huizen en als men toegelaten wordt, tracht men met hen een gesprek aan te knoopen over geestelijke dingen.

Waar de zending komt, daar komt ook een of ander Bijbelgenootschap. Hier is het het groote Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, dat getrouw den zendelingen de noodige Bijbelboeken verschaft. Eindelijk, dat voor al den arbeid — van welken aard ook, — voor zoover die onder vrouwen zal geschieden, vrouwelijke arbeiders noodig zijn in een Mohammedaansch land behoeft voor elkeen, die een weinig gehoord heeft van de Mohammedaansche wereld, niet eens betoogd te worden.

De haat tegen de ongeloovigen maakt, dat het volk à priori vijandig staat tegenover iederen boodschapper van het Evangelie. En al was men genegen, om met hem in eenige relatie te treden, dan zou men in verreweg de meeste gevallen nog worden teruggehouden door de vrees voor de andere Mohammedanen. Het volk ontloopt dus den zendeling en het is hem eenvoudig onmogelijk iets te doen van het werk, waarvoor hij komt.

Nu is echter het aantal zieken in de Mohammedaansche landen ontzettend groot en voor deze ongelukkigen wordt niets gedaan. Zij zijn geheel aan hun lot overgelaten. Verder.... de gevolgen van ziekte worden overal in de wereld aan den lijve ondervonden. Wanneer daar dus hulp te vinden is tegen de kwalen en ellenden, dan is men meestal wel bereid zich te laten helpen, zelfs als dit geschieden moet door een ongeloovigen hond. Meestal. Niet altoos. Er zijn fanatieke Mohammedanen, die liever lijden en desnoods sterven, dan zich te laten behandelen door een ongeloovige. Ook de medische zendelingen in Noord-Afrika — zoowel mannen als vrouwen — hebben het

moeten ervaren, dat hun hulp smadelijk werd afgewezen. Doch dit waren uitzonderingen en het wordt steeds meer zeldzaam.

Trouwens, ik zou haast zeggen: men heeft er iets op gevonden, om zijn lichaamslijden te laten verzachten, zonder zich een zielelijden in den vorm van gewetensangst en wroeging op den hals te halen. Toen de zending pas begonnen was, werd het praatje verspreid en geloofd, dat de Sultan van Turkije de Koningin van Engeland bevolen had, doktoren en verpleegsters te zenden om de zieken en lijdenden onder de Mohammedanen te helpen; een voorstelling der dingen, die men in allerlei vorm ook in onze Oost-Indische bezittingen kan aantreffen. Het is overal een lasterpraatje, waardoor aan den eenen kant beoogd wordt den Sultan van Turkije als hoofd van de Mohammedaansche wereld de macht te geven over alle heerschers der Christelijke landen, en aan de andere zijde den Christelijken liefdearbeid voor te stellen als een soort van gedwongen slavendienst. Nog steeds vindt men hier en daar in het binnenland van de Noord-Afrikaansche landen deze voorstelling. Maar langzaam heeft zij als van zelven plaats moeten maken voor den diepen indruk, dien in deze landen van liefdeloosheid de betooning van waarachtige Christelijke liefde en barmhartigheid gemaakt heeft ook op de meest verstokte Mohammedanen.

Het aantal ellendigen is trouwens zoo ontzettend groot, vooral onder de lagere klassen der bevolking, dat allerwege, waar maar een zendingspost geopend werd, het aantal der patienten al dadelijk aanzienlijk was, en spoedig nog toenam. Wie genezing had gevonden, deelde zijn ervaringen aan vrienden en bekenden mede, en dezen gingen op hun beurt tot den vreemden weldoener. Niet alleen uit de lagere klassen; ook uit de hoogere werd hulp gezocht bij de

zendelingen. Zoo werd bijv. in Tripolis nog in het eerste jaar van de vestiging de hulp der zendelingen ingeroepen door een Pascha, op één na de hoogste Turksche beambte, wiens kinderen ernstig krank waren. Dat zulk een daad van vertrouwen niet verborgen bleef voor de overige bevolking spreekt wel van zelf.

En niet alleen uit de steden, waar de zendingsposten gevestigd waren, kwamen de patienten, ook uit het binnenland zochten ze de stad op om hulp en genezing te vinden. En deze laatste, dikwijls niet zoo fanatiek als de bewoners van de steden, waren lang niet de ondankbaarsten. Zoo werden bijv. in Tripolis veel patienten uit de oasen, zoowel uit den onmiddellijken omtrek van de stad, als uit het meer verwijderde Zuiden aangetroffen, en het was vooral onder hen, dat een vriendelijker gezindheid jegens de vreemdelingen zich openbaarde. Zij noodigden zelfs spoedig de zendelingen uit hen te komen bezoeken in hun dorpen en er den nacht over te blijven, waaraan dezen natuurlijk zeer gaarne voldeden en waarbij ze niet nalieten met hen te spreken over wat hen eigenlijk naar Tripolis had gevoerd. En dit geschiedde in een tijd, toen de Turksche beambten van Tripolis de zendelingen met het allergrootste wantrouwen aanzagen, al hun bewegingen getrouw nagingen en het hun verboden was buiten de eigenlijke stad te reizen.

Zoo zijn in de hospitalen duizenden en duizenden menschen bereikt met het Evangelie, met wien men anders nooit in aanraking zou zijn gekomen. En als gevolg van dezen arbeid kreeg men weer toegang in verschillende huizen en tot allerlei families, waardoor weder anderen konden bereikt worden.

Vooral de zusters speelden bij al dit werk een groote rol, en het is wel merkwaardig na te gaan, hoe aan dezen soms nog meer vrijheid werd verleend dan aan de mannen.

De Noord-Afrika-Zending (North Africa Mission,) die haar werk in 1883 in Algiers begon en de eerste in het veld was, betrok in 1888 Fez als vaste standplaats. Het waren drie Engelsche dames, die hier het werk begonnen in een tijd, dat het voor een man waarschijnlijk hoogst moeilijk, zoo niet onmogelijk geweest zou zijn om hier vasten voet te krijgen. Deze vrouwen liet men echter begaan. Zij, die zoo weinig respect hebben voor hun eigen vrouwen en dochters, zagen natuurlijk ook met minachting neer op deze vreemde vrouwen en achtten het der moeite niet waard het hun ook maar eenigszins lastig te maken. Hoe zouden vrouwen nu aan het eeuwenoude geloof eenig afbreuk hebben kunnen doen! Dat was onmogelijk. En zoo lieten de autoriteiten deze drie vrouwen aan zichzelf over en konden zij hun werk beginnen en langzaam, maar zeker met hun zwakke vrouwenkrachten de fundamenten van het Mohammedaansch geloof ondergraven. Eén van deze dames, Miss Herdman, was een vrouw van groote bekwaamheid en moed. Zij sprak het Arabisch vrij goed en maakte meerdere reizen door het binnenland.

Niet lang daarna beklaagde de Moorsche regeering zich bij Lord Salisbury, den toenmaligen Engelschen premier, over het werk te Mogador gedaan door de Zuid-Marocco-Zending (South Morocco Mission,) en tegelijkertijd over de pogingen te Fez aangewend om Mohammedaansche vrouwen over te halen hun geloof te verlaten. Maar tegen de medische werkzaamheid der dames had de Moorsche regeering niet het minste bezwaar, en zoo konden zij toch weer voortgaan met hun stillen, maar gezegenden arbeid.

Het waren natuurlijk alleen de zendingszusters, die toegang hadden tot de vrouwen. Zonder een vrouw is een zendeling in een Mohammedaansch land al zeer weinig waard. De zusters trachtten dan ook zooveel mogelijk bezoeken

te brengen in de huizen en het vertrouwen der vrouwen te winnen. Dat ze ook hier op veel vooroordeel stuitten, spreekt van zelf. Vooroordeel is een plant, die het weligst tiert op de bodem der onwetendheid. En onwetend waren ze, deze arme schepsels, in de hoogste mate. Toen zij dan ook wat meer vasten voet kregen op dit terrein, poogden de zendingszusters al spoedig de vrouwen en meisjes door wat onderwijs een weinig meer te ontwikkelen. Maar hier stonden ze nu eerst recht voor groote bezwaren; bezwaren, die niet dan langzaam, zeer langzaam konden overwonnen worden. We hebben reeds gewezen op wat nog kort geleden een groot autoriteit schreef over het onderwijs in Marocco, en hoe men zelfs algemeen gelooft, dat het verkeerd en gevaarlijk is voor een meisje iets te leeren. We kunnen ons dus gemakkelijk voorstellen, dat in dezen het ijs niet zoo spoedig gebroken werd. Praktisch, als de zusters waren, begonnen ze aanvankelijk met het handwerk-onderwijs. Later werd er ook wat meer aandacht gewijd aan het „aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden", en met het zout van het Evangelie werd zoowel aan het een als het ander smaak aangebracht.

Dat met het onderwijs de jongens niet vergeten werden, spreekt van zelf.

Als overal in het Oosten, zoo worden er ook in Noord-Afrika vele blinden gevonden, ongelukkigen, voor wie hoegenaamd niets gedaan wordt. Ook over deze ellendigen hebben de zendingszusters zich ontfermd, en ook voor hen hebben zij hier en daar scholen geopend, een werk, dat niet alleen niet zonder zegen is gebleven voor de ongelukkigen zelf, doch dat uit den aard der zaak ook uitermate geschikt was om aan de omgeving te prediken wat ware Christelijke liefde beteekent en wat zij vermag.

Door al dezen arbeid is de zending meer en meer bekend

Markt te Tanger. *Phot. Mr. Cons. White.*

te brengen in de huizen en het vertrouwen der vrouwen te winnen. Dat ze ook hier op veel vooroordeel stuitten, spreekt van zelf. Vooroordeel is een plant, die het weligst tiert op de bodem der onwetendheid. En onwetend waren ze, deze arme schepsels, in de hoogste mate. Toen zij dan ook wat meer vasten voet kregen op dit terrein, poogden de zendingszusters al spoedig de vrouwen en meisjes door wat onderwijs een weinig meer te ontwikkelen. Maar hier stonden ze nu eerst recht voor groote bezwaren; bezwaren, die niet dan langzaam, zeer langzaam konden overwonnen worden. We hebben reeds gewezen op wat nog kort geleden een groot autoriteit schreef over het onderwijs in Marocco, en hoe men zelfs algemeen gelooft, dat het verkeerd en gevaarlijk is voor een meisje iets te leeren. We kunnen ons dus gemakkelijk voorstellen, dat in dezen het ijs niet zoo spoedig gebroken werd. Praktisch, als de zusters waren, begonnen ze aanvankelijk met het handwerk-onderwijs. Later werd er ook wat meer aandacht gewijd aan het „aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden", en met het zout van het Evangelie werd zoowel aan het een als het ander smaak aangebracht.

Dat met het onderwijs de jongens niet vergeten werden, spreekt van zelf.

Als overal in het Oosten, zoo worden er ook in Noord-Afrika vele blinden gevonden, ongelukkigen, voor wie hoegenaamd niets gedaan wordt. Ook over deze ellendigen hebben de zendingszusters zich ontfermd, en ook voor hen hebben zij hier en daar scholen geopend, een werk, dat niet alleen niet zonder zegen is gebleven voor de ongelukkigen zelf, doch dat uit den aard der zaak ook uitermate geschikt was om aan de omgeving te prediken wat ware Christelijke liefde beteekent en wat zij vermag.

Door al dezen arbeid is de zending meer en meer bekend

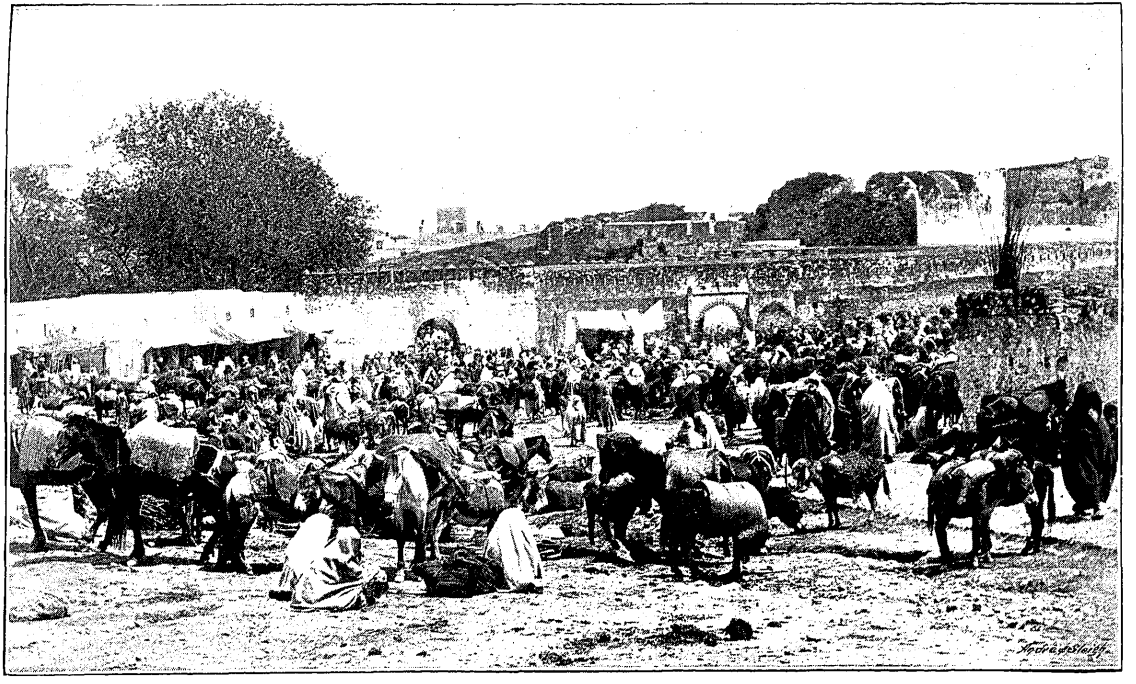

Markt te Tanger. *Phot. Mr. Cons. White.*

geworden, en wel bekend geworden als een werk van vreemdelingen, die het beste voor het volk op het oog hebben. De macht der zelfopofferende liefde en van het belangelooze hulpbetoon—ik denk aan de hulp der zendelingen aan de bevolking geschonken in jaren van misgewas en gebrek—heeft ook tot de harten der Mohammedanen gesproken en heeft niet nagelaten hen heel wat gunstiger te stemmen tegen de vreemde arbeiders en den arbeid.

Gevolg van de veranderde houding der bevolking was, dat de arbeid gemakkelijker en beter kon worden gedaan. Vooral sommige takken van arbeid. Zoo werd het reizen der zendelingen om overal betrekkingen aan te knoopen zeer veel gemakklijker doordat zij haast overal een of andere woning geopend vonden. Moeielijk bleef echter deze tak van het werk door de gesteldheid van het land. Goede wegen ontbreken en bruggen over de rivieren zijn een ongekende weelde. Meermalen is het voorgekomen, dat een zendeling voor een rivier gekomen, langer dan een dag moest wachten alvorens er een gelegenheid was om er over te komen. In dezen zal het zendingswerk profiteeren van een bezetting door de Europeesche machten, waardoor als van zelf ook onze Europeesche beschaving haar intrede zal doen in deze achterlijke landen.

Van de vriendelijker gezindheid der bevolking profiteert vooral het werk der lectuurverspreiding. Van den aanvang af is men er op bedacht geweest de inboorlingen ook bekend te maken met het Christendom door het geschreven woord. Maar ook hier alweder stond men voor ontzaggelijke moeilijkheden. Ten eerste was het getal dergenen, die lezen konden, buitengemeen klein, een bezwaar, waaraan als van zelven door de zending aanvankelijk niets gedaan kon worden, maar van veel grooter gewicht nog was de tegenstand van de Mohammedaansche autoriteiten. Zoo

maakten bijv. langen tijd de tolbeambten in Tripolis allerlei bezwaren om de kisten met Bijbels en andere Christelijke geschiften voor de zendelingen bestemd, door te laten. Maar ook hier ging men langzaam vooruit.

Hier en daar werden boeken te koop gesteld; waar mogelijk een winkel geopend. Dit had iets voor. Waar de boeken te koop waren in een apart daarvoor ingerichten winkel, daar trad het godsdienstig cachet van het werk, althans voor het gevoel van den inlander, op den achtergrond. Bovendien, in zulk een winkel voelde men zich meer veilig; meer alleen; niet zoo onder het alziend oog van iedereen. Men kon daar wat langer blijven, zonder direct opgemerkt te worden, en zonder dadelijk de verdenking op zich te laden, dat men in den vreemden godsdienst een meer dan gewoon belang stelde. Zoo werd hier aan den eenen kant gemakkelijker verkocht en aan de andere zijde werden deze winkels meer en meer een plaats van samenkomst zoowel voor nieuwsgierigen als heilbegeerigen, die antwoord wenschten te ontvangen op allerlei vragen, den nieuwen godsdienst betreffend.

Toch geheel onopgemerkt kwam men hier ook niet. Zoo had de overheid te Tripolis wel degelijk gemerkt, dat meerdere inlanders meer dan noodig was dezen winkel bezochten en verbood zij eenvoudig aan de bevolking den zendingsboekhandel te bezoeken, terwijl met gevangenisstraf van drie maanden bedreigd werden, die aan dit gebod geen gehoor gaven.

Zulk een optreden van de overheid had dan weer een tijdelijk oplaaien van het fanatisme bij een deel van de bevolking ten gevolge, zoodat bijv. na het uitvaardigen van dit verbod een paar malen bijbelteksten door dweepzieke Mohammedanen in den winkel van den wand werden gerukt, en een enkele maal zelfs de kisten met boeken

voor de zendelingen bestemd werden opengebroken en de inhoud werd vernield. Ook wierp men den leider van het werk der lectuurverspreiding meermalen op straat met steenen, maar.... al deze stormen dreven weer over, en niemand kon ontkennen, dat de gezindheid der bevolking in het algemeen steeds beter werd.

Vooral in de laatste jaren is de veranderde gezindheid duidelijk aan het licht gekomen. De eens zoo algemeen verspreide opvatting, dat de Christenen afgodendienaars waren, en dat zij schuldig waren aan allerlei slechte daden, die meening heeft, voorzoover het de zendelingen betreft, opgehouden te bestaan. En aan den naam van Jezus wordt thans de gedachte verbonden van reinheid en goedheid, van liefde en medelijden, de gedachte van hulp voor hulpbehoevenden. Men vertrouwt de zendelingen en zij worden beschouwd als de ware vrienden van het volk.

Zelfs de houding der autoriteiten is vriendelijker geworden. Wanneer we bij dit alles bedenken, dat het aantal arbeiders in dit uitgestrekte gebied zeer klein is, en het werk zelf zeer jong, dan kunnen we niet anders dan tevreden zijn met de resultaten.

Ik zeg met de resultaten. Van directe vruchten is, zooals zich laat begrijpen, zeer weinig sprake.

In Marocco staat nog steeds de doodstraf op den overgang tot het Christendom en al zou de regeering zich misschien nog wel eens bedacht hebben, deze straf toe te passen, begrijpelijkerwijze hield de vrees voor zulk een straf menigeen van den openlijken overgang terug. De zendelingen zijn ervan overtuigd, dat er vele mannen en vrouwen zijn, die in hun hart den Christus beleden hebben, maar die niet openlijk er voor durven uitkomen. Zoo woonde in de nabijheid van Tripolis op zijn landgoed in de oase een aanzienlijk man, de imam Sjausj, die van het begin van de vestiging

der zendelingen af hun vriendelijk genegen was geweest. Een paar jaren later heeft hij zich tot het Christendom bekeerd, maar uit vrees voor de gevolgen durfde hij zich niet laten doopen. Tot aan zijn dood is hij getrouw gebleven en heeft den zendelingen meermalen gewichtige diensten kunnen bewijzen. Maar tot doopen is het nooit gekomen.

Dr. Zwemer, de groote kenner van de Islamitische wereld, heeft in zijn rede tot opening van de conferentie te Lucknow, Januari 1911 gehouden, o.m. gezegd: „Het lijdt geen twijfel of tienduizenden van Mohammedanen in Turkye en Perzië, ja zelfs in Arabië, zijn in hun hart overtuigd van de waarheid van den Christelijken godsdienst tegenover den Islam". Dit geldt ook van Noord-Afrika, al zullen we hier het getal tienduizend wel aanzienlijk moeten verkleinen.

Zelfs in de laatste jaren, nu de publieke opinie zoo zeer veranderd is ten goede, hebben er haast nog geen openlijke overgangen plaats gehad. Hier en daar wordt ons een enkel geval vermeld. Zoo bijv. in Tripolis van een vrouw, die heden gezegend werk doet onder haar zusters, en in Marocco bijv. van een paar inlandsche Christenen, waaronder één, die thans arbeidt als inlandsch Evangelist.

Er zijn er, die van de Europeesche bezettig van geheel Noord-Afrika in dezen veel hulp verwachten. Dan zal er tenminste vrijheid van godsdienst verzekerd worden. Maar.. we zullen wijs doen, als we maar niet te veel hopen. Ik heb reeds herinnerd aan het scherpe, doch niet geheel en al onware woord van een Turksch medearbeider aan de Ikdam, in Juli 1911 geschreven in dat blad: „...Wat de Maroccanen en hun toekomst betreft, daarom bekommert zich niemand".

Is het niet ontzettend, na al de moeielijkheden te hebben opgesomd, die van de zijde der Mohammedaansche autoriteiten aan het werk der zending in den weg worden

gelegd, doch die langzamerhand gaan verdwijnen, dit woord te vernemen uit het eerste rapport van de Wereld-Zendings-Conferentie: „De grootste moeielijkheid in Tunis en Algiers is het karakter van de Fransche regeering, die even als in Madagascar gunstig gestemd is tegenover rationalisme atheisme en wereldsche vermakelijkheden, doch lijnrecht staat tegenover alles, wat op Christelijke propaganda gelijkt?" En dan volgt erop — en, helaas, we kunnen niet meer zeggen, dat het ongehoord is — „Scholen en samenkomsten zijn verboden".

En dit is gepubliceerd in den jare 1910! Dus in de eeuw der verlichting bij uitnemendheid.

Zullen we van zulk een regeering kunnen verwachten, dat de toestand bijv. in Marocco gemakkelijker en beter zal worden voor de Christelijke zending, nu zij de macht in dit rijk uit de handen van de Mohammedanen heeft overgenomen? Veel optimisme kan er toch in ons hart niet wonen.

Onze hoop kan en mag dus niet gevestigd zijn — enkele uiterlijke gevolgen van Westersche beschaving daar gelaten — op de Europeesche machten.

Wat zal de Christenheid zelve er voor doen? Daar is wel niemand, die zich in dezen aan een profetie zou durven wagen. Wanneer we bedenken, dat Marocco alleen vijf maal zoo groot is als Engeland en Tripolis twee maal de oppervlakte van het geheele Duitsche rijk beslaat, dat geheel Noord-Afrika, zonder Egypte, misschien een bevolking heeft van twaalf millioen menschen, dat er volgens het rapport van de Wereld-Zendings-Conferentie in 1910 niet meer dan 140 arbeiders konden zijn, terwijl er voor een driemaal zoo groot getal onmiddellijk een plaats gevonden kon worden, zonder dat er van tegenstand of fanitisme der bevolking sprake zou zijn, dan begrijpt iedereen, dat we ook met het oog op de Christenheid niet bijzonder optimistish de toekomst tegemoet kunnen zien.

Tripolis en het district Oran in Algiers hebben ieder één zendingspost en meergenoemd rapport zegt dan ook terecht, dat we deze twee groote velden gerust als van alle hulp ontbloot kunnen beschouwen. Marocco ten Zuiden van het Atlasgebergte is geheel zonder Christelijke arbeiders.

Bedenken we verder, dat onze tijd voor Noord-Afrika in het bijzonder een tijd van crisis is. Het protectoraat van Frankrijk over Marocco is een feit geworden. Het einde van den oorlog van Italië om Tripolis zal wel zijn, dat dit gewest aan den overweldiger zal worden afgestaan. Het gevolg van een en ander zal worden een grooter verkeer met Europa.

Deze landen gaan een groote toekomst tegemoet.

Dat is vrij wel zeker. Het aantal Europeanen, dat zich hier zal vestigen, zal over eenige jaren verbazend groot zijn.

Wat zullen de inboorlingen van deze vertegenwoordigers van het Christelijk Europa leeren? Een plat materialisme, dat alleen vraagt naar winst, in marken of franken uitgedrukt, en dat vijandschap tegen al, wat godsdienst heet, als het hoogste „Leitmotiv" der geestelijke daden zijner adepten in zijn vaandel schrijft? Arme inlanders dan! Dan was haast het Mohammedanisme nog beter!

Of... zal de kerk van Christus, door den ernst der omstandigheden wakker geschud, ook hier haar taak aangrijpen, nu alles er haar toe noodt en noopt?

Zal het ongeloof zegevieren?

Of zal ook hier de groote strijd gestreden worden tusschen Christus en Mohammed?

Altemaal vragen, waarop de toekomst nog het antwoord verborgen houdt. Niemand dan ook, die nu reeds het antwoord geven kan. Maar dat de Christenheid mede invloed kan oefenen bij de bepaling van het antwoord op deze vragen, die levensvragen zijn voor millioenen van menschen, dàt is zeker.

Lichtstralen op den akker der Wereld.

V.

JAMES GILMOUR, DE APOSTEL VAN MONGOLIË.

DOOR

Dr. G. P. MARANG.

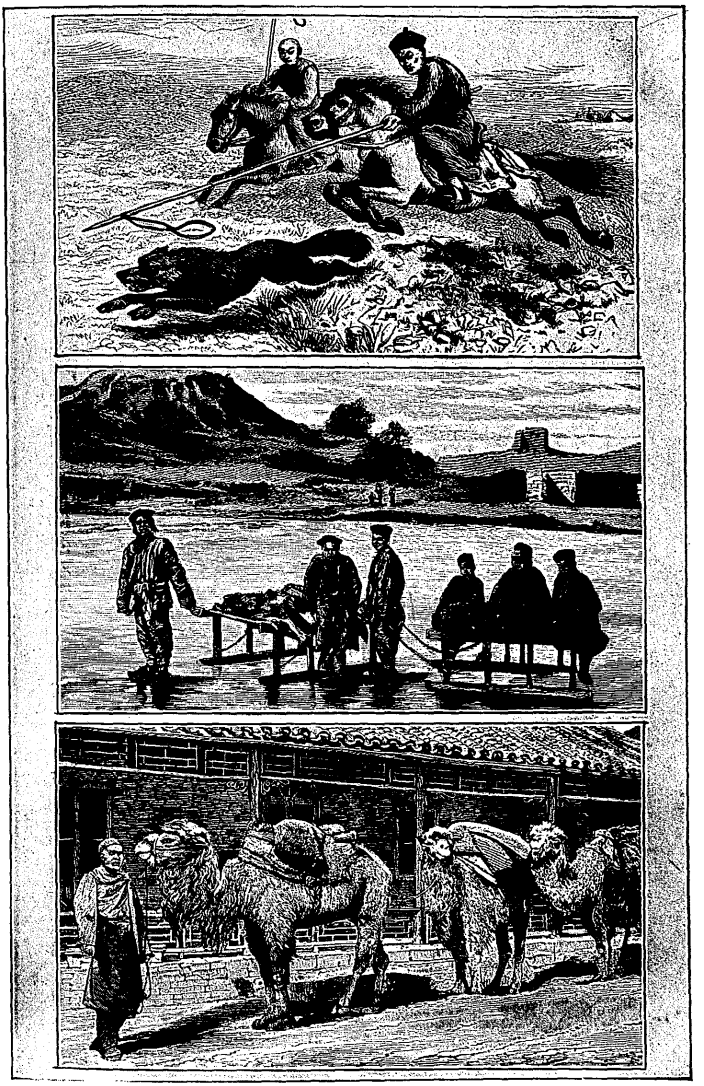

1. Op de wolvenjacht. 2. IJssleden.
3. Een kameel-karavaan.

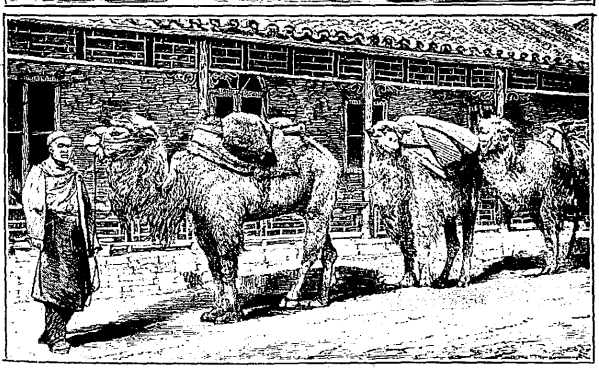

1. Op de wolvenjacht. 2. IJssleden.
3. Een kameel-karavaan.

JAMES GILMOUR, DE APOSTEL VAN MONGOLIË.

I Een uitstapje.

I. Dwars door Azië van West naar Oost strekt zich een kolossaal hoogland uit, in het Noorden en het Zuiden begrensd door hooge bergketens.

In het Zuiden ligt o. a. het trotsche Himalaja-gebergte, met de hoogste toppen der geheele wereld. (8800 M.)

In het Noorden, ongeveer op de grenzen van Siberië en China, ligt de Karakoroem-keten, die in hoogte niet veel onderdoet voor den Himalaja. (8600 M) Tusschen deze gebergten strekt zich een vrij eentonige, schier eindelooze vlakte uit, bijna zoo groot als heel Europa, en thans behoorende tot het Chineesche rijk.

Slechts enkele rivieren en meeren verbreken de eentonigheid.

Het grootste gedeelte van deze hoogvlakte wordt ingenomen door de zoogenaamde Sjamo- of Gobi-woestijn.

Naar het Noord-Oostelijke deel van deze vlakte wil ik den lezer thans heenleiden.

En eerst wel daarheen, waar die hoogvlakte grenst aan de daareven genoemde Karakoroembergen.

Daar ziet ge op uw kaart te midden van de hooge bergketens het diepe Baikal meer.

En ook merkt ge daar verscheidene steden, betrekkelijk dicht bij elkaar, b.v. Irkoetsk, met ongeveer 50 duizend inwoners en Kiachta.

De aanwezigheid van deze steden zegt u reeds, dat hier een druk verkeer moet zijn.

En dat is ook zoo.

Over deze steden loopt de groote handelsweg van Europa naar China.

Sinds het graven van het Suez-kanaal en het openstellen der Chineesche havens voor vreemde schepen, is het goederenvervoer van Europa met China meer *overzee* gegaan, maar vroeger ging het grootste goederenvervoer van Peking (China's hoofdstad) over Irkoetsk, en dan verder door Siberië naar Rusland.

Een merkwaardig meer — dat Baikal meer.[1])

Een groote binnenzee in den vorm van een sikkel, twee maal zoo lang als de afstand van Groningen naar Maastricht.

Helder zoet water met veel visch.

En aan alle kanten omgeven door steile, hooge bergen.

In den zomer goed bevaarbaar, als het n. l. niet stormt, want dan kan 't er geducht spoken, maar in den winter bedekt met een dikke ijskorst, waarover de sleden hun last voortschuiven.

Het Baikalmeer en de genoemde steden, Irkoetsk en Kiachta, liggen nog in Siberië en zijn dus Russisch eigendom, maar zoodra we ten Zuiden van Kiachta komen, bevinden we ons op Chineesch grondgebied.

---

1) Bai-kul beteekent: de rijke zee.
De Mongelen noemen het: Dalai-nor d.i. de heilige zee.

Mongolië, zoo noemt men dit uitgestrekte steppenland, dat zich van het Karakoroemgebergte uitstrekt tot aan den grooten Chineeschen muur, dicht bij Peking.

Het maakt een provincie uit van het groote Chineesche rijk, en geldt wel als de bakermat van die groote volkerengroep, die wij saamvatten onder den naam van Mogolen, en waartoe mede de Chineezen en Japanners behooren.[1])

Het is een dun bevolkt en weinig bekend gebied.

Daar zwerven de nomadenstammen der Mongolen, in den zomer voortdurend trekkend van de eene plaats naar de andere, om voedsel te zoeken voor hunne kudden, maar in den winter zich saamtrekkend in groepen van tenten en beschutte winterwoningen.

Alleen de groote handelsweg, die de onmetelijke vlakte doorsnijdt, van Kiachta naar Peking, biedt in den zomer een druk verkeer van karavanen van ossen en kameelen, maar in de wintermaanden is zelfs deze weg doodsch en stil.

De winter in Mongolië is lang en streng — terwijl in den zomer de hitte op deze hoogvlakte drukkend is.

Een aangenaam klimaat heerscht er dus niet. En heftige stormen jagen vaak in de eene helft van het jaar verstikkende wolken van stof op, en in de andere helft kletteren zij de regenvlagen neer.

Aan de randen der woestenij zijn de zwervende Mongolen langzamerhand overgegaan tot een gezeten landbouwleven, maar de meesten bleven getrouw aan hun nomadenleven.

Ze zijn dus niet anders te bereiken, dan door in den winter hun winterverblijf te deelen of 's zomers met hen mee te trekken door de onafzienbare grasvlakten.

Het Buddhisme heeft op deze gansche bevolking beslag

---

1) Waar we nu in 't vervolg over de Mongolen spreken, bedoelen we niet die volkerengroep in algemeenen zin, maar bijzonder de inwoners van Mongolië.

gelegd, maar niet, zonder zich ten deele aan te passen bij het volkskarakter.

Het Buddhisme, dat we dan ook bij de zwervende Mongoolsche stammen aantreffen, is niet meer het theoretische systeem van dien ouden godsdienst, maar een mengsel van de oude leeringen met inheemsch of van elders ontleend bijgeloof.

Maar dien godsdienst houden zij dan ook met kracht en nauwgezetheid vast.

Meer dan de helft der mannen zijn „Lama" of Buddhistisch priester. „Ontmoet een Mongool en het is zeer waarschijnlijk, dat ge hem aantreft in 't gebed, bezig met zijn „rozenkrans". Vraag hem, waar hij heengaat en hij zal u zeggen, dat hij op weg is naar het een of andere heiligdom, om daar te aanbidden.

Volg hem naar den tempel en ge zult hem daar weldra aantreffen in een gezelschap van vereerders, omtrekkende door het tempelgebouw met bestoft voorhoofd, bewegende lippen en de onafscheidelijke „rozenkrans", buigend voor elk afgodsbeeld.

Ga naar Mongolië zelf en het eerste groote gebouw, dat ge ziet, zal een tempel zijn van indrukwekkende grootheid, uit de verte reeds schitterend van goud.

De Mongool kan geen eenigszins gewichtige stap doen, of hij zal eerst den priester raadplegen.

Het zou moeilijk zijn, een ander voorbeeld te noemen, waar eenige godsdienst zoo volkomen ingrijpt in het leven van een volk, als het Buddhisme beslag gelegd heeft op Mongolië". [1])

Dat was het land en dat het volk, waarheen James Gilmour zich in 1870 begaf met het Evangelie van Christus.

---

1) Aldus schrijft Gilmour.

Het was een nog bijna onontgonnen terrein.

Alleen onder de Buriats, een Mongoolsche stam, die in Siberië en dus onder Russische heerschappij woonde, was vroeger een aanvang gemaakt met de prediking van het Evangelie.

In 1817 hadden de Engelsche zendelingen E. Stallybrass en W. Swan dezen arbeid begonnen in de omstreken van het Baïkal-meer.

Te Selenginsk en Onagen Dome hadden zij verscheidene jaren gearbeid, maar in 1841 beval de Russische Keizer hen, het land te verlaten.

Het twintigtal der eerstelingen onder de Buriats, — een schamele oogst van twintig jaren van arbeid — bleef wel Christen, maar, zonder geestelijke leiding als zij waren, smolten zij weldra samen met de Grieksch-Katholieke Russen van dit Zuidelijk Siberië.

Wat den Russischen Keizer Nicolaas bewoog, dit noodlottig besluit te nemen, weten wij niet.

Was het onder invloed van den laster, dat deze Engelsche zendelingen een politiek doel zouden hebben? Hoe het zij, het werk moest gestaakt worden. Toch was door de leiding des Heeren deze voorarbeid niet nutteloos geweest, want de beide Zendelingen hadden den geheelen Bijbel in de Buriat-taal overgezet en zoo bleef het woord Gods toch hier en daar nog zijn loop houden onder de Buriats — ja zelfs kwam het nog wel in handen van andere stammen der Mongolen.

De Buriatvertaling is, zooals de meeste eerste vertalingen, verre van onberispelijk.

Oppervlakkige beoordeelaars hebben wel eens gezegd, dat de Mongool er niets aan heeft. Immers, als ge hem het boek geeft, leest hij er eenige oogenblikken in, schudt het hoofd, slaat het boek dicht en zegt, dat hij er niets van begrijpt.

Maar dat is geen steekhoudend argument. De onverstaan-

baarheid schuilt toch niet alleen in de taal, maar vooral in de voor den Heiden zoo geheel vreemde gedachtenwereld.

En nog andere vrucht bleek de werkzaamheid dezer pionniers gehad te hebben. Een zedelijken invloed hadden zij geoefend op hunne omgeving en... den stoot gegeven, dat de Grieksch-Katholieke Kerk zich voortaan toch ook een weinig ontfermde over het lot der Buriats.

En welke dwalingen de Russische Kerk ook moge vasthouden, zij laat tenminste den Bijbel aan het volk.

Zoo was het gegaan met het werk, dat Gilmour nu, na 30 jaren, weer mocht voortzetten.

Maar laten we nu eerst eens kennis maken met onzen nieuwen Zendeling.

II. Kennismaking.

James Gilmour werd den 12den Juni 1843 te Catchkin, een vlek bij Glasgow, geboren.

De knaap kreeg een streng-godsdienstige opvoeding. Elken Zondag ging het geheele huisgezin naar Glasgow ter kerk. In de week lazen de kinderen aan moeders knie uit de verschillende Christelijke tijdschriften en elken morgen en avond vereenigden de leden van het gezin zich tot gebed en bijbellezen.

Een broer van James schrijft later: deze huiselijke godsdienstoefeningen dreigden wel eens gestoord te worden, doordat er volk in den winkel kwam, maar dan moesten de klanten maar even wachten, want vader vond daarin geen aanleiding om te onderbreken of te verkorten. En ten laatste wisten de menschen die gewoonte wel en vermeden den tijd, bestemd voor den huisgodsdienst.

James had een vlug verstand, was steeds de eerste van zijn klasse en werd daarom bestemd voor de studie.

Reeds als jongeling toonde hij een stalen wil en grooten ijver, want, om 's morgens bijtijds de colleges aan Glasgow's universiteit te volgen, moest hij al vroeg op pad en vaak door weer en wind.

Maar hij verzuimde nooit onnoodig.

In 1864, dus op ruim twintigjarigen leeftijd, vertrok hij naar de Theologische school van de Congregationalistische kerk van Schotland te Edinburg.

Bij allen gezien om zijn helder oordeel, zijn kennis en oprecht karakter, was hij ook door allen geacht om den ernst van zijn leven, die een goeden invloed uitoefende op velen zijner medestudenten.

Toch gaf hij zich niet spoedig.

Teekenend is, wat een zijner vrienden verhaalt van de eerste kennismaking :„Ik ging hem verwelkomen. Hij zeide: wie zijt gij? 'k Vertelde het hem. Wat komt ge doen? Ik zeide, dat 'k gekomen was om hem te verwelkomen en stak hem de hand toe. Maar hij hield de handen op den rug en sprak: Tijd genoeg om de hand te drukken, als we eerst eens getwist hebben".

In Edinburg rijpte echter het plan, zich te geven in den dienst der zending; hij meldde zich aan bij het Londensche Zendingsgenootschap en vertrok 1867 naar „Cheshunt College."

Zijn eerlijk dagboek geeft ons een diepen blik in zijn edel karakter en zijn toewijding voor het werk.

Reeds meermalen had hij prijzen behaald in de studie, maar hij gevoelde, dat hij toch bovenal zich geestelijk moest voorbereiden tot zijn toekomstige taak, en zijn tijd moest vrijhouden voor bijbelstudie en omgang met God.

Daar kwam de eerzucht hem verlokken, te dingen naar den eersten prijs. „Het was een verzoeking!" zoo schrijft hij „maar God overwon. Ik wierp de eerzucht weg en

zette mij met ernst aan de lezing van mijn Bijbel. . . . en ik zie op dat tijdperk terug als het meest voordeelbrengende, dat ik ooit had".

Is het geen heerlijk getuigenis, dat zijn medestudenten van hem gaven: „gedurende zijn verblijf op het „Cheshunt college" was er nooit een oogenblik, dat wij twijfelden aan zijn vroomheid en zijn toewijding voor het groote werk, waarvoor hij zich bereidde — een apostolische hartstocht voor de redding van zijn medemenschen had hem bevangen".

Toen Gilmour geordend werd als Zendeling, stelde hij een verslag op van de ontwikkeling van zijn geestelijk leven.

We lezen daarin: „Nadat ik zekerheid gekregen had, den weg des levens gevonden te hebben, besloot ik ook anderen met dien weg bekend te maken en voelde de verantwoordelijkheid op mij rusten om naar mijn vermogen mede te werken tot de uitbreiding van Christus' rijk".

In 1869 werd het plan opgevat de onderbroken zending in Mongolië weer op te vatten en James Gilmour werd voor dit werk aangewezen.

Na nog eenigen tijd gestudeerd te hebben in de beginselen der Chineesche taal, werd hij den 10den Februari 1870 te Edinburg ingezegend en vertrok enkele dagen later van Liverpool naar China.

Aan boord toonde hij weer, Zendeling met zijn heele hart te zijn en zich niet tevreden te stellen met een officieel aangewezen arbeidsveld.

Hij hield godsdienstoefeningen met passagiers en bemanning en was vele malen in den donkeren nacht aan het dek te vinden om persoonlijk te spreken met de matrozen, die de wacht hadden.

Den 18den Mei 1870 bereikte hij Peking en zou daar eerst

nog eenigen tijd blijven, om de Chineesche taal beter te leeren verstaan.

Dat alleen kon hem den weg banen om straks met de Mongolen, — van welke velen het Chineesch verstonden — de kennismaking aan te knoopen, en hunne taal aan te leeren.

Vooral om de *volkstaal* der Chineezen was het hem thans te doen en daarom bewoog hij zich zooveel mogelijk onder het volk.

Maar juist terwijl hij in Peking was, kwam daar de tijding van den moord te Tientsin.

De bevolking had daar een Roomsch klooster verwoest en 13 Franschen gedood. Dat waren geen gunstige en bemoedigende voorteekenen, om het werk thans aan te vatten.

Groote onzekerheid bleef bestaan, of dit niet het sein was voor een grootere vervolging van zendelingen en vreemden.

Het zag er donker uit,

Moed en geloof werden op een harde proef gesteld.

Maar Gilmour doorstond de proef.

Terwijl velen het plan overwogen zich terug te trekken, kwam hij steeds vaster te staan in zijn besluit om de groote vlakte in te gaan, niettegenstaande totaal gemis aan kennis van land, volk, taal en zeden.

Zijn dagboek laat ons weer een diepen blik slaan in zijn hart. Treffend in zijn eenvoud is alles, wat hij daar vertelt van zijn twijfelingen, strijd en overwinning.

„Wij leven op de helling van een vulkaan. Nu is 't de tijd, om te zien van welke qualiteit iemands godsdienst is. Wij kunnen elk oogenblik gedood worden .... zijn we bang om te sterven?

Onze dood kan de zaak van Christus mogelijk meer voordeel doen, dan ons leven. O God! maak mij standvastig, om den dood niet te vreezen." (23 Juni).

„Ik weet niet, wat ik van al de geruchten denken moet. Somwijlen voel ik een grooten afkeer, gedood te worden, dan weer zie ik er niets in .... O Heer, bewaar mij voor de zonde, Uwen Naam te onteeren door vreeze en lafheid.

Laat ons sterk zijn in den Heer! (22 Juli)

Gelukkig dreven de donkere wolken voorbij.

En Gilmour besloot, om nu verder geen tijd te verliezen, Mongolië in te gaan om de taal machtig te worden.

In gezelschap van een Russisch koopman verliet hij den 5 den Augustus Peking, om met een Karavaan de groote vlakte over te steken naar Kiachta.

III. Alle begin is moeilijk.

We zullen Gilmour nu maar niet van stap tot stap volgen op zijn woestijnreis naar het land van zijn begeerte — de reis bood weinig afwisseling. Lange dagmarschen in een hotsenden kameelwagen, 's nachts campeeren op de eindelooze vlakte in kleine meegevoerde tentjes, ongewoon, in der haast bereid voedsel — ziedaar alles.

Meer treft ons in zijn dagboek de heilige geestdrift voor zijn werk, zijn voortdurend pogen, om maar zoo spoedig mogelijk met zijn Mongolen te kunnen spreken.

Den 28 Sept. bereikte hij Kiachta en zocht daar verblijf in een Russisch gezin.

Hij bevond zich nu onder Mongolen, n. l. onder den stam der Buriats, en zette zich met ijver aan het bestudeeren van de taal.

Maar wat 'n werk! Een geoefend leermeester was er niet te vinden, niemand sprak bovendien een hem bekende taal.

Daar waren wel Russen of Chineezen, die wat van de taal der Mongolen verstonden, maar noch van 't Russisch

noch van het Chineesch verstond Gilmour genoeg, om de fijne beteekenis der Mongoolsche woorden en uitdrukkingen te leeren kennen.

Er zat niets anders op, dan zich maar onder de Mongolen te begeven, aandachtig te luisteren naar hunne gesprekken en dan in zijn notitieboekje alles aan te teekenen, wat hij meende verstaan te hebben.

Gilmour vertelt ons van zijn eerste pogingen als volgt: „Voor ik Peking verliet, had ik een kaart gekregen van de reisroute van Peking naar Kiachta. Op den rand dezer kaart waren enkele Mongoolsche woorden en zinnetjes gedrukt, om den ijverigen reiziger wat in te leiden in de conversatie-taal der inboorlingen.

Bij dit hulpmiddel kreeg ik eenig onderricht van een Mongoolsch onderwijzer, van wien ik met behulp van mijn mondjevol Chineesch te weten kwam, hoe men in het Mongoolsch deze mededeeling uitdrukken moest: „Ik kan geen Mongoolsch spreken, maar ik wil het leeren."

Maar de eerste ervaringen waren niet bijzonder moedgevend. De woorden van mijn reiskaart werden wel eens begrepen, maar bleven even vaak, door mijn verkeerde uitspraak, onverstaanbaar, of bleken in gebruik te zijn bij een anderen stam, dan waarmede ik juist in aanraking kwam.

En toen ik later wat meer van de taal ging verstaan, bleek tot mijn verbazing, dat ik niet mijn *verlangen* had uitgedrukt om de taal te *leeren*, maar telkens aan Jan en alleman verzekerd had, dat ik Mongoolsch sprak."

Te Kiachta was er geen voortgang in het werk te wachten en, daar het hem toch vooral te doen was om de zwervende Mongolenstammen te bereiken, nam Gilmour het kloeke besluit, de vlakte maar in te gaan en den een of anderen Mongool te verzoeken, zijn tent met hem te deelen.

Den 13 Dec. 1870 verliet hij Kiachta en begaf zich naar het naastbijliggende tentendorp. Hij slaagde boven verwachting, want bij een alleenwonend Mongool viel zijn verzoek in goede aarde.

Drie maanden bracht Gilmour in diens tent door, deelend in al de ongeriefelijkheden van het tentenleven.

Zijn gastheer was Lama en zette al zijn aandacht op zijn regelmatig gebed.

Hij was rijk, hield eenige bedienden en ontving vaak bezoek van omwonende stamgenooten, zoodat Gilmour het volk in hun omgang met elkander kon hooren en bespieden.

Zoo leerde hij vele uitdrukkingen, al kon hij nog niet altijd de zinnen afdeelen in woorden of ze neerschrijven.

Het tentenleven in den winter beschrijft Gilmour aldus:

's Morgens kwam een bediende ons wekken en zette het vuur aan. Boven het vuur kwam een pot met ijs of sneeuw. Was het water aan de kook, dan kwam er thee in.

Na tien minuten kokens onder gestadig roeren, was de thee klaar, werd uitgegoten, en in denzelfden pot kwam dan weer vet en meel voor bereiding van het ontbijt.

Hetzelfde geschiedde op den middag. Eerst tegen zonsondergang werd het eigenlijke middagmaal gereed gemaakt.

De bediende ging naar buiten en haalde vleesch uit een soort groote kooi, waarin het voor den winter bewaard werd. Het vleesch is versch, het wordt niet gezouten; de strenge vorst houdt het den geheelen winter bevroren.

Met een bijl moet het benoodigde stuk vleesch uit de hardbevroren massa losgehakt worden.

Het vleesch gaat weer in den pot, wordt gekookt, opgevischt en opgediend. Dat is het eerste gerecht.

Ondertusschen wordt in het achtergebleven vleeschnat een soort soep gekookt .... de hoofdschotel.

Na het eten maken de Mongolen meestal aanstalten om te gaan slapen.

Elken avond kwam dan een bediende zijn meester zorgvuldig inpakken in een grooten mantel van schapenvacht.

Ik trok mijn schoenen van schapenvacht aan, knoopte mijn winterjas tot aan de kin dicht, sloeg de oorkleppen van mijn muts neer en bedekte mij met een paar Schotsche reisdekens.

Nog lieten de bedienden het vuur eens hoog oplaaien en in de koesterende warmte zocht ieder den slaap." . . .

Een jaar bracht Gilmour reizende en trekkende door, tot het leeren van land, volk en taal.

Hij bezocht het Baïkal-meer en de plaatsen waar vroeger de Buriatzending gedreven was, leerde paard rijden en deed ten slotte, gedeeltelijk te paard en gedeeltelijk per kameel, nog eens de groote reis door de Gobi-woestijn terug naar China.

Op deze reis maakte hij goed kennis met het nomadenleven. Hij ging namelijk zonder bagage of tent, alleen vergezeld door een Mongoolschen gids, en moest zijn intrek nemen in de tenten der nomaden, of des nachts onder den blooten hemel slapen.

Den winter van 1871 op 1872 bracht hij te Peking door om zich nu verder te bekwamen in het Chineesch en in de schrijftaal der Mongolen.

In den zomer van '72 bezocht hij de landbouwdrijvende gezeten Mongolen aan den rand der woestijn ten Noorden van Peking.

Zijn indrukken van deze reis waren, dat deze Mongolen beter van uit China, door de Chineesche zendelingen bewerkt konden worden en dat hij maar de vlakte tot zijn arbeidsveld moest kiezen, om onder de nomadenstammen het Evangelie te brengen.

In de rapporten, die hij telkens aan zijn genootschap zond, treffen ons drie dingen.

In de eerste plaats zijn vastuitgesproken meening, dat een Zendeling *nooit alleen* behoort uit te gaan in een onontgonnen gebied.

Ten tweede dat het zoo noodig is, voor de pas bewerkten, eenvoudige boeken uit te geven in hunne landstaal, kleine, bevattelijk verteide Bijbelsche geschiedenissen; want, geeft men hun aanstonds den Bijbel in handen, dan ontmoet de hedendaagsche zendeling nog steeds des Moormans vraag: „hoe zal ik het verstaan, indien niemand het mij uitlegt".

Het derde is de wenschelijkheid, dat de zendeling toch een weinig op de hoogte gebracht worde van de medische behandeling van ziekten.

— We moeten bedenken, dat Gilmour dit schreef in 1873! —

Gelukkig kon hij in Peking in het hospitaal van Dr. Dudgeon aanvullen, wat in dezen aan zijne opleiding had ontbroken.

Weer verder strekten zijn verkenningstochten zich uit. In gezelschap van Mr. Edkins bezocht hij de heilige stad Woo Tai Shan, de bekende Mongoolsche pelgrimsplaats.

Vermakelijk was bijwijlen de tocht daarheen.

Chineesche muildieren weigeren halsstarrig, anders te loopen dan in één lijn achter elkander, zelfs waar de weg breed en effen genoeg is, om rustig naast elkander te rijden.

Om ten volle het genot der conversatie met zijn reisgenooten te kunnen genieten, wist Gilmour zich te behelpen door ruggelings op zijn rijdier te gaan zitten waar de weg hem veroorloofde zijn beestje rustig te laten voortstappen.

Wat Mekka voor de Mohammedanen is, is Woo Tai Shan voor de Mongoolsche Buddhisten. Het heele jaar door stroomen scharen pelgrims er heen.

Het is voor hen de heiligste plaats der aarde, onvergankelijk, ook als straks het einde van deze wereld komt. Elke pelgrimstocht daarheen geeft geluk voor een der volgende levensperioden na dit aardsche leven.

Zelfs de dieren, die het gras dezer heilige plaats eten en het gewijde water drinken, zullen straks een hoogeren levensstaat bereiken.

Reeds van verre de heilige plaats naderend, ziet men talrijke tempels.

In een dezer tempels was een ontzaglijk gebedenwiel van zestig voet doorsnede.

In dat wiel zitten bevestigd: afgodsbeelden, boeken en strooken met gebeden.

De geloovige brengt het wiel in beweging ... daar draait het ... en nu geldt het, als had hij al die heilige boeken gelezen (een verdienstelijk werk!) en al die gebeden opgezegd.

Geen wonder, dat de Mongool daar wel eenige honderden mijlen reizen voor over heeft.

De hoofdtempel staat op een heuvel.

Daar woont de Zassak—lama, de opperpriester.

In zijn vertrek hangt weer een gebedenwiel, dat altijd maar ronddraait, in beweging gebracht door heete lucht.

IV. Met het Evangelie de vlakte in.

In den zomer van 1873 en 74 trok Gilmour de hoogvlakte in, om aan de zwervende Mongolen het Evangelie te prediken.

Hij had drie kameelen aangeschaft, een draagbare tent, een kist medicijnen, boeken, en de allernoodzakelijkste huishoudelijke voorwerpen. Een Mongoolsche bediende was gehuurd en daar begon de Zendingsreis.

Maar wat een tal van groote en kleine tegenslagen!

Eens liep een kameel weg, nu eens waren zij te zwaar beladen, dan weer leden de dieren door ondoelmatige belading — hij moest nog leeren, met deze ongewone dieren om te gaan.

Een van de eerste nachten, die hij in zijn tent doorbracht, roofden de honden, die hem een nachtelijk bezoek kwamen brengen, bijkans zijn heelen voorraad schapenvleesch.

Maar al deze moeilijkheden waren toch niets in vergelijking met de ontmoedigende ervaringen bij de verkondiging van het Evangelie.

We gevoelen, dat de arbeid onder een volk als dit, bijzondere moeilijkheden bieden moest.

Aan de eene zijde een groote gehechtheid aan de uiterlijke plichten van hun godsdienst en een zekere ontwikkeling in hunne godsdienstige voorstellingen — maar toch weer aan den anderen kant een hopelooze onverschilligheid.

Gilmour beschrijft het zelf aldus: Mijn tent is mijn woonhuis en kapel tegelijk. Daar komen ze praten. Begin te prediken en de kans is groot, dat ze niet luisteren, maar met elkander spreken, of u misschien in de rede vallen met vragen over uw kleeding of uw land. Hun godsdienst brengt dat mee. Als een Mongool een priester ontbiedt, dan is dat om enkele gebeden voor hem te lezen, maar hij neemt er geen deel aan. Dat werk gaat z'n gang wel zonder hem. Daarom preek ik niet, maar spreek wat met hen, dan krijg 'k hun aandacht."

Bij een andere gelegenheid vertelt Gilmour van allerlei vragen, die hem gedaan worden.

b. v. Is de hel eeuwig?

Zijn al de heidenen, die het Evangelie niet gehoord hebben, verloren? Gaan uw ongeloovige landslieden in Engeland ook naar de hel? Zijn er nog profeten? Is een pas geboren kind ook een zondaar?

Ja, zelfs vragen als deze kwamen voor den dag: Hoe weet ge, dat dit alles omtrent Jezus waar is? Hebben de discipelen dat maar niet verzonnen?

Voor zulke critische vragen zullen weinig Zendelingen in de heidenwereld geplaatst worden.

Het volk was niet kwaad, maar achterdochtig en wantrouwend. Zelf liegen ze zoo vaak, dat ze in een ander geen volle waarheid kunnen veronderstellen.

Als Gilmour wat opschreef, zagen ze hem wantrouwend aan. Wat kon hij daarmee voor hebben? Wilde hij hen verraden? Of teekende hij een kaart van het land, om straks een leger in hun land te leiden? Als hij 's morgens vroeg zijn tent verliet, om buiten wat frissche lucht te scheppen en den rook van het pas aangemaakte vuur te ontvluchten, dan kon geen enkele Mongool beseffen, wat dien vreemdeling toch kon bewegen tot zulk een vroege wandeling; daar moest wat achter zitten!

En Gilmour, die zich vast voorgenomen had, geen verdenking op zich te laden, maar hun vertrouwen te winnen, door den Mongolen Mongool te worden, was gedwongen den rook maar te verdragen en de morgenwandeling er aan te geven.

Omtrent het karakter der Mogolen zegt Gilmour: Schuldenmaken en drankzucht zijn hun groote volkszonden. Zij konden hunne schulden wel twee maal betalen, indien zij het geld spaarden, dat zij nu uitgeven om hun neus te kleuren. Maar wat hun zorg baart, is niet, dat ze schuld *hebben*, maar dat ze nu zoo gemakkelijk niet meer kunnen leenen.

Toen hij er eens een hielp, om zijn schuld te betalen, kocht de Mongool voor dat geld aanstonds wat snuisterijen.

* * *

Singulier en romantisch in alles.

Zoo was ook Gilmour's huwelijk.

Een collega te Peking was in 1872 gehuwd met een juffrouw Prankard van Londen.

Zij had nog een jongere zuster in Engeland. Gilmour zag in Peking haar portret, hoorde van haar spreken, haar roemen als oprecht Christin en... onder vurig gebed stelde hij deze zaak in 's Heeren handen, vroeg haar ten huwelijk en ontving haar jawoord.

Hij zag haar voor het eerst, toen zij Peking bereikte.

Toch had hij haast geen betere keuze kunnen doen.

Den 8sten December 1874 huwde Gilmour deze Emily Prankard. Een waardige zendelingsvrouw betoonde zij zich, door meermalen met haar man de inspannende Zomercampagnes op de hoogvlakte mede te maken.

Ook zij gaf een voorbeeld van zelfverloochening.

Gilmour had thans twee tenten meegenomen, een voor zichzelf en zijn vrouw en een voor de bedienden.

Oorspronkelijk was de bedoeling, de eigen tent nu ook te houden voor eigen gebruik . : . maar breng dat een Mongool eens aan zijn verstand. Die is nu eenmaal gewend frank en vrij elke tent binnen te stappen. Van „belet" heeft hij geen begrip.

En om geen gevaar te loopen, door hoogheid te kwetsen, moest mevrouw Gilmour van den nood maar een deugd maken en de nieuwsgierige gasten den heelen dag om zich heen hebben, bij de bereiding van de maaltijden even goed, als onder 't kleeden en wasschen.

De winters bracht Gilmour geregeld in Peking door; bij nader inzien bleek, dat hij daar meer doen kon, dan in de winterkwartieren der Mongolen.

Hij hielp het werk der Chineesche zendelingen, maar kon daar tevens ruim zooveel Mongolen bereiken, als hij

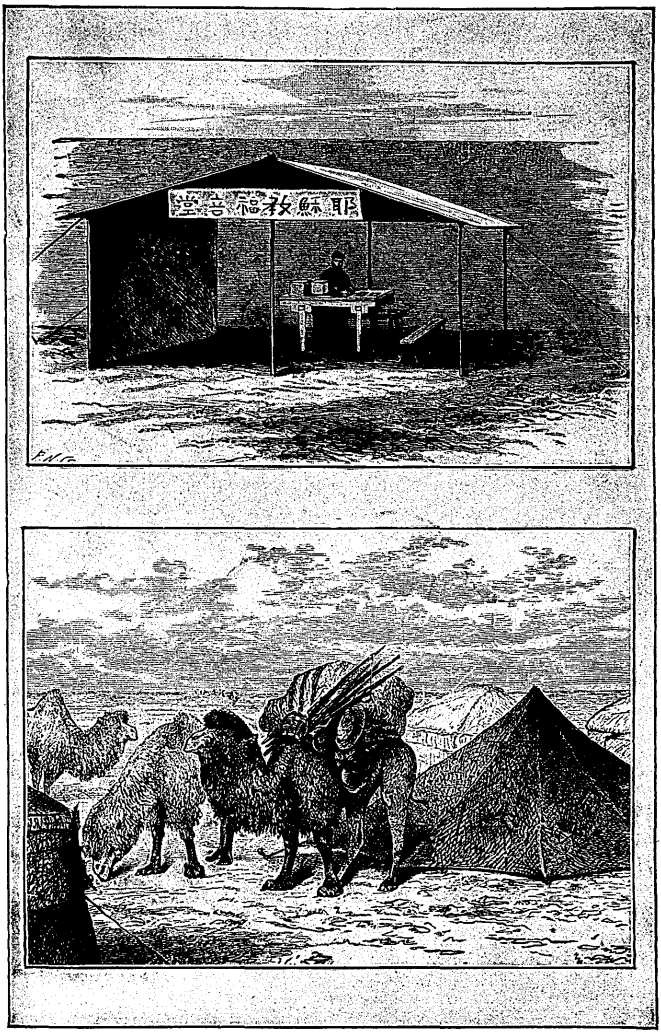

1. Gilmours Bijbeltent. 2. Een Mongoolsch kamp.

in de winterkwartieren op de hoogvlakte had kunnen doen.

Velen der zwervende Mongolenstammen, vooral zij, die handel dreven op China, brachten toch den winter door om of in Peking.

Twee middelpunten hadden zij daar: het *buitenkamp*, een mijl ten Noorden van den Chineeschen muur, en het *binnenkamp*, binnen den muur.

In den winter van 79 op 80 begon Gilmour daar een geregelde colportage van Bijbels en boeken. Een Chinees belastte hij met den verkoop in een Bijbeltent, en zelf ging hij met de tasch er op uit.

De verkoop ging boven verwachting. Honderden boeken vonden hun weg, eerst naar de winterkampen en straks door heel Mongolië.

En wat het werk nog bevorderde was, dat de Mongool vóór hij een boek koopt, eerst eischt, dat ge hem er wat uit voorleest.

Zoo opende de verkoop de gelegenheid tot de verkondiging van het Evangelie in de tenten der campeerenden.

En Gilmour won de harten.

„Onze Gilmour" zoo heette het reeds lang.

Een groote kracht bleek ook hier weer de medische hulp

De meest voorkomende kwalen van den Mongool zijn: *rhumatiek*, een begrijpelijk gevolg van het tentenleven in een sterk wisselend klimaat, en *oogziekten*, de gevolgen van het verblindend zonlicht op het kale zomerlandschap, de nog meer verblindende sneeuwvlakte in den winter en den voortdurenden rook in de tenten.

Maar natuurlijk kwamen de inboorlingen ook met allerlei vermakelijke vragen. De een wilde wat dikker worden, een tweede vroeg een middel om zijn baard wat langer te krijgen, een derde kwam vragen, waar hij zijn tent moest opslaan om voorspoed te hebben, en bijna allen wilden

een middeltje om zoo blank te worden als de zendeling

Merkwaardig waren ook de antwoorden op de vraag, hoe ze die ziekte gekregen hadden.

De een schreef het aan de sterren toe, de ander meende dat het was, omdat hij als kwajongen eens 'n gat gegraven had in den grond en toen een worm doorgespit had.

(Als Buddhisten ontzien zij namelijk het leven van het kleinste dier — daarom mag een zendeling vooral niet jagen).

De geneeskundige hulp opende ook hier veler harten.

Dat zoo'n vreemdeling dit alles zoo maar voor niets deed, dat boezemde toch vertrouwen in.

Evenwel liet de laster der vijandig gezinde inboorlingen niet na, om ook deze belangelooze liefde verdacht te maken.

Een gunstig gezind Mongool, van wien Gilmour alle hoop had, kreeg cataract aan beide oogen.

Operatie was het eenige middel tot genezing en op eigen kosten liet Gilmour den man naar het ziekenhuis te Peking vervoeren.

Biddend droegen zij de uitkomst aan God op.

Maar wat gebeurt? De kwaal was reeds te ver gevorderd en de man werd stekeblind.

Daar ging weldra het gerucht, dat de Europeanen den man slechts geholpen hadden, om die »parels« in zijn oogen machtig te worden. Elk van die parels werd in Europa voor honderden guldens verkocht.

Door dezen laster opgestookt, namen de Mongolen een vijandige houding aan, en weken lang leefden Gilmour en zijne vrouw in levensgevaar.

Vluchten wilden zij niet, dat zou den schijn hebben, of zij zich schuldig achtten, en heengaan was in dezen stand van zaken een prijs geven van de Zending.

Zij bleven en trachtten tegenover de valschheid slechts Zelfverloochende liefde te stellen.

James Gilmour uitgerust voor de voetreis.

V. Zonneschijn en schaduw.

In 1882 ging Gilmour tot herstel van zijn geschokte gezondheid anderhalf jaar naar Engeland.

Teruggekeerd in Peking, begaf hij zich naar de gezeten Mongolen.

Ditmaal te voet, om geen zorgen te hebben voor zijn dieren. 't Was namelijk Februari, wintertijd, waarin het voeder op de vlakte schraal was. Maar, ook om zich vrijer te kunnen bewegen.

Hij bezocht de oude bekenden, maar wat hij vond — nog geen heilbegeerig zoeken.

Slechts in één tent hoorde hij de begeerte uiten, Christus te willen volgen.

„De tent was vol rook," zoo verhaalt Gilmour, „ik kon den man niet zien, hoewel hij geen twee meter van me af was, maar het was mij, als zag 'k de poort des hemels, en die woorden, uit de wolk van rook, klonken mij tegen als een engelenstem uit een wolk der heerlijkheid."

Den volgenden dag verzon Gilmour een boodschap naar een andere plaats en verzocht dezen Mongool hem daarheen te vergezellen.

En nu bleek, dat Gilmour goed gezien had, om ditmaal te reizen zonder rijdier en zonder gezelschap; hij kon nu gelegenheid vinden onder vier oogen met iemand te spreken.

In de tent was hij steeds omringd door nieuwsgierige luisteraars, en had hij terzijde met iemand gesproken, dan had het weer argwaan gewekt.

Nu kreeg, of liever: nu *maakte* hij gelegenheid, te spreken van hart tot hart.

Aan de zijden van den eenzamen weg knielden zij samen neder om het hart tot Christus te verheffen.

James Gilmour uitgerust voor de voetreis.

V. Zonneschijn en schaduw.

In 1882 ging Gilmour tot herstel van zijn geschokte gezondheid anderhalf jaar naar Engeland.

Teruggekeerd in Peking, begaf hij zich naar de gezeten Mongolen.

Ditmaal te voet, om geen zorgen te hebben voor zijn dieren. 't Was namelijk Februari, wintertijd, waarin het voeder op de vlakte schraal was. Maar, ook om zich vrijer te kunnen bewegen.

Hij bezocht de oude bekenden, maar wat hij vond — nog geen heilbegeerig zoeken.

Slechts in één tent hoorde hij de begeerte uiten, Christus te willen volgen.

„De tent was vol rook," zoo verhaalt Gilmour, „ik kon den man niet zien, hoewel hij geen twee meter van me af was, maar het was mij, als zag 'k de poort des hemels, en die woorden, uit de wolk van rook, klonken mij tegen als een engelenstem uit een wolk der heerlijkheid."

Den volgenden dag verzon Gilmour een boodschap naar een andere plaats en verzocht dezen Mongool hem daarheen te vergezellen.

En nu bleek, dat Gilmour goed gezien had, om ditmaal te reizen zonder rijdier en zonder gezelschap; hij kon nu gelegenheid vinden onder vier oogen met iemand te spreken.

In de tent was hij steeds omringd door nieuwsgierige luisteraars, en had hij terzijde met iemand gesproken, dan had het weer argwaan gewekt.

Nu kreeg, of liever: nu *maakte* hij gelegenheid, te spreken van hart tot hart.

Aan de zijden van den eenzamen weg knielden zij samen neder om het hart tot Christus te verheffen.

En in het volgende jaar werd Boyinto gedoopt te Kalgan, jammer genoeg niet door Gilmour zelf.

De eersteling der Mogolen was toegetreden.

* * *

Gilmour zette rusteloos zijn werk voort, vooral zijn kracht zoekende in persoonlijk onderhoud met zijn Mongolen.

Vaak van 's morgens zes tot 's avonds tien uur was hij bezig met degenen, die hem over allerlei dingen kwamen raadplegen.

En vaak had hij heel dien langen dag geen tijd kunnen vinden voor zijn maaltijd!

Bijzonder volhandig had hij het in 1884 en 85, toen hij tijdens het verlof van zendeling Meech, ook diens arbeid onder de Chineezen te Peking waarnam.

Hij had geen tijd om eenig boek of nieuwsblad te lezen — uitgezonderd één boek: zijn Bijbel. Dien vergat hij nooit; hij zette zich soms een oogenblik aan den kant van den weg neer, om enkele hoofdstukken er in te lezen.

Maar daar kwam langzaam een donkere wolk opzetten. Gilmours vrouw werd zwakker, reeds lang waren hare krachten aan het afnemen en had zij het, ook haar zoo dierbaar werk moeten opgeven.

In Gilmours dagboek lezen we reeds op 4 Juli 1885 „het wordt mij duidelijk, dat mijn vrouw gaat sterven, hoe eenzaam zal het voor mij zijn, dan mijn moederlooze kinderen weg te zenden".

19 Sept. 1885 ging zijn trouwe gezellin helder en kalm in tot de rust van Gods volk.

Voor haar heengaan spraken zij samen nog veel over de geestelijke dingen, „omdat zij vreesden, dat, wanneer het einde kwam, zij niet meer in staat zou zijn, te spreken."

Kort na haar dood koos Gilmour zich weer een nieuw arbeidsveld.

Zijn werk onder de Mongolen en onder de Chineezen was niet geheel vruchteloos geweest — toch waren het maar enkelen, die hij gewonnen had.

Zooals we reeds zagen, had Gilmour reeds in de laatste jaren zijn oorspronkelijk plan opgegeven, om onder de zwervende Mongolenstammen het Evangelie te prediken.

Het was hem duidelijk geworden, dat hij toch krachtiger werken kon onder de gezeten Mongolen, maar het kwam ook al meer en meer bij hem tot de overtuiging, dat de Mongoolsche zending het best gedreven kon worden van uit China zelf door de Chineezen heen.

Toen viel zijn oog op die Mongolen, die ten N. O. van Peking zich hadden neergezet in de landbouwstreken.

Het was een nog onbewerkt en gevaarlijk gebied.

Die landbouwdrijvende Mongolen hadden hun eigen taal al haast verleerd en spraken allen Chineesch.

Ontzaglijk was in die streken het opiumverbruik en het misbruik van alcohol.

Verreweg het grootste deel van het vruchtbare land werd gebruikt voor den verbouw van opium en tabak, en het koren, dat op de kleinste helft verbouwd werd, ging nog meestal naar de talrijke brouwerijen en stokerijen.

„De tallooze distilleerderijen en pandjeshuizen — nauwe verwanten van elkaar! — waren de meest teekenende gebouwen van dit deel van Mongolië," zegt Gilmour.

Zoo kwam het, dat in deze vrij vruchtbare streek, toch voortdurend gebrek heerschte. In het jaar, waarin Gilmour daar zijn werk aanving, heerschte er een ware hongersnood. En pijnlijk werd Gilmour getroffen als hij de schamel gekleede, hongerende bevolking toch maar voort zag gaan met misbruik van tabak en whisky te maken.

Krachtig wees de zendeling op deze misstanden.

Hoe kon men ook zegen van den hemel verwachten, wanneer het kostelijk land zoo misbruikt werd. Kon men bidden om voorspoed als de grootste helft van het land werd besteed aan de voortbrenging van opium en tabak, schadelijk en onnoodig genotmiddel, en dan bovendien het heerlijke graan werd misbruikt voor den grooten volksvijand, den drank?

Zoo kwam hij er toe, als voorwaarde van het toetreden tot de Christelijke Kerk, te eischen: geheelonthouding van tabak, opium en drank.

Over dit onderwerp kwam hij wel eens in strijd met zijn medezendelingen in China, maar hij zeide altijd: »Men moet eerst de toestanden daar zelf maar eens zien, om te gevoelen, dat die eisch *daar* noodig is.

Gelukkig vond hij door dezen strijd tegen de drie volksvijanden juist aansluiting bij een kleine godsdienstige secte in die streken — de Tsai-li-ti—,, die dezelfde geheelonthouding voorstond.

* * *

Eigenaardige ontmoetingen had Gilmour daar.

Hij reisde met een Chineeschen helper te voet, maar werd om deze oorzaak in de eenigszins goede hotels afgewezen. Voor voetreizigers was geen plaats in een logement van »stand« — daar waren de mindere soorten voor! En zoo moest Gilmour om zijn stand op te houden een ezel huren.

De ezel was voor hem »een paspoort van fatsoenlijk mensch«.

Maar nog voor iets anders was Gilmour bang, n.l. voor oneenigheid tusschen de Christusbelijders.

In Ta Cheng Tzu was een twist uitgebroken tusschen een reizend bijbelcolporteur en diens Chineeschen helper.

Terecht zeiden de Mongolen: »Als dat de vrucht van het Christendom is, wat is het dan beter dan elke andere godsdienst?« Gilmour deed zijn best om zelf andere dingen te laten zien en . . . hoe kleine dingen van grooten invloed kunnen worden, bleek thans weer.

Een hotelhouder, lid van de Tsai-li-ti-secte, toonde bijzondere genegenheid voor het Evangelie en kwam er reeds openlijk voor uit, dat hij Christen wilde worden.

En wat had dien heiden nu getroffen?

Een beschonken Chinees had in den afgeloopen winter heftig gescholden tegen den zendeling, toen deze daar zijn intrek had genomen.

De Chinees was door een vreemdeling bedrogen en meende nu in Gilmour dezen vreemdeling te herkennen.

Gilmour was echter zachtmoedig gebleven. De hotelhouder, boos op den Chinees, had zich uitermate verbaasd over de zachtmoedigheid van den zendeling. En dit kleine voorval was in Gods hand het middel geweest, om zijn hart te openen.

Daar kwam nog wat bij. Gedurende die weken was Gilmour ziek geweest. Vaak had hij nauwelijks de kracht om zijn werk te verrichten, maar toch ging hij elken morgen met zijn Bijbels uit. Wat kon dien man toch zooveel zelfopoffering geven, zoo dacht de Mongool en voelde zich almeer aangetrokken.

En Gilmour voegt na dit verhaal met zijn gewonen humor er bij: „ als het dat gevolg weer mocht hebben, dan wilde ik noch wel eens zulk een aanval hebben."

Maar treffend is dan weer dat rustige blijmoedige geloof, dat spreekt uit het vervolg: „als alles nu maar goed mag gaan met dezen belangstellenden man, dan kunnen we hier weldra een klein getal van belijders hebben. Maar als hij eens afvalt... welnu, alle dingen werken mede ten goede."

Stond Gilmour sterk op het stuk der geheelonthouding

overigens werd hij allen alles, om eenigen te winnen.

Om de strengere partij tegemoet te komen, werd hij, evenals zij, vegetariër.

Hij droeg de kleederen van een gewoon handwerksman of winkelier, at het voedsel der armen en leefde vaak van drie stuivers daags.

Toch was het een ploegen op rotsen.

Werken van den morgen tot den avond en weinig vrucht.

Maar dat is de grootheid van Gilmour, dat hij toch onvermoeid doorging.

Op deze reis van 8 maanden behandelde hij 6000 patienten, verkocht 3000 boeken, deelde 4500 tractaten uit, reisde 1860 mijlen te voet en gaf voor zijn onderhoud nog geen 500 gulden uit.

Het volgende jaar huurde hij een woning in een der belangrijkste steden Ta Cheng Tzu, om bevrijd te zijn van de ongeriefelijkheden van het hotelleven, maar ook om een middelpunt voor zijn werk te krijgen.

Merkwaardig is de beschrijving van het jaarlijksche groote godsdienstige feest in deze plaats.

Een tooneelgezelschap was gehuurd voor de zes dagen van de feestelijkheden. Het tooneel werd opgericht tegenover het front van den tempel, want men speelde thans voor de goden, wier beelden in den tempel stonden.

Dat was, meende men, den goden welgevallig en dat zou zegen en voorspoed brengen.

Te midden van de feestdrukte, tusschen de dobbelaarstenten, richtte Gilmour zijn bijbeltent op, voor aan de tent wapperde de vlag, met dit inschrift: **De evangelietent van den Jezus — Godsdienst.**

Ter eener zijde van de tent was geschreven: **God de Hemelsche Vader,** ter anderer zijde: **Jezus, de redder.**

VI Blij weerzien.

Het ontvankelijke, teere gemoed van Gilmour verlangde toch zoo naar een medehelper. En eindelijk scheen zijn wensch vervuld te zullen worden. In Maart 1888 kwam Dr. Roberts en nu had hij een bekwaam geneesheer aan zijn zijde.

Maar het scheen, alsof Gilmours lot moest zijn, altijd alleen te staan; want zie, een maand later stierf een der medische zendelingen in China en Dr. Roberts werd geroepen de opengevallen plaats in te nemen.

Dat was een slag voor Gilmour. Pijnlijker dan ooit te voren voelde hij zijn eenzaamheid. „Ik was, zoo schrijft hij, als een schip, dat midden in den Oceaan door een plotselinge stortzee wordt overvallen. Mijn geloof was wel niet weg, maar het zou ontrouw zijn, als ik niet wilde bekennen, dat ik toen in duisternis wandelde. Toch zal ik mijn best doen, alleen stand te houden."

En hij hield stand, trots alle teleurstellingen en smaakte tenminste nog dit voorrecht, dat hij in datzelfde jaar 12 Chineezen kon doopen.

Wel kwam er eenige maanden later een nieuwe helper Dr. Smith, maar deze vond Gilmour in zulk een afgematten en overspannen toestand, dat hij het noodig oordeelde, den vermoeiden strijder zoo spoedig mogelijk naar Engeland terug te zenden.

Gilmour ging in 1889. Zijn vrienden herkenden hem nauwelijks meer. Zorgen en arbeid hadden diepe sporen achtergelaten op zijn zacht gelaat.

De krachtige, opgewekte Gilmour van voor zes jaren was bijna een gebroken grijsaard geworden.

Maar wat 'n vreugde voor den zendeling, zijn beide jongens nu weer te ontmoeten, die kort na den dood hunner moeder naar het Vaderland waren gezonden!

Hebben we Gilmour's edel karakter leeren waardeeren in zijn werk, nog dieper blik slaan we in zijn hart, als we hem leeren kennen in zijn omgang met de zijnen. Uitwendig streng en nauwgezet met onbuigzaam plichtsbesef, en innerlijk toch zoo teeder. Vele malen schreef hij aan zijn kinderen, toen deze in het Vaderland waren.

Wat kon hij in die brieven aardig vertellen, kinderlijk eenvoudig, en juist over die voorvallen, die hen belang konden inboezemen. En vaak gaf hij er dan ruwe teekeningetjes bij.

De brieven van zijn kinderen werden bij elkander ingebonden en altijd droeg hij ze bij zich op zijn reizen door Mongolië.

Lees de brieven, die hij aan zijn jongens schreef. De diepe grondtoon is telkens: laat ons werken, zoolang het dag is — daar blijft een rust over.

Die toon klinkt zelfs door den brief, dien hij schreef aan zijn ouden vader, na den dood zijner moeder: „Hier hebben wij geen blijvende plaats, de hemel is ons tehuis. Uw vrouw is nu daar, mijn vrouw ging daarheen en wat spoediger of later zullen gij en ik daar ook zijn en dan zullen we tijd genoeg hebben om neer te zitten en met elkander te spreken".

Menigmaal houdt hij zijn jongens het edele karakter hunner moeder voor oogen. Hij spoort hen aan, het tiende van hun geld aan God te geven: „Mama deed het, ik doe het, en God liet ons nooit gebrek lijden. Ik zou blij zijn, als jullie het ook deden. Maar doe het niet alleen om mij plezier te doen. Doe het blij of doe het anders niet. God houdt er van, dat de menschen iets blijmoedig doen.

Hij sprak steeds van hun moeder, als was ze nog altijd een lid van het gezin: „Zij ziet jullie elken dag en is zoo blij, als je flinke jongens wordt. We zullen straks allemaal weer bij haar zijn. Zal dat niet heerlijk zijn?.... Jij, Yimmie kent den Heere Jezus. Maar kent Willie Hem ook al? Leer jij hem dan. Jij bent de oudste. Mama kan hem niet leeren, ik ben ver weg. Leer jij hem als een goede jongen."

* * *

Voor zijn kinderen had hij door zijn eenvoudige levenswijze en zuinigheid een sommetje bespaard. Maar hij had zichzelf al eens afgevraagd, of dit eigenlijk geen gebrek aan vertrouwen was jegens God.

Juist tijdens deze overwegingen, verkeerde het Londensche Zendingsgenootschap in grooten geldnood. In een oproep werd de mededeeling gedaan, dat men noodgedwongen enkele Zendingsposten moest prijs geven, indien er geen hulp kwam.

Daar schreef Gilmour aan zijn vader om van zijn spaarpenningen een som van f 1200 te zenden aan het genootschap en f 600 aan het weduwen — en weezenfonds der zendelingen. „Het geld, dat ik in de bank heb, is de vrucht van zuinigheid, van mijn kant en van mijn gestorven vrouw — nog meer van haar, dan van mij!

Toen zij stierf, en ik naar dit eenzame veld ging, troostte het mij, te denken, dat er in geval van mijn overlijden een sommetje was weggelegd voor de opvoeding mijner kinderen. Maar eenigen tijd geleden was 't mij, alsof God sprak: Geef mij dat geld in bewaring en vertrouw u zelf en uw kinderen aan mij toe.

Ik spoor de menschen hier aan om Christen te worden; daardoor stellen zij zich en hunne kinderen buiten de gemeenschap, maar toch zeg ik, dat zij 't doen moeten en

vertrouwen op Gods beschikking... en dat kan 'k niet zeggen, als ik zelf God niet vertrouw voor mij en de mijnen."

Zoo was hij altijd dankbaar, ook bij de minste verkwikking.

Welk een blijdschap spreekt er uit zijn brief aan vader, als hij eindelijk weer eens 'n eigen kamer heeft.

»Vannacht had ik een peluw! drie weken lang legde ik 's avonds het hoofd neer op een opgerold kleedingstuk en nu een peluw!

Christus had niets, waar Hij het hoofd op neerleggen kon — dus ben ik nog beter af dan Hij! Als ik nu maar mocht zien, dat zielen gered werden, ik had geen zorgen.«

Lezer, wat dunkt u van zulk een man?

VII. De laatste reis.

Acht maanden bleef Gilmour in Engeland. Werkeloos was hij wel niet, hij sprak vaak in vergaderingen voor de zaak, die hem zoo na aan het hart lag, maar toch herstelde hij zich weer geheel van de vermoeienissen. Vooral de omgang met zijn jongens gaf hem weer nieuwe levenskracht.

Maar wat het scheiden nu werd, laat zich beseffen.

Zou hij hen ooit weerzien? Zijn hart zei: »neen!« want een somber voorgevoel sprak hem telkens, dat het zijn laatste reis zou worden.

Toch verlangde zijn hart weer naar het werk en naar de hem toevertrouwde zielen.

Hij ging in Jan. 1890, geheel hersteld, krachtig en blijmoedig. De wederkomst op het Zendingsveld gaf blijdschap en droefheid tevens.

Velen waren trouw gebleven, maar enkelen ook waren weer teruggevallen. De vrouw van een der belijders was in zijne afwezigheid ziek geworden. Dat was de wraak

der geesten! En om deze gunstig te stemmen, had de man den dienst der geesten in zijn huis weder ingevoerd. En... de vrouw was beter geworden.

Telkens sterker ging Gilmour de behoefte gevoelen aan een wetenschappelijk onderlegd geneesheer naast zich.

Want ze kwamen allengs met alle ziekten en ongelukken tot hem.

In Ch'ao Yang werd hij geroepen bij een paar soldaten, die in een gevecht met Mongoolsche roovers gewond waren.

Nog nooit had ik kogelwonden behandeld, zoo vertelt Gilmour. De vleeschwonden behandelde ik zoo goed als ik kon, maar een kogel had ook blijkbaar een been geraakt.

Maar wat moest ik doen? Van anatomie wist ik niets.

Ik bad! En het antwoord was treffend.

Drie dagen daarna kwam een man tot mij, om een middel tegen het hoesten. Hij was niet meer dan vel en been.

Men kon zijn beenderen wel tellen, zoo staken ze uit.

Kortom: een levend geraamte.

Mijn besluit was gevat.

Op zijn lichaam bestudeerde ik de ligging van het getroffen been, bij het geval dat mijn aandacht al dagen lang bezig hield.

Ik moest zelf glimlachen om het komische van het geval.

„Die glimlach beteekent wat", zoo merkte een der omstanders op.

En jawel, die beteekende ook wat. Ik had mijn plan gemaakt en God zegende de pogingen.

Dr. Smith, die gedurende de afwezigheid van Gilmour in deze streek gewerkt had, voegde zich bij den eenzamen werker en.... daar was eindelijk een lang gekoesterde wensch vervuld. Gilmour had een metgezel. Wat heerlijke dagen!

En wat spraken ze samen over het plan, nog eens te komen tot oprichting van een hospitaal.

Maar kort na deze gelukkige dagen stierf de vrouw van

Dr. Smith, hij zelf werd ernstig ziek en moest naar het Vaderland.

Daar stond Gilmour weer alleen.

„Wil God hier dan geen arts hebben?", zoo schreef hij aan een vriend.

* * *

Toch kreeg onze zendeling enkele maanden later nieuwe hulp. Een jonge kracht, zendeling Parker, dien hij op zijn laatste reis naar Engeland had leeren kennen en wien hij liefde voor de zaak der Mongolen had ingeboezemd.

Maar merkwaardig! — niettegenstaande deze hulp en hoewel Gilmour zich sterk en gezond gevoelde, klinkt vanaf het begin van 1891 in zijne brieven een toon, die weer spreekt van dat voorgevoel van een naderend einde.

We lezen b. v.: „Het bedroeft mij, dat hier zoo weinigen bekeerd worden. Maar ik wil Gods wil doen. Dat maakt mij kalm.... de komende wereld doemt vaak voor mij op, zoo helder, als waar zij niet ver meer afwezig. En het licht, dat daaruit straalt, doet de dingen zoo heel anders aanzien".

In een anderen brief schrijft hij: „Het zal niet lang meer duren. O, het is zoo goed, Jezus te hebben en aan Hem alles te zeggen. Moge Hij maar meer en meer een intieme vriend worden van u en mij. De moeiten van dit aardsche leven zijn niet weinige. Maar wat 'n deel had Paulus daarvan. En toch noemt hij ze: een *lichte* verdrukking. Hoeveel lichter zijn de onze. En dezelfde hemel, waar hij in blikt, is voor ons, — dezelfde kroon, niet alleen voor hem, maar voor allen, die de verschijning van Christus liefhebben. Gij hebt Hem lief. Verheug u dan en wees blij"

In April 1891 reisde Gilmour naar Tientsin om de jaarlijksche samenkomst van de Noord-China-zending bij te

wonen. Met algemeene stemmen werd hij tot voorzitter gekozen.

Hij was daar de gast van zijn vroegeren medewerker, Dr. Roberts, die daar met zijne zuster woonde.

Een briefkaart, bij zijn aankomst te Tientsin geschreven, meldt: „ik ben in eerste klas gezondheid, dat zegt iedereen hier en dat is waarlijk zoo".

In een schijven aan een dames-zendingskrans in het vaderland, hooren we nog zijn gezonden humor door den ernst heenklinken. Hij heeft het over het werk aan de Chineesche vrouw en vraagt dan: „is er nu niemand onder u, die in de medicijnen wil gaan studeeren en dan hierheen komen? 't Is toch curieus, dat ik, 'n weduwnaar, hier werk aan de zielen der vrouwen, terwijl in het vaderland zoovele vrouwen dingen naar mannenplaatsen".

* * *

Plotseling werd Gilmour op het ziekbed geworpen. Hij kreeg typhus en de ziekte nam aanstonds een ernstig aanzien. Tegen het laatst was hij in zijn koortsijlen maar bezig met toebereidselen voor een reis.

„Waar gaan we heen?" zoo vroeg hij.

„Naar den hemel", zei juffrouw Roberts, „om den Heer te ontmoeten".

Dat gaf hem rust, als wist hij, dat de weg niet ver meer was. Op den laatsten dag wendde hij zich als tot zijn gehoor en sprak met inspanning van alle krachten: Wij besteden den tijd niet zooals 't behoort. We moesten op God wachten in 't gebed, smeekend om zegen op het werk, dat Hij ons te doen gegeven heeft". Dan wuifde hij een vaarwel tot degenen, die hem hoorden.

Den 21 Mei 1891 ging de onvermoeide werker in tot de rust.

De begrafenis had plaats tegen den avond van 23 Mei. De avondzon gaf een bijzondere kracht aan de woorden van het gezang, dat bij zijn graf werd gezongen: de woorden van John Bunjan: „ Zij legden den pelgrim in een opperkamer, wier venster geopend was naar den opgang der zon."

Na het eindigen van den lijkdienst traden opeens uit eigen beweging, de aanwezige Christenchineezen naar voren en op het graf van hem, die China en de Chineezen zoo lief had, zongen zij in hun eigen taal de hymne: „In des Christens huis is glorie."

* *
*

„Vele bladzijden konden nog gevuld worden met de lofredenen die over Gilmour werden geschreven, maar de beste van alle is de eenvoudige geschiedenis van zijn leven," zoo zegt zijn levensbeschrijver.

En teekenend zijn de woorden, waarmee Dr. Reynolds, de president van „Cheshunt college" hem herdacht.

„Zelden heb ik een man gezien, zoo volkomen in beslag genomen door een groot ideaal, zoo diep overtuigd, dat wij een schuld hebben tegenover de heidensche wereld, zoo onwankelbaar zeker, dat het Christelijk geloof het eene noodige is.

Van het begin tot het einde was hij bezield door een hartstochtelijk verlangen om Christus te laten zien in Zijn majesteit en genade, in al Zijn macht om te genezen en te bevelen.

Zijn jonge medehelper Parker vertelt, dat de droefheid van Gilmours bekeerlingen roerend was. Volwassen mannen barstten in tranen uit en snikten als kinderen.

„Elken dag hoor ik bij de avondgebeden nog Gilmours

naam noemen. De Christenen hier hebben een brief van deelneming geschreven aan zijn beide jongens."

Treffend in zijn eenvoud is die brief:

„. . . . hij beminde anderen waarlijk als zichzelf en geleek op den Redder Jezus . . . . Niet alleen de Christenen danken hem oneindig, maar ook die buiten de kerk zijn, zegenen hem . . . Wij hopen, dat gij met toenemenden ijver moogt studeeren om hemelsche wijsheid te verkrijgen als Salomo en dat gij daarna naar China wilt komen, naar Ch'ao Yang, om het Evangelie verder te prediken. Dat de zoons mogen volgen, zooals de vader deed, dat is onze oprechtste wensch. Geteekend door de Ch'ao Yang Christenen"

NASCHRIFT.

We boden u het beeld van een trouwen dienstknecht des Heeren. Een man van apostolischen hartstocht voor zijn taak.

Wie meer van hem weten wil, leze zijn levensbeschrijving door Richard Lovett: „James Gilmour of Mongolia", en Gilmours eigen boek: „Among the Mongols" beide uitgegeven door „The religious tract society" te Londen. Boeken, aanvurend en beschamend tegelijk, voor elken discipel des Heeren.

Eenige jaren na zijn dood droeg het Londensche Zendingsgenootschap de zending onder de Mongolen over aan de Iersch-Presbyteriaansche Kerk.

Hoe het thans staat met het werk, dat door Gilmour werd begonnen?

De rapporten van de laatst gehouden Edinburgsche Zendings-conferentie zeggen het volgende:

„Zelfs in Mongolië is het volk meer open voor het Evangelie dan enkele tientallen jaren geleden. In bijna elk deel van China zijn teekenen, dat de onverschilligheid afneemt (deel I. blz. 7.)"

Maar nog altijd komt Mongolië voor op de lijst van de „unoccupied sections" — de onbewerkte gebieden.

Met zijn twee en een half millioen Nomaden heeft Mongolië, volgens de officieele opgaven, nog maar 3 zendingsposten met 10 zendelingen (1. 280.)

Maar wij voegen ook naast deze officieele opgave het woord dat Rev. G. H. Bondfield van Shanghai ter conferentie sprak: »Mongolië bevat het overblijfsel van een moedig

volk, dat eens half Europa overwon, en dat nog elementen voor een groote toekomst heeft, als het maar gered kan worden van het Buddhisme.

75% van de mannelijke bevolking is coelibatair, en zoo moet de bevolking inkrimpen. De rapporten zeggen, dat er 10 zendelingen werken, maar men vergeet, dat deze meest op Chineesch grondgebied arbeiden.

Drie weken geleden waren wij op een karavaanreis van 40 dagen. Daar ontmoetten wij, drie dagen van de hoofdstad van Mongolië, een vertegenwoordiger van het Bijbelgenootschap van Mongolië — *zelf geen Christen!*

En deze nog onbekeerde Mongool is de eenige arbeider onder een nomadenvolk van $2^1/_2$ millioen.

Ik doe een beroep voor deze lang vergeten streek.

Vergeet het land niet, waarvoor Gilmour arbeidde en bad en zijn leven gaf!«

Lichtstralen op den akker der Wereld.

VI.

LIEF EN LEED

UIT DE ZENDING OP NIEUW-GUINEA

DOOR

J. L. D. VAN DER ROEST
Oud-Zendeling der Utrechtsche Zendings Vereeniging

I. Aankomst op Nieuw-Guinea.

Het was Zondag 15 Augustus 1893, toen de „Camphuys", één der schepen van de Koninklijke Pakketvaart-Maatschappij, voor het eiland Mansinam het anker uitwierp. Het schip, dat boordevol geladen was met stukgoederen, telde eenige honderden tusschendekspassagiers en had twee jeugdige zendelingen met hunne vrouwen aan boord.

Meermalen wordt het in de geschiedenis der Zending op Nieuw Guinea vermeld, dat twee of meer zendelingen tegelijk aankwamen, maar nog nimmer hadden de zendelingen van uit Batavia rechtstreeks hun reis kunnen vervolgen met een stoomschip. Nieuw Guinea was aanvankelijk in het wereldverkeer opgenomen. Om de 12 weken bezocht sedert 1891 een stoomschip, dit uitgestrekte, groote en bijna onbekende eiland. De oogen van velen waren op dat eiland gericht. De hooge prijzen der paradijsvogelhuiden hadden vele handelaren en handelaartjes verlokt hierheen te gaan, en zij hoopten goede zaken te maken. Zij brachten hun eigen personeel mede en hadden dat gewonnen uit velerlei nationaliteit en van verschillende kwaliteit.

Heeft elke medaille hare keerzijde, ook de verbeterde communicatie van Nieuw Guinea bracht hare zorgen mede. De ingevoerde werkkrachten waren zeer dikwijls niet de zedelijk beste elementen en met hen kwamen allerlei

ongerechtigheden, die door de Papoea's gaarne werden overgenomen. Maar toch, het was voor de zendelingen een oorzaak van groote blijdschap, dat zij nu 4 maal 's jaars, op geregelde tijden hun proviand konden ontvangen en niet meer afhankelijk waren van de luimen van handelaren, die vroeger éénmaal per jaar met hun „schoeners" het eiland bezochten. Nu was er een twaalfweeksche postverbinding en Nieuw Guinea was dichter bij de beschaafde wereld gebracht, de eenzaamheid minder geworden.

De beide jeugdige zendelingen waren de eerste, die van deze verbeteringen hadden kunnen genieten. Dankbaarheid vervulde hun hart, toen zij in den vroegen morgen, het land uit de zee zagen opkomen. Allerlei gewaarwordingen maakten zich van hen meester. Hoop en vrees wisselden elkander af en de groote vraag: hoe zal het gaan? kwam voortdurend in hun hart op.

Toen het schip de Dorehbaai binnenstoomde hoorden zij op het eiland Mansinam de kerkklok luiden. Aandoenlijk vertroostend klonk dat gelui hun in de ooren. Zij, de onervaren mannen en vrouwen, zouden daar vinden vriendenharten, raad en daad en overeenstemming in hun heiligste gevoelens en overtuiging.

Niet lang nadat het anker gevallen was, warrelden allerlei vaartuigen om het schip. Alle handen waren aan het werk om te lossen en te laden. Een menigte passagiers verlieten het schip, tal van Papoea's, wier dagwerk, dien dag tenminste, niet anders was, dan wat nieuws te hooren en te zien, kwamen aan boord. Te midden van allerlei gestommel, geraas en geschreeuw, klonk plotseling een zware mannenstem: „Welkom op Nieuw Guinea." Wij hadden reeds een vaartuig opgemerkt, waarin blijkbaar een Europeaan gezeten was, wiens roeiers zonder uitzondering Papoea's waren, maar allen behoorlijk gekleed.

Het was zendeling W. L. Jens, die ons op hartelijke en broederlijke wijze kwam begroeten. Spoedig was men gewikkeld in een druk gesprek. Allerlei moest worden verhaald en medegedeeld en de gezellige kout werd na een poos onderbroken door de verschijning, van Br. en Zuster van Hasselt Sr., die zoo spoedig de morgengodsdienstoefening was afgeloopen, zich bootwaarts hadden begeven om de jeugdige medegenooten te begroeten en te melden, dat alle dingen gereed waren om hen te ontvangen. Weldra werd het schip verlaten, dat hen verscheidene dagen had geherbergd en voor 't eerst werd de voet gezet op Nieuw Guinea, het land van hun hopen en wenschen, de rotsachtige bodem, waar het zaad des Evangelies reeds zoovele jaren was gezaaid en waar de vrucht „traag en zorg'lijk voort kwam."[1]) Een groot getal schoolkinderen kwam ons jubelende tegemoet. Verschillende Christenen uit de bevolking kwamen ons de hand drukken en het tabea toewan, tabea njonja[2]) werd menigvuldig gehoord. Tal van heidenen gaapten ons nieuwsgierig aan. Het was ook voor hen iets bijzonders die „toewan ma njonja biabo"![3])

Vriendelijk, hartelijk, werden wij in de kleine zendelingswoning binnengeleid. Het was maar een zeer eenvoudige woning, eigenlijk een oude keuken, nu wat aangebouwd en in een woonhuis herschapen, omdat de eigenlijke woning onbewoonbaar was geworden en een aanvang was gemaakt met het bouwen van een nieuw huis.

In den middag vertrokken onze medegenooten, Br. en Zr. Metz, met wie wij de reis hadden gemaakt, naar Kwawé', de woonplaats van zendeling Jens, waar zij voorloopig hun intrek zouden nemen. Kort daarna vertrok ook het schip.

---

1) Nicolaas Beets.
2) Goedendag mijnheer, goeden dag mevrouw.
3) Nieuwe mijnheer en mevrouw.

Weemoedige gewaarwordingen maakten zich van ons meester. Wij gevoelden ons alleen. Zeker, daar waren vriendenharten, vriendenhanden, die ons op allerlei wijze tegenkwamen, maar toch, waarom het niet eerlijk uitgesproken, wij waren droef te moede en toen wij het schip nastaarden en het zagen verdwijnen, toen was het alsof een stuk van ons leven was heengegaan. Wat moet dat een ontzettend oogenblik geweest zijn voor de Bs. en Zs., die hier de eersten waren. Hun klonk geen vriendelijke stem tegen, geen vriendenhand was voor hen aan het werk, om hun herberg te bereiden. Door de goede zorgen van de fam. van Hasselt konden wij onzen intrek nemen in een inlandsche woning, die het eigendom was van den meester en weldra gevoelden wij ons behagelijk in dit vertrek, dat, het mocht dan ook al primitief heeten (wij zijn in ons zendelingsleven daaraan ruimschoots gewend geraakt) ons een goede berging gaf.

Mansinam, de oudste zendingspost, maakte op ons een zeer aangenamen indruk. Wij leerden verschillende christenen persoonlijk kennen en die persoonlijke kennismaking viel niet tegen. Ik wil geen namen noemen, maar menigeen maakte den indruk werkelijk Christen te zijn. Het christendorp was uitnemend, niet ongezond gelegen. Vergeleken bij de heidensche nederzettingen maakte het een hoogst aangenamen indruk. Trouwens, ik heb later veel christendorpen gezien, doch niet vele zagen er beter uit dan Mansinam. Toen was Mansinam het lichtpunt van de Zending op Nieuw-Guinea. Het kerk- en schoolbezoek was zeer goed en daar was veel contact met de heidensche bevolking. Bijna dagelijks vertoefde ik in de school, om langs dien weg het Noefoorsch te leeren spreken en verstaan, want al zou ik later wellicht die taal niet gebruiken, nu ik gelegenheid had ze te leeren, mocht ik die niet

verzuimen. Ons verblijf van twaalf weken was niet zonder vrucht. Met allerlei toestanden maakten wij kennis, van allerlei hoorden wij en wij gevoelden ons spoedig geheel thuis, dank zij de goede, vriendelijke, behandeling van de fam. van Hasselt. Verschillende uitstapjes werden gemaakt. De zendingspost Andai, waar onze beste vrienden Metz hun arbeid hadden aangevangen, werd ook bezocht. Nooit zag ik schriller tegenstelling tusschen mijn gedachten en de werkelijkheid. Ik had meermalen gelezen van dat „vriendelijke dorpje Andai," doch het kwam mij zoo «unheimisch" voor, dat ik zeker heimwee gekregen had, als deze plaats mij ter woon was aangewezen. De geheele omgeving, met uitzondering van het huis van Johannes, den helper en vroegeren vrijgekochte van wijlen Br. Woelders, was zeer onoogelijk en vuil, daar was geen zweem van eenige netheid of orde. Het stukske grond, tot vestiging gekozen, lag aan den voet van het Arfak-gebergte. De rivier, beter het riviertje „Andai", stroomde er langs. De plaats werd door het gebergte ongeveer ingesloten. Het was er benauwd en drukkend, zonder vrij uitzicht. In de omgeving stond een enkel huis en alleen, wanneer de bergbewoners naar beneden kwamen, zag men menschen. Hoe dankbaar was ik, al wist ik toen nog niets van Windessi af, dat ik niet te Andai behoefde te wonen. Geen plaats, die ik ooit op Nieuw Guinea bezocht, maakte op mij zulk een onaangenamen indruk. Ook de zendingspost Kwawé te Doreh, werd meermalen bezocht. Ik herinner mij dat ik op 1 October 1893 voor het eerst sprak in het Noefoersch. Een toespraak, door Br. Jens gemaakt, las ik voor en op 15 October daaraanvolgende hield ik de eerste door mij vervaardigde toespraak in het Noefoorsch. Ik bezit haar niet meer, zij zou anders kunnen dienen als voorbeeld, hoe een toespraak niet wezen moet. Met Br. Jens trokken wij

hier en daar heen en leerden en genoten veel gedurende ons verblijf te Doreh.

4 November 1893 kwam het stoomschip weder. Wij hadden ons reisvaardig gemaakt, want wij zouden naar Windessi gaan. Het Bestuur in Utrecht had mij officiëus den opdracht gegeven om zoolang het noodig was te Mansinam te blijven. Men dacht dat Br. v. Hasselt zich naar Ambon zou begeven, om zich onder geneeskundige behandeling te stellen. Het bleek echter niet noodig te zijn en men was van gevoelen, omdat Br. v. Balen naar Holland zou gaan met verlof, dat ik daarheen moest gaan om hem te vervangen. 5 November 1893 lichtte de „Camphuys" het anker en ging het over Roon, naar Windessi. Wij konden niet vermoeden, dat er heel wat geleden zou moeten worden eer wij weder de hand zouden drukken van hen, die ons nu toewuifden en den Heer opdroegen.

Br. Bink vonden wij niet op Roon. Hij vertoefde aan de Humboldtsbaai. Vriendelijk lachend stonden het kerkje en het huis van onzen broeder aan het strand, met een heerlijk uitzicht in de baai van Roon. Wij werden ontvangen door enkele Christenen, die behoorden tot het huisgezin van br. Bink. Gedurende dien dag hadden wij ruimschoots gelegenheid het een en ander van Roon te zien.

Windessi en het werk aldaar.

Den 7den November 1893 omstreeks 11½ uur, werd het anker voor Windessi uitgeworpen. Br. v. Balen was spoedig aan boord om ons te verwelkomen. Onze meubelen enz. werden met bekwamen spoed gelost en de hoogte opgedragen. Het huis te Windessi is n. l. op een heuvel gebouwd. Daar is aan het strand geen plekje te vinden, waar een huis

zou kunnen staan, want de kust rijst hier tamelijk steil uit zee omhoog, daar is slechts een smalle strook laagland. Het was een drukte van geweld. Alle man, die wilde, werd opgeroepen om zoo mogelijk voor het vallen van den avond de goederen onderdak te brengen. Met groote hartelijkheid werden wij ontvangen. De familie v. Balen bewoonde een nieuw, maar nog niet geheel afgewerkt huis. Zij had, om plaats te maken voor de jeugdige medegenooten, het kleine, zeer geriefelijke noodhuis verlaten. Wij kregen dus zeer spoedig, ja dadelijk al onze eigen woning. Tot nu toe hadden wij geen last van koorts gehad, maar nadat wij enkele dagen op Windessi waren, kwam zonder aanzegging deze lastige gast en overweldigde mij en eerst 4 dagen daarna ontwaakte ik en bemerkte ik, dat ik gedurenden dien tijd een medegenoote gehad had in mijn vrouw, die trouw ook deze zorg met mij had gedeeld. De familie van Balen had zoodoende op twee zieken moeten passen. Gode zij dank, gedurende mijn verblijf op Papoea, had ik slechts enkele malen met koorts te kampen gehad, zoodat ik persoonlijk nooit te klagen heb gehad over het slechte klimaat. — Windessi was als woonplaats bijzonder moeielijk gelegen. Zooals ik reeds schreef, de kust rijst hier steil omhoog. Bij laag water is het binnenkomen zeer moeilijk, want tot op grooten afstand loopt het strand droog en slechts enkele geulen geven gelegenheid, om met veel moeite, betrekkelijk dicht aan den wal te komen. Daarom had Br. van Balen met ontzaglijk veel inspanning een dam gelegd, waardoor men tenminste bij laag water verbinding kon hebben met den wal. Het eigenlijke dorp, indien men tenminste van dorpen spreken kan op Nieuw Guinea, want de Papoea's bouwen hunne huizen vrij onregelmatig aan het strand, beter nog op palen in de zee, zag er zeer onoogelijk uit. Bij laag water was het een

volkomen modderpoel en alleen door een modderbad te gebruiken kon men in de huizen komen. Toch waren zij beter gebouwd en grooter van omvang dan de huizen te Mansinam en Doreh. Als men bij laag water Windessi bezoekt, geniet men een schouwspel verre van hartverheffend. Gelukkig daar volgt op de eb altijd vloed en die is zoo vriendelijk om alle ongerechtigheid te bedekken, zoodat de aanblik dan althans beter is. Het wonen in dien modderpoel moet ongezond zijn en wij hebben dan ook voldoende ervaren, dat de bevolking ontzettend veel te kampen heeft met koorts.

Br. van Balen heeft een weg aangelegd, die zigzagsgewijze naar boven liep tot aan zijn woning, terwijl een smallere terzijde van het zendingserf uitkomt. De eenige wandeling, die men maken kan is dus van boven naar beneden en terug. Halverwege den weg stond een eenvoudig gebouwtje, meer een schuur, waarin kerk en school werd gehouden, zeer primitief, maar voor dien tijd voldoende. Aan het einde van dien weg stond de noodwoning, die te onzer beschikking was. Het zendingserf was zeer goed en practisch aangelegd, en het nieuwe huis, nog niet voltooid, bewees dat hier een zeer practisch man aan het werk was.

Om de woning op deze plaats en op deze wijze te bouwen, daartoe behoorde moed, volharding en bekwaamheid. Voor een groot gedeelte was de grond ontwoekerd aan het gebergte en ongekende werkkracht was er aan ten koste gelegd om hier zulk een goed terrein beschikbaar te krijgen.

Ik geloof, dat alleen een man als van Balen deze dingen tot stand kon brengen. Bijna zonder hulp had hij dat alles moeten doen en indien hij zoo nu en dan hulp had, was het van een enkelen Papoea, die hoogstens de balken kon disselen en wat aangeven en vasthouden. Voortdurend

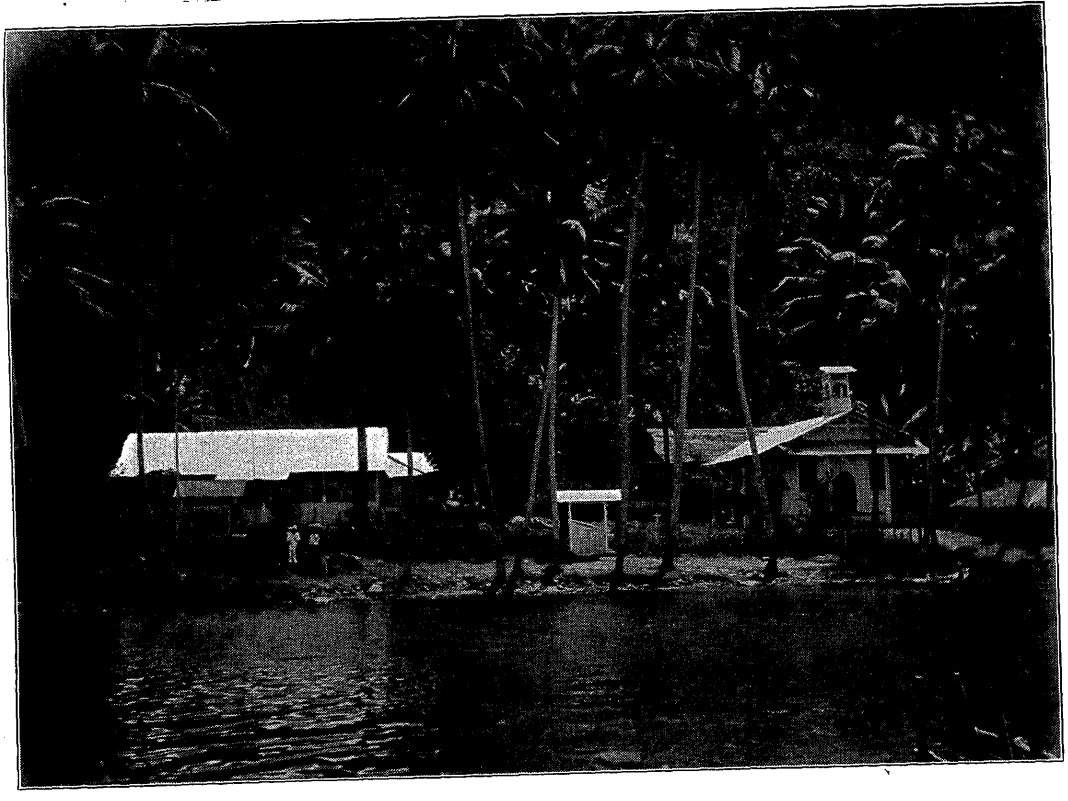

Gezicht op de Zendingspost Roon.

volkomen modderpoel en alleen door een modderbad te gebruiken kon men in de huizen komen. Toch waren zij beter gebouwd en grooter van omvang dan de huizen te Mansinam en Doreh. Als men bij laag water Windessi bezoekt, geniet men een schouwspel verre van hartverheffend. Gelukkig daar volgt op de eb altijd vloed en die is zoo vriendelijk om alle ongerechtigheid te bedekken, zoodat de aanblik dan althans beter is. Het wonen in dien modderpoel moet ongezond zijn en wij hebben dan ook voldoende ervaren, dat de bevolking ontzettend veel te kampen heeft met koorts.

Br. van Balen heeft een weg aangelegd, die zigzagsgewijze naar boven liep tot aan zijn woning, terwijl een smallere terzijde van het zendingserf uitkomt. De eenige wandeling, die men maken kan is dus van boven naar beneden en terug. Halverwege den weg stond een eenvoudig gebouwtje, meer een schuur, waarin kerk en school werd gehouden, zeer primitief, maar voor dien tijd voldoende. Aan het einde van dien weg stond de noodwoning, die te onzer beschikking was. Het zendingserf was zeer goed en practisch aangelegd, en het nieuwe huis, nog niet voltooid, bewees dat hier een zeer practisch man aan het werk was.

Om de woning op deze plaats en op deze wijze te bouwen, daartoe behoorde moed, volharding en bekwaamheid. Voor een groot gedeelte was de grond ontwoekerd aan het gebergte en ongekende werkkracht was er aan ten koste gelegd om hier zulk een goed terrein beschikbaar te krijgen.

Ik geloof, dat alleen een man als van Balen deze dingen tot stand kon brengen. Bijna zonder hulp had hij dat alles moeten doen en indien hij zoo nu en dan hulp had, was het van een enkelen Papoea, die hoogstens de balken kon disselen en wat aangeven en vasthouden. Voortdurend

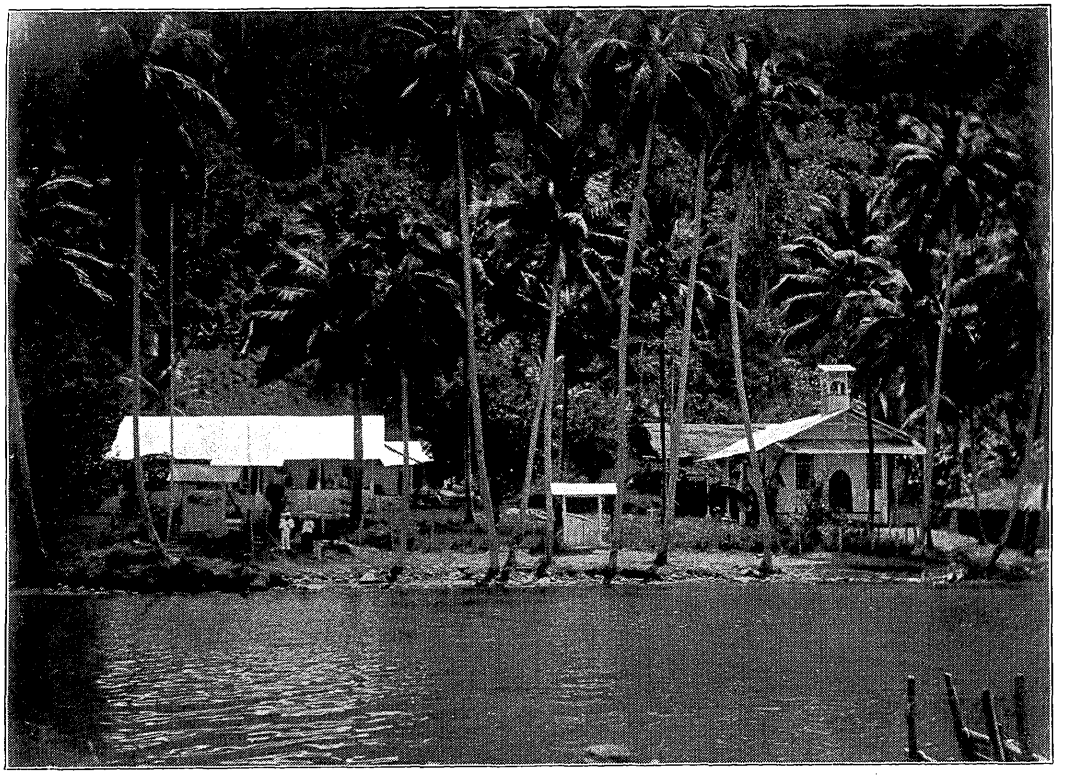

Gezicht op de Zendingspost Roon.

waren er werkstakingen, want de menschen werkten hier zoolang zij wilden, of totdat zij het gewenschte hadden verdiend. Geen wonder, dat het bouwen bijna den geheelen mensch vorderde. Het kon niet anders. Niemand was in staat een behoorlijke woning te bouwen. Gelegenheid om timmerlieden van elders te laten komen bestond er niet, dat zou bovendien schatten gelds hebben gekost, en het is zeer de vraag of men in dien tijd in Nederland daarvoor zooveel geld zou hebben willen verstrekken.

De handelaren die op Nieuw-Guinea woonden, hadden hun eigen personeel, maar dat was van zeer inferieure kwaliteit, en voor 't meerendeel menschen, die in hun eigen woonplaats niet gewild waren en alleen hier op Papoea nog een middel van bestaan vonden. Nieuw-Guinea stond in een slechten reuk en een goed werkman behoefde zijn geboortegrond niet te verlaten om hier in de „tanah telandjang" *) een boterham te zoeken.

Neen, daar was geen ander middel, dan zelf de hand aan zaag en schaaf te slaan en te trachten met inspanning van alle krachten een woning te krijgen, die goed was, waardoor in dit ongunstige klimaat, de levensvoorwaarden zoo goed mogelijk zouden zijn.

Alle zendelingen hadden trouwens hunne eigen woningen moeten bouwen, en de enkele, die het niet deed, voor dien werd het door zijn collega's gedaan. Behalve handenarbeid werd er geregeld andere arbeid verricht. Zr. v. Balen, een vrouw die een hart vol liefde heeft voor de school, en zeker een benijdenswaardigen tact bezit om met kinderen om te gaan; een onderwijzeres in optima forma, had een uitnemende school en een groot getal leerlingen, meisjes en jongens, volgden het onderwijs. Elken morgen werd er

*) Land der naakten; zoo noemde men Nieuw-Guinea.

met de huisgenooten, vrijgekochte slaven, [1]) meest kinderen, godsdienstoefening gehouden, die ook werd bijgewoond door enkele heidenen, en later door de Christenen. Deze eigenaardige, van Duitsche broeders overgenomen gewoonte, werd op alle zendingsposten gevolgd. Natuurlijk is zulks onmogelijk in een omgeving, waar de menschen hun geregelden arbeid hebben en op een bepaalden tijd daarmede aanvangen, maar op Nieuw-Guinea, waar dat niet zoo is, en bijna elk meester is van zijn tijd, gebruikten de Zendelingen ook deze gelegenheid tot Evangelisatie.

Op allerlei wijze trachtte men voortdurend in contact te komen met de heidensche bevolking. Elken morgen en zoo het noodig was overdag, werden de zieken geholpen, de gewonden verbonden en gaarne maakte men hiervan gebruik. De taal van Windessi, geheel afwijkende van het Noefoorsch [2]), werd bestudeerd en man en vrouw legden er zich met ijver op toe, om de geheimenissen van die taal te doorgronden. Het was de jongste zendingspost, in 1889 was zij pas gesticht. Enkele Windessisi [3]), vermaagschapt met lieden van Mansinam, vooral met Aquila, hadden om een Zendeling gevraagd. Meermalen was dat verzoek herhaald en het gevolg was, dat met instemming van alle Zendelingen van Balen zich daar vestigde.

Zoo vond ik Windessi toen wij daar aankwamen. Zoo goed en zoo kwaad het ging zetten wij de schouders mede onder het werk. Daar was geen sprake dat wij dadelijk het zoogenaamde eigenlijke Zendingswerk konden ter hand nemen. Wij begonnen leerling te zijn. Zooveel ik kon hielp ik Br. v. Balen bij zijn veelsoortigen arbeid en als

---

1) Ik kom hier later op terug. Zie blz. 25.

2) Het Noefoorsch wordt in de Dorchbaai gesproken.

3) De uitgang *si* achter een plaatsnaam duidt lieden aan vandaar afkomstig.

ik hem op den dag met handenarbeid had geholpen, dan werd des avonds de taal bestudeerd. Menigmaal was ik doodmoede van het sjouwen en dikwijls heb ik gezucht: „... dat had ik nooit gedacht". Waarlijk de omstandigheden zijn nu heel wat gunstiger dan toen. Nu is er bijna geen sprake meer van dat men zijn beste krachten moet besteden aan handenarbeid, zijn lichaam moet afmartelen. De zaak had ook wel een lichtzijde. Door den dagelijkschen omgang met menschen, die hielpen of stonden te kijken, leerde men spoedig met hen redeneeren. Men ergerde zich ook wel. Ik herinner mij, dat ik op zekeren dag met een kruiwagen, de van den heuvel afgestoken aarde wegkruide. (Dat werk was nu niet het aangenaamste.) Tal van Papoea's stonden te kijken. Ik vroeg één hunner, een flinken knaap: „Kom, neem jij dat werk nu eens van mij over, ik zal je betalen." Mijnheer haalde zijn schouders op, haalde zijn sigaret van achter zijn oor, *) stak haar aan en zeide: „Ik dank u, doe het zelf."

Gedurende deze leerling-periode had ik ruimschoots gelegenheid een blik te slaan in de Papoesche toestanden. De meest beruchte Papoea's woonden hier en in Wandammen, ten Zuiden van Windessi. Niet zelden werd gezegd, dat inzonderheid de Windessi uitmuntten in allerlei boosheid en ondeugd. Zij waren de meest bekende koppensnellers en de bewoners van de Dorehbaai zonden dikwijls het verzoek naar Windessi of zij voor hen niet hier of daar op moord wilden gaan. Menige Arfakker op wien de Dorehsi terecht of ten onrechte vertoornd waren, is door de menschen van Windessi gesneld. Ik wil niet beoordeelen wie meer te laken waren, degenen, die het verzoek deden

---

*). Het is bekend dat zooals wij vaak een penhouder achter het oor dragen, de inlander dikwijls zijn sigaret draagt.

of die het uitvoerden. In de Dorehbaai vertoonde zich zoo nu en dan een oorlogschip en daarvoor vreesden de helden in die buurt.

Ik geloof van ganscher harte, dat het koppensnellen zijn oorsprong heeft in de godsdienstige beschouwing en ik onderschrijf gaarne wat meer bevoegden daarover hebben geschreven, maar de ervaring op Nieuw-Guinea heeft mij geleerd, dat van die godsdienstige beschouwing op Windessi niets of bijna niets meer bekend is en dat koppensnellen daar was geworden een daad van moedwil. Ik zou hiervoor bewijzen kunnen aanhalen.

Hoevele malen hebben wij de menschen niet van hunne moordtochten zien thuis komen, vaak woest, brooddronken ons de afgehouwen hoofden voorhoudende. Menigmaal vertelden goedgezinden, dat er nu menschen vermoord waren, die de bende toevallig was tegen gekomen en met wie men nooit iets had uitstaande gehad en dat er niet de minste aanleiding bestond tot deze bloedige daad. De hoogste eerzucht, die een Papoea op Windessi kende was, minstens één witte veder in den kroeskop te mogen dragen. De eenige hartstocht, te weten, dat, wanneer men gestorven was en werd begraven, het graf gedekt zou zijn met een of meer witte vederen.

Op zekeren avond werd het dorp in rep en roer gebracht. Een oud man was gestorven en volgens gewoonte kwamen de bloedverwanten en vrienden den overledene beweenen. Die beweening bestaat in een klagelijk schreeuwen. Men roept en klaagt, dat de doode geen visch meer vangen kan enz. De deelneming was algemeen, en ook de Majoor, weidsche titel voor een Papoesch dorpshoofd, stapte in zijn vaartuig, dat op zijde van zijn huis lag, om zich naar het huis van den gestorvene te begeven. Een krokodil was in de onmiddelijke nabijheid en greep den

Majoor. De man liet een harden schreeuw hooren. Enkele bewoners van het huis schoten toe, maar het monster had zijn slachtoffer mede in de diepte genomen. Het liet zijn prooi los, maar de man was dood, het stuitbeen was totaal vermorzeld. Dagen lang duurde het weeklagen over dezen doode en op een Zondagmorgen werd de man begraven; verschillende vederen dekten zijn graf; hij was een „mambri" een held. *) Geruimen tijd daarna begon men een onderzoek in te stellen hoe het toch mogelijk was, dat de krokodil juist den majoor had gegrepen. Men hield raadsvergadering. Aan den avond komen dan de mannen op de achterplecht der huizen, de plaats, die eigenlijk voor de vrouwen bestemd is, en bespreken, eigenlijk schreeuwen elkander toe, de dingen, die besproken worden. Men besprak met elkander wie toch eigenlijk schuld had aan den dood van den majoor. Enkelen noemden den pandita, den Zendeling. Hij toch had den majoor wel eens een bestraffing gegeven, maar anderen verklaarden, dat zulks onmogelijk was. Dezelfde pandita had anderen, die door een krokodil waren verwond, genezen en daardoor getoond den krokodil te haten, want door zijne genezing had hij immers het werk van den krokodil verwoest. Neen, dat kon niet zijn. Allerlei menschen werden genoemd, die wellicht de oorzaak konden zijn, doch men kwam niet verder en de vergadering had geen resultaat. Dagen daarna kwam hetzelfde onderwerp ter sprake. Nu zou het beter gaan.

Het is de gewoonte, dat wanneer iemand sterft, de nabestaanden zijn onbetaalde schuld overnemen en die betalen. De broers van den majoor wisten, dat hij sedert lang een vischlijn schuldig was aan een man, die op een

---

*) Een held is hij, die minstens één veder dragen mag, en dus minstens één moord gedaan.

eiland in de buurt woonde. Zij hadden evenwel geen lust die schuld, een som van vijf gulden te betalen; zoover ging hun broederliefde niet. Zij kwamen nu op de gedachte het volgende te verhalen. Men wist, dat de eigenaar meermalen den majoor had gemaand en nu had die man den krokodil omgekocht met pinangnoten en tabak en had hem opgedragen naar Windessi te gaan, en den majoor het leven te benemen. Dat verhaal vond dadelijk geloof. Den volgenden dag in de huizen met de menschen pratende, vroeg v. B. hen of zij wel eens met een visch hadden gesproken. Men keek ons vreemd aan en antwoordde, dat zulks niet kon. „Maar gisterenavond is dat toch verteld" (zij noemen een krokodil «diaan Kariria» slechte visch); „als het nu niet mogelijk is met een visch te spreken, gelijk gij zelf zegt, hoe ter wereld kunt gij dan het verhaal gelooven". Men zweeg. Enkelen zeiden, dat weet gij niet, want gij zijt wit, wij weten dat het zoo is. Daarmede was voldoende bewezen, dat men het op het leven van dien man toelegde.

Enkele dagen daarna kwamen menschen van Roon. Zij kenden den man, dien men zocht. De afspraak werd gemaakt dat zij hem over zoovele nachten, als er knoopen in een touwtje werden gelegd, in hun tuin zouden lokken. Kwamen zij, dan waren zij zeker van hun prooi. Met ongeduld verbeidde men den dag en men ging met velen er op uit. Evenwel de man had lont geroken en was gevlucht; onverrichter zake kwam men weder. Langen tijd daarna bracht men een ander om het leven, die niets met de schuld had te maken. Als men zulk een troep ziet thuiskomen, dan gevoelt men welk een ontzettende macht het heidendom is. Dan eerst ziet men, dat hier heerscht de macht van den vorst der duisternis. Een enkele maal ging ik met br. v. Balen een tochtje maken, om den omtrek te verkennen.

Op 13 Juli 1894 hield ik mijn eersten toespraak in de

Windessische taal over Lukas 19: 1—10 en van toen af nam ik meer en meer deel aan de Evangelieverkondiging Ik genoot een uitnemenden leertijd tot 10 Januari 1895, den dag waarop de familie v. Balen Nieuw-Guinea verliet om hun verlof in het vaderland te genieten.

Lief en leed op Windessi.

Daar zaten wij alleen op den uithoek van Nieuw-Guinea. Werden de andere Zendingsposten (behalve Andai, doch dat lag in de nabijheid van Mansinam en Doreh) eenmaal om de 12 weken door de boot bezocht, wij misten alle conversatie en verkeer. Onze trouwe broeder Bink kwam een enkele maal bij ons en zoo nu en dan kregen wij op de reede de kleine handelsstoomer «Coredo» en dat was voor ons een ware verkwikking. Dikwijls hebben de opvarenden ons «geen gemeenen dienst» bewezen. Toen eerst werd door ons gevoeld, hoe afgelegen Windessi was. Het lijden was ons niet bespaard gebleven. Ons eerste kind, te Windessi geboren, moesten wij spoedig weder afstaan, maar toch, te klagen hadden wij niet. Het werk, hoe gebrekkig ook, ging geregeld voort. Van de weinige christenen, door den arbeid van br. v. Balen uit de heidenen gewonnen, was vooral Johannes een uitnemend man, en aan hem hadden wij veel steun. De Windessisi, hoewel verkleefd aan hun heidendom, schenen het met ons wel te kunnen vinden. Daar was zelfs een tijd, dat enkelen de begeerte te kennen gaven om christen te worden en gedurende eenige maanden het onderwijs volgden. Helaas, de zucht naar moordtochten kwam telkens boven. Lieten eenige belhamels hunne stem hooren, dan was de verleiding hun te machtig en men volgde en kwam niet meer aan het

huis van den zendeling en wanneer hij zelf de huizen in ging om met de menschen te praten, dan verdween men aan den voorkant, als hij aan den achterkant in kwam. Toch kwamen er geregeld betrekkelijk veel heidenen in de samenkomst en de school bleef goed bezocht. Sommigen uit de bevolking wilden zich kleeden, maar niemand verstond de kunst om uit een lap een baadje of broek te maken. Daarom richtte mijn vrouw voor de schoolmeisjes een naaischool op. Elk die naaien wilde leeren kon komen. Die zich van kleederen wilde voorzien en een lap goed kocht bij den handelaar, kon dat aan mijn vrouw afgeven, en de eigen kinderen des volks zouden het begeerde maken. Daardoor verminderde onze invloed onder de kinderen niet. Elk, die gedurende een week de naailessen had bijgewoond, kreeg ten slotte nog een kleinigheid, een stuk suikerriet of iets dergelijks. Elken avond ging ik naar de zoogenaamde toko, het opslagplaatsje van handelsgoederen, waar altijd eenige mannen en jongelingen lagen of zaten te luieren en met hen sprak ik, totdat het duister werd. Ik meende, dat het voor hen te lastig was om boven te komen en gaarne kwam ik naar beneden, om zoodoende meer en meer met hen vertrouwd te worden en van hen te leeren, en tegelijk hen iets te leeren. Meermalen gelukte het mij, vernomen hebbende, dat men op moord wilde gaan, dat te voorkomen, door avond aan avond op kalme wijze met hen in de huizen te praten. Daar was een tijd, dat het werkelijk zoo goed ging, dat wij de stoute verwachting koesterden uit de jongelingen verschillende te winnen. Nimmer, b.v. wanneer ik de menschen noodig had voor een tocht naar Roon, lieten zij mij zonder hulp. Nooit hadden wij te duchten voor eenig gevaar hunnerzijds. Ja zelfs, toen een gerucht ging, dat achter ons huis een bende kwaadwilligen zich had verscholen, ging men daar

heen om zoogenaamd de boel te zuiveren. Helaas telkens werd onze hoop beschaamd. Was de bevolking een tijd lang rustig, dan kwam uit dit of dat huis de kreet „mannen op moord!" en men volgde. De gevierden, meest beruchten waren het rustig verblijf moede en zij overmochten steeds. Een enkele maal had er na het thuiskomen van een welgeslaagden moordtocht een eigenaardig feit plaats. Ik kan de reden niet opgeven, waarom men het niet altijd deed, maar ik geef het zooals ik het ondervond en wat ingewijden mij er van vertelden. Is de tocht gelukt, dan komt men in den morgenstond thuis. In de verte hoort men dan een aanhoudend geblaas op de tritonschelp. Vrouwen en meisjes versieren zich en maken zich gereed om de thuiskomenden met vreugde te ontvangen. Zingende en schreeuwende komt men het dorp binnen,[1]) schreeuwende en zingende wordt men ontvangen. Ik verzeker u dat zulk een thuiskomst en ontvangst voor den Europeaan zenuwspannend is. Het is een leven als een oordeel en gij hebt de ontzettende gedachte: al weder iemand onschuldig gedood.

Aan den avond van den dag waarop men thuis kwam, verzamelden zich mannen en vrouwen in het huis van hem, die de aanleiding tot den moordtocht was.
Met stokken sloeg men tegen de wanden van het huis, men schreeuwde dat «hooren en zien verging».

Waarom deed men dat? Goedgezinden verklaarden mij, en ik heb geen reden hunne verklaring in twijfel te trekken dat men zulks deed, omdat men bevreesd was, dat in den nacht de geest des vermoorden, den moordenaar zou komen straffen. Mij dunkt dat hier Paulus' woord Rom. 2 : 14 bevestigd wordt.

Ik herinner mij den tijd, dat men zichzelf in groote

---

1) Is de tocht mislukt dan komt men doodstil „steelsgewijze thuis"

moeilijkheden had gebracht, zoo zelfs dat men aan den honger ten prooi was. Rechts noch links, voor noch achterwaarts durfde men gaan. Overal had men zich vijanden gemaakt. Ten einde raad trachtte men de een of andere partij gunstig te stemmen door een zware boete te betalen en zoodoende kon men zich dan weder ergens heen begeven om eten te halen.

Het was toch niet mogelijk bij zulke toestanden reizen te maken. Daar was geen sprake van dat men zich met de menschen ergens kon vertoonen. De reizen, die br. Bink maakte, deed hij met zijn volwassen pleegjongens; op Windessi waren die niet. Uitbreiding van het werk kon toch onder zulke omstandigheden niet plaats hebben. De weinige Christenen konden geen invloed ten goede oefenen, en konden zelfs niet altijd protesteeren en moesten dikwijls zwijgen, want zij werden benadeeld. Gezag bestond er niet.

Op zijn hoogst kwam eenmaal per jaar de Resident van Ternate een bezoek brengen, maar dat oefende weinig invloed. Dan werd men vermaand tot een stil en rustig leven, maar die vermaning was vergeten eer de Gouvernementstoomer weg was en de toestand bleef zooals zij was, indien hij niet verergerde. Vermaning zonder krachtsbetoon beteekent voor zulk een volk niets.

Niettegenstaande zoovele moeielijkheden ging het werk toch langzaam vooruit en gevoelden wij ons thuis op Windessi.

Groote moeielijkheden.

In 1896 drongen geruchten tot ons door, dat in verschillende plaatsen op Nieuw Guinea de pokken waren uitgebroken. Het sagoland Waropen was geheel door de ziekte

besmet, doch stelstelmatig hadden de bewoners dit verzwegen. Ik achtte het noodig de menschen van Windessi, te wijzen op het groote gevaar, dat hun dreigde en gaf hun den raad de besmette streken niet te bezoeken. Immers, zij zouden daardoor in groot gevaar komen en toch geen hulp brengen aan de lijdenden.

Het wonen in groote huizen, met tientallen van personen, die zondigden tegen alle wetten der reinheid, zou een vruchtbare haard wezen voor de besmetting. De oudsten van het volk herinnerden zich nog welke vreeselijke verwoestingen de ziekte vroeger had teweeggebracht. Gedurende eenige maanden volgde men mijne raadgevingen. Op zekeren morgen kwamen twee mannen tot mij. Zij vertelden mij een droom te hebben gehad en begeerden van mij de uitlegging. Droomen beslaan in het heidendom een groote plaats en niet weinigen beschouwen een droom als een volkomen betrouwbare aanwijzing. Dat nu beide mannen in denzelfden nacht eenzelfden droom hadden gedroomd, kwam mij verdacht voor. Ik vreesde, dat er opzet in het spel was. De geestenbezweerders toch gebruikten zoo vaak tot bereiking van hun doel voorgewende droomen. De gave der droomuitlegging bezat ik niet, en van droomen wist ik weinig, want ik behoor gelukkig niet tot de droomers, nog tot de droomenden. Ik verkeerde een weinig in moeilijkheid. Mijn antwoord luidde, dat zij mij hun droom maar moesten mededeelen. Zij verhaalden mij, dat zij, terwijl zij sliepen, zagen, dat een groot schip, zonder mast of schoorsteen, dus zonder zeil of stoomvermogen, van onder tot boven verlicht, pijlsnel hun dorp voorbij voer. De beteekenis van dien droom wilden zij van mij weten. Met grooten omhaal van woorden bekende ik niets gezien te hebben en dat het mij onwaarschijnlijk voorkwam, dat beiden denzelfden droom op denzelfden tijd hadden

gedroomd, zoo dat ik niets anders kon doen dan hun den raad geven kalm aan hun arbeid te gaan en den droom te laten voor hetgeen hij was. Men was niet van plan mijn raad op te volgen, want het antwoord klonk; „als gij het niet weet, wij weten het wel. Het waren de pokken, die ons dorp voorbij zijn getrokken en nu hebben wij geen kans meer om getroffen te worden; dus wij gaan waarheen wij willen". Ik trachtte de menschen van hun voornemen af te brengen en hoopte, dat anderen zouden inzien, dat de droom voorgewend was, maar neen, men geloofde, juister, men durfde niet tegenspreken en na eenige dagen, ging men naar Waropen om sago en sagoweer, [1]) de geliefkoosde drank van den inlander te halen. Niet vele dagen daarna kwam men joelende en gierende van daar terug.

De sagoweer had zijn werking gedaan, men was dronken en natuurlijk bovenmate luidruchtig. Het hondengeblaf [2]) klonk onophoudelijk door het dorp en het was een leven van geweld. Door een onzer Christenen vernam ik, dat men twee deerlijk aan pokken lijdende vrouwen mede had gebracht en die in een der huizen, waar tientallen van menschen woonden had nedergelegd. Ik waarschuwde de menschen, hen wijzende op het groote gevaar, waaraan zij zichzelf blootstelden en gaf den raad de lijderessen en hen, die ze medegebracht hadden, in een klein afzonderlijk staand huis hun intrek te laten nemen, maar men luisterde niet, en dronken van sagoweer, was men

---

1) Sagoweer in de sap van den arengpalm. Ongegist gedronken is het een heerlijke drank. De meeste liefhebbers laten evenwel den drank gisten, en werpen er nog wat bitterhout in. Dan is de smaak ontzettend onaangenaam. Men drinkt het in groote hoeveelheden en wordt dan dronken; doch de dronkenschap bepaalt zich in den regel tot vervelend zijn en wartaal spreken zonder dat men nu eigenlijk niet weet wat men doet.

2) Wanneer men dronken is stoot men geluiden uit, sprekend gelijkend op het hondengeblaf.

buiten zichzelven en men riep: „houdt op, houdt op, wij doen wat wij willen". De ziekte had haar intrede gedaan op Windessi en binnen enkele dagen was het getal lijdenden van 2 gestegen tot 10 en elken dag vermeerderde het. Met groote hevigheid en in den kwaadaardigsten vorm trad de ziekte op, zoodat verreweg de meeste aangetasten stierven. Voortdurend hoorde men de klaagtoonen, het bewijs dat iemand gestorven was. In alle stilte werd het lijk dan in een mat gewikkeld en naar een der eilanden gebracht, die voor Windessi liggen. De mat werd dan opengemaakt zoodat het lijk bloot lag en ten prooi was aan de roofvogels, die op deze wijze de ziekte hielpen verspreiden.

Op ontzettende wijze woedde de ziekte in ons dorp. Allerlei middelen werden aangegrepen om haar te bestrijden. Men riep de geesten der voorvaderen aan. Door allerlei geschenken trachtte men ze gunstig te stemmen. Avond aan avond hoorde men het geprevel der geestenbezweerders wanneer zij met de korwaars aan den gang waren, maar trots dat alles verergerde de ziekte. Geneesmiddelen konden niet baten en vaccinestof bezat ik niet. — Zoodra ik tijding bekomen had, dat de ziekte in aantocht was, had ik te Batavia vaccinestof aangevraagd en ontvangen, doch zij bleek niet bruikbaar te zijn. Een volgende aanvraag had ik nog niet ontvangen, die zou nog 1/2 jaar op zich laten wachten. Onze raadgevingen sloeg men in den wind. Men rekende niet met ons en luisterde alleen naar hetgeen de geestenbezweerders *) zeiden. Ons hart bloedde bij het zien van de groote ellende, die over de bevolking kwam.

Op Wairor, een plaatsje op ongeveer 2 uur afstand van Windessi, had een geestenbezweerder, beroemd in zijn

*) Die geestenbezweerders, onder de Noefoorssi Konoor onder de Windessisi Inderri genoemd, treden als geneeskundigen op.

kwaliteit, een ontzettend groote kikvorsch gevangen. Naar menschenheugenis had men nooit zulk een monster gezien. De man was op het denkbeeld gekomen, dat zulks iets bijzonders beteekende. Hij maakte bekend, dat hem door openbaring was gezegd, dat in dit dier de groote geest huisde, die macht had de ziekte te genezen en te verdrijven. Een oproep ging door den omtrek, dat men avond aan avond moest komen dansen en zingen te Wairor, om den geest gunstig te stemmen. Gaarne gaf men hieraan gehoor. Treurig was het te zien, hoevelen dagelijks met hun volgeladen vaartuigen, naar 's mans woonplaats gingen. Alles wat waarde had werd als geschenk meegenomen en geofferd aan den grooten geest, die in den persoon van den geestenbezweerder de geschenken gaarne aanvaardde. Nacht aan nacht werd er gedanst en gezongen. Doodmoede en verhit kwam men des morgens thuis, en legde men zich te slapen in de tochtige huizen; het gevolg daarvan was koorts, en een krank lichaam is vanzelf een gemakkelijke prooi der ziekte. Het hielp niet dat wij de menschen waarschuwden en hen wezen op het gevaarlijke van deze dingen. Men was overtuigd, dat de geestenbezweerder het eenige middel om bevrijd te worden van deze ziekte en ellende, had gevonden. Op een morgen langs het strand loopende, en juist een deel van het volk ziende thuiskomen, zeide ik hen nogmaals, vrienden wat doet gij toch! Een der woordvoerders uit de bevolking snauwde mij toe: waar bemoeit gij u mede, gij zult zien dat dit middel helpt, niemand zal meer ziek worden, en die ziek zijn zullen beter worden, dat is ons gezegd. Als bewijs van instemming lieten de anderen hunne vreugdekreten hooren. Helaas, dienzelfden dag stierven er 4 en waren er 8 nieuwe gevallen.

Eindelijk begon men in te zien, dat ook dit middel niet

Een Papoesch dorp.

kwaliteit, een ontzettend groote kikvorsch gevangen. Naar menschenheugenis had men nooit zulk een monster gezien. De man was op het denkbeeld gekomen, dat zulks iets bijzonders beteekende. Hij maakte bekend, dat hem door openbaring was gezegd, dat in dit dier de groote geest huisde, die macht had de ziekte te genezen en te verdrijven. Een oproep ging door den omtrek, dat men avond aan avond moest komen dansen en zingen te Wairor, om den geest gunstig te stemmen. Gaarne gaf men hieraan gehoor. Treurig was het te zien, hoevelen dagelijks met hun volgeladen vaartuigen, naar 's mans woonplaats gingen. Alles wat waarde had werd als geschenk meegenomen en geofferd aan den grooten geest, die in den persoon van den geestenbezweerder de geschenken gaarne aanvaardde. Nacht aan nacht werd er gedanst en gezongen. Doodmoede en verhit kwam men des morgens thuis, en legde men zich te slapen in de tochtige huizen; het gevolg daarvan was koorts, en een krank lichaam is vanzelf een gemakkelijke prooi der ziekte. Het hielp niet dat wij de menschen waarschuwden en hen wezen op het gevaarlijke van deze dingen. Men was overtuigd, dat de geestenbezweerder het eenige middel om bevrijd te worden van deze ziekte en ellende, had gevonden. Op een morgen langs het strand loopende, en juist een deel van het volk ziende thuiskomen, zeide ik hen nogmaals, vrienden wat doet gij toch! Een der woordvoerders uit de bevolking snauwde mij toe: waar bemoeit gij u mede, gij zult zien dat dit middel helpt, niemand zal meer ziek worden, en die ziek zijn zullen beter worden, dat is ons gezegd. Als bewijs van instemming lieten de anderen hunne vreugdekreten hooren. Helaas, dienzelfden dag stierven er 4 en waren er 6 nieuwe gevallen.

Eindelijk begon men in te zien, dat ook dit middel niet

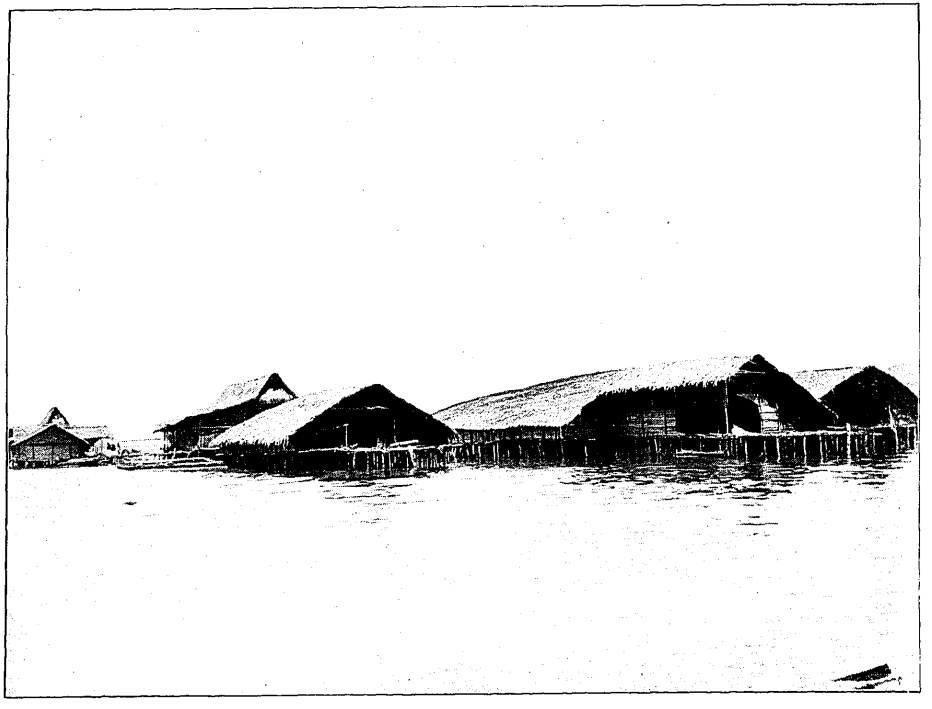

Een Papoesch dorp.

hielp. Ten einde raad verlieten zij, die nog gezond waren het dorp, bijna alle proviand medenemende, en de zieken overlatende aan de zorg van eenige ouden van dagen, die òf vroeger reeds door de pokken waren aangetast, òf voor wie, zooals men het uitdrukte, het er niet op aankwam.

Meermalen heb ik de zieken van eten voorzien en menigeen is onder zwaar lijden, den hongerdood gestorven. Het heidendom is hard. Het is in die dagen gebeurd, dat men een lijder in een vaartuig bond en dat aan de golven prijs gaf, in de hoop dat men de ziekte elders kon heenleiden, want men was nijdig, dat men bij ons de ziekte had en elders vrij bleef. Men vergat natuurlijk, dat men zich eigenwillig de ziekte op den hals had gehaald. Het spreekt vanzelf, dat de arbeid als stil stond. Bijna niemand bezocht de godsdienstoefening. In het begin van het optreden der ziekte kwamen velen, klaarblijkelijk met de gedachte, dat kon weleens een middel wezen om er van bevrijd te blijven. De school was gesloten. Men had op het laatst ook maar liever, dat ik mij maar niet met hen bemoeide en niet meer in de huizen kwam. Van lieverlede verminderde het aantal lijders door gebrek aan slachtoffers en na enkele maanden kwam deze en gene weder terug in het dorp.

Door onvoorzichtigheid en ongehoorzaamheid van eén onzer huisgenoten kregen wij nu de ziekte in ons eigen huis.

De woning, het nieuwe huis, van Br. van Balen deelden wij met 14 Papoesche huisgenooten. Het waren kinderen, door de fam. van Balen, br. Bink en door ons vrijgekocht. Daar is over dat vrijkoopen van slaven heel wat geschreven en veler gedachten zijn daarover openbaar geworden. Ik onthoud mij van het uitspreken van een oordeel. Ik merk alleen op, dat men moet ervaren wat het is, als men een kind aan uw deur te koop biedt, waarvan gij weet, tenminste hoopt, iets te

kunnen maken, en de zekerheid te hebben, dat, als gij het niet koopt, er zeker niets van terecht komt. Men gaat over de zaak anders oordeelen, als men een tijd lang heeft gewoond op een plaats, waar geen ander hulpmiddel om iets goeds te bereiken te vinden is. Hoe het zij, die kinderen waren aan onze zorg toevertrouwd. Wij hoopten door hen, wanneer zij ouder waren, aan tucht gewend en onderwijs hadden genoten, wat meer invloed onder de ons omringende bevolking te kunnen oefenen. Dat is met sommigen bereikt. Anderen hebben meer zorg dan blijdschap gegeven, maar — en nu loop ik even vooruit, de zoogenaamde „vrijgekochten" hebben later geen klein aandeel gehad in den voortgang van het zendingswerk.

Bij een meisje van Br. Bink, die tijdelijk in onze woning vertoefde, vertoonde zich het eerst de teekenen der gevreesde ziekte. Zij had niettegenstaande het verbod, een Papoesche woning bezocht waar lijders waren, daar ongekookt eten gegeten en zoodoende bracht zij de besmetting over. 2 October 1906 deed de ziekte haar intocht in ons huis en tot 14 Januari 1907 spookte om ons de dood in al zijn verschrikkingen.

Ik had een klein gebouwtje op eenigen afstand van onze woning dadelijk als barak ingericht en daar verpleegde ik de eerste kranke. Na een hevig lijden van elf dagen bezweek zij. Toen ik dat ziekenhuisje had gedesinfecteerd en schoongemaakt, had een baldadige jongen de aardigheid, natuurlijk zonder het te willen, dat huisje in brand te steken en wij waren van dit zoo noodige vertrek verstoken. De een na den ander van onze huisgenooten werd aangetast, alleen twee vrouwen, reeds op betrekkelijk hoogen leeftijd, bleven verschoond. Daar was groote droefheid in ons hart. Machteloos stonden wij daar en verzachting van smart was het eenige wat wij konden aanbrengen. De

een na den ander ontviel ons door den dood en slechts vijf mochten wij in het leven behouden.

Onze toestand werd zeer zorgelijk. Mijn vrouw en ons eenig dochtertje dat in Juli 1895 was geboren, moesten hun intrek nemen in een huisje, dat bewoond geweest was door Johannes, een der christenen, die ook uit vrees voor de ziekte nu elders waren heengetrokken. Ik vreesde het ergste, vooral omdat mijn vrouw in een bijzondere periode verkeerde, waarin besmetting zeer zeker doodelijk zou zijn. Het huisje, dat zij bewoonde, was zeer primitief en eigenlijk onbewoonbaar, maar daar was niet anders. Ik bleef boven in het besmette huis, om de lijders bij te staan. Hulp was niet te krijgen. De Papoea's die in het dorp teruggekomen waren, ontliepen ons. Als ik voor het een of ander aan het strand kwam, dan wierp men asch uit, opdat de ziekte aanbrengende geest, die zooals men meende, nu bij ons huisde niet op hem zou overgaan. De oudste jongen van br. v. Balen, een uitnemende hulp, lag ook krank. Wij hadden gebrek aan brandhout en op ons bidden en smeeken gingen enkele vrouwen houthakken en legden de hoopen brandhout aan het strand, die ik zelf naar boven bracht. De communicatie met de andere zendingsposten, toch al zeer gering, had geheel opgehouden. Niemand durfde van elders Windessi bezoeken, en van Windessi durfde niemand elders heen te gaan, men zou hem immers als overbrenger der ziekte beschouwen. Eenmaal wist ik te bewerken dat men met een prauw naar Roon ging. Ik wilde br. Bink van onzen toestand verwittigen, doch de Roonsi lieten hen niet binnenkomen, maar begroetten hen met pijlen en onverrichter zake keerde men terug.

Die tijd was de moeilijkste, dien ik ooit doormaakte. Ik zal niet zeggen, dat wij moedeloos waren, maar moedig was toch anders. Ontsmettingsmiddelen waren niet voor-

handen. Maanden te voren had ik in Utrecht gevraagd om mij daarvan te voorzien, maar het gevraagde bleef achterwege. De toenmalige Resident, die in den aanvang dezer periode, met de brs. Bink en Jens Windessi bezocht, kon mij slechts één flesch creoline geven. De voorraad was aan boord niet groot en men moest rekenen op de behoeften der bemanning.

7 December kwam br. Bink ons bezoeken. Deze trouwe vriend, eere zij zijne nagedachtenis, niet wetende hoe het bij ons gesteld was, maar het ergste vreezende, kwam tot ons over. Mijn vrouw, die al zwakker en zwakker werd en zich letterlijk voortsleepte, wilde hij medenemen naar Roon, maar zij was niet te bewegen de plaats te verlaten. Toen trof mij iets, dat ik niet had verwacht. Een van zijne jongens, Ottow, nu reeds overleden, wilde niet meer met hem naar Roon terug. Hij was een moeilijke jongen, die onzen broeder veel zorg veroorzaakte, maar het zien van de ellende en het ontbreken van alle hulp scheen op dien jongen zulk een indruk te maken, dat hij verklaarde ons niet te willen verlaten. Hij heeft ons trouw geholpen. Menigmaal vreesde ik, dat ook hij zou worden aangetast, want hij deed wel eens roekeloos. Hij is bij ons gebleven tot dat alle leed was geleden. Hij is voor ons het bewijs geweest, dat trouw en medegevoel te vinden is ook bij een Papoea, wien men niet dan aarzelend het praedicaat «Christen» zou geven.

De nood zou evenwel nog hooger stijgen. Hoop en vrees wisselden elkander voortdurend af. Nu eens scheen het gevaar geweken. Dan was er een week dat wij hoopten, dan weder stonden wij plotseling voor een nieuw geval. De meeste lijders waren spoedig bewusteloos. Twee aardige meisjes werden 10 December aangetast en wij vreesden het ergste. In den nacht van 29 op 30 December stierf

de oudste der twee, een pleegmeisje van de fam. v. Balen, nadat zij te samen een lied hadden gezongen. In den vroegen morgen werd een graf gedolven en uit ruwe planken een kist vervaardigd. Daarna sleepte ik de kist grafwaarts, want Ottow was die dag niet goed in orde en niemand kon mij helpen dragen. Terwijl ik dien droeven gang deed, hoorde ik achter mij zingen het lied: Aja Jezus domba ja, Ja marisein ornema, d. i. dat ik Jezus schaapje ben, dankbaar is mijn hart daarvoor. Ik ging naar de zangster, een meisje sedert ongeveer 2 jaar in onze woning, geroofd van Idoor, een der plaatsen waar nu het Evangelie verkondigd wordt, en vroeg haar, of zij wetende, dat zij spoedig moest sterven, niet bevreesd was voor den dood. Haar antwoord klonk: neen mijnheer, Ik ben een schaap van den Heere Jezus en met haar deerlijk ontstoken oogen mij aanziende zeide zij, gij hebt het ons immers zelf geleerd, daarmede te kennen gevende, vrees daarvoor behoeft er bij U niet te bestaan.

Vergeefsch was dus de arbeid niet geweest. Mochten de zichtbare vruchten ook al gering zijn, zij waren er toch en straks, als wij zelf in het Vaderhuis mogen binnengaan, dan wacht ons wellicht nog menige verrassing, dan vinden wij er ook, van wie wij het hier niet hadden gedacht.

Sedert dien kwamen geen nieuwe gevallen meer voor. De lijders herstelden. [1])

De nood was intusschen niet minder geworden, op 1 Januari 1897 hadden wij geen eten meer in huis. Nooit te voren was de gedachte aan honger bij ons opgekomen. Elke boot, 4 maal per jaar, bracht ons versch eten. Een

1) Ik was zeer teleurgesteld, dat ik zulk een klein precentage had overhouden; ik had de zieken verpleegd naar de voorschriften die ik bezat Toen ik mijn ouden leermeester. Dr. Idenburg het verloop der ziekte beschreef en vroeg of mijne behandeling wellicnt iets de wenschen had overgelaten, antwoordde hij met een, ik feliciteer u met den schitterenden uitslag.

groot gedeelte onzer toelage, door de Utrechtsche zendingsvereeniging ons verstrekt, werd op Java en Macassar in eten omgezet. Dat was ook nu gebeurd. Ons eten was te Roon gelost, doch, daar was geen gelegenheid het te halen noch te laten brengen.

Uit den nood gered.

Wij zaten in groote zorg. Evenwel, daar kwam uitkomst. Aan den middag van dien 1en Januari zagen wij een vaartuig naderen en aan den bouw van dat vaartuig bemerkten wij, dat het geen Papoesche prauw was. De hoop kwam in mij op, dat het een handelaar was. Het bleek een Mohammedaan te zijn, die mij voor een bespottelijk hoogen prijs een zakje rijst verkocht. Hij was uit de koers geraakt en kon ons nu uit den nood helpen. Was dat eigenlijk niet een herhaling van de geschiedenis aan de beek Krith?

De man stond verbaasd en schrok niet weinig, toen hij vernam dat hier de pokken waren en nauwelijks had ik hem betaald, of hij verdween, zoo vlug hij kon.

Enkele dagen daarna kwam Br. Bink met zijne jongens om een gedeelte van ons eten te brengen. Hij oordeelde, dat wij nu niet langer op Windessi moesten blijven, maar eenigen tijd bij hem moesten komen op Roon. Die raad was evenwel niet op te volgen. Drie herstelde en twee herstellende patienten waren hier en ik durfde hen niet alleen laten. Hij hield evenwel bij mij aan en verzekerde, dat zij mijne hulp niet meer noodig hadden. Toen ik niettegenstaande zijn voortdurend aandringen zeide niet te zullen gaan, antwoordde hij: „nu goed maar dan blijf ik hier, gij hebt reeds zoovele graven gedolven en het eerste wat gij nu zult delven zal voor uw vrouw zijn, dat

zult gij niet doen." Met bezorgdheid had hij haar gadegeslagen. Zij zag er dan ook ellendig uit en ik moest bekennen, dat een verplaatsing wellicht weldadig zou werken. Daarom na rijp beraad gaf ik toe. Wanneer hij gelegenheid vond om ons te laten halen dan zouden wij gaan. Dienzelfden dag vertrok hij. Wij dachten niets is meer onmogelijk dan het vinden van een gelegenheid om ons te halen.

Evenwel 3 dagen later kwam een sloep aanzetten. Een Chineesch handelaar was Roon binnengeloopen en Bink was er in geslaagd zijn vaartuig machtig te worden. Hij had zijn jongens als bemanning er op geplaatst en nu moest ik mijn woord gestand doen. Allerlei werd gepakt. De menschen op Windessi gevraagd op onze bezitting te passen, wat zij trouw hebben gedaan en des middags om 4 uur 14 Januari 1897 verlieten wij Windessi, om zooals wij hoopten, enkele weken op Roon te vertoeven.

De wind was ons gunstig en wij zeilden heerlijk. Helaas, spoedig veranderde hij van richting, het werd buiig en eindelijk zwaar weder. Wij waren halverwege, aan teruggaan viel niet te denken, de kust was niet te bereiken. Een vreeselijke benauwdheid maakte zich van mijn vrouw meester. Met recht verkeerden wij in duizend vreezen, het ergste stond ons te wachten. Daar midden op zee, in een zeer beperkte ruimte scheen het ergste te moeten gebeuren. Heere, help ons!

Zijn naam zij lof, Hij verhoorde het gebed. De benauwdheid bedaarde, de wind ging liggen, en des morgens om 7 uur kwamen wij te Roon, vriendelijk ontvangen door onzen broeder, die een kamer voor ons in gereedheid had gebracht. Aan den avond van dien dag, 15 Januari werd ons een kind geboren, dat wij op 1 Maart weder moesten afstaan.

Zoo nu en dan ging ik naar Windessi om naar de herstellende patiënten te zien en alles ging goed. De kapitein van het reeds vroeger genoemde handelsscheepje, kwam op Roon en stelde voor ons naar Mansinam te brengen. Het doorgestane leed en de kommer en zorg, maakten een uitstapje voor mijn vrouw hoog noodig. Wij zouden met denzelfden stoomer na 3 weken wederkomen. Als een genezend medicijn werd dit aanbod met beide handen aangegrepen. De reis met dit vaartuig, veel gelijkende op een drijvend nest van kakkerlakken was allerongelukkigst; later hebben wij er vaak om gelachen. De vriendelijkheid van den kapitein was groot.

Na een vreeselijk lange en vermoeiende reis kwamen wij te Mansinam. Met groote liefde en hartelijkheid werden de onverwachte gasten ontvangen, men deelde in het leed dat wij hadden moeten doormaken. Het grootste gedeelte van dien tijd brachten wij door bij onze oude vrienden Metz te Andai. Wij dachten spoedig weder heen te gaan, maar voortdurende koorts, vooral bij ons dochtertje, was oorzaak, dat wij eerst met de Nieuw-Guinea-boot van 21 April terugkeerden naar Roon. Weder was de kapitein van de Coredo zoo vriendelijk ons weg te brengen, nu naar Windessi. Wij hebben gedurende ons verblijf op Nieuw-Guinea zeer vele malen vriendelijke hulp genoten van handelaren, Christenen, Chineezen en Mahommedanen en dankbaarheid eischt dit openlijk te bekennen.

Het werk, dat onderbroken was, werd weder opgenomen. De ramp had geen zichtbaren indruk gemaakt op de bevolking; zij bleef zooals ze was en toenadering was er weinig te bespeuren. 17 Juli 1897 kwam de fam. v. Balen van verlof terug en mijn werk als vervanger van br. v. Balen was dus afgeloopen.

Meermalen was er over gesproken en geschreven, dat

wij een zendingspost in de Wandammen baai zouden oprichten. Enkele malen had ik die bezocht, had er een vrij dichte bevolking gevonden, en vooral de lieden van Wasjor, die nogal in goede verstandhouding leefden met de Windessisi hadden mij gevraagd bij hen te komen wonen. Dat was van lieverlede als een plan gerijpt.

Op Roon.

Onze trouwe br. Bink was zeer ernstig krank geworden. Die tijding werd ons door br. en zr. van Balen gebracht en in plaats dat ik naar Wandammen ging moest ik naar Roon, omdat het dringend noodzakelijk was, dat br. Bink naar Java ging om zoo mogelijk herstel te vinden. Dankbaar was ik, dat ik naar zijn wensch hem kon vervangen, die voor ons zulk een uitnemend vriend was. Voor de vestiging van een nieuwen zendingspost, mij door het Bestuur onzer zendingsvereeniging opgedragen, scheen de tijd niet gunstig. De Resident van Ternate was eerst erg voor een vestiging in de Wandammenbaai, doch later verklaarde hij zich er tegen. Men dacht aan de Humboldtsbaai, maar ook dat ging niet. De algemeene toestand op Nieuw Guinea werd niet beter. Ook in de Wandammenbaai waren moord en doodslag aan de orde van den dag, en de Brs. die mij advies moesten geven en daar bekend waren, zeiden: „in geen geval gaat gij er alleen heen." Zoo werden wij heen en weder geslingerd. Wij verlangden om nu eens eindelijk een eigen arbeidsveld te hebben, het ideaal van elken jongen zendeling. Voorloopig waren wij te Roon. Jendé en Sjabes werden voortdurend bezocht en de andere plaatsen op dit eiland werden niet vergeten.

Het leven op Roon was niet aangenaam. Door de groote

menigte vreemdelingen, die met elke boot hier aankwamen (Roon was de verzamelplaats van een ganschen omtrek) was het een vreeselijk immoreele plaats.

De onzedelijkheid, die hier bedreven werd, is niet te beschrijven. Bijna elk huis was een bordeel. Dat had helaas ook invloed op de huisgenoten van br. Bink en op de weinige Christenen, en menigmaal waren wij daardoor in groote moeilijkheden. Moord en doodslag waren aan de orde van den dag. Voortdurend werden de menschen verontrust of verontrustte men anderen.

De Papoesche logica is een gansch eigenaardige. Wanneer twee even sterke partijen iets met elkander hebben uit te maken, b. v. een beleediging of iets dergelijks dan wordt de familiesterkte zeer nauwkeurig berekend. Zijn beide families even groot, dan zal men wellicht een groote drukte maken, doch er gebeurt niets. De zaak neemt een geheel andere wending. Een derde, kleiner dan de tegenstander, wordt het kind van de rekening. De beleedigde partij, die de derde kleinere zonder reden heeft benadeeld, redeneert aldus: „hij weet dat mijn tegenstander eigenlijk de oorzaak hiervan is en moet het nu maar met hem vinden. Het gevolg hiervan is, dat de kleine een nog kleinere zoekt en zich op deze wreekt. Dat zulks een voortdurende oorzaak tot verwikkelingen is, begrijpt ieder.

Iets van dien aard ondervonden ook wij.

Op zekeren dag was te Roon, tusschen de bevolking van Jendé en Sjabes *), oneenigheid uitgebroken en met vreeselijke drukte ging men over en weer te werk. De pijlen vlogen over het zendingserf. Men schoot wel, maar met het doel niemand te raken. Een storm in een glas water dus.

---

*) Twee dorpen, die op korten afstand van elkander liggen en waar geregeld elken Zondag het Evangelie werd gebracht.

Lieden van Sjabes gingen vertoornd het bosch in om, indien zij konden, den één of anderen te vangen. Ottow, dezelfde die ons op Windessi zoo uitnemend hielp, was voor mij op jacht geweest en spoedde zich huiswaarts. Plotseling werd hij omringd en gevangen genomen door tal van gewapenden en in triomf voerde men hem naar Sjabes. Omdat hij tot onze huisgenooten behoorde, ontnam men hem het leven niet, maar zijne gevangenneming stond in de oogen der Papoea's, dus ook in de zijne, gelijk met „gesneld" te zijn. De overweldiger zou ook voor hem een witte veder mogen dragen, gelijk als voor één, dien hij vermoord had.

Ik hoorde van zijne gevangenneming en ging onmiddellijk naar de plaats waar men hem gebracht had en eischte zijn in vrijheidstelling. Na lang over en weer praten gaf men toe. Evenwel Ottow, die zeer verontwaardigd was en, gelijk zij dat noemen, beschaamd, verklaarde nu niet met mij mede te willen gaan, maar des avonds zou hij komen. Hij kwam ook en zwoer een bittere wraak aan zijn belagers. Ik verkeerde daardoor voortdurend in groote zorg, dat hij den één of anderen tijd aan die wraak uiting zou geven. Het gelukte mij door kalme overreding hem zoover te krijgen, dat hij mij beloofde zulks niet te doen. Ik gevoelde zoo goed wat in hem omging en bewonderde zijne houding in deze. Hij was een Papoea en als zoodanig moet men hem beoordeelen.

Op zekeren morgen kwam de boot op Roon. Als naar gewoonte ging ik mijn brieven halen en bemerkte aan boord zijnde, dat de hoofdaanlegger van bovengenoemd feit, met zijn prauw langs het schip lag.

Ottow was met Jan — zie blz. 41 — in mijn vaartuig. Minachtend schreeuwde de andere hem toe: women, slaaf, en roeide weg. Als een tijger greep Ottow zijn roeispaan

en gelastte hij Jan zoo hard hij kon te roeien, om te trachten zijn beleediger in te halen. Ik had gehoord en gezien wat er gebeurde, maar was aan boord en vreesde getuige te zijn van een vreeselijke geschiedenis. Daarom riep ik Jan toe: „Roei achteruit" hem dreigende, wanneer hij het niet deed. Het was een potsierlijk gezicht, de één vooruit, de ander achteruit roeiende. Zoodoende ontkwam de schuldige, en voorkwam ik een bloedbad, want men is immers altijd gewapend en de kapmessen lagen in de prauwen.

Bij een bezoek van den Resident vertelde ik hem deze dingen en vroeg Z. H. Ed. Gestr. vriendelijk de bevolking aan te zeggen, bij onderlinge geschillen mijn huisgenooten er buiten te houden. Hij wilde zich met deze dingen niet bemoeien. Ieder gevoelt in wat eigenaardige moeilijkheden en verwikkelingen een zendeling op Nieuw-Guinea kan komen.

Tijdens ons verblijf op Roon, waren de Roonsi met de menschen van Biak op goeden voet. Meermalen zagen wij een groote menigte van die eilandbewoners, en kwamen zij om zich te laten zien ook wel aan ons huis en in de kerk.

Op zekeren dag ging men op de schildpaddenjacht in de buurt van Biak. Verraderlijk werden onze menschen daar overvallen door hunne vrienden en vijftien werden afgemaakt. De eerste Christen uit de vrije Papoea's, door br. Bink gedoopt, Johannes van Roon, was onder de slachtoffers. Daar was een tijd, dat wij twijfelden of ooit het Evangelie, hier in dezen omtrek van Nieuw Guinea de zege zou behalen. Toen het bericht kwam, dat zendeling Hendriks *) niet meer naar Boeroe zou terugkeeren, vroeg ik op raad

*) Br. Hendriks kon door den gezondheidstoestand van zijn vrouw niet meer naar Boeroe terug, omdat het klimaat voor haar zoo ongunstig was, en ging over in dienst van het Java comité.

van br. Bink aan het Bestuur, of ik wellicht daarheen zou kunnen gaan. Voor die plaats was reeds een ander aangewezen en niettegenstaande alle bezwaren, zouden wij naar Wandammen gaan. Br. Bink kwam half hersteld van Java weder en zou nog een tijd op Mansinam gaan arbeiden aan de nieuwe kerk. Dan zou hij met mij medegaan naar Wandammen en behulpzaam zijn bij het bouwen van een noodwoning. Zoover kwam het niet. God gaf geopende deuren op Halmahera. De wensch van het Bestuur der Utrechtsche Zendingsvereeniging om daarheen te gaan, kon niet worden afgeslagen en 31 December 1898 vertrokken wij naar Halmahera.

Enkele opmerkingen.

De toestand op Nieuw-Guinea was alleszins donker. De grootste bandeloosheid heerschte er en toch was in 1898 de grondslag gelegd voor een verandering, die later pas werd bespeurd. In de Dorchbaai was een Gouvernementsnederzetting gevestigd. Het was de Regeering ernst nu eens paal en perk te stellen aan de uitingen van volslagen tuchteloosheid. De ambtenaar daar gevestigd was een man, berekend voor zijne taak. Zijn eerste optreden, schijnbaar van weinig beteekenis, oefende grooten invloed. Te Menoekwari, de plaats der nederzetting, stonden verschillende klapperboomen, die het eigendom waren van br. Bink. Hij had daar vroeger gewoond en bij zijn vertrek naar Roon, had hij de bevolking vrijheid gegeven, zoolang deze boomen geen anderen eigenaar hadden, de vruchten daarvan in te zamelen. Hij bleef evenwel de eigenaar en de bevolking wist dat. Br. Bink schonk ze nu aan den regeeringsambtenaar en dat werd de bevolking aangezegd. Het bevel

was gegeven, dat van nu aan niemand de vruchten meer mocht nemen, want de boomen waren het eigendom van het Gouvernement. Niettegenstaande het verbod, deed men zooals men gewend was en op zekeren dag zaten twee mannen in de boomen, heel genoegelijk de vruchten er afhalende. Hun werd gelast onmiddellijk de boomen te verlaten, maar zij stoorden zich daaraan niet. Daarop gaf de ambtenaar bevel de boomen om te kappen, en zijn mannen zetten de bijl in den boom. De beide roovers zaten in duizend angsten en lieten zich uit de boomen glijden. Eén werd gegrepen en de ander ontkwam. Die gegrepen was, werd gebonden met beide armen gestrekt op een bamboe. Naar Papoesch recht werd uit een huis een vaartuig gehaald en als pand gehouden, totdat de ontkomene zou zijn uitgeleverd van de bevolking. Dit was een feit van groote beteekenis in de geschiedenis van Papoea. Een vrije Papoea, gebonden als een slaaf. Dat zou men wreken en men liep te wapen, maar eer men iets deed zeide een: „daar zijn zooveel geweren". De moed ontzonk hun en men bleef rustig thuis. Daar werd dus nu macht uitgeoefend, schuldigen werden gestraft. Vroeger had men een enkele maal, b. v. in de Wandammenbaai in 1891, weleens klappen uitgedeeld, maar daarna ging men weg. Nu bleef de man, die alzoo opgetreden was. Er werd gezag uitgeoefend, tot nu toe een ongekende zaak op Nieuw-Guinea, en men ging daarmede voort en van lieverlede werd het rustiger en de goedgezinden konden op bescherming rekenen. Een betere tijd brak aan. De geduchtste oproermakers werden tot de orde geroepen, de moordtochten zooveel mogelijk tegengegaan. Datgene, waarom jarenlang de zendelingen hadden gevraagd, scheen eindelijk te zijn gekomen; daar werd althans zooveel mogelijk paal en perk gesteld aan moedwil.

Nu bleken toch de zendingsposten haarden te zijn, waaruit warmte en leven straalden. Daar was toch niet voor niets vele jaren gearbeid, en mag de beoordeelaar van heden wellicht vele fouten ontdekken in het werk van toen, men vergete niet, dat het ontdekken van fouten gemakkelijk er is, dan ze te voorkomen, en dat men de dingen overziende, gemakkelijker werk heeft dan ze te voorzien. Nu orde en regel hun intocht van lieverlede deden, bemerkte men toch, dat er meer invloed van den arbeid des Evangelies was uitgegeven, dan men aanvankelijk dacht. Sommigen der vrijgekochten hadden op hunne wijze mede gewerkt tot verbreiding des Evangelies. Reeds enkele jaren vroeger had één hunner op Wandammen bewerkt, dat de bewoners een goeden indruk kregen van het christendom. Op Moeswaar [1]) was in den aanvang der zending op Nieuw-Guinea een veel belovende arbeid aangevangen, maar door allerlei omstandigheden opgegeven. Nu kwam men vandaar hoofdzakelijk door bemiddeling van eenige vrijgekochten van Mansinam, weder tot den zendeling. Ik had gedurende mijn verblijf op Windessi zoo nu en dan menschen van Moeswaar ontmoet, vooral in het begin. Dat eiland was evenwel in de laatste jaren een mikpunt geworden voor de sneltochten, zoodat de bevolking zich nergens durfde vertoonen. Nu was de toestand verbeterd. In de omgeving van Windessi begon een verlangen te komen naar het Evangelie.

De rust, die op de langdurige onrust gevolgd was, werkte heilzaam. Het heidendom was toch eigenlijk een roes en nu kwam men tot bezinning. Nu de moordtochten verboden werden en gestraft, had het heidendom zijn glans en een groot deel van zijn kracht verloren. Eigenlijk was

---

1) Zendeling Mosché.

de bevolking van verschillende plaatsen reeds lang overtuigd van de waarheid van het christendom, maar de oude gewoonten hadden telkens overmocht.

Br. Bink was op 3 Mei 1899 overleden. Met hem ging een groot man heen. De tijding ontvingen wij op Halmahera en als kinderen hebben wij geschreid. Zoo gaarne hadden wij hem de oogen toegedrukt, hem, wiens levensweg zoo vol doornen en distelen was. Hij heeft den zegenrijken ommekeer niet mogen beleven, maar ik geloof, dat van hem groote invloed is uitgegaan en de beweging in de Wandammenbaai, die daar begon en zulk een heerlijk verloop heeft, verbind ik altijd aan Bink, die meermalen de plaatsen bezocht, waar nu het Evangelie is aangenomen.

Na zijn dood werd zijn werk tijdelijk door br. en zr. Metz voortgezet. Hoopvol was dat in den aanvang, doch, helaas, spoedig kwam ook daar een kentering. De dood van zr. Metz was oorzaak, dat onze broeder om zijne kinderen naar het vaderland ging.

Van Roon begint de victorie.

Gedurende het verlof van Br. Metz werd de arbeid voortgezet door een Amboneeschen helper, onder leiding van br. v. Balen, die daartoe op geregelde tijden Roon bezocht. Toen was de veiligheid reeds heel wat verbeterd. Reeds in 1897 had br. v. Balen een paar jongelieden voor mij van Ambon laten komen, die op Nieuw-Guinea wilden arbeiden. Gedurende 3 maanden hield ik hen bij mij en bezocht met hen de plaatsen op Roon en gaf hun onderricht in de taal enz. Ik vroeg aan het einde van dien tijd, waar zij nu een kijkje genomen hadden van den toestand, of zij den moed hadden zich elders heen te begeven. Zij

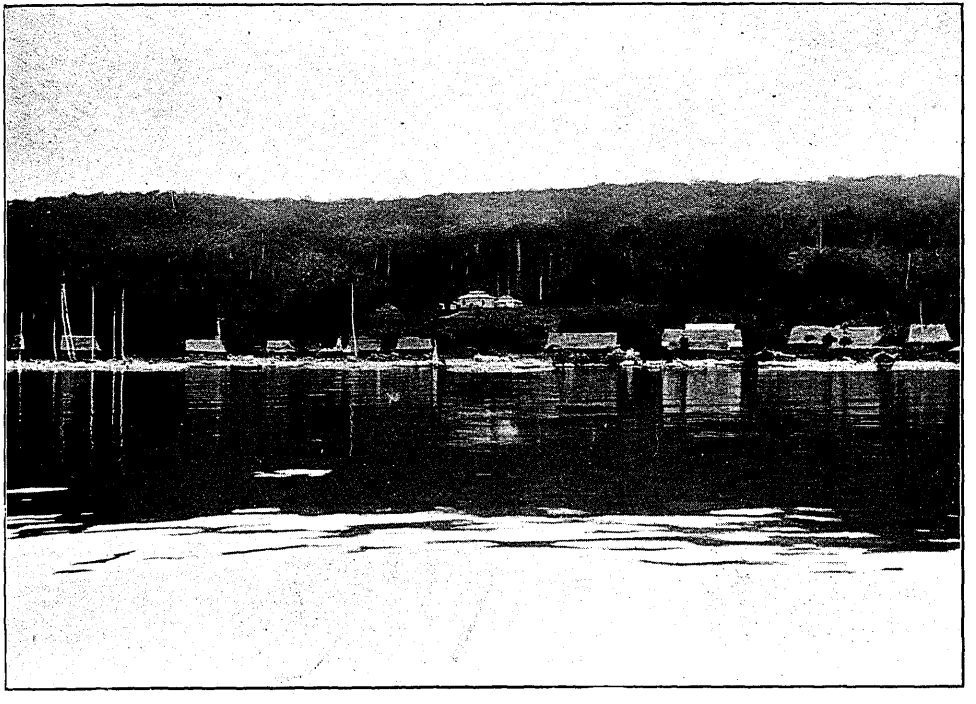

De Bestuursvestiging te Menoekwari.

(Noord Nieuw-Guinea.)

durfden niet, en ik had den moed niet hen er aan te wagen.

Misschien zegt men: en de andere vreemdelingen dan, die als koeli enz. dienst deden? Dezen, zoowel Mohammedanen als helaas ook christenen, vermaagschapten zich in den regel dadelijk met de Papoesche families en hun tegenwoordigheid werd daardoor een voordeel voor deze. Onze Inlandsche helpers konden, mochten dat leven niet leiden. Men vergete toch ook niet, hoevele vreemdelingen, niettegenstaande zij in de families waren opgenomen, op Nieuw-Guinea zijn vermoord.

Nu, in 1901, waar de toestanden zoo gansch anders waren, kon het. Onder den inlandschen helper ging het werk op Roon aanvankelijk goed. Zoo nu en dan volgde op den vloed de eb; een oogenblik scheen het, alsof de verwachting als een zeepbel uit elkander zou spatten, maar toch, Gode zij dank, de beweging des geestes bleef aanhouden. Een merkwaardig feit had toen op Roon plaats. Onder de vrijgekochten van wijlen br. Bink was een jongen, genaamd Jan. Hij had den zendeling, die als een vader voor hem had gezorgd, heel wat leed veroorzaakt. Brutaal en ongezeggelijk als hij was, hadden wij gedurende den tijd, dien wij op Roon hadden doorgebracht, veel verdriet van hem gehad. Hij was Christen, maar meer een aanfluiting, dan een aanbeveling voor het Christendom. Hij was gehuwd en zijn vrouw was als hij er een, op wie heel wat aan te merken was en die in geen geval zedelijk kon worden genoemd. Beiden namen aan de heidensche feesten deel en leefden als de heidenen. Zij hadden beiden goed onderwijs genoten en hij vooral kende de Christelijke waarheden uitnemend en wist zeer goed, dat hij tegen beter weten in handelde.

Dat God dezen Jan zou gebruiken als middel tot uitbreiding van zijn koninkrijk, hadden wij nooit verwacht.

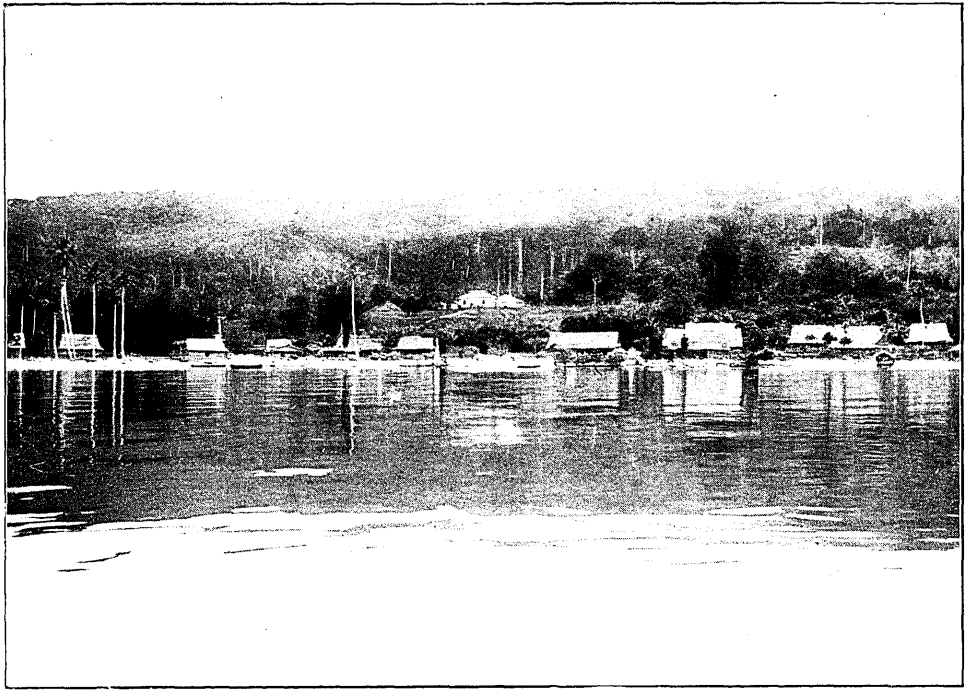

De Bestuursvestiging te Menoekwari.

(Noord Nieuw-Guinea.)

durfden niet, en ik had den moed niet hen er aan te wagen.

Misschien zegt men: en de andere vreemdelingen dan, die als koeli enz. dienst deden? Dezen, zoowel Mohammedanen als helaas ook christenen, vermaagschapten zich in den regel dadelijk met de Papoesche families en hun tegenwoordigheid werd daardoor een voordeel voor deze. Onze Inlandsche helpers konden, mochten dat leven niet leiden. Men vergete toch ook niet, hoevele vreemdelingen, niettegenstaande zij in de families waren opgenomen, op Nieuw-Guinea zijn vermoord.

Nu, in 1901, waar de toestanden zoo gansch anders waren, kon het. Onder den inlandschen helper ging het werk op Roon aanvankelijk goed. Zoo nu en dan volgde op den vloed de eb; een oogenblik scheen het, alsof de verwachting als een zeepbel uit elkander zou spatten, maar toch, Gode zij dank, de beweging des geestes bleef aanhouden. Een merkwaardig feit had toen op Roon plaats. Onder de vrijgekochten van wijlen br. Bink was een jongen, genaamd Jan. Hij had den zendeling, die als een vader voor hem had gezorgd, heel wat leed veroorzaakt. Brutaal en ongezeggelijk als hij was, hadden wij gedurende den tijd, dien wij op Roon hadden doorgebracht, veel verdriet van hem gehad. Hij was Christen, maar meer een aanfluiting, dan een aanbeveling voor het Christendom. Hij was gehuwd en zijn vrouw was als hij er een, op wie heel wat aan te merken was en die in geen geval zedelijk kon worden genoemd. Beiden namen aan de heidensche feesten deel en leefden als de heidenen. Zij hadden beiden goed onderwijs genoten en hij vooral kende de Christelijke waarheden uitnemend en wist zeer goed, dat hij tegen beter weten in handelde.

Dat God dezen Jan zou gebruiken als middel tot uitbreiding van zijn koninkrijk, hadden wij nooit verwacht.

Ik citeer nu wat br. v. Balen schrijft in zijn verslag. (zie berichten Utrechtsche zendingsvereeniging 1908 blz. 50) «Jan was in December bezig een prauw voor een handelaar te maken. Om een plank in de gewenschte bocht te krijgen spande hij die met een liaan.[1]) Onverwacht brak die liaan en Jan kreeg een vreeselijken slag met de plank tegen zijn buik, waaraan hij stierf. Drie dagen voor zijn heengaan vertelde hij, dat hij het volgende had gedroomd. Hij liep in een zeer groot huis. Daar zag hij een ijzeren deur. Hij ging daardoor en kwam in een groote ruimte. Daarin zag hij eerst een zilveren, vervolgens een gouden deur en deze bracht hem in een groote kamer van blinkend goud. Verbaasd liep hij daar rond, toen een andere deur werd geopend, waardoor een man binnentrad in witte kleederen, gevolgd door ontelbare kleine meisjes in lange, witte, sleepende gewaden, het fraaie haar met keurige zijden linten opgehouden. Deze man vroeg hem wat hij hier deed. Op zijn antwoord: ik kijk hier maar eens rond, zeide de man: gij behoort hier niet. Toen Jan wilde weggaan, gebood hem de man even te wachten. Na even in een zeer groot, dik boek gebladerd te hebben, voegde hij Jan toe, dat hij daar nog niet ingeschreven was en dat hij moest teruggaan om afscheid van zijn vrouw en kinderen te nemen; over 3 dagen moest hij terugkomen. Hierop werd een luik in den vloer geopend, Jan daalde langs een gouden ladder af en werd wakker.

Na dit verhaal verzekerde hij, dat hij binnen 3 dagen sterven zou. Dit is ook geschied. Den 1en Januari ontsliep hij. Tot allen, die hem bezochten, zeide hij, dat zij het heidendom moesten verlaten en den Heer volgen, indien zij ook langs dien gouden ladder naar Boven wilden, als

---

1) De liaan is een slingerplant, hier als touw gebruikt.

zij stierven. Telkens zeide hij, nu ik ga sterven, weet ik vast, dat het waarheid is wat de Pandita's ons leeren. Jozef, een oud pleegzoon van mij, kwam bij hem en zeide dat de lui van Mena [1]) hem gevraagd hadden hun te komen vertellen van den Heer, omdat zij er nog zoo weinig van wisten, maar dat hij tot het einde bij hem wou blijven. Neen, had Jan geantwoord: als de Menasi je roepen, ga hun dan maar zeggen, dat zij zich moeten bekeeren.

Niet lang na middernacht droomde de vrouw van den goeroe, dat zij de kerkklok hoorde luiden. Zij ging zien wie dit deed en zag dat twee gestalten dit deden, beiden in het wit gekleed. Op de vraag voor wien zij dat deden, was het antwoord: wij zijn gekomen om Jan te halen. Njora [2]) riep haar man en vertelde hem dit. Even daarna begon men in de huizen te weeklagen. Jan was gehaald. Een oogenblik te voren zeide hij tot zijn vrouw: daar laten de mannen in het wit de ladder naar mij af, zie hij is al vlak bij mij, leg mij neder. Men deed het, en — Jan's ziel was ontvloden. In zijn ziekte had hij Martha zijn vrouw gevraagd hem te vergeven, wat hij haar misdaan had en gezegd, dat hij wist, dat de Heer hem al zijn zonden had vergeven. Den 2en Januari werd hij begraven op de plek door hem zelf daartoe aangewezen."

Deze geschiedenis had zulk een invloed op Roon, dat men op Oudejaarsavond korwaars en amuletten en heidensche rouwteekens verbrandde en dus formeel met het heidendom brak. Volgens den goeroe hadden zij gezegd, dat zij met dien rommel het nieuwe jaar niet wilden intreden.

Gode zij dank, het werk is voortgegaan. De victorie, die van Roon begon, is doorgegaan, gaat voort. Wandammen,

---

1) Mena, de naam van een gedeelte van het dorp Jendé.
2) Aldus wordt de vrouw van de goeroe genoemd.

Noemfoor, Biak, Amberbaken, Djamna, Idoor, Jakati, Jauer, Waropen, de Mac Cluergolf enz. enz. zij hebben zich geopend om te ontvangen het Evangelie der genade Gods. God heeft de tijden en de gelegenheden in zijne hand. Op Nieuw Guinea werken de gelegenheden nu mede. Door de onderzoekingstochten van den laatsten tijd worden de oude gewoonten en zeden onwillekeurig verdrongen: door het uitoefenen van recht en gerechtigheid naar christelijke begrippen, heeft het heidendom geen waarde meer voor het volk. Wij loven God en prijzen Hem, die op den troon zit en het Lam. Het oude is voorbijgegaan, ziet het is alles nieuw geworden.

3558-610-2
22-19

BV 2240
.N47L5
1912

Lichtstralen op den akker der wereld

06 JUN 10 '92

1580-5997

UNIVERSITY OF CHICAGO
37 964 060

BV 2240 Lichtstralen op
.N47L5 den akker der
1912 wereld

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

BOUND

UNIVERSITY O
37 964